

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**66 NUMARALI ADANA KADI SİCİLİ’NİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ
(H.1209–1210 / M.1794–1795)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEZER AĞCA

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ

GAZİANTEP
ŞUBAT 2012

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**66 NUMARALI ADANA KADI SİCİLİ'NİN
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ
(H.1209-1210 / M.1794-1795)**

Sazer AĞCA

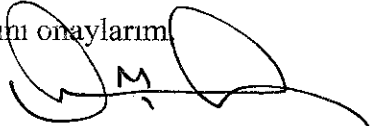
Tez Savunma Tarihi: 06.02.2012

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ
Tez Danışmanı

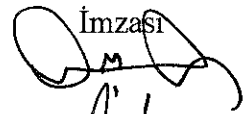
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Bilgehan PAMUK (Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Ayhan DOĞAN

İmzası

ÖZET

66 NUMARALI ADANA KADI SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ (H.1209–1210 / M.1794–1795)

AĞCA, Sezer

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ

Şubat 2012, 206 sayfa

18.yüzyıl sonlarını içeren 66 Numaralı Adana Kadı Sicili'nde bölgede yaşanan aşiret mücadeleleri nedeniyle meydana gelen asayiş sorunları açıkça görülmektedir. Bu durumun sebep olduğu göç hareketleri ve mali sisteme etkileri merkezden yazılan ferman ve buyruqlarda yer etmiştir. Bölgedeki otorite zâfiyetini doldurmak isteyen Menemenci ve Hasanpaşazâde aşiretlerinin mücadeleleri ve bu mücadelelerin reaya üzerindeki etkileri toplumun göç etme eğilimlerini artırmıştır. Asayiş sorunları, menzilcilik gibi kamu hizmetlerinin yerine getirilmesini de engellemiştir. Bu sebeple 1794-1795 yılları arasında Adana'da vergi hane sayısının üç yüz haneye kadar indiği görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kadı Sicili, Adana, Menemenci aşireti, Hasanpaşazâdeler, Menzil

ABSTRACT
TRANSCRIPTION AND EVALUATION OF ADANA KADI REGISTER
NUMBERED 66
(BC 1209–1210 / DC 1794–1795)

AĞCA, Sezer
Graduate Dissertation, History Discipline
Dissertation Adviser: Assoc. Prof. Dr. Zeynel ÖZLÜ
February 2012, 206 Pages

In Adana Kadı Register numbered 66 including the end of 18th century, public security problems are seen obviously due to tribe struggle. Migration movements that situation in region bring on and effects on financial system are written on edicts and imperial edicts. Controversy of Menemenci and Hasanpaşazade Native Tribe wishing to come up authority weakness in region and controversy effects on public raised the public migration tendency. Public security problems also blocked to carry out public utility (service) such as transportation and accomodation. Therefore between 1794-1795 it is seen that the number of tax house in Adana has decreased to 300.

Keywords: Kadı register, Adana, Menemenci Tribe, Hasanpaşazadeler, Menzil

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti kendini “Devlet-i Aliyye” olarak tanımlamıştır.¹ Yüce, yüksek, aziz devlet manasına gelen bu ifade yüzyıllar boyu kullanılagelmiştir. Bu ifadeyi sadece devletin kendi çapında, bir övgü ifadesi olarak görüp, tarihi kökeni ve gerçekliği olmayan bir şekilde var saymak en hafif tabirle tarihe ve kimliğimize yapılacak bir saygısızlık anlamına gelecektir. Diğer yandan bu büyüklüğün yegâne kaynağını savaşlar ve ele geçirilen varlıklar olarak görmek de doğru değildir. Belki de bu büyüklüğü meydanlarda kazanılan muhteşem zaferlerin yanında sınırlar dahilinde ve yeri geldikçe sınırları dışında hayatini devam ettirme gayretinde olan halkın huzurunu temin noktasında kurulan teşebbüslerde ve teşkilatlarda aramalıdır. Bu noktayı iyi yakalayan ecdadın vasiyetnamelerinde insan odaklı bir anlayışı görmek mümkündür. Bu sebeple “*Pax Ottomana*” her halükarda bir efsunlu dünyanın tezahürü olmasa gerektir. Her ne kadar eleştirilen bir ifade tarzı olarak milli bir refleksin ürünü olarak görme eğilimi bulunsa da arşiv belgelerine dayalı yapılan çalışmalarda Osmanlı barışı denilen asırlarda bu ifadenin bir gerçeklik olarak karşımıza çıktığını ifade etmeliyiz. Barışın temelini oluşturacak adalet anlayışının en güzel örneklerini kadı sicillerinde görmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, İnalcık, şeriye sicillerinin önemi hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Osmanlı tarihinin kaynakları arasında şer’iye sicil defterlerinin birinci derecede önemli bir yer tuttuğuna şüphe yoktur. Merkezle yapılan belli başlı yazışmaların, halk dileklerinin, fermanların, kanunnamelerin ve şer’i hüccetlerin geçirildiği bu sicil defterleri incelenmeden, imparatorluğun idari ve içtimai tarihini hakkiyle meydana çıkarmak imkansızdır, denilebilir. Hele muayyen bir mıntıkaya ait birbirinin devamı olan bütün sicil defterleri ele geçirildiği takdirde, o mıntikanın tarihi hayatını hiç bir kaynak bize bunlardan daha etraflı, daha mevsuk bir şekilde canlandıramaz. Memleketimizde zaman zaman çıktığını gördüğümüz şehir tarihleri, mahalli hayata*

¹ Halil inalcık.(2009). *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*. İş Bankası Kültür Yayınları, c.1 İstanbul, s.IX.

dair makaleler umumiyetle bu esas kaynakları kullanmadıklarından veya kullanmasını bilmediklerinden, bugün, maalesef iddialarından çok uzaktadırlar. Halbuki, bilhassa bir muntikanın tarihi-iktisadi şahsiyetini, bütünlüğünü meydana çıkarmak vazifesini üzerine alan, bizi geçmişin bütün canlılıklarıyla yakından temasa getiren bu nevi tarihçilik, asıl büyük sentezler için en zengin malzemeyi verecektir.”²

Esasen tarihçinin vazifesi birilerini övmek veya yermek değildir. Özellikle ilmi çalışmalar esnasında objektif olma kaygısı her an taşınması gereken bir düstur olarak hatırdan bulundurulmalıdır. Ancak entelektüel görünme kaygısıyla uzun zaman “Devlet-i Aliyye”yi yermenin de bir ön kabul olduğu ne hazindir ki yıllarca yaşanmış bir vakiadır. Bu noktadan hareketle olanı olduğu gibi ifade etmek hem tarihi hem de ilmi disiplinin bir gereğidir. İşte bu noktada Osmanlı Devleti’nin kurumlarının, bu kurumların ne suretle çalıştığı ve sosyal yapısının değerlendirilmesi zarureti hâsıl olmuştur. Bu cümleden olmak üzere olayın arşivler noktasında değerlendirilmesi hususunda vazgeçilemeyecek derecede ehemmiyet arz eden şeriiye sicilleri ve içerdiği belgeler çalışma konusu olan Adana’nın 18. yy sonlarına ait temel bilgi kaynağı olarak seçilmiştir. Bu belgelerden hareketle bölgenin 1794-1795 yılları arasında genel yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın şahsında bölge ve havalisinde meydana gelen olaylar, bu olayların reaya ve idari sistem üzerindeki etkileri ve gündelik hayat değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yüce Allah’ın nasip eylediği tarihçilik kariyerimin ilk aşaması olan bu çalışma sürecince bana zaman ayırdığı için değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ’ye ve benden manevi desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Muammer GÜL ile Yrd. Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR’e ayrıca sevgili aileme teşekkürü bir borç bilir, saygılarımı sunarım.

Gaziantep 2012

Sezer AĞCA

² Halil İnalcık. (1942). Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak. *DTCF*, c.1, S. 2, Ankara, s.89.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISATMALAR VE HİCRİ AY İSİMLERİ	viii
1.1. GİRİŞ	1
2.LİTERATÜR BİLGİLERİ VE KADI SİCİLİ TRANSKRİPSİYONU	3
2.1. ADANA’NIN KISA TARİHÇESİ	3
2.2. KADI SİCİLLERİNİN MAHİYETİ VE ÖNEMİ	6
2.3. ŞER’İYYE MAHKEMELERİ VE GÖREVLİLERİ	7
2.3.1. Kâdı	8
2.3.2. Müftü	8
2.3.3. Nâib	9
2.3.4. Şühûdü'l-hâl	9
2.3.5. Kassâm	10
2.3.6. Kâtib	10
2.3.7. Muhzır	11
2.3.8. Dava Vekili	11
2.3.9. Subaşı	11
2.4. KADI SİCİLLERİNDE BULUNAN BELGE TÜRLERİ	12
2.4.1. Huccet	12
2.4.2. İ‘lam	12
2.4.3. Mürâseleler	13
2.4.4. Ma’ruzlar	13
2.4.5. Buyrulduklar	13
2.4.6. Fermanlar	13
2.4.7. Beratlar	13
2.4.8. Vakfiyeler	14

2.4.9. Tezkireler	14
2.4.10. Temessükler	14
2.5. ADANA ŞER'İYYE SİCİLLERİ	14
2.6. 66 NUMARALI ADANA KADI SİCİLİ'NİN TRANSKRİPSİYONU	16
3. MATERYAL VE YÖNTEM	132
3.1. TRANSKRİPSİYONDA UYGULANAN YÖNTEM	132
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	134
4.1. İDARİ DURUM	134
4.1.1. Beylerbeyi	134
4.1.2. Mütesellim	135
4.1.3. Kadı	136
4.1.4. Nâib	137
4.1.5. Mutasarrıf	137
4.1.6. Serdar	137
4.1.7. Subaşı	138
4.1.8. Muhzırbaşı	138
4.2. SOSYAL DURUM	139
4.2.1. Adana ve Havalisinde İhtida Hareketleri	139
4.2.2. Adana ve Havalisinde Nüfus Hareketleri	140
4.2.3. Aşiretler	142
4.2.3.1. Menemenci Aşireti	142
4.2.3.2. Hasan Paşazâdeler	145
4.2.4. Vakıflar	146
4.2.4.1. Mehmet Paşa Vakfı	146
4.2.4.2. Ramazanzâde Vakfı	147
4.2.5. Esnaf Teşkilatı	148
4.2.5.1. Habbâz Esnafı	148
4.2.5.2. Kasap Esnafı	148
4.3. ADLİ VAKALAR	148
4.3.1. Darp ve Katl Hareketleri	148
4.3.2. Hırsızlık Faaliyetler	150
4.4. SURRE ALAYLARI	150
4.4.1. Surre Alayları	150
4.5. MENZİLHANELER	152
4.5.1. Menzilhaneler	152
4.5.2. Menzilci Tayinleri	153
4.5.3. Menzilhane Maliyetlerinin Karşılanması	154

4.6. ASKER SAYIMLARINDA YAPILAN USULSÜZLÜKLER	155
4.7. İKTİSADİ DURUM	156
4.7.1. Mukataalar.....	156
4.7.1.1.Ekrâd-ı Lekvanik Mukataası	157
4.7.1.2. Cizye-i kibtiyan, Haymana, Adana ve Sis Mukataası	157
4.7.1.3. Çalca ve Burak Mezrası Mukataası	157
4.7.1.4. Resm-i İспенç Mukataası	158
4.7.1.5. Penbe (pamuk) mukataası	158
4.7.1.6. Duhan (tütün) Gümrüğü Mukataası	158
4.7.2. Mukataa ve Malikanelerin Zabtı	159
4.7.3. Cizye	159
4.7.4. İmdad-ı Hazariyye	162
4.7.5. Resm-i Yapağı	164
4.7.6. Serdarlık Caizelerinin Tahsili	164
4.7.7. Vakıf Alacakları	165
4.7.8. Tecdîd-i Berat	165
4.7.9. Öşür Tezkeresi	166
4.8. ADANA'DA İKÂMET EDEN BAZI KİŞİLERİN AİLE VE KİŞİ ADLARI	166
4.9. 66 NUMARALI ADANA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ BELGELERİN TASNİFİ	170
SONUÇ	179
KAYNAKÇA	181
EKLER	185
Ek.A. 66 NUMARALI ADANA KADI SİCİLİNDEN ÖRNEK BELGELER	186
İNDEKS	190
ÖZGEÇMİŞ	196

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Çeşitlerine Göre Cizye Miktarları	162
Tablo 2: Cizye Toplanması Sırasında Yapılan Masraflar	162
Tablo 3: İmdad-ı Hazariye Vergisinin Mahallelere Göre Taksimi	163
Tablo 4: Adana'da İkâmet Eden Bazı Kişilerin Aile ve Kişi Adları	166

KISALTMALAR VE HİCRİ AY İSİMLERİ

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
a.g.md. : Adı geçen madde
A.K.S. : Adana Kadı Sicili
c. : Cilt
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H. : Hicri
İ.A. : İslâm Ansiklopedisi
Km. : Kilometre
M. : Milâdi
OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
Dergisi
S. : Sayı
s. : Sayfa
T.T.K. : Türk Tarih Kurumu
Vb. : Ve benzeri
Yay. : Yayınları
Yy. : Yüzyıl

Hicrî Aylar

Kısaltma / Gün Sayısı

- M. : Muharrem / 30 Gün
S. : Safer / 29 Gün
Ra. : Rebiü'l-Evvel / 30 Gün
R. : Rebiü'l-Âhir / 29 Gün
Ca. : Cemâziye'l-Evvel / 30 Gün
C. : Cemâziye'l-Âhir / 29 Gün
B. : Receb / 30 Gün
Ş. : Şaban / 29 Gün
N. : Ramazan / 30 Gün
L. : Şevval / 29 Gün
Za. : Zilka'de / 30 Gün
Z. : Zilhicce / 29 – 30 Gün

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Toplumsal hafızanın esası olan kayıt sisteminin Osmanlı Devleti'nin her kademesinde devrin şartlarının belki de çok üzerinde bir sitemle hayata geçirildiği elimizde bulunan -tasnif edilme ve çevrilmeyi beklese de- belgelerden anlaşılmaktadır. Bu belgeler o derece ehemmiyetli bilgileri ihtiva etmektedir ki yaşanmış ancak hatıraları dahi unutulmuş olan mazi hayatının anahtarı mesabesinde. Öyleki, zamanında başka bir isimle anılan ve günümüzde unutulmuş mahallelerden, o mahallelerde yaşamış insanların gündelik yaşamlarının ne şekilde cereyan ettiği, nelerin yaşandığı gibi bilgileri dahi içermektedir. Bunların yanında savaşa giden askerlerin faaliyetleri, cenk sırasında rütbelerine göre ölen asker sayısından, atılan güllerin miktarına kadar sosyal, mali, askeri vb. birçok alanda yüzyıllar önce nelerin olduğunu öğrenme imkânı hâsıl olmaktadır. İşte bu noktada ifadesi geçen hakikatın değerini anlama idrakine vasıl olan batılı tarihçilerden, Osmanlı arşivlerinin kıymetini takdir eden ifadeler dile getirilmektedir. Bu vesileyle Osmanlı coğrafyasında bulunan birçok devletin tarihini yazmak her halde Osmanlı arşivleri olmadan mümkün olamayacaktır. İşte bu noktada ecdadın en hassas şekilde kaleme aldığı ve mukaddes bir vazife edasıyla kalem, mürekkep ve kağıt üçlüsünü buluşturduğu bu kaynakların içerdiği bilgileri asırlar sonrasında ele almak ve günümüz diline çevirmek ilmi bir disiplin gereği olduğu gibi günümüz ilim âlemine sunulabilecek bir katkıdır.

Osmanlı Anadolu coğrafyasında, Adana'nın 1794-1795 yılları arasının içeren 66 Numaralı Kadı Sicili'ni çalışma konusu esas olarak görerek diğer kaynakların da değerlendirilmesi ile bölgenin 220 yıl önceki halini gün yüzüne çıkarma gayretinde olundu. Bölgede yaşanan olayların ifadesi olarak görülmesi

gereken bu tez çalışmasında merkez ile taşra arasında teati eden yazışmalardan hareketle bölgedeki genel yapı değerdendirilmeye çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR BİLGİLERİ VE KADI SİCİLİ TRANSKRİPSİYONU

2.1. ADANA’NIN KISA TARİHÇESİ

Adana, Toros dağlarının güneyinde yer alan Çukurova’da Seyhan nehri üzerinde kurulmuştur. Akdeniz’e yaklaşık 160 km’lik kıyısı bulunan Adana Avrupa’yı, Asya’ya bağlayan önemli ulaşım yolları üzerindedir.¹ Coğrafi şartlar bakımından yerleşmeye uygun bir bölgede ve özellikle Anadolu’nun güney kapısı sayılan Gülek Boğazı’na yakın mesafede kurulmuş olması, şehrin tarihinin çok eskilere gitmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim çivi yazılı Hitit tabletlerinden, milâttan önce II. bin yılda Kizzuvvatna’daki (Kilikya) büyük Samri (Saros, Seyhan) nehrinin kıyısında, içinde bulunduğu bölgeye adını verecek kadar önemli bir Adaniya veya Ataniya şehrinin mevcut olduğu öğrenilmektedir. Bu şehrin Adana olduğu kabul edilmekte, ancak elde yeterli delil bulunmadığı için bugünkü Adana ile aynı yerde mi, yoksa onun yakınlarında mı kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Adana şehrinin adı hakkında bilgi veren diğer eski bir kaynak, milâttan önce IX-VIII. yüzyıllara tarihlenen Karatepe iki dilli kitabeleridir. Kadirli ilçesinin 25 km. güneydoğusunda Karatepe mevkiindeki müstahkem Geç Hitit harabelerinde bulunan, Fenike alfabesi ve Hitit hiyeroglifleri ile yazılmış kitabeler, Karatepe’nin “Adana Kralı Avvarikus’a tâbi olduğunu” bildirmektedir.²

Hint-Avrupa kökenli Adana ismi üzerine yapılan etimoloji çalışmaları ise kelimenin a(n)-“Üzerinde, yanında”, -dânu “nehir” şeklinde tahlil edilebileceğini ve “Nehir üzerinde” kelime mânasını taşıyabileceğini göstermektedir. Bu tahlili, Adana’nın Selevkid dönemindeki adı olduğu sanılan Antiokhia ad Sarum “Sarus üzerindeki Antakya” anlam itibarıyla gösterdiği paralellik bu düşüncüyü des-

¹ <http://www.adanakultur.gov.tr/belge/1-26686/eski2yeni.html>, (26.12.2011).

² Yusuf Halaçoğlu. (1988). Adana. *DİA*, c.1, İstanbul, s.s. 349, 350.

teklemektedir.³

M.Ö. 1. yy. da bölgede eyalet valisi olarak görev yapan ünlü Hatip Çiçeron zamanında Roma devletinin hakimiyetine giren Adana, Doğu Roma'nın en büyük ticaret merkezi olmuştur. M.S. 260'da Sasaniler'in, M.S. 4. yy. da Bizanslılar'ın eline geçmiştir.⁴ İslami Kaynaklarda Erdene, Edene, Ezene, Azana ve Batana şeklinde ifade edilen Adana şehri, Osmanlıların ilk zamlarında Atana imlasıyla ifade edilmiştir.⁵ Ancak çalışma konusu 66 Nolu Adana kadı sicilinde “Adana” “Tı” harfi yerine “dal” harfi ile kullanılmıştır.⁶ 7. asırda Hz. Ömer zamanında İslam ordularının eline geçen bölgenin tamamen İslam hakimiyetine girmesi ise Emevi Halifesi Abdülmelik zamanına rastlamaktadır. Bölgenin, Türk-İslam unsurları tarafından iskânı Abbasiler zamanında Harun Reşit'in halifeliği sırasında gerçekleşmiştir. Adana 10. asırda Haçlılar ve 11. asırda ise Selçuklular'ın eline geçmiştir.⁷ Ertuğrul Gazi'nin Anadolu'ya geldiği sıralarda Bozoklu hanın kabilesini Adana dağlarına yerleştirdiği Kâmusü'l-alâmda ifade edilmektedir. Bu ve ardından gelen süreç hakkında adı geçen eserde şunlar ifade edilmektedir;

Ertuğrul Gazi Asya-yı vasatîden Anadolu'ya geldiğinde rûfekası taraf taraf yerleştirttikleri sırada, (Bozoklu) hanın kabilesini dahi Adana dağlarında yerleşdirilüb, şimdiki ahali-i cibâl onların neslinden oldukları gibi İçil tarafına dahi Kilitli türkman kabaili tavattun olunmuş idi. Devlet-i Selçukîn'nin inkırazında mezkûr (Bozoklu) hanın evladından (Yüreğir)'in oğlu Ramazan Beğ dahi sair rüesâ misüllü Adana taraflarında ilan-ı istiklal ile 780'den 970 tarihine kadar 190 sene hükümet süren (Ramazan Oğulları) familyasından müessese olmuşdur.⁸

Selçuklu hâkimiyetinden sonra Haçlıların eline geçen şehir Bizans ile Kilikya Ermeni Krallığı ile el değiştirmiş ve 14. yy. ortalarından itibaren, Mısır Memlûklerine ve bunlara bağlı olan Yüreğir ulusu reislerinden Ramazan ailesine intikal etmiştir.⁹ Adana ve çevresinde Yüreğirlilerden başka Oğuzların Bozoklar ve Üçoklara bağlı, başka boyları da yaşamıştır. Bu boylar Bozoklara bağlı, Kayılar,

³ Sargon Erdem. (1988). Adana. *DİA*, c.1. İstanbul, s.s 348, 349.

⁴ <http://www.adanakultur.gov.tr/belge/1-26686/eski2yeni.html>,(26.12.2011).

⁵ Halaçoğlu, a.g.md., s.349.

⁶ Bkz. 66 Numaralı Adana Kadı Sicili

⁷ Besim Darkot. (1972). Adana. *İ.A.* c. 1. İstanbul, s. 128-129.

⁸ Şemseddin Sami. (1306). *Kamusül Alam*. c.1, Mihran Matbaası, İstanbul, s.220.

⁹ Darkot. a.g.md., s.129.

Bayatlar, Döğerler, Avşarlar ve Karkın; Üçoklara bağlı, Salur, Eymirler ve Kınıklar olarak ifade edilebilir.¹⁰

Osmanlı hakimiyetindeki Adana, zaman zaman Halep eyaletine bağlı bir sancak olarak bazen de müstakil bir eyalet halinde Osmanlı idari teşkilâtında yer almıştır. Nitekim 1608-1833 yılları arasında mütesellimlik şeklinde idare edilen Adana, 1867'de Kozan, Cebelibereket ve İçil sancaklarının birleştirilmesiyle bir eyalet haline getirilmiştir. 1833-1840 yıllarında Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanı ile başlayan harekât sonunda Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın eline geçmiştir. Londra Antlaşması ile 1841'de tekrar Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. 1865-1866 yıllarında ise Ahmed Cevdet ve Derviş Paşalar başkanlığında teşkil edilen Fırka-i Islâhiyye, birer derebeyi gibi hareket eden bölgedeki beyleri ve onlara bağlı aşiretleri itaat altına alarak devlet otoritesini yeniden kurmuştur.¹¹ Nitekim mutasarrıflık olarak adlandırılan bu dönemde bölgede derbeyleri etkin güç olarak bulunmuştur. Bu derebeyleri, Kozanoğulları, Küçükaliogulları, Bozdoğan, Menemencioğulları, Sırkintoğlu ve Karsantioğullarıdır.¹²

Müslüman ve Türk seyyahlardan ise meşhur gezginimiz Evliya Çelebi ilk akla gelen isimdir. Yine çeşitli devirlerde Adana'yı gezen ve izlenimlerini yazanlardan; İbn-i Batuta, Bedreddîn el-Gazzi, Kutbeddînü'l-Mekki, Katip Çelebi, Üsküdarlı Mustafa Dede, Mehmet Edib Bin Derviş, Dr. Şerafettin Mağmuni, Kırımı Rahmi Efendi, Cevdet Paşa ve Menemencioğlu Ahmet Bey bilinenlerdir.¹³

Evliya Çelebi 1671'de, Hicaz'a giderken, Adana'yı ziyaret etmiş ve şehir hakkında şu bilgileri vermiştir; Adana, 500 adım muhitinde, 7 kuleli iki kapılı bir kulesi vardır. Bu kale doğu tarafından ırmakla, diğer cihetlerden ise hendeklerle kuşatılmıştı. Kerpiçten 8700 ev, 70 cami, 130 dükkân, 17 han ve bir kapalı çarşı ihtiva etmekteydi. Şehrin etrafında sur bulunmamaktaydı. Şehrin su ihtiyacı Ramazanoğulları hayratı olan büyük bir dolap ve ayrıca mahalle aralarındaki kuyulardan çekilen su ile karşılanmaktaydı. Halkın genel olarak Türkmenlerden oluştuğunu, ayrıca Arap, Rum, Ermeni ve Yahudilerin de bulunduğunu kaydetmektedir.¹⁴

¹⁰ *Yurt Ansiklopedisi*. (1981). Adana Maddesi. c.1, Anadolu Yay., İstanbul, s.26.

¹¹ Halaçoğlu. a.g.md., s.350.

¹² *Yurt Ansiklopedisi*. a.g.md., s.30.

¹³ *Yurt Ansiklopedisi*. a.g.md., s.s.56-58.

¹⁴ Darkot. a.g.md., s.128.

2.2. KADI SİCİLLERİNİN MAHİYETİ VE ÖNEMİ

Kadı geniş selahiyeti ile adalet dağıtma vazifesini yerine getirirken davaları sicil denilen defterlere kaydederdi. Bu defterlere şer'iyye sicilleri, kadı defterleri, mahkeme defterleri, zabt-ı vekâyî sicilleri veya sicilât defteri denmektedir. Sicil defterleri içindeki bilgiler herhangi bir değiştirme söz konusu olmaksızın olduğu gibi mahkemede görülen olayı anlatmaktadır.¹⁵ Sicillerde sadece dava kayıtlarına ait bilgiler bulunmamaktadır. Bu defterlerde ferman, berat, hüccet ve vakfiye gibi birçok belge türü mevcuttur. Böylece bölgede yaşanan olaylar hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Ayrıca bölgenin beledî ve inzibatî işleri, muhtelif yasaklar, ordu için asker ve zahire toplanması, halktan vergi toplanması, yetişen mahsuller, şehir ve kasabaların nüfusu, salgın hastalıkların yanında aile hayatı ile ilgili hususlar da bu defterlere kaydedilmiştir.¹⁶

Kadıların devlet merkeziyle yaptıkları resmi yazışmaları, halkın şikayet ve dilekçelerini, mahalli idarelere ait hukuki düzenlemeleri, daha da önemlisi, ait olduğu bölgenin sosyal ve iktisadi hayatını yansıtan mahkeme kararlarını ihtiva eden bu siciller incelenmeden, genel olarak Osmanlı Devleti'nin siyasi, idari, hukuki ve sosyal tarihini tam anlamı ile aydınlığa kavuşturmak zor ve eksik görünmektedir.¹⁷

Şeriye sicillerinde şahsın hukuku ile ilgili kararlardan, aile hukuku ve kamu hukuku ile ilgili kayıtlara kadar çeşitli hukuki vesikalara rastlanır. Aynı zamanda iktisat tarihi açısından da önemli veriler ihtiva ederler. Her şer'iyeye sicili, bulunduğu mahallin iktisadi hayatına dair orijinal vesikalardır. Osmanlı tebaasının hayat ve geçim tarzı, ithal ve ihraç eşya, imal edilen sanayi ürünleri, mevcut esnaf grupları ve meslek çeşitleri, tahsil edilen vergiler vs. gibi konular doğru olarak şer'iyeye sicillerinden öğrenilebilir. Özellikle narh ve tereke kayıtlarının fiyat tarihi açısından önemi büyüktür.¹⁸ Bu çerçevede şer'iyeye sicillerinin sosyal, kültürel ve ekonomik değerlendirmelerde ana kaynaklar olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁵ Hatice Şahin. (2002). Bursa Şer'iyeye Sicillerinin Dili Üzerine Bir İnceleme Denemesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.12. S. 1. Elazığ, s. 102.

¹⁶ İbrahim Yılmazçelik. (1999). 1736–1739 (H.1149–1151) Tarihli Amasya Şer'iyeye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi. *OTAM*, S.9, Ankara, s.457.

¹⁷ Ahmet Akgündüz- Heyet. (1988). *Şer'iyeye Sicilleri*. c.1, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, s.12.

¹⁸ Akgündüz-Heyet. a.g.e. s.15.

2.3. ŞER'İYYE MAHKEMELERİ VE GÖREVLİLERİ

Osmanlı Devleti'nde şer'iyye mahkemeleri; Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Memlûk devletlerinde görülen adli yapının en gelişmiş ve en son halkasını oluşturmaktadır.¹⁹

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren bağlı bulunduğu dinin icaplarına göre bir hukuk sistemi kabul etmiştir. Şer'i hukuk (İslâm hukuku) ve Türk töresi, Osmanlı Devleti'nin hukuk sisteminin temelidir. Ayrıca bunun yanı sıra bilhassa idare ve teşkilat sahası ile amme müesseseleri geleneği veya fethedilen memleketlerdeki bazı vergi ve teşkilât usullerinin milli ya da örfi denilebilecek bir hukuk sistemini de ortaya çıkardığı bilinen bir gerçektir.²⁰

Osmanlı mahkemesi daha önceki ve çağdaşı İslâm devletlerinde görülen örneklere nispetle gelişmiş bir yapı arz eder. Her şeyden önce Osmanlı mahkemesinin görev ve yetki alanı genişlemiştir; hem şer'î hem örfi davalarda tek yetkili mahkeme konumundadır. Gayri Müslimlerle ve bilhassa Gayri Müslim din adamlarıyla ilgili bazı davalar ve hazineye intikal etmiş mirasçısız terekeye yönelik bir kısım istihkak davaları bir tarafa bırakılacak olursa Osmanlı mahkemesinin görev ve yetki alanına girmeyen herhangi bir hukuki ihtilaf yok gibidir.²¹

Osmanlı Devleti'ndeki şer'î mahkemelerde şer'î ve hukuki bütün meseleler Hanefî mezhebi üzerine hal edilirdi.²² Kadıların bulundukları kaza ve şehirlerde şer'î mahkemeler vardır. Kadılar şer'î ve hükmi muamelatta kendilerine verilen beratlarla gösterilen vazifeleri görüp hüküm verirlerdi. Nikâh, izdivaç, miras taksimi, yetim ve gaib mal muhafazası, vasi tayini ve azli, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilmesinin nezareti, cürüm ve cinayet ve sair bütün davalar, hülâsa şer'î ve hukuki bütün muamelat kadılar tarafından şer'î mahkemelerde görülürdü.²³ Osmanlı Devleti de kendinde önceki Türk İslâm devletleri gibi şer'î hukuku kendi hukuk sistemi içinde kabul etmiştir.

Şer'î mahkemelerde "Kadı", "Na'ib", "Muhzır", "Çavuşlar", "Mübaşirler", "Müşavirler", "Kâtipler", "Kasamlar", "Mukayyidler" ve "Şuhûdü'l-hâl" gibi görevliler bulunmaktadır.

¹⁹ M. Akif Aydın. (2005). *Türk Hukuk Tarihi*. Ufuk Yayınları, İstanbul, s.83.

²⁰ Aydın. a.g.e., s. 69.

²¹ M.Akif Aydın.(2003). Mahkeme. *DİA*, c..27, Ankara, s.342.

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı. (1988). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. TTK, Ankara, s.83.

²³ Uzunçarşılı, a.g.e., s.106.

2.3.1. Kâdı

Devleti ayakta tutan en önemli unsurların başında güvenilir hukuk sistemleri gelmektedir. Bu sistemin incelenmesi ve taşrada işlerliğinin gösterilmesi açısından önem arz etmektedir. Kâdı, doğrudan merkezle muhatap, mahalli otoriteden bağımsız olmakla birlikte çok geniş mahalli yetkisi bulunan görevlidir. Osmanlı Devleti'nde temel idari birim olan kazanın başında bulunmaktadır.²⁴ Bu anlamda kadı, idarî ve hukukî bütün hükümlerin yürütücüsü olup, aynı zamanda hükûmetin emirlerini de yerine getirmektedir. Kâdıları *hâkimü's-şer'* ve daha sonra kısaca *hâkim* de denilmiştir. Kâdının hüküm verdiği yere *meclis-i şer'* olarak tanımlanmıştır.²⁵

İslâm hukukunda, mahkeme reisi kâdıdır. Prensip itibariyle tek hâkimli sistem kabul edilmiştir. Yetimlerin, vakıfların ve müflislerin mallarına, vasiyet, vesâyet ve velâyet işlerine, çarşı-pazarda fiatlara nezâret etmek, kimsesiz küçük kızları evlendirmek, temizliği kontrol etmek, câmilere imam ve hatib tâyin etmek gibi işler de kâdının vazifelerindendi. Kâdılar, velâyet-i âmmeyi [beldesinde en üst idareci sıfatını] hâiz oldukları için, bu meyanda vasî, kayyım, mütevellî tâyin edebilirdi. Hibe, bey', kefâlet, vekâlet ve nikâh gibi akidleri tescil eder, yani *kâtib-i adl* (noter) vazifesi görürdü. Osmanlı Devleti'nde kâdılar, bulundukları kazânın hâkimi ve mülkî âmiri olduğu gibi; aynı zamanda günümüzdeki belediye reisi idiler.²⁶ Zabıta tamamen kâdının emrindedir. Her kasaba ve şehirde, askeri yetkilerle donatılmış subaşı ve onun emrinde asesbaşı ve asesler vardır. Bunlar güvenlikten sorumlu memurlardır. Nihayet, klasik Osmanlı düzeninde kadı, kazasının belediye başkanıdır. Selahiyetleri çok geniştir. Aynı zamanda kaymakam vazifesini de yürütmektedir. Bu suretle imparatorluğun tüm ilçelerinde ilmiye sınıfından kadılar hakim durumdadır. Kadı, belediye başkanı ve kaymakam sıfatıyla esnafi denetleyebilmekte, yolsuzluk gördüğü dükkanları kapatabilmektedir.²⁷

2.3.2. Müftü

Müftî, bir hukukî mesele hakkında vârid olan suale İslâm hukuku kâideleri çerçevesinde cevap veren kimsedir. Kâdıları bağılı olmamakla beraber, kâdılarının müşâviri durumundadır. Müftiler, şeyhülislâmın arzı ve veziriâzâmın telhisi ile

²⁴ Zeynel Özlü. (2007). *18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Adli Mekanizmanın Analizi*. Berikan Yayınevi, Ankara, s.7.

²⁵ Ekrem Buğra Ekinci. (2010). *Osmanlı Hukuku*. Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, s.s. 369, 370.

²⁶ Ekinci, a.g.e., s.373.

²⁷ Yılmaz Öztuna. (1994). *Büyük Osmanlı Tarihi*. c.8, Ötüken Yay., İstanbul, s.74.

padişah tarafından tayin olunurdu. Bazı yerlerde kâdılık, müftilik veya müderrislik tek şahısta birleşebilirdi. Müftü olmayan kazâlarda bunun vazifesini kâdı yapardı. Taraflar mahkemeye gitmeden müftüye mürâcaatla ihtilaflarını kolay ve ucuz yoldan halledebilecekleri gibi; mahkemeye gittikten sonra da müftiden fetvâ alıp mahkemeye ibrâz edebilirler. Öte yandan kâdı da bir hukukî ihtilafın çözümünde tereddüde düşerse, müftiden fetvâ sorabilir; aldığı cevaba göre hareket eder. Ancak buna mecbur değildir.²⁸

2.3.3. Nâib

Şer'i mahkemelerin hakimlerine verilen ünvandır. Kadı yerinde kullanılırdı.²⁹ Kâdı, eğer kendisine bu salâhiyet verilmişse, kendi yerine veya kazâ mahallinin muhtelif köşelerine nâib adıyla bir vekil vazifelendirebilir. Osmanlı Devleti'nde tekâüt maaşı mahiyetinde bazı uzak kazâlara tayin olunan yüksek rütbeli kâdılar, buraya gitmeyerek yerlerine nâib gönderirlerdi. Buna *arpalık nâibi* denirdi. İstanbul, Şam, Bağdad gibi büyük merkezlerde, kâdılar işlerinin çokluğuna mebni, vekâleten tâli derecede ehemmiyetli dâvâları dinlemek üzere nâib vazifelendirirdi. Buna *bâb nâibi* denirdi. Bunların maaşlarını kâdı verdiği gibi; hükümlerinden de kâdı mesuldü. Nâibler, kâdının bulunmadığı zamanlarda yerine bakabildikleri gibi; keşif gibi bir işi yürütmek üzere muvakkaten tayin olunabilirlerdi.³⁰ Bazı hakimler, naib tayin etme ve görevine son verme yetkisine sahip olurlardı. Şeriye sicillerinde naiblerin, daha çok sorgu hakimi olarak görev yaptıkları görülmektedir. Sorgu hakimleri son kararı vermeye yetkili değildirler.³¹

Çalışma konusu sicilde “naib” ve “nuvvâb” kelimeleri kullanılmaktadır. Bu görevliler için “*Mefahirü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâili ve'l-keâm*”³² şeklinde elkabın tercih edildiği görülmektedir.

2.3.4. Şühûdü'l-hâl

Mahkemelerde, âdil karar verildiğini ve aleniyeti tesbit maksadıyla, en az iki kişi hazır bulunurdu. Bunlara şühûdü'l-hâl denirdi. Dâvâyı dinler; gerektiğinde kâdı tarafından kendileriyle istişârede bulunulabilir, fakat karara asla katılmayarak,

²⁸ Ekinci, a.g.e., s.376.

²⁹ M.Zeki Pakalın. (1983). *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. c.2, MEB Yayınevi, İstanbul, s.644.

³⁰ Ekinci. a.g.e., s.377.

³¹ Abdülaziz Bayındır. (1999). Osmanlı'da Yargının İşleyişi. *Osmanlı*, c.6. Ankara, s.s.435, 436.

³² A.K.S. nr. 66, s. 40/51.

dâvânın cereyanı ile verilen hükmün birbirine mutâbık olduğuna dair hazırlanan ilâmı imzâlardı. Bunların hazır bulunmadığı veya hükmü imzâlamadığı dâvâ muteber sayılmazdı. Şühûdü'l-hâl, beldenin ileri gelenlerinden veya dâvânın alâkadarlarından olabilirdi. Mahkemeye müdahale ve rey verme gibi hakları olmamakla beraber, kâdının âdil karar vermesinde oldukça tesirleri vardı.³³ Şuhudü'l-hâlin üç önemli işlevi bulunmaktadır. Birincisi muhakemenin açık yapıldığının kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincisi ve en önemlisi, “şühûdü'l-hâl”ın, resmi kayıtların yanında muhakemenin gerektiğinde başvurulması gereken bilgi kaynakları olmasıdır. Bu bilgi kaynağı, iki açıdan değerlendirilmelidir. İlki, görülen davaya ilişkin bilgilerin çeşitli sebeplerle kaybolması halinde ilk başvurulacak doğrudan tanıklar olmalarıdır. İkincisi, hakimın kararına dayanak olacak bilgiye sahip kişilerin, “şühûdü'lhâl” in en önemli üyeleri olarak görülmesidir. “Şühûdü'l-hâl”ın üçüncü işlevi, yaşlı, deneyimli ve itibarlı üyeleri aracılığıyla geçmişten gelen “âdet-i kadîme” yi temsil etmeleridir. Bu, basit bir “ehl-i vukûf” olmanın ötesinde, gelenekleşmiş uygulamaların tanıklığıdır.³⁴

2.3.5. Kassâm

Osmanlı Devleti'nde ölen kimselerin mallarını mirasçılara taksim eden memurlara kassam adı verilirdi. Kassam, taksim ettikleri miras karşılığında belli oranda vergi alırlardı. Her kadılıkta bulunan kassam defterine ölen kimselerin terekisi tek tek kaydedilir ve bunların değerleri bilirkişi tarafından belirlenirdi. Terekeden murisin borcu çıkarıldıktan sonra kalan kısmı mirasçılara paylaştırılırdı.³⁵

2.3.6. Kâtib

Mahkemede kâdından sonra en mühim vazifeli kişiydi. Hüccet ve i'lâmların yazılması, dâvâ safhalarının mahkeme sicillerine kaydedilmesi kâtiblerin vazifesiydi. Muhakeme esnâsında bir eksikliğin olmamasında mühim rol oynayan kâtibler, güzel yazı yazmaları ve resmî yazışma usullerine vâkıf bulunmak yanında, umumiyetle medrese çıkışlı oluşları ve mahkemelerdeki tecrübeleri hasebiyle hukukşinas

³³ Ekinci. a.g.e., s.377.

³⁴ Hülya Taş. (2008). Osmanlı Kadı Mahkemesindeki “Şühûdü'l-Hâl” Nasıl Değerlendirilebilir?. *Bilgi*, S. 44, Ankara, s. 37-38.

³⁵ Abdullah Demir. (2010). *Osmanlı Mahkemesi*. Yitik Hazine Yay. İstanbul, s.s.63, 64.

kimseler idi. Bu sebeple kâdı nâibleri umumiyetle mahkeme kâtiblerinden tayin olunurdu.³⁶

2.3.7. Muhzır

Gerek görülen kişileri hakim huzuruna götürme, yani mahkemeye celbetme görevini yürüten memurdur.³⁷ Muhzır, Arapça ihzar edici, eden huzurqa getiren demektir. Kazasker mahkemesi gibi muhzır sayısı çok olan yerlerde onların başı makamında “Muhzır başı” da bulunurdu.³⁸

2.3.8. Dava Vekili

Şahıslar dâvâlarını bizzat takip edebilecekleri gibi, vekil marifetiyle de gördürebilirlerdi. Davâ vekilleri, fıkhnın husûmete vekâlet hükümlerine göre faaliyet gösterirdi.³⁹ Osmanlı döneminde kişinin dava vekili olabilmesi için müvekkili ile beraber mahkemeye gelerek kadı veya naib karşısında vekaleti kayıtlara geçirmesi gerekmektedir. Dava vekili isterse vekilliği bırakabilmektedir. Kadı sicillerinde bayanların vekillik müessesesini çok defa kullandığı görülmektedir.⁴⁰

2.3.9. Subaşı

Mahkeme kararlarının yerine getirilmesi kâdının vazifesiydi. Osmanlı Devleti'nde bu işi merkezde *çavuşlar*, taşrada ise merkezden tayin olunan *subaşılar* yapardı. Küçük beledî kabahatler hâricinde, mahkeme kararı olmaksızın subaşının cezâ vermeye salâhiyeti yoktu. Subaşı, şehir ve kazâların zâbıta ve polis müdürü idi. Kol gezerek suçluları takip eder ve mahkemeye çıkarır; pazar ve mahallelerin âsâyışını temin ve temizliğini teftiş eder; kaldırımları tâmir ettirir; yıkılmaya yüz tutmuş evlerin yıktırılması için mimarbaşına haber verirdi. Bir takım örfî vergileri toplardı.⁴¹

³⁶ Ekinci, a.g.e., s.378.

³⁷ Bayındır, a.g.md., s.436.

³⁸ Pakalın, a.g.e., c.2, s.572.

³⁹ Ekinci, a.g.e., s.378.

⁴⁰ Zeynel Özlü. (2009). *Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti PRUSIAS AD HYPIUM ÜSKÜBÜ (Konuralp)*. Konuralp Belediyesi Kültür Serisi, İstanbul, s.s. 357, 358.

⁴¹ Ekinci, a.g.e., s.378.

2.4. KADI SİCİLLERİNDEKİ BELGE TÜRLERİ

2.4.1. Hücet

Delil ve bir fiilin sabit olduğuna vesile olan şey demektir. Kadının hükmünü ihtiva etmeyen, taraflardan birinin ikrarını ve diğerinin bu ikrarı tasdikini havi bulunan ve üst tarafında bunu düzenleyen kadının mühür ve imzasını taşıyan yazılı belgeye hüccet denir.⁴² Hüccet yerine "senet" tabiri de kullanılmıştır. Bazen kadının kararını ihtiva etse de üst tarafında mühür ve imza bulunan, kadınlara ait bütün belgelere de hüccet denmiştir.

Hüccetlerin üst tarafında kadıların mühür ve imzaları, sonra da sırasıyla tarafların adı ve adresleri, hüccetin konusu, hukuki olay veya muamelenin şekli ve şartları, yapılan ikrar beyanları, sonunda belgenin tanzim tarihi ve şühudü'l-hal başlığı altında şahitlerin isimleri yer alır. Hüccetin en önemli özelliği, konusu ile ilgili davalar da kesin delil olarak kabul edilmesidir.⁴³

2.4.2. İ'lam

"Sözlük anlamı "bildirmek" demek olan i'lam kelimesinin eski sulh hukukunda; şer'i bir hükmü ve altında karar veren kadının imza ve mührünü taşıyan yazılı belgeye denir. İcra makamlarına arz edildiğinden bazen "ma'ruz" da denir. Ayrıca örfi anlam da bazen altında kâdının imza mührü bulunan her belgeye de i'lam adı verilir. Aslında i'lamların en önemli özelliği kadının hükmünü ihtiva etmesidir. Kadı verdiği kararı önce taraflara şifahi olarak tefhim eder. Daha sonra verilen kararın gerekçelerini de ihtira eden bir ilzam tanzim eder; hem davacıya ve hem de icap ederse davalıya birer suretini verir. Bir suretini de sicile kaydeder.

Her i'lamda, kâdının imza ve mührü, tarafları dava konusu ve iddiası, davalının cevabı, ispat vasıtaları ve kadının kararına ait kayıtlar bulunur. Tarih de zikredilir. Karar metnini diğer i'lamdaki ispat vasıtası ikrar ise, "ilzam" ifadesi, eğer ispat vasıtası şahitlik ise "tembih" ifadesi kullanılmıştır.⁴⁴

⁴² Ahmet Akgündüz. (2009). İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 14, Konya, s.28.

⁴³ Sıtkı Uluerler. (1999). *71 Numaralı Amasya Şer'îyye Sicilli (H. 1234/1236 - M. 1818/1821)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s. 16.

⁴⁴ Halil Cin, Ahmet Akgündüz. (1995). *Türk Hukuk Tarihi*. c.I, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, s.409.

2.4.3. Mürâseleler

Kadıların kendilerine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs veya makamlara hitaben kaleme aldığı yazılı belgelere mürasele adı verilir. Sanığın mahkemeye celbi için yazılan mürasele gibi.⁴⁵

2.4.4. Ma'ruzlar

Kadıların kararını ihtiva etmeyen, hüccetler gibi hukuki bir durumu tespiti açısından yazılı delil olarak da kabul edilmeyen ve sadece kadıların icra makamlarına idari bir durumu arz ettiği yazılı kayıtlara "ma'ruz" adı verilir. Bunların ilamlardan en önemli farkı, kadı'nın kararını ihtiva etmemesidir. Maruzların, ilamlardan hem şekil ve hem de muhteva açısından farklılıkları bulunduğu kesindir.⁴⁶

2.4.5. Buyruldular

Osmanlı diplomatiğinde sadrazam, vezir, defterdar, kadıasker, kapdan paşa, beylerbeyi vs. yüksek rütbeli vazifelilerin, kendilerinden aşağı mevkilerde bulunanlara gönderdikleri emirler için kullanılan bir terimdir.⁴⁷

2.4.6. Fermanlar

Ferman, Divan-ı Hümayun veya Paşa Kapısı'ndaki divanlarda alınan kararlara uygun olarak yazılan ve tuğra bulunan padişah emrlerine verilen addır. Bu emre, hükümdardan sadır olduğu için, ferman-ı hümayun ve emr-i şerif denilirdi. Osmanlılarda hükümdarın tuğralı fermanına, münderecatının mahiyetine göre hüküm, biti, misal, tevki, nişan, berat, meşhur veya yarlıg denilirdi.⁴⁸

2.4.7. Beratlar

Arapça kökenli bir kelime olup “yazılı kağıt” anlamındadır. Diğer adı nişan olan ve ilk devirlerde “biti” ve “misal” de denilen berat Osmanlı diplomatiğinde padişah tarafından bir memuriyete tayin, bir gelirden tahsis, bir şeyin kullanılma hakkı, bir imtiyaz ve muafiyetin verildiğini belirten ve veren padişahın tuğrası bulunan belgedir. Bu anlamıyla da beratlı kelimesi müsadeli ve imtiyazlı; eli beratlı tabiri ise selahiyet sahibi olma anlamı taşımaktadır.⁴⁹

⁴⁵ Cin, Akgündüz. a.g.e., s. 410.

⁴⁶ Cin, Akgündüz. a.g.e., s.410.

⁴⁷ Mübahat S. Kütükoğlu. (1998). *Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik*. Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, s.197.

⁴⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı. (1997). Ferman. *İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, M.E.B. Yayınları, Eskişehir, s. 57.

⁴⁹ Kütükoğlu. a.g.e., s.124.

2.4.8. Vakfiyeler

Vakıf kelimesi Arapça'da durdurmak, alıkoymak manalarına gelmektedir. Terim olarak ise vakıf, bir kimsenin Allah'a yakın olmak gayesiyle menkul ya da gayrimenkul mal ve mülkünü dini ve sosyal bir amaç için tahsis etmesidir. Vakfiye ise vakf edilen şeyin vasıfları ve vakf edilme şartlarını ihtiva eden ve kadı tarafından tasdik edilen bir belgedir.⁵⁰

2.4.9. Tezkireler

Aynı beldedeki resmi daireler veya şahıslar arasındaki haberleşmeleri temin eden belgeler için kullanılır tabirdir. Bu belgeler, sade bir dille yazılırdı.⁵¹ Şehirler arasında yazılanlara ise “tahrirat” denilir. Esnafa ve halka verilen resmi kağıtlara da bu ad verilir.⁵²

2.4.10. Temessükler

Bir borcun ödenmesinin kabul edilmesi, bir şeyin teslim alındığının göstergesi gibi hususlarda karşı tarafa verilen bir belgedir. Bu belge için bazı hallerde tahvil tabiri de kullanılmıştır.⁵³

Çalışma konusu Adana kadı sicilinde ferman ve beratların fazlalığı dikkat çekmektedir. Bunun yanında Huccet, ilam, mektub, tevzi defteri, buyruldu, tahvil, tereke, temessük belgeleri bulunmaktadır.

2.5. ADANA ŞER'İYYE SİCİLLERİ

Adana'ya ait, 1634-1913 yılları arasında toplam 156 adet kadı sicili bulunmaktadır.⁵⁴ Bu sicillerden çalışılmış olanlar aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1: Çalışılmış Adana Şer'iye Sicilleri

Feyzi Kaplan	(1996). 6 numaralı Adana şer'iyye sicili (H. 1203/M. 1788-H. 1204/M. 1789), İnönü Üniv. Sos.Bil. Ens. Malatya
Ahmet Küçük	(1996). 10 numaralı Adana şer'ie sicil defteri (1241/1825-1260/1844), İnönü Üniv. Sos.Bil. Ens. Malatya
Metin Ceylan	(1996). 17 nolu (H. 1156-1157 M. 1743-1744) Adana şer'iyye sicili tamskripsiyon ve kataloğu, İnönü Üniv. Sos.Bil. Ens. Malatya
Mehmet Zahit Yıldırım	(1996). 30 numaralı Adana şer'ie sicil defteri 1115/1703-1171/1757, İnönü Üniv. Sos.Bil. Ens. Malatya

⁵⁰ Kütükoğlu. a.g.e., s.359,360.

⁵¹ Kütükoğlu. a.g.e.,s.245.

⁵² Pakalın. a.g.e., c.3, s.491.

⁵³ Kütükoğlu. a.g.e., s.281.

⁵⁴ Ahmet Akgündüz-Heyet. (1988). *Şer'iyye Sicilleri*. c.1, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, s.169.

Talip Atmaca	(1996).129 nolu (H. 1143-1145 M. 1730-1732) Adana Şer'iye Sicili, İnönü Üniv. Sos.Bil. Ens. Malatya
Ömer Faruk Teber	(1996).Adana şer'iyye sicillerine göre 1150-1160/1737-1747 yılları arasında Adana'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı, Ankara Üniv. Sos.Bil. Ens. Ankara
Murat Fidan	(1996). H. 1167-1169 (M. 1753-1755) tarihli Adana Şer'iyye Sicili, H. İnönü Üniv. Sos.Bil. Ens. Malatya
Zülfiye Kılıç	(1996). Adana şer'iyye sicili H.1203-1204, (M.1788-1789). Fırat Üniv. Sos.Bil. Ens. Elazığ
Mahmut Karatepe	(2000). 135 nolu Adana şer'iyye sicili defteri transkripsiyonu ve kataloğu (H. 1266/1269-M. 1859/1860), İnönü Üniv. Sos.Bil. Ens. Malatya
Sevim Yaşa	(2004). 27 numaralı Adana Şer'iyye sicili H.1160 / M.1747, Fırat Üniv. Sos.Bil. Ens. Elazığ
Sevim Erdem	(2004). 65 numaralı Adana Şer'iyye sicili (H.1200-1203 / M.1786-1789), Fırat Üniv. Sos.Bil. Ens. Elazığ
Hatice Ergül	(2006). 53 no'lu Şer'iyye siciline göre Adana'nın sosyo-ekonomik tarihi, Ankara Üniv. Sos.Bil. Ens. Ankara
Ahmet Cevizci	(2007). 62 nolu Adana şer'iye sicili (H. 1208-1209) transkripsiyon değerlendirme, Erciyes Üniv. Sos.Bil. Ens. Kayseri
Osman Karlangıç	(2007). 73 Numaralı Adana Şer'iyye Sicili(H.1263-1264/M.1847-1848) Transkripsiyon ve Değerlendirme, Harran Üniv. Sos.Bil. Ens. Şanlıurfa
Mevlüt Dede	(2008). Osmanlı Aile Araştırmaları bakımından Adana ve Çankırı Şer'iyye sicillerinin Karşılaştırmalı İncelemesi (1215-1296/1800-1876), Cumhuriyet Üniv. Sos. Bil. Ens. Sivas

2.6. 66 NUMARALI ADANA KADI SİCİLİNİN TRANSKRİPSİYONU

Sayfa 1-1

Çokaklı Ermenilerinden olup hâl-i küfründe ismi Manuk olan zımmi, bâtıl dinden rucu‘ ve dîn-i hakkı kabul ve talebiyle ismi Mustafa tesmiye olunduğu. Kayd şod. Fî 3 Saferü’l-hayr sene 1209

Sayfa 1-2

İş bu bin iki yüz on senesi gurre-i muharremden i‘tibâr ile Eyâlet-i Adana cizyesi hisseleri bir kıt‘a berât-ı ‘âli ve bir kıt‘a fermân cihât-ı meta‘ mücebince Çukadâr Hazret-i Defterdârî Ahmed Ağa'nın ‘uhdesine ber-vech-i emânete ihâle ve tefviz buyrulub cizye nev‘icesi meclis-i şer‘ide fek ve küşâde olunup boğca-i mezkûr cizyedâr-ı mûmâ ileyh yedine i’tâ olunduğu kayd-ı şod gurre fî Muharrem sene 1209

A‘lâ evrak	Evsat evrak	Ednâ evrak	Yekün
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
443	3588	704	4735

Kad vaka‘a el-Mart fi’l-yevmi’l-erbe‘a el-‘asr

Ve fi’l-yevmi’l-‘işrîne min Şehr-i Şaban

Sene tis‘a ve Mieteyni

Ve elf

M

Fh

Sayfa 1-3

Sisli Molla Mustafa Kasab Epozoli muvâcehesinde iki sene mukaddem altı kara davar ve iki koyunumu fuzulî ahz ve zebh idüb bir davar gövdesiyle altı davarın cildini bana teslim ve mesfurun zimmetinde cildi ile iki koyun ve beş kara davar gövdesi ve otuz dört kıyye dahi iç yağı ve beş guruş hakkım olmağla taleb-i da‘va,

sual bi'l-cümle ikrâr ve revganın on kıyyesini inkâr ikrârlarını tahsile tenbih-i şer'î olunduğu kayd-ı şod. Fî 29 Şevvâl sene 1209

Sayfa 2

Der muhâfız-ı kal'a	Limni	Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 7500	An mukâta' Eyalet-i Adana Sene: 105	

Der muhâfız-ı kal'a	Limni	Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 7500	An mukâta' 'âdet-i ağnâm-ı Dünderlu Sene: 1205 /1206	

Der muhâfız-ı kal'a	Sâkız	Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 2359	An mukâta' Mîrîmirân-ı Haleb Sene: 1201 / 1205 Bâ sene: 15	

Der muhâfız-ı kal'a	Erzurum	Sene: 1195
Mevâcib Guruş: 1054	An mukâta' Mîrîmirân-ı Haleb Sene: 1207	

Der muhâfız-ı kal'a	Sâkız	Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 2359	An mukâta' hâssahâ Mîrîmirân-ı Haleb 1201 / 1205 Bâ sene: 15	

Der muhafız-ı kal'a	Erzurum	Sene: 1195
Mevâcib Guruş: 2108	An mukata' Mîrîmirân-ı Haleb Sene: 1207 Bâ sene: 10	

Der muhâfız-ı kal'a	Erzurum	Sene: 1195
Mevâcib Guruş: 1054	An mukâta' Mîrîmirân-ı Haleb Sene: 1207	

Der muhâfız-ı kal'a	Limni	Sene: 1195
Mevâcib Guruş: 27,5	An mukata' hassahâ Mîrîmiran-ı Haleb Sene 1201/1206	

Sayfa 3-4

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazl ve'l-keâm Adana ve (boş) kadıları zîde fazlühümâ ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân Adana Mütessellimi (boş) zîde mecdühû. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki:

Ser-devlet-i İslamiye'den Limni ve Midillü ve Sâkız kal'aları muhafızlarına me'mur, Dergâh-ı mu'allâm yeniçerilerinin bin yüz doksân dört senesinde müstahak oldukları mevâcib ve zâhire bahâlarıçün bin iki yüz senesinden yedi senesine değin 'âdet-i ağnâm ve Dünderlu ve Eyâlet-i Adana ve Mîrîmirân-ı Haleb mukâta'aları mallarından sebeb-i tahrir-i ahkâmı mücebberince havâle olunan yirmi beş bin iki yüz

seksen beş buçuk guruşun bir gün evvel tahsil ve kılâ'-i merkumeye tevsili umûr-ı mehâmm-ı lâzimü'l-ihtimâmdan olmaktan nâşi serîan tahsili ocağ-ı 'âmirem tarafından istid'â olunmağın ber-mûceb-i ahkâm sebeb-i tahrir mebâlîğ-i mezbûr bir gün evvel ve bir saat mukaddem yerli yerinden 'alâ-eyy-i hâl tahsil ve kabzına me'mur salyanecisine teslim ettirilmek fermânım olmağın te'kîden ve isti'câlen iş bu emr-i 'âlişânım ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde sen ki mütesellim mûmâ ileyhsin mebâlîğ-ı mezbûr ber-minvâl-i muharrer kılâ'-ı merhum muhâfazalarında mukim kapum kullarımın sene-i mezbûre mevâcib ve zâhire bahâlarıçün havâle olunmuş olup edâsının bir vecihle tereddüt ve muhâlefet iktizâ etmemekle vürûd-ı emr-i şerifim gününde mebâlîğ-ı mezbûru ma'rifetin ve marifet-i şer' ile ber-mûceb-i ahkâm-ı sebeb-i tahrir bir gün evvel ve bir saat mukaddem 'alâ eyy-i hâlin yerlü yerinden tamamen ve kâmilan tahsil ve kabzına me'mur salyanecisine teslimen savb-ı memuruna irsâl ve tesyire bezl ve sa'y-i kudret eylesin.

Ve siz ki kadılar mûmâ ileyhimâsız mebalîğ-ı mezbûrenin tahsil ve teslim ve tesyiri emrine sizler dahi mezid-i sa'y ve gayret eylemeniz bâbında fermân-ı 'âlişânım sâdır olmuştur.

Buyurdum ki hükm-i şerifimle vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü's-şân-ı vâcibü'l-ittiba' ve lâzimü'l-imtisâlimin mazmûn-ı münifi üzre 'âmil olasız. Şöyle bilesiz; 'alâmet-i şerife i'timâd kılasız. Tahriran fi'l yevmi't-tâsîi aşara sene semân ve mieteyn-i ve elf.

el-Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:1

Sayfa 4- 5

... İçün Sâdır Olan Emr-i Âli

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Adana ve Karaisalu kadıları zîde fazlühümâ. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki:

Bin iki yüz üç senesi recebin on birinci günü Taht-ı 'Âli-yi Taht-ı 'Osmâni üzre cûlûs-ı hümayun-ı meymenet-i makrûnem vâki' olub umûmen malımdan evâmir olunmak fermânım olmağın binâen 'alâ zâlik Adana Sancâğında vâki' Gerdânlu mezra'asının re'âyâları mukaddemâ divân-ı hümayunuma 'arzuhal idüb mezra'-i

mezbûre kurbunda vâki‘ Karaisâlu nahiyesi re‘âyâsını ma‘an iki ‘avâriz hanesine kayd olunmuşsunuz deyu senede yüz gurusunu alub gadr eyledikleri mu‘amele hilâf-ı kanun-ı defter taaddilerinin men‘i içün emr-i şerifim verilmek ricâsına istid‘â-yı ‘inâyet eyledikleri ecilden hazine-i ‘âmiremde mahfuz mevkûfât defterlerine nazar olundukda Vilâyet-i Adana'da vâki‘ Karaisalu kazasına tabi‘ Gerdânlu cemâ‘atinin muhıkk-ı ‘avâriz hanesi olub kazasıyla ma‘an mukâta‘asına ilhâk olunduğu defterhane-i ‘âmirem derkenarında mestur mahallinde Gerdân tesmiye olunan Küçük İkizce mezra‘asının kaydı ve ‘avârizi bulunmadığı ve mezra‘-i mezbûrede tavattun edenlerin zabt ve zirâ‘atları olan mahal an-asıl ‘avâriz ve tekâlif icâb ider mahal ise mahallinde cümle ma‘rifeti ve ma‘rifet-i şer‘ ile görölub ta‘dil ve tesviye-i vech üzere hisselerine isâbet ideni tabi‘ ve dâhil oldukları kaza ahâlisi karyeleriyle ma‘an edâ eylemeleri şurutundan olduğu, olundukda derkenâr olmağın meşrutu mücebince emr-i şerifim virilmek bâbında bâ-serdefterdâr-ı esbak ‘ındinde itmekle mücebince ‘amel olunmak emrim olub dahi Vilâyet-i Adana'da Karaisalu kazasına tabi‘ Gerdânlu cemâ‘atinin muhıkk-ı ‘avâriz hanesi olub kazasıyla mukâta‘asına mülhak olunduğu hakkında ‘avâriz ve sâir emr-i şerifimle vâki‘ olan tekâlifimden mahallinde hisse muvâcehesinde ma‘rifet-i şer‘ ile olan tevzi‘ defteri mücebince hal ve mahallerine göre hisselerine isâbet iden tabi‘ ve dâhil oldukları kaza ve karye ahâlileri ile ma‘an edâ eylediklerinden sonra hilâf-ı kanun ve defter mezra‘-yı mezbûre re‘âyâları rencide ve remide iddirmeyüb idenleri men‘ ve def‘ eyleyesiz.

Deyu bin yüz atmış yedi senesi evâhir-i cemaziye’l-evvelinde Hüdâvendigâr-ı esbak merhum ve mağfur leh Sultan Mahmudhân tâbe serahu zamanında verilen emr-i şerifim bu defa Dersa‘âdetime gönderüb..... (karalı)

Buyurdum ki; Hükm-i şerifim vardıkda bu babda vechi meşruh üzre mukaddema vârid ve halen şerefyâfte-i sudur olan emr-i şerif-i celilü’ş-şân ve vacibü’l-ittibâ‘ ve lazımu’l-imtisâlimin mazmun-ı münifi birle ‘âmil olub hilâfına bir dürlü rızâ ve cevâz göstermeyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fil yevmi’r-râbii aşara Cemaziye’l-evvel sene semân ve mieteyni ve elf

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 2

Devr-i gâyet olan Medine-i Adana bendelerinden olan ... mürhak olan

Sayfa 5- 6

Suret-i Emr-i Şerif-i ‘Aliyyedir

Mefâhirü’l-kuzât-ı ve’l-hükkâm ma‘âdinü’l-fezâil-i ve’l-keîlâm bereketlü ve şücâ’eddin ve Adana ve Melemenci ‘aşiretinin bulundukları mahallerin kadıları ve nâibleri zîde fazluhum ve kıdvetü’l-emâcidü ve’l-a’yân Tarsus Mütesellimi Salurzâde Mustafa ve Adana Mütesellimi zîde mecdühû ve kıdvetü’l-emâcidü ve’l-akrân.

Bu defa Bozkır ma‘denine ilhâken bereketlü ma‘denine emin nasb olunan ‘Arabzâde Seyyid Süleymân zîde kadruhû. Tevki’-i refi’-i hümâyun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki:

Bereketlü me‘adeni bundan akdem küşâd olunub i‘mal ve idâre olunur iken muntalik Niğde ahâlilerinin hilâf-ı inhâ iştikâlarına mebni iki yüz sekiz senesinden i‘tibariyle sedd-i bend olunub ahâli ma‘den yeru re‘âyâ ve fukarâlarına etraflarından kâin mu‘arrâf tâifesi taraflarından günâ-gün mezâlim ve te‘addiyât olduğundan emin ve rahatları münselib olub tecrimden hâli olmadıklarından binâen re‘âyânın himâyet ve sıyânetleri lâzımından olmağın ol makulelerin vâkı‘ olan mezâlim ve te‘addiyâtından masûn olmaları beher-hâl ma‘den-i mezkûrun küşâd ... serbestiyetleri ibkâsına mütevakkıf olmakla, binên‘aleyh Bereketlü ma‘den Ustabaşısı el-Hâc ‘Ali çünd nefer ma‘denciler ile Meclis-i şer‘a varub ma‘den-i mezkûrdan külliyyetlü zer ve sim husule gelür iken ta‘talı Niğde ahâlisinde hilâf-ı inhâlarına mebni idiğini ve kemâ-fi’s-sâbık Çamardı ve Şücâ’eddin Kazâlarının kadimesine re‘âyât olunarak Bozkır ma‘denine ilhâk Bereketlü ma‘deninin küşâdına ruhsat-ı ‘aliyyem ve erzânî kılınması istidâ‘âsında olduklarını Bozkır kâdısı i‘lâmında ve ma‘denciler ‘arzuhal ve mahzarlarında Bozkır me‘adin emini ve nişancı kânimelerinde tahrir etdiklerinden gayri i‘lâmât ve mahzar-ı medlûlü ve merkum Hâcî ‘Ali’nin istidâ‘âsı üzere husûle geleceği ve fi’n-nefsü’l-emr ma‘den-i mezkûrun sed ve bendinin ahâlinin hilâf-ı inhâ iştikâlarına mebni olduğu ve küşâd ve i‘mâline ruhsat verilir ise cânib-i mîrîye ve re‘âyâ-yı ma‘den enfa‘ ve rif‘ate vakte tezâyüd-ü neşv olacağı melhuz ve me’mûl idiği, iftihârü’l-ebrâr ve’l-ekâbir, müstectemi‘u cemiü’l-mevâli ve’l-mefâhir hâlâ darbhâne-i ‘âmirem nazırları Yusuf Dâme ‘uluvvuhû bâ-takrir inhâ etmekle, (karalı)

Kuyuda mürâca‘at Melemenci yörüğü cemâ‘ati fîmâ- ba‘d hilâf-ı rızâ hareketden keff-i yed-birle ma‘den-i mezkûra be her sene bin ücretiyle bin yük cevher ve beşyüz deve yükü hatab nakl eylemek ve hilâf-ı hareketleri zuhur eder ise darbhâne-i ‘âmireme otuz bin gurus üzerine te‘ahhüd ve kabul eyledikleri müşar verilen hüccet-i şer‘iye mahalline kayd olub mücebince ‘amel ve hareket etmeleriçün doksanyedi tarihinde emr-i şerifim verildiği Sermuhasabeden ba‘de’l-ihrac iktizâsı nizâmı nâzır-ı müşâru’n-ileyhden isti‘lâm olundukta

Tıbika aslehu Es
Seyyid Ebu Bekir
el mevlâ medine-i
Tarsus
nemekahu’l-fakîr
izzühâ

sâlifü’z-zikir Melemenci ‘aşireti dahi kuyûd-ı kadimesi üzre ma‘den-i mezbûre senevî merkumu’l-miktar haml-i künk ve cevher nakil eylemek şartıyla bu defa müceddeden ma‘den-i mezbûre rabt ve ilhâk olunub merbutiyetlerini mübeyyin emr-i şerifim ısdâr lâzımeden idiğini i‘lâm itmekle i‘lâmı mücebince emr-i ‘âlişânım ısdârı re’yi ‘âlişânıma ihâle ile bâ-takrir ‘atebe-i ‘aliyye-i hüsravâneme ‘arz ve takdim olundukda takrîri mücebince tanzim oluna deyu hatt-ı hümayun fehâmet-makrûnem şeref efzâ-yı sudur olmakla mücebince tanzim olunmak fermânım olmağın hâssaten iş bu emr-i celilü’l-‘unvanım ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuşdur.

İmdi vusûlünde siz ki mütesellim ve kuzât ve nüvvâb ve ma‘den emini mûmâ ileyhimsiz. Bâlada best ve beyân ve fermânım olunduğu vecihle Tarsus Mütesellimi Turzade es-Seyyid Mustafa ma‘rifetiyle zikr olunan Melemenci ‘aşireti te‘ahhüd-i kadimleri üzere be-her sene ma‘den-i mezkûre ücretiyle bin yük cevher ve beş yüz yük hatab nakl etmek ve hilâf-ı hareketleri zuhur iderse darbhâne-i ‘âmireme otuz bin gurus virmek şartıyla bu defa küşâd olunan bereketlü ma‘denine rabt ve ilhâk olunmuş olduğu ma‘lumunuz oldukda;

‘Aşiret-i mezkûreyi hıdmet-i merkumede istihdâm birle inhâ ve emr-i şerifime bezl-i ve sa‘y-i mukadderet ve hizmetlerinin edâsında tekâsülleri zuhur iderse bedel-i mezkûreyi za‘f-ı tahsil ile te’dib ve te’kid olunacakları için der-i devlet- medârıma tahrir ve inhâya mubâderet eylemeleri bâabında, (karalı-boş)

Vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfta-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ımın mazmun-ı münifi üzre ‘âmil olub hilâfindan tehâşî ve mübâderet eyleyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran.

Be-Makâm-ı

el-Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 3**Sayfa 6- 7**

Kıdvetü'l-kuzzât ve'l-hükkâm me'adinü'l-fezâil-i ve'l-kelâm Mevlâna Adana Kadısı zîde fazlühû ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-a'yân hassa silahşôrlerinden Adana Mütesellimi zîde mecdühû. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki:

Adana Sancâğında vâki' hâssahâ-yı mîrîmirân-ı Haleb ve tevâbii mukâtâ'asının iki yüz beş senesi mal-ı mîrîsi olmak üzre Mutasarrıfları 'Ali Bey ile ma'lumu'l-esâmi dört nefer müşteriklerinden matlub olub elan merkurumların zimmetlerinde kalan dört bin iki yüz on altı guruşun icâb edenlerden tahsil ve mübâşir ta'yin olunan Sadra'zam Çukadârlarından Süleyman zide kadruhuye teslimen hazine-i 'aliyyeme tesyir olunmak bâbında sâdır olan emr-i şerifim Çukadâr-ı merkurum mübâşeretiyle lede'l-vusûl eshâb-ı malikâne-i 'aliyye asıl Asitane sükkânından olmakla mukata'a-i mezbûr taraflarından vekilleri rivayet idüb lakin havas-ı merkurumeye cerâd ve müstevli olduğundan mukata'a-i mezbûra mezru'atı karin-i telef olmağla sene-i merkurumeye mahsuben fakat hâsılâtı olan bin iki yüz guruşdan üç yüz guruşu rub'-ı hisseye mutasarrıf Mehmed Raşid ve İsmail'e ve üç yüz guruşu diğer rub'-ı hisseye mutasarrıf Seyyid Mehmed'e vekilleri yediyle irsâl edinub küsuru altı yüz guruşu dahi iki rub'-ı hisseye mutasarrıf 'Ali Bey tarafından mübâşir ta'yin olunan Mustafa'ya teslim ile mukaddemâ Âsitane-i 'aliyyeme 'azimet eylemiş olduğunu,

Siz ki kadı ve mütesellim mûma ileyhimasız bu defa Dersa'adetime tahrir ve i'lam eylemişsiz. Mübâşir-i merkurum lede'l-istintâk merkurum Mustafa Hacegân-ı Divân-ı hümayunumdan Yusuf Ağa zide mecduhunun mektubuyla o cânibe gidüb tahsil eylediği üç yüz guruş miktarı akçeyi getirib muma ileyhe tamamen teslim eylediğini takrir ve ifade etmekle hazine-i 'aliyyem defterleri tettebbu' olundukda mukâtâ'a-i mezbûrun iki yüz beş senesi malından meblağ-ı mezbûr dört bin iki yüz on altı guruşun tahsili için iş bu sene-i mübarek Recebinde Adana valisine ve sâire hitaben emr-i şerifim verilmiş olduğu ve mukata'a-i mezbûrun İsmail Zühdi ve Mehmed Raşid ve Hacı 'Ali Bey 'uhdelerinde olan o rub'-ı hissesi merkurumların mahlullarından tevârih-i muhtelifle ile mezâd-ı kaimeleri verildikten sonra seferler

takribiyle talib-i zuhur ettiğine binâen hazır-ı merkume-i müştereki Mehmed ‘Ali fuzuli zabt idüb malını eda etmediği ecilden ber-mûceb-i nizâm-ı cedid Merkur Mehmed ‘Ali Bey râyiç hissesiyle ma‘an mukata‘a-i mezbûrun tamamı iki yüz yedi senesinden itibâr ile irâd-ı cedid hazinesi tarafından zabt olunmak üzere tanzim ve sene-i mezbûreye mahsuben bir sene-i kâmile zabt-birle iktizâ eden hâsılâtına balığ olur ise senesi zarfında hazine-i mezkûreye teslim olunmak ve mal ve kalemiyesi hazine-i mezkûre tarafından verilmek şartıyla emr-i şerifim ısdâr olunmuş olduğu ve zikr olunan iki yüz beş senesi malından tahsil olunan bin iki yüz guruşdan teslimâtı kaydı bulunduğu kuyudâtta müstebân olduğuna binâen hakikât-ı keyfiyet muma ileyh Yusuf Ağa zide mecduhudan lede’l-isti‘lâm,

Mukata‘a-i mezbûrun rub‘-ı hissesi mutasarrıfın (karsalı) iltimâsıyla mukaddemâ merkur Mustafa Adana’ya irsâl olunub hâsılâtı olmak üzere bâ-poliçe iki yüz seksen guruş getirüb ancak poliçe sahibi ol vakitte Der‘aliyyemde bulunmayub islimye pina? yerine gitmiş olduğundan gelir mülâhazasıyla poliçe kağıdını yanında tevkif eylemiş iken taleb etmemekten nâşi hala Adana sakinlerinden Avcı^{oğlu} Seyyid Ebubekir bir kimseden poliçe alınmış ise sahibini bulub tanzim eylemesi için bundan üç mâh mukaddem kağıd-ı mezbûru merkur gönderilmek mülasebesiyle bundan akdem merkurun tarafından vurud eden bir kıt‘a kağıda poliçe sahibi el-yevm Adana’da olmayub iş bu gelecek eylülde tüccar makulesinin Adana’ya vurudları mevsimi olmağla mevsim-i mezkûrda poliçe sahibi zuhur eyledikde meblağ-ı mezbûrun kendinden tahsil ve teslimine mübaderet edeceği tahrir ve inhâ eylemiş olduğu beyân ile hazır merkur mutasarrıfın yedine bu akçeden habbe-i vâhide girmeğini ve i‘lâm etmekle bu surette muma ileyh Yusuf Ağa

Sayfa 7

Zide mecduhunun i‘lâma göre meblağ-ı mezbûr iki yüz seksen guruş ber-vechi-poliçe vârid olub mukayyide sahibi bulunduğu binâen merkur Seyyid Ebubekir’e göndermiş olmağla zikr olunan bir poliçe ve sene-i mezbûre hâsılâtının küsuru kimden ve ne mahalden tahsili icâb eder ise zâhir ve ihrâc ve icâb ve iktizâ edenlerden ‘ala-eyy-i halin tahsil ve hazine-i ‘amireme teslim olunmak fermânım olmağın bâ-takrir iş bu emr-i celil-i kadrim ısdâr ve Sadrâ‘zam-ı Enderun Ağalarından Said ile irsâl olunmuştur.

İmdi, vusûlünde bâlâda beyân olduğu vecihle meblağ-ı mezbûr iki yüz seksen guruş ber-vechi poliçe vârid olub mukayyide sahibi bulunmadığına binâen

merkum Seyyid Ebubekir olduğu müstebân olmağla vurud-ı emr-i şerifimde zikr olunan polîçe ve sene-i mezbûre hâsılâtının kûsuru kimden ve ne mahalden tahsili icâb eder ise bi-eyy-i halin zâhir ve ihrâc ve icâb ve iktizâ edenlerden ala-eyy-i halin tamamen ve kâmilten tahsil ve serian mahrûse-i ‘aliyyeme irsâl ve teysire ihtimâm ve dikkat eylemeniz bâbında,

Vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfte-i sudur olan iş bu ‘âli’ş-şân-ı vacibü’l-ittiba‘ımın ve lazimu’l-ımtisâlimin mazmun-ı itâ‘at makrunuyla ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz; ‘alamet-i şerife i‘timât kılasız.

Tahriran fi’l-yevmi’l-hadi aşara fi Şehri’l-Muharrem sene, semân ve mieteyni ve elf.

el-Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:4

Der muhâfız-ı kal‘a-i emin		Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 55	An mukâta‘ Mirimirân-ı Haleb	Sene: 1201/1206

Der muhâfız-ı kal‘a-i emin		Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 34,5	An mukâta‘ Mîrîmirân-ı Haleb	Sene: 1201/1206

Der muhâfız-ı kal‘a-i emin		Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 27,5	An mukâta‘ Mîrîmirân-ı Haleb	Sene: 1201 / 1206

Der muhâfız-ı kal‘a- emin		Sene: 1194
Zâhire-baha Guruş: 68,5	An mukâta‘ Mîrîmirân-ı Haleb	Sene: 1201/1206

Der muhâfız-ı kal‘a-emin		Sene: 1194
Mevâcib Guruş: 24,5 pare	An mukâta‘ hâssahâ Mîrîmiran-ı Haleb	1201 / 1206

Sayfa 8- 8

Medine-i Adana mahallatından ‘Alidede Mahallesi sâkinelerinden Fâtıma binti nâm hâtun meclis-i şer‘-i şerif-i enverde Tarsus Kasabası ahâlisinden râfi‘-i hâzel’-kitab Yeğenzâde el-Hacı Mustafa Ağa mahzarında şöyle mukırr-ı takrir-i kelâm eder ki;

İş bu (karalı) silk-i mülk Mütesellik Durmuş Faki mahallesinde vâki‘ Mehmed Efendi menzillerinden ma‘lumetü’l-hudûd ve’l-cîrân bir bâb fevkânî

ve bir bâb tahtanî mehrimize isâbet etmekle bâ-cümletü't-tevâbi' ve'l-levâhık ve kâffetü'l-menâfi' ve'l-merâfi' tarafından icâb ve kabul hâvi şurût-ı müfside ve mubtileden ve gabn-ı tagayyürden 'âri bey'-i bâd-ı sahîh-i şer'ile el-yevm semen-i misli olan altmış beş guruşu merkum el-Hacı Mustafa Ağa'ya bey' ve teslim ve temlik edüb ol dahi iştirâ ve kabul ve temellük eyledikten sonra semen-i misli merkum yedinden tamamen ve kâmilan ahz ve kabz eyledim. Min ba'd menzil-i mahdûd ve mezkûrda vechen mine'l-vucuh ve sebeben mine'l-esbâb alâka ve müdâhale kalmadı. Müşteri-i merkum ber-vech-i meşruh mülk-i müşterâ sa'y ve hakk-ı sarfıdır. Keyfe mâ yeşâ' ve yehtârı (karalı) mülkiyet üzere mutasarrıf (karalı) olsun dedikte,

Bil-havâle kelimâtı meşruhasını mukırrü'l-merkumu vechen tasdik ve şifahen tahakkuk etmekle hâze'l-vesîka bi't-taleb ketb olundu.

Sayfa 8- 9

Kıdvetü'l-kuzât-ı ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm Adana ve Tarsus kadıları zîde fazlühümâ ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütessellimi zîde mecdühû ve kıdvetü'l-emâsilü ve'l-akrân.

Bu hususa mübâşir ta'yin olunan sâbıkân Adana duhân gümrükçüsü Sarı 'Ali zîde kadrühu. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Senevî bin iki yüz guruş mal ile mukayyed Ekrâd-ı Lekvanik tevabi'i mukâta'ası Ahmed nâm kimesnenin ber-vech-i mâlikâne 'uhdesine geçeliden berü merkumun zimmet-i mîrîyesi lede's-sual altmış sekiz senesinden iş bu bin iki yüz yedi senesine gelince hesâbını ru'yet eylediği seksen dokuz ve doksan ve doksan bir senelerinden mâ'adâ mukâta'a-i mezbûrun otuz yedi sene zarfında müterâkim olan on sekiz bin –otuz bin üç yüz guruş emvâl-i mîrîyesinden bi'd-defe'ât dört bin kırk dört guruşu bazı masârıf-ı mühimmeye havâle olunup gayr-i ez-havâlât el-yevm on dört bin iki yüz elli altı guruş zimmet-i mîrîyesi olduğu Başmuhâsebeden ba'del ihrâc mâlikâne mutasarrıfı merkumun zimmetinde müctemi' olan emvâl-i mezkûre gerüden mutâlebe ve istintâk olundukta mukâta'a-i mezbûr altmış sekiz senesinden seksen bir senesine değin müşteriki Haşmet Efendi tarafından zabt olunub bir paresine vaz'-ı yed etmediğini ve seksen bir senesinden seksen dokuz sensine gelince mukâta'a bikran re'âyâ zimmetlerinde kaldığı ve seksen dokuz senesinden doksan bir senesine kadar 'Avni Efendi mehterbaşısı zımânını voyvodası Kayseriyyeli Hacı Mahmud Fuzûlî mukâta'a-i mezbûreyi zabt ve emvâl-i mîrîyesini tahsil idüb merkum

el-yevm Kayseriyye de Bürüngöz nâm karyede sâkin olduğunu ve beş sene dahi mütevâliyeten dergâh-ı mu‘allâm Kapucubaşlarından Çınarzâde Mir Süleymân dâme mecdûhu zabt ve tahsil eylediği ve ba‘dehû şimdiye kadar iktizâ eden mâl-ı mîrîyesinden bir akçe ahz ve kabz edemeyüb re‘âyâ zimmetlerinde bâkâya kaldığı ve mukâta‘a-i mezbûrenin

Perâkende

Sayfa 9

Perâkendesinde kızılıkoyunlu re‘âyâsı Aydın ve Saruhan taraflarında olmağla on beş senelik emvâl-i mîrîyesi Kara ‘Osmanzâde taraflarından tahsil olunduğu ve mukâta‘a-i merkume re‘âyâsından senevî bin iki yüz guruş ve Kırıntılı re‘âyâsından dokuz yüz guruşu ve Hacılar re‘âyâsından üç yüz guruşu tahsil oluna geldiğini ve zikr olunan Hacılar ve Akbaş cema‘atleri el-yevm Tarsus mukâta‘ası dâhilinde Dölek ve Kırıntılı cema‘atleri Adana ve Develi taraflarında idüğini ve mukâta‘a-i mezbûre malından zimmetine bir akçe geçmemek hasebiyle mukâta‘adan keff-i yed eylemesi muktezi iken ber-vech-i muharrer re‘âyâ zimmetlerinde kalan emvâlden fâiz nâmıyla bir miktarını ahz ve intifâ‘ ederim ümidiyle bu ana kadar mütehammil olduğunu beyân ile

Ba‘de ez-in mukâta‘a-i mezbûrenin iki yüz yedi senesi malı olan bin iki yüz guruş irsâliyesini an hızâne hesabıyla hazine-i ‘âmirem ve eshâb-ı havâlâta ve otuz bir güne kadar edâ ve teslim edeceğini ve zikr olunan mahallerde emvâl-i mîrînin tahsili menû-ı irâde-i ‘aliyyem olduğunu ve merkum Ahmed ifade etmekle merkumu himâyet ve emvâl-i mîrîyi sıyânet farizasına ri‘ayet ederek bir hüsn-i nizâmı lede’l-mülâhaza ba‘de ez-in merkumun düyun-ı mîrîyesi edâ oluncaya değin mukâta‘a-i mezbûre iki yüz yedi senesiden i’tibar ile cânib-i Mîrîyeden zabt olunup mukâta‘a-i mezbûre re‘âyâsından Kara ‘Osmanzâdeler câniblerinde olanların Kara ‘Osmanzâde el-Hac Mehmed dâme mecdühû ve Bozok Sancâğı tarafında olanlar Cebbârzâde ma‘rifetiyle ve Adana Tarsus semtlerinde bulunanların dahi,

Sen ki mütesellim mûmâ ileysin senin ma‘rifetinle tamamen tahsil ve Dersa‘âdetime tesyir olunmak ve sinîn-i güzeste den re‘âyânın zimmetinde kalmış emvâl-i mîrîye var ise ol dahi ma‘rifet-i şer‘ile ba‘de’t-tahkik zâhire ihrâc ile kezâlik edâ iddirilüb hazine-i ‘âmireme gönderilmek ve Kayseriyye Sancâğında Bürüngöz nâm karyede sâkin olan Hacı Mahmud'un seksen dokuz senesinden doksan senesine kadar mukâta‘a-i mezbûreyi fuzulî zabt idüb malını tahsil eylediği vâki‘ ise ol dahi

ma‘rifet-i şer‘ ile ba‘de’s-sübut ahz ve ihtilâs eylediği mal-ı mukâta‘a her ne ise kendisinden tamamen nezi‘ ve istirdâd olunmak üzere başka başka evâmir-i şerifem ısdâr ve fîmâ-ba‘d beher sene mukâta‘a-i mezbûreden hâsıl olacak mebalîğ neye balîğ olur ise mal-ı mîrîsi ve kalemiyesi çıktıktan sonra bâki kalacak fâizin bir miktarı kendüye medâr-ı maaş olarak i‘tâ ve kûsuru düyununa mahsuben hazine-i ‘âmireme teslim olunmak üzere tanzimi hususları takrir ile ‘arz olundukta mûcebince ‘amel ve hareket olunmak fermânım olmağın mûcebince mahâl-i mezkûre diğer evâmir-i şerifem ısdâr ve tisyâr olunmağla sana dahi

Sayfa 10

Hassaten iş bu emr-i celilü’l-kadrim ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde mukâta‘a-i mezbûre re‘âyâsından Adana ve Tarsus semtlerinde bulunanların iki yüz yedi senesinden i‘tibâr ile cânib-i mîrîden zabt ve idâre ve mal-ı mîrîleri tahsil ve Dersa‘âdetime tesyir ve sinîn-i güzeşteden re‘âyâ zimmetlerinde kalmış emvâl-i mîrîye var ise ol dahi.

Sen ki mütesellim mûmâ ileyhysin ma‘rifetin ve ma‘rifet-i şer‘ ile ba‘de’t-tahkik zâhire ihrâc ve tahsil olunup defteriyle Der‘aliyyeme irsâl ve teslim hazine-i ‘âmirem eylemeye ziyade sa‘y u gayret ve hilâf-ı emr-i ‘alışânım vaz‘ ve hareketten tevakki ve mübâ‘adet eylesesin.

Ve siz ki kadı ve mübâşir mûmâ ileyhimasız sizler dahi mûceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket ve hilâfindan ittikâ ve mübâ‘adet eylemeniz bâbında emr-i ‘alışânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki hükmi-i şerifimle

Vardıkta bu bâbda vech-i meşruh üzere şeref-yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i ‘alışânımın mazmûn-ı münifi üzere ‘amel ve hareket ve hilâfindan hazer ve mücânebet eylesesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fi’l yevmi’s-sâlisi Şehr-i zilkâde sene seb‘ ve mieteyn-i ve elf .

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:5

Sayfa 11-10

Kıdvetü’l-emâcidi ve’l-a‘yân Sertunâyî es-Seyyid İsmail Ağa zîde mecdühû inhâ olunur ki; Sen ocağın emektâr ve kâr-güzâr ve zabt ve rabt ‘uhdesinden gelmeye muktedir ve her vecihle şayeste ve ser idâre olduğun ecilden bu defa ‘avâtıf-ı ‘aliye-i

husravâne Adana kazası ve Dergah-ı ‘âli bekçileri zâbitliği ve serdârlığı sana tevcih ve ‘inâyet buyrulmağın iş bu mektub tahrir ve irsâl olunmuştur.

İnşaallah-i te‘ala vusûlünde gerekdir ki zabt ve rabt-ı neferât ve def‘-i ve ref‘-i haşerâtıyla tanzim-i bilad ve irâha-i hâl-i ‘ibâda bezl-i iktidâr eyleyesin. Ve belde-i mezkûrda mukim ve müsâfir ağavât ve ‘alemdârân ve ihtiyârân ve bi’l-cümle bekçileri ve anlara tabi‘ler seni üzerlerine ağa ve zâbıta bilüb sözünden taşra ve reyinden hâric vaz‘ ve hareket olunmayub ve ağalar itâ‘at ve inkiyât üzere olalar.

Sen dahi kâffe umurunu ahkâm-ı şer‘-i şerif ve kanun-ı kadim ve emr-i münife tatbik ve tavâif-i ‘askeriyeden bilâ-vâris- maruf fevt olanların emvâl-i metruklerin ma‘rifet-i şer‘ ile zabt ve sûk-ı sultanide furuht ve hâsıl olan nukudunu beytü’l-mâl-i müslimîn için defter-i kassamiyle ocak tarafına göndermeye mübaderet ve beherhal sükkân-ı beldenin eman ve rahatlarına bâ‘is hidmât-ı müstahsene-i ... vücûda götürmekle mecd-i sâ‘î olarak daima devam-ı ömr-i devlet-i pâdişâha da‘vâtına müvâzebet ve müceb-i mektub ile ‘âmil olasız.

Tahriran gurre şehri Cemaziye’l-evvel sene semân ve mieteyn-i ve elf .

Tarih-i mezkûrdan altı mah zabt eylemek üzre iş bu mahalle kayd olundu. Mustafa ağa-yı ...

Sayfa 11- 11

Kıdvetü’l-kuzât-ı ve’l-hükkâm, ma‘âdinü’l-fazlı ve’l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazlühû ve kıdvetü’l-emâcidü ve’l-a‘yân.

Bu defa kaza-i mezbûrda serdar nasb ve tayin kılınan Ser-Turnayî es-Seyyid İsmail zide mecdühû. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Serdarlık câizâtı ocağ-ı ‘aliyyemin irâd-ı kadimesi olub bila-mektub ocak serdarlığı zabt olunmak ve be-her üç mahda mektubları tecdid ve cevâizât-ı mu‘tâdlarını cânib-i ocağa irsâl ve edâ eylemeleri bâbında bid-defe‘ât evâmir-i ‘aliyyem ısdâr ve irsâliyle tenbih ve te’kid ve tehdid olunmuş Medine-i Adana Serdarlığı câizâtını bakâyâsı bin iki yüz dört senesi gurre-i zilkade tarihinden bin iki yüz sekiz senesi saferu’l-hayr tarihiyle serdarlık mektubu câizâtı medine-i mezkûrda terâküm olmayub bu ana kadar cânib-i ocağa câize-i mezkûru edâ ve irsâl eyledikleri defter-i serdarlıkda mukayyed ve tarih-i merkumdan iş bu tarihe değin on dört kıt‘a mektub serdarlıktan iki kıt‘a câize bin iki yüz yedi senesi cemaziye’l-ülâ ve sene-i mezbûrun şabanı iki kıt‘a mektub-ı caizesi cânib-i ocağa edâ ve irsal ve derhal olunmuş olub ve baki on iki kıt‘a serdarlık câizesi tarih-i mezbûrdan serdar olanların

vakitlerinde teraküm etmekle sen ki mevlânâ-yı mûmâ ileyh sin bu emr-i ehemme dikkat ve sicillâtı tetebbu‘ ve tevârih-i mezkûrda serdarlık nasb edenlerin bu zabıtlarını sicil-i mahsusadan ihrâc zimmetlerinde zuhur eden cevâizât güzeşte-i ma‘rufenin ve serdar-ı mûmâ ileyh ma‘rifetiyle bâri-i vech-i kâne tahsil ve cânib-i ocağa irsâl ve idhâle dikkat ve edada inad ve muhalefet edenler olur ise muhkem te’dib ve muğâyir-i rızâ-i hümayunum harekâta cesaret etmemelerini tenbih ve te’kide sarf-ı cell-i mekînet eylemeniz fermânım olmağın iş bu emr-i şerifim ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi ber-vech-i muharrer ocağ-ı ‘âmiremin serdarlık umurunun nizâm-ı mezkûr üzre devam ve istikrârına dikkat ve bâki güzeşte-i câize-i mezbûru kayd-ı kadimi üzre tahsil ve cânib-i ocağa irsal ve isâl esbâbının istihsaline mezîd-i sa‘y ve gayret ve eğer vermekte tereddüd ve muhalefet ederler ise gereği gibi te’dibleri hususuna mübaderet ve hilâfından be-gayet nâşî ve mücanebet eylesin deyu bil-fi‘il dergâh-ı mu‘allâm yeniçerileri ağası olan iftiharu’l-ümerâ ve’l-ekâbir Mustafa Ağa dâme uluvvehu tarafından be her birine mektub verilmekle vech-i meşruh üzre ‘amel olunmak bâbında fermân-ı ‘âlişânım sâdır olmuştur.

Sayfa 12

Buyurdum ki: (boş) vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur iden (karalı) vusûl buldukta mûmâ ileyh tarafından verilen mühürlü mektub mücebince ‘amel ve hareket ve hilafından bigâyet-i hazer ve mücânebet eylesiniz. Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fi evâhir-i i Şehr-i rebîü’l-ahir sene semân ve mieteyn-i ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:6

Fermân-ı ‘âlişân mücebince ağa-yı yeniçeriyân ve dergah-ı ‘âli Mustafa Ağa tarafından mühürlü mektub dahi sâdır olmuştur.

Sayfa 12- 12

Fahrü’l-emâcidi ve’l-ekârim Kulzâde Mehmed Efendi ‘inde’t-tahiyyetü’l-vâkıa inhâ olurun ki;

İş bu bâ‘isül mürâsele Medine-i Adana mahkemesinde muhızırbaşı olmayub birkaç seneden beri ve hâli ve mu‘attal kalmakla be-her hâl mütedeyyin ve sedâd ve

müstakim ve muhızırbaşılık ‘uhdesinden gelmeye kâdir bir kimseden asla ihtâc ile muhtâc olmakla senin her vecihle istikâmetini ve muhızırbaşılığı ‘uhdesinden gelmeye kemâl-i kudretin olduğunu taraf-ı şer‘a haber vermeleri ile muhızırbaşılık umurunu ru’yete cenâbını muhızırbaşı nasb ve ta‘yin ve zabtıçün iş bu mürâsile tahrir ve yedine i‘tâ olundu.

Gerekdir ki hıdmet-i mezkûru yevm-i mezbûrda zabt ve ‘ibadullahın zuhur eden umurunu idare ve rüyet eyleyüb ber müceb-i mürasele ‘âmil olasın. Ve’s-selâm fî 12 (Cemaziye’l-âhir) sene 1208

Mine’l-fakir es-Seyyid Ömer... -ı evvel
el-Kadı-i bi Medine-i Adana

Sayfa 13- 13

Kıdvetü’l-kuzât ve’l-hükkâm ma‘âdinü’l-fezâili ve’l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazlûhu ve kıdvetü’l-emâcid ve’l-a‘yân Adana Mütesellimi Silahşorân-ı Hâssasından Mehmed zîde mecdühû ve bu hususa hassaten mübâşir ta‘yin olunan (boş) silahdârlarından kıdvetü’l-emâcidü ve’l-akran Mir ‘Abdurrahman zîde mecdühû. Tevki’-i refi’-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Memâlik-i mahrûsetü’l-mesâlik-i pâdişâhânemde vâki’ kılâ’-ı hâkaniyem muhâfazasına mu‘ayyen ve mahsus olan müstahfizîn ve gurebân ve topcıyân ve sâir zümrât-ı yerluyân neferâtının fil-asıl vaz’-ı kadimleri be-her birileri me‘mur oldukları kal‘anın hizmet-i muhâfazasında kıyâm ve leylen ve nehâren yerlü yerinde devam ve sebât etmek iken ihtilâf-ı zaman ve tegallüb-i devrân hasebiyle tahrir olunmayarak nizâm-ı aslisi muhtel ve ekser neferâtı nâ-mevcut iken ocaklık ta‘yin olunan mahallerden mevâcibleri alınub zâbitanına müe’kel olduğu tahkik-gerde-i şâhânem olmağın el-hâletü hazihi o makule kılâ’-i muhâfazalarına me‘mur olunan yerlü neferâtın mevcudları istiknâhıyla her kal‘anın neferâtı bilinmek hususuna irâde-i katı‘a-i dâverânem ta‘alluk idüb ancak bundan mukaddemlerde vakt vakt bu makule yerlü neferâtının yoklanması irâde olundukta ta‘yin olunan mübâşirler bu hususu hizmet ittihaz idüb mahallinde olan me’murlar dahi celb-i menfe‘ate vesile ‘ad iderek heman ‘âdet üzre bir yoklama idüb kayd başına bir miktar akçe ahziyle çend neferi mefkud ve mâ‘adası mevcut deyu lafzı murâd bir kıt‘a yoklama defteri takdim ve bu vecihle gerek mübâşirler ve gerek sâir me‘mur olanlar hilâf-ı inhâ ile defter-i mezkûru anlar dahi tasdik eyledikleri ma‘lum olmağla bu defa dahi iş bu yoklama

maddesi sâbıkları misillü mübâşir ve me'murlara hizmet zan olunmayub murâd-ı 'adalet mu'tad-ı pâdişâhânemdir.

İş bu neferâtın mevcud ve nâ-mevcudları keyfiyetine ve kılâ'-ı hâkaniyemde olan neferâtın keyfiyet-i sıhhatı üzre kesb-i ittilâ' ve kadimisi vecihle me'mur oldukları mahallerde cümlesi mevcud olmalarıçün nizâm-ı asliyesine ircâ' olunmağla evvelki vakitlere kıyas olunmayarak bu defa nezâret-i merkumenin bi't-tahrir yoklanub sıhhati üzre mevcud ve nâ-mevcudları harice ihrâc ve 'alâ mâ hüve'l-vâki defter-i sahihi terkim ve bu hususa vüzera ve mîrîmiran ve sâir zâbitân gereği gibi takayyüd ve ihtimâm eylemeyerek bir neferi ziyâde (karalı) yazılıub mevcudu her ne kadar ise sıhhatı üzre yoklanılıub şek ve şübheden 'ârî olmak vecihle inhâ defter-i mezkûr Der'aliyyeme takdim olunmasına irâde-i 'aliyyem ta'alluk eylemekle,

Sen ki mübâşir-i merkumsun senden sadâkat ve istikâmet me'mülüyle emsâlin meyanından bi'l-intihâb mevâciblerini ber-vech-i ocaklık memlaha-i etmem diğer mukâta'ası malından olmak üzre iki yüz altmış bir akçe-i yevmiye ile Adana kal'ası muhâfazasına me'mur kırk sekiz nefer cemâ'at-ı müstahfızân bulunan neferâtın yoklamasına ta'yin ve me'muriyetini hâvî iş bu emr-i 'alışanım i'tâ olunmuştur.

İmdi muktezâ-i me'muriyetin üzre mahalline varub hâmil olduğun iş bu fermân-ı hümayunumu cümle yanında kırâat ve mazmun-ı münifi i'lân ve işâ'at eyledikten sonra büyük kal'a kalemine ihrâc olunan memhur ve mümzâ suret-i defterde muharrer neferât-ı merkumeyi birer birer mu'âyene ve isim ve şöhretlerini yedlerinde olan berâtlarıyla tatbik ve mutâbık gelmeyenleri iktizâ edenlerden sual ve tahkik ve her neferin esâmisi bâlasına şerh virilüb izâh ve tafsil eyleyerek ma'rifet-i şer' ve cümle zâbitân ve vücuh-ı vilâyet ma'rifetleriyle defter-i musahhihini terkim ve ahz ve istishâb ile getirüb Der'aliyyeme takdim eylesin.

Şöyle ki; İş bu yoklamadan murâd mukaddemkiler gibi lafzı muraâ yoklama ve senin me'muriyetin hizmet-i mübâşiriye ahz itmek için olmayub mücerred bunlarda bir hüsn-i nizâm virilmek ve kılâ'-ı hâkaniyemden her birinde kaç nefer yerlü neferâtı mevcuddur sıhhati üzre bilinüb ba'dehû iktizâ iden tedbirine bakılmak mülâhazasıyla olmakla bu hususun ba'de evân ardı aranub taharri olunacağına binâen ma'zâllahu Te'ala götüreceğin defterin hilâfı çıkar ise senin ve senin ile beraber hilâfına cesâret idenlerin her kim olur ise olsun yalnız isminiz hademe defterinden ihrâc ile iktifâ olunmayub emsâl ve ahlâfa 'ibret olacak mu'âmeleye düçâr olacağınızı muhakkak bilerek ve Devlet-i 'aliyyeme sadâkatin neticesi mükâfât ve

dâreynde selâmet ve hiyânetin encâmı nedâmet ve nekâbet idiğinde kat‘ân ıstibâh eylemeyerek fermân-ı hümâyun üzre ‘amel ve hareket ve muğâyir-i rızâ hâlet vuku‘undan mücânebet eyleyesin.

Ve siz ki kadı ve mütesellim mûmâ ileyhimasız sizler dahi müceb-i muktezâsına dikkat ve iş bu irâde-i hümâyunumu dahi evkât-ı sâire misillü tenebbühât-ı lafziye ‘ad olmayub tıbk-ı meram-ı şâhânem üzre ‘amel ve hareket eylemeniz (karalı-boş).

Vardıkta bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittiba‘ ve lâzimü’l-ımtisâlimin mazmûn-ı münifi üzre ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fi’l yevmi’s-sâlisi aşara şehri rebiü’l-ahir sene semân ve mieteyn-i ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:7

Sayfa 14- 14

İş bu sâl-i ferhunde fâlde Medine-i Adana menziline taksid-i evvelisine mahsuben vaz‘ olunan altı bin guruş imdâd-ı hazariye taksit-i sânisinin bâki bin üç yüz guruş mukaddemâ rûz-ı kâsım salyanesinde vaz‘ olunub tahsil olunmayân menzil kûsuru altı yüz guruş bundan akdem cümle ma‘rifetiyle umur-ı vilâyet için sicil-i mahfuzda mukayyed mütesellim ağanın alacağı beş yüz elli guruş vekil-i fukarânın bâ-defter müfredât-ı masrufâtına bu defa ‘ale’l-hisâb vaz‘ olunan beş yüz guruş hüccac emri getiren Tâtâr'a hizmet yirmi guruş tahsiliyye. yüz elli guruş sâbık gümrük Emîni Sarı ‘Ali Ağâ'dan, umur-ı vilâyet istidâne olunan iki yüz elli guruş hâkimü’l-vakt Bağdâdî es-Seyyid ‘Ömer Efendi'ye harc-ı imzâ-yı defter, iki bin guruş bâb nâibine, yüz guruş Çukadârlarına, elli guruş ile min haysü’l-mecmu‘ on bir bin beş yüz yirmi guruşa bâlîğ olmağla bi’l-cümle ‘ulemâ ve sulehâ ve vücuh-ı ahâli ma‘rifeti ve ma‘rifet-i şer‘ ile meblağ-ı mezbûr nefis-i mahallât ve nevâhi-i Adana'ya tevzi‘ ve taksim defteridir ki ber vech-i âti zikr olunur.

Hurrire fi yevmi rûz-i Hızır sene semân ve mieteyni ve elf.

Nefs-i mahallât	Hânât	Nâhiye-i Yüreğir	Nâhiye-i cânib-i şehir ve yedi pare kara	Bağcehâ Adana	Eylül
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
7080	800	1626	1214	800	1152

Nefs-i mahallâtın bâlâda sehmi olan yedi bin seksen guruşun mahalle-be-mahalle tevzi‘ defteridir ki vech-i âti zikr olunur.

Mahalle Neccârân	Mahalle Kasab Bekir	Mahalle Şeyhzâde	Mahalle Ağa Mehmed	Mahalle Kapalıbağ	Mahalle Harap bahçe
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
650	420	400	300	190	200

Mahalle Debbâğân	Mahalle Emirler	Mahalle Sofubahçe	Mahalle Cami-i cedid	Mahalle Turmuşfakî	Mahalle Akca mescid
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
90	90	300	120	230	190

Mahalle Hacı fakih	Mahalle Eskiçarşı	Mahalle Sarrâcân	Mahalle Çukurmescid	Mahalle Kantarân	Mahalle Hacı Hamid
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
120	30	18	110	20	85

Mahalle Saclıhamid	Mahalle Hızırilyas	Mahalle Fermeyantekye	Mahalle Babıarsus	Mahalle Sisli	Mahalle Bucak
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
190	90	110	160	50	40

Mahalle Çırak	Mahalle Hamal	Mahalle Hangurbi	Mahalle Kuruköprü	Mahalle Hurmalı	Mahalle Handan
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
30	50	220	320	40	20

Mahalle Çınarlı	Mahalle Mermerli	Mahalle Hamamkurbu	Mahalle Tekyekurbu	Mahalle Bakırmendi	Mahalle Hocakadir
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
90	150	110	20	20	15

Mahalle Karasofu	Mahalle Taşhâkan	Mahalle Sucuzâde	Mahalle Yurtan	Mahalle Mestanzâde	Mahalle Sugediği
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
310	130	25	65	35	35

Mahalle Paşanebi	Mahalle Sarıyakub	Mahalle Baytimur	Mahalle	Mahalle ‘Alidede	Mahalle Şeyh mustafa
Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş	Guruş
125	190	25	35	320	35

Mahalle Eskihamâm	Cem‘ân yekûn
Guruş	Guruş
300	7080
Yalnız yedi bin seksen guruşdur.	

Sayfa 15- 15

Kıdvetü’l-kuzât ve’l-hükkâm ma‘denü’l-fazlı ve’l-keâm Mevlânâ (boş) Kadısı zîde fazlühû ve kıdvetü’l-emâcidi ve’l-a’yân Adana Mütesellimi Hassa Silahşôrlerimden Mehmed zîde mecdühû ve bu hususa hassaten mübâşir ta‘yin olunan hassam silahşôrlerinden kıdvetü’l-emâcidü ve’l-a’yân ‘Abdurrahman zîde mecdühû. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Memâlik-i mahrûsetü’l-mesâlik pâdişâhânemde vâki‘ kılâ‘-ı hâkaniyem muhâfazasına ta‘yin ve mahsus olan müstahfızîn ve gurebân ve topcıyân ve sâir zümât-ı yerluyân neferâtının fi’l-asıl vaz‘-ı kadimleri be-her birileri me’mur oldukları kal‘anın hizmet-i muhâfazasında kıyâm ve leylen ve nehâren yerlü yerinde sebât ve devam etmekte iken ihtilâf-ı zaman ve tegallüb-i devrân hasebiyle tahrir olunmayarak nizâm-ı aslisi muhtel ve ekser neferâtı nâ-mevcud iken ocaklık ta‘yin olunan mahallerden mevâcibleri zâbitânına me’kel olunduğu tahkik-gerde-i şâhânem olmağın,

el-hâlet-ü hazihi o makule kılâ‘ muhâfazalarına me’mur olunan yerlü neferâtın mevcudları istiknâhiyla her kal‘anın neferâtı bilinmek hususuna irade-i katı‘atü’l-emr-i irâdem ta‘alluk idüb ancak bundan mukaddemlerinde vakt vakt bu makule yerli neferâtının yoklanması irâde olundukta ta‘yin olunan mübâşirler bu hususu hizmet ittihâz idüb mahallinde olan me’murlar dahi celb-i menfe‘ata vesile ‘ad iderek heman ‘adet bir yoklama idüb kayd başına bir miktar akçe ahziyle çend neferi mefkud ve mâ‘adâsı mevcud deyu lafzı murâd bir kıt‘a yoklama defteri takdim ve bu vecihle gerek mübâşirler ve gerek sâir me’mur olanlar hilâf-ı inhâ ile defter-i mezkûr anlardan tasdik eyledikleri ma‘lum olmağla bu defa dahi iş bu yoklama

madde-i sâbıkları misillü mübâşir ve me'murlarında hizmet zan olunmayub murâd-ı 'adalet mu'tâd-ı Pâdişâhânem.

İş bu neferâtın mevcud ve nâ-mevcudları keyfiyetine ve kılâ'-ı hâkaniyemde olan neferâtın temin-i sıhhatı üzre kesb-i ittılâ' ve kadimisi vecihle me'mur oldukları mahallerde cümlesi mevcud olmalarıçün nizâm-ı asliyesine ircâ'a olunmağla evvelki vakitlere kıyâs olunmayarak bu defa nezerâ-i merkumenin bi't-tahrir yoklanub sıhhati üzre mevcud ve nâ-mevcudları zâhir ve 'alâ mâ hüve'l-vâki' defter-i sahihi terkim ve bu hususa vüzerâ ve mîrîmiran ve sâir zâbitân gerek takayyüd ve ihtimâm eyle rek bir neferi ziyâde yazılmayub mevcudlar her ne kadar ise sıhhatı üzre yoklanub şek ve şübheden 'âri olmak vecihle inhâ defter-i mezkûr Der'aliyyeme takdim olunmasına irade-i 'aliyyem ta'alluk eylemekle,

Sen ki mübâşir-i merkum, senden sadâkat me'mülüyle emsâlin meyanından bi'l-intihâb iki yüz seksen dokuz akçe yevmiye ile Gülek kal'ası muhâfazasına me'mur elli iki nefer müstahfizân neferâtın yoklanmasına ta'yin ve me'muriyetimi hâvî yedine iş bu emr-i âlişânım i'tâ olunmuştur.

İmdi muktezâ-yı me'muriyetin üzre mahalline varub hâmil olduğun iş bu fermân-ı hümayunumu cümle yanında kırâat ve mazmun-ı münifini i'lân ve işâ'at eyledikten sonra Anadolu muhasebesinden muhrac ve memhur ve mümzâ suret-i defterde muharrer neferât-ı merkumenin birer birer mu'âyene ve isim ve şöhretlerini yedlerinde olan berâtlarıyla tatbik ve mutâbık gelmeyenleri iktizâ edenlerden sual ve tahkik ve her neferin esâmisi bâlasına şerh virilüb izâh ve tashih ederek ma'rifet-i şer' ve cümle zâbitân ve vücuh-ı vilâyet ma'rifetiyle defter-i musahhihini terkim ve ahz ve istishâb ile getirüb Der'aliyyeme takdim eylesin.

Şöyle ki; İş bu yoklamadan murâd mukaddemkiler gibi lafzı murâd yoklama ve senin me'muriyetin hizmet-i mübâşiriye ahz itmek için olmayub mücerred bunlara bir hüsn-i nizâm virilmek ve kılâ'-ı hâkaniyemden her birinde kaç nefer yerlü neferâtı mevcuddur sıhhati üzre bilinüb ba'dehû iktizâ iden tedbirine bakılmak mülâhazasıyla olmakla bu hususun ba'de evan ardı aranub taharri olunacağına binaen ma'zâllahu Te'ala götüreceğin defterin hilâfı çıkar ise senin ve senin ile beraber hilâfına cesaret idenlerin her kim olur ise olsun yalnız isminiz hademe defterinden ihrâc ile iktifâ olunmayub emsâl ve ahlâfa 'ibret olacak mu'ameleye düçâr olacağınızı muhakkak bilerek ve Devlet-i 'aliyyeme sadâkatin neticesi mükâfât ve dâreynde selâmet ve hiyânetin encâmı nedâmet ve nekâbet idiğine kat'an iştibâh

eylemeyerek fermân-ı hümâyûnüm üzre ‘amel ve hareket ve muğâyir-i rızâ halet vuku‘undan mücânebet eylesin.

Ve siz ki kadı mûmâ ileyhimasız sizler dahi müceb-i muktezâsına dikkat ve iş bu irade-i hümâyûnumu dahi evkât-ı sâire misillü tenebbühât-ı lafziye ‘ad olmayub tıbk-ı murâd-ı şâhâne üzre ‘amel ve hareket eylemeniz bâbında (karalı-boş).

Vardıkta bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şânımın mazmûn-ı münifi birle ‘âmel olub (karalı) hilafıyla vaz‘ ü hareketden İhtirâz eylesesiz şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i‘timâd.

Hurrire fî Cemaziye’l-âhir sene: 1208

Tahriran fî Rebiü’l-âhir sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:8

Sayfa 16- 16

Düstûrûn-ı mükerremûn müşîrûn-ı müfehhemûn, nizâmü’l-âlem müdirû’l-ımûru’l-cumhur bi’l-fikri’s-sâkıb-ı mütemmimü’l-imhâl bi’r-re’yi’s-sâib-i, mütemehhidû bünyanu’d-devlet-i ve’l-ikbâl müşîru’l-erkân’s-sa‘âdet-i ve’l-iclâlinnütûf ve’l-‘avâtıfı’l-melikü’l-a‘lâ,

Anadolu’nun sol ve orta kollarında vâki‘ vüzerâ-i ‘izâm Edâmellahü iclâlehüm ve akzâ kuzâtü’l-müslimîn evâliy-ü vâlâti’l-müvahhidin, ma‘âdinü’l-fazâil-i ve’l yakîn râfi‘û i‘lâmü’ş-şeri‘at-ı ve’l-d-din vârisü ‘ulûmü’l-enbiyâ-i ve’l-mürselîn, el-muhtassûne bi-mezîdi ‘inâyeti’l-meliki’l-muîn.

Anadolu'nun sol ve orta kollarında vâki‘ mevâli-i fihâm zîdet fezâilehüm ve mefâhirü’l-kuzât ve’l-hükkâm ma‘âdinü’l fazâil-i ve’l-kelem sâir kuzât ve nüvvab zîde fazlühüm ve kıdvetü’l-a‘yân,

Zikri âti hususa ocakdan mübâşir ta‘yin ve teysir kılınan Numan Çorbacı zîde mecdühü ve mefâhirü’l-emâsili ve’l-akrân serdârlar ve şehir kethüdaları ve ‘atık ‘agvât ve ‘alemdarân ve ocak ihtiyarları zîde kadrühüm. Ve mefâhirü’s-sikâti ve’l-müstahfızîn Rakka ve Diyarbekir ve Samsun kaleleri dizdârları zîde hıfzühüm. Tevki‘-i refi‘-i hümâyûn vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Memâlik-i mahrûsemde vâki‘ kazaların ve Dergâh-ı mu‘allam yeniçerileri serdârlığı ez-kadim ocağ-ı ‘âmireme irâd ve tahsis kılınub hîn-i fetihden berü serdârlık olan kazâların be-her üç ayda bir kere zabt mektubları tahrir ve yahud

ifâların ahz ve câize-i kadimleri cânib-i ocağa edâ ve irsâl olana gelir iken biraz vakitden berü serdârlık mektubuna seferler takribiyle ‘adem-i i‘tibâr ve bilâ-mektub fuzuli zabt ve bazı nâ-ehil makulesi bezl-i rüşvet ederek buyruldu ve mürâsele ile serdârlığa mutasarrıf ve bu takrib-i derebeyliği meselesine sülûk ve ehl-i ‘ırz ve ‘askerî güruhunu tekdîr ve mütegalibâne hareket ve umûr-ı mühimmenin (karalı) ta‘tiline ve serdârlık irâdının te‘hirine ve istirahât-i ibâda bâ‘is olanları ve bi’d-defe‘at bilâ mektub ocak buyruldu ve mürâsele ile serdârlık zabtı men‘-i külli ile men‘ ve tenbih ve tekid olunmuş iken bazıları zabt-ı mektuba i‘tibâr eylemeyüb ve onlar dahi câize-i kadimlerinden noksan teklif ile ocağın irâdının kesr ve noksana bâdi olmalarıyla o makule bilâ-mektub fuzulî serdâr olanların dahi muğâyir-i emr hareketlerine binâen ocakdan me‘mur mübâşir-i mûma ileyh ma‘rifetle ahz ve kal‘abend ve ‘adem-i itâ‘at suretini izhâr edenlerin sâire ‘ibreten mücâzât-ı lâyıkalı icrâsına mübâderet olunarak umûr-ı serdârlık bir hüsn-i rabitâyâ idhâl ve bundan akdem sâdır olan hatt-ı hümayun-ı şevketmakrun muktezâsı üzre fîmâ-ba‘d o makule mütegalibe derebeyliği iddi‘âsında olanlara serdârlık zabt ettirilmeyüb bu vecihle te‘min bilâd ve arha-i i‘bâda bi’l-ittihâd ikdâm olunmak ve üç seneden beru bilâ-mektub fuzuli serdârlık zabt edenleri sicillâtan taharri ve müddet-i zabtlarına düşen câize-i kadime-i mezada tahsil ve bilâ-vâris ma‘ruf fevt olanların emvâl-i metrukelerine vâzı‘u’l-yed olanlardan ma‘rifet-i şer‘ile tahsil ve câizâtı ocağı tekmil ve illet edenleri kılâ‘i mezkûreye kal‘abend ve hilâfına cesâret ve ahkâm-ı şer‘-i şerife ve o emr-i münifeye ‘adem-i itâ‘at edenlerinin mücâzât-ı lâyıkalı icrâsına bi’l-ittifâk sa‘y ve dikkat olunmak bâbında iş bu emr-i şerifem ısdâr ve irsâl olunmuştur.

İmdi üç seneden beri fuzuli serdârlık zabt idenlerin müddet-i zabtları sicillâtan taharri ve tahsili icâb eden câize-i ocağı iktizâ edenlerden tamamen tahsil ve fî-mâ-ba‘d kâ‘ide-i kadimi ve kanun üzre üç ayda bir kere zabt mektupları tecdid ve yahud ibkâları ahz itdirilmek ve lede’l-iktizâ serdâr azli zuhurunda ma‘rifet-i şer‘ ile cümlelerin muhtârı serdâr nasb ve derhâl i‘lâm ve ocakdan zabt mektubu i‘tâsiçün istirhâm olunmak şartıyla gereği gibi tanzim ve hüsn-i nizâma bend ve zimmetlerinde câize zuhur ve ‘inâd edenleri ve derebeyliği daiyesiyle ‘adem-i itâ‘at misillü hâlata cesâret ve ta‘til-i irad-ı ocağa bâdi olanları bi’eyy-i vech-i kân ahz ve mübâşir mûmâ ileyh ma‘rifetiyle te‘dib ve kal‘abendlerine mübâderet ve bu hususda mübâşir-i merkume vücûhuyla i‘ânet ve infaz-ı emr-i münife ihtimâm ve dikkat eyleyesiz.

Ve sen ki mübâşir mûmâ ileyhysin senden hizmet ve sadâkât ve bu hususun ber vîfk-ı merâm uhdesinden gelmeğe liyâkat me'mul olmaktan nâşi akrânın meyânından intihâb ve hassaten me'mur ve tesyir kılınmak ile lâzime-i me'muriyetini ifâya dâmen-i dermeyân-ı gayret ve güzeşteleri tahsil ve ber-minvâl-i muharrer nizâm-ı kaviye zabt ve fîmâ-ba'd hâlel gelmemek üzere küfelâyâ bend eylesin.

Ve siz ki kıl'a-i merkume dizdârları merkum ser mübaşir mûmâ ileyh tarafından gönderilen serdârlar ve haberleri vusûlünde habs ve kal'abend ve firârlarından tevakkî ve mücânebet ve vusûllerini cânib-i ocağa tahrir ve iş'ar eyleyesiz deyu bi'l-fi'il dergâh-ı mu'allâm bekçileri ağası olan iftîhârü'l-ümerâ-i ve'l-ekabir Mustafa Ağa dâme uluvvuhû tarafından mühürlü mektub verilmek ile

Siz ki vüzerây-ı müşarun ileyhimsiz vech-i meşruh üzre 'amel olunmak bâbında fermân-ı 'âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki:

Vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur olan fermân-ı celilü's-şânım ve Ağa-yı mûmâ ileyh tarafından verilen mühürlü mektub mücebince 'âmil olub hilafından hazer ve mücânebet eyleyesiz.

Şöyle bilesiz; 'alâmet-i şerife i'timâd kılasız. Tahriran fî evâhir-i şevvali'l-mükerrem sene seba' ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

mücebince ağa mektubu sadır olunmuştur.

Ferman No: 9

Sayfa 17- 17

Kıdvetü'l-kuzât-ı ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcidi ve'l-a'yân Adana Mütessellimi Hassa-i Silahşôrlerimden Mehmed zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Sabıkân Adana Valisi Müteveffa Vezir 'Ataullah Paşanın cânib-i mîrîden zabt ve tahsil olan fermânım zimemâtından sabıkân Adana Müftisi İmâmzâde Mehmed ve Adana Nâkibi Şatırzâde Hasan ve Çopurzâde el-Hacı Mehmed kefâletleriyle Melemenci 'aşireti zimmetinde olan on bin gurusun küfelâ-yı merkumdan ve fevt olmuşları var ise terekesinden vâz'-ı yed olanlarından tahsil olunmak bâbında mukaddemâ sâdır olan emr-i şerifim lede'l-vusûl merkumlardan

Şatırzâde Hasan ve Çopurzâde Mehmed ve bundan akdem katilen fevt etmişler olub müfti-yi sâbık İmâmzâde Mehmed dahi Medine-i Tarsusda olmak hasebiyle emr-i şerifi mezkûrun bir sureti ihrâc ve irsâl birle keyfiyet isti'lâm olundukta,

Müteveffa-yı müşârun ileyh bundan akdem Adana Vekilliği henkâmında zikr olunan Melemenci 'aşireti ve Boybeğlerinden te'dib ve koşmallarıçün üzerlerine hareket ve bir miktar cerimeye kat' ve mübâşirler ma'rifetiyle ceste ceste tahsil eylemek üzre iken fevt olub ancak ne miktâr bakâyâsı kaldığı sahihen ma'lumu olmadığından başka delaleten ve sarâhaten kefâleti olmayub kefiledur deyu haber verilmesi mücerred def' için eshâb-ı ağraz kelâmı olduğu bundan akdem lede'l-inhâ husus-ı mezbûr mahallinden tekrâr taharri ve tefahhus olunub meblağ-ı mezbûru sâlifü'l-beyân 'aşiret zimmetlerinde kalmış idiği sâbit ve mütehakkık olur ise 'aşiret-i merkumeden ve eğer 'aşiret zimmetlerinde kalmayub mücerred def' için böyle inhâ olunmuş ise mukaddem fermân olunduğu üzre be-her-hâl kefil-i mûmâ ileyhden fevt olanlarının terekesinden vazı'u'l-yed olan vereselerinden tahsil olunmak bâbında sene-i sâbık evasıt-ı mâh-ı zilkadesinde Tarsus Mütesellimi Mustafa zîde mecdühûye hitâben sâdır olan emr-i şerifim vâsıl olub ancak mûmâ ileyh Mehmed'in ve maktulân-ı merkumanın kefâletleri olmadığı mukaddem ve bu defa tahkik olunub nefsâniyete mebni hilâf-ı inhâ olduğundan mâ'adâ mûmâ ileyh Mehmed'in bi-gayr-i hak emvâl ve eşyası garet olduğunda 'iyâlinde dûr ve zelil ve mağdur olduğu beyânıyla 'aşiret-i merkum Adana'ya karib ve hududu lâhıkında olmağla sâlifü'z-zikir cerime-i mezkûreden baki kalan meblağın,

Sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin tarafından tahsil olunmasında suhulet derkâr olacağından bahisle tahsil hususu sana ihâle olunması niyâzında olduğunu Tarsus Mütesellimi mûmâ ileyh bu defa dersa'âdetime tahrir ve inhâ eylemiş meblağ-ı mezbûr cânib-i mîrîye 'ait ve râci' olmağından naşı bir akçesinin zayi' ve telef olmasına rızâ-i 'aliyyem olmayub bi-eyy-i hâl icâb ve iktizâ edenlerden tahsili matlub olmağla mukaddem sâdır olan emr-i şerifim mücebince husus-ı mezbûr mahallinde tekrar taharri ve tefahhus olunub meblağ-ı mezbûru sâlifü'l-beyân 'aşiret zimmetlerinde kalmış idiği sâbit ve mütehakkak olur ise ma'rifetinle 'aşiret-i merkumeden ve eğer 'aşiret zimmetlerinde kalmayub mücerred def' için böyle inhâ olunmuş ise mukaddema fermân olunduğu üzre be-her-hâl kefil-i mûmâ ileyhden ve fevt olanların terekesine vâz'-ı yed olan vereselerinden tahsil olunmak fermânım olmağın te'kidten ve isticâlen iş bu emr-i 'âlişanım ısdâr ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân Sarı 'Ali zîde kadruhu ile irsâl olunmuşdur.

İmdi vusûlünde meblağ-ı mezbûr cânib-i mîrîye ‘ait ve râci‘ olmaktan nâşi bir akçesinin zayi‘ ve telef olunmasına rızâ-i ‘aliyyem olmayub bi-eyy-i hâl icâb ve iktizâ edenlerden tahsil-i matlub-ı şâhânem idiği ma‘lumun oldukta mukaddem ve bu defa sâdır olan emr-i şerifim müceblerince husus-ı mezbûr mahallinden tekrar taharri ve tefahhus birle meblağ-ı sâlifü’l-beyân ‘aşiret zimmetlerinde kalmış idiği sâbit ve mütehakkak olur ise ma‘rifetin ve ma‘rifet-i şer‘ile ‘aşiret-i merkumdan ve eğer ‘aşiret zimmetlerinde kalmayub mücerred def‘ için böyle inhâ olunmuş ise be-her-hâl kefilî mûmâ ileyhden ve fevt olanların terekesine vazı‘u’l-yed olan vereselerinden tahsil ve hazine-i’ âmireme teslime ihtimâm ve dikkat ve hilâf-ı rızâ ve ihmâl ve musamahadan hazer ve mücânebet eylesin.

Ve sen ki kadı mûmâ ileyhsin sen dahi müceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket (karalı-boş)

Vardıkta bu bâbda ve meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân-ı vacibü’l-ittiba‘ ve lâzimü’l-ımtisâlimin mazmun-ı münifi ‘âmil olub hilâfından tehâşî ve mücânebet eylesiz.

Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i’timâd kılasız. Tahriran fi’l-yevmi’t-tasi‘i şehir-i Cemaziye’l-ahir sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Ferman No:10

Sayfa 18- 18

Kıdvetü’l-emâcidi ve’l-a‘yân, Adana Mütesellimi zîde mecdühü. Tevki‘-i refi‘-i hümâyun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Bu sene-i mübarekede ‘azimet-i beytüllahi’l-haram olan huccâc-ı müslimin ve surre-i hümâyunum selâmetiyle emir erlerine sa‘y olunmak matlubu’ş-şânım olduğuna bu hilâlde ‘ala vechi’l-makâl Surre-i hümâyunum hazine-i güher-i seniyyeden ihrâc ve emin-i Surreye teslim ve Üsküdar’a nakl olunub bi-‘avneihte‘ala ahar-ı receb-i şerifde Üsküdar’dan hareket eylemek üzere olub ve selametle Surre-i hümâyunumun Şâm-ı şerife nakli ve huccâc-ı müsliminin âminîn ve sâlimîn mürurları hususları sultan-ı seniyyemin a‘zam ve ahamm-ı hatûbundan olduğu beyândan müstağni olmakla resmi ihtiyâta ri‘ayet ile şimdiden re’s-i hudud-ı Adana’dan nihâyet hududu olan Haleb hüdevâyma ve Harir toprağına dek yolların tathirlerine ve mazanne-i eşkıyâ olan mahallerin muhâfazasıyla kutta‘-ı tariklerin

i‘dâm ve tedmirlerine mübâderet ve sa‘y ve dikkat eylemek üzere mukaddemce her kazanın zâbitân ve her sene tenbih-i ekîd birle ceste ceste varan huccâcın ve surre-i hümayunumun istikbâline ve menziller be-menziller teşyi‘lerine ve nihâyet-i hududuna dek sâlimen isâllerine kemâl-i dikkat ve ihtimâm eylemek için iş bu emr-i şerifim dahi ısdâr ve sadr-ı ‘ali Tatarlarından Mustafa zide kadruhu yediyle irsâl olunmuştur.

İmdi şimdiden hazır ve müheyyâ olmak ve iktizâ edenlere tenbih ve te‘kid eylemek mahfûz-ı şâhânem olmağla ceste ceste varan huccâc-ı müsliminin sâlimen hududunda olan imrâr ve surre-i hümayunu dahi istikbâl ve teşyi‘ etdirderek Haleb hududuna ‘aziz toprağına isâl eylemende nihayet ve sa‘y kudretini sarf ve sa‘y eyleyüb,

Şöyle ki: Sana bu mertebe tenbih ve te‘kid olunmuşken ma‘azallahü Te‘ala nâ-muradım bir vaz‘ ve hareket zuhuru sem‘-i hümayunuma vâsıl olmak lazım gelirse ‘özür ve ‘illetin kat‘an kabule karin olmayacağı cezmen ve yakinen bilüb ona göre hareket ve rızâ-yı hümayunuma muhâlif ednâ kusur ve kavâninden ve resm-i cürm ve ihtiyât muğâyir ser-mu vaz‘ ve hâlâtan gayütül-gaye hazer ve müba‘adet, (karalı)

Buyurdum ki (boş) vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref - yâfte-i sudur olan fermân-ı vacibü’l-ittbâ‘ ve lâzimü’l-imtisâlimin mazmun-ı itâ‘at makrnunuyla ‘amel ve hareket ve hilâfindan mugâyet tehâşî ve mücânebet eyleyesiz.

Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i‘timâd kılasız. Tahriran fi evail-i şehri Recebül-ferd sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 11

Sayfa 18- 19

Bâ‘is-i Tahvil Oldur ki

Bu esnada Medine-i Adana'nın serdârlık câizesinin güzeşte-i câizelerini muhasebe ve ahz ve kabzına bâ-emr-i ‘ali ocağ-ı ‘âmire tarafından me‘muriyetim hasebiyle medine-i mezbûrun bin iki yüz sekiz senesi cemâziye’l-evvelisi guresine gelinceye kadar dokuz mektub serdârlık câizesi olan iki bin iki yüz elli guruş ve bundan mâ‘adâ mukaddemâ bazı kesânın mazbutu olan yetmiş bir günlük câize için iki yüz elli guruş ile cem‘an iki bin beş yüz guruş olub gayr-i ez irsâlât bin guruş ağa-

yı merhum hala Adana Mutesellimi sa'âdetlü Hazinedâr Mehmed Ağa hazretleri tarafından matlubumuz olmağla kabzına me'mur olduğumuza binaen meblağ-ı mezbûr bin gurusu ağa-yı mûmâ ileyh tarafından tamamen ve kâmilten ahz ve kabz olduğunu müş'ar memhur tahvil tahrir ve li-ecli's-sened ağa-yı mûmâ ileyh yedine i'tâ olundu.

Gerekdir ki: vakt-i hâcette ibrâz ve ihticâc oluna. Ve's-salam fî 27 Recebû'l-ferd sene 1208

Mustafa
Numan bin
Çorbacı
Dergâh-ı 'Âli

Sayfa 19- 20

Hazinedâr Ali'nin Şeyhlik Berâtıdır.

Medine-i Adana'da vâki' Habbazân esnafının şeyhi olan erbâb-ı iltihâkdan sahib'l-evvel iş bu rafî'ü tevkî'-i refiû'ş-şân-ı Hâkanî es-Seyyid el-Hac 'Ali zide salâha esnaf-ı mezbûru himâyet ve sıyânet ile me'lûf ve sadâkat ve istikâmet ile ma'ruf ve her vecihle meşihat-ı mezkûreyi idâre üzre iken Seyyid Mahmud nâm kimesne meşihat-ı mezkûreyi hilâf-ı inhâ kendi üzerine tevcih ve berât etdirüb ve esnâf-ı mezkûreye güna-gün cevri ve inhâ ve nicesini tecrim ve takdir itdirüb esnâf-ı mezkûrun perişânına bâ'is olduğunu ve sahibü'l-evvel merhum Seyyid el-Hac 'Ali'ye gaderlik eylediğini mahallinde meclis-i şeri'de haber verilmeleriyle meşihât-ı mezkûr mezbûr Seyyid Mahmud'un refi'nden sâhib-i evvel merhum Seyyid el-Hac 'Ali'ye kemâ-kân tevcih ve ibkâ ve mukarrar kılınmak bâbında kadısı Mevlânâ Mehmed Tâhir zide fazluhu 'arz etmeğin mücebince vâki' ise mezbûr Seyyid Mahmud'un refi'nden tevcih ve ibkâ ve sadaka idüb bu berât-ı hümayun-ı sa'adet-makrun virdim.

Buyurdum ki: Ba'de'l-yevm merhum Seyyid el-Hac 'Ali zide salâha varub esnâf-ı mezkûrun mezbûr Seyyid Mahmud'un refi'nden kemâ-kân şeyhi olub hizmet-i lâzimesin mer'î ve müedda kılındıktan sonra bundan akdem ne vecihle mutasarrıf ola gelmişler ise ol vecihle mutasarrıf olub devâm-ı 'ömür ve devletim için du'âya müdâvemet edîştire?

Ol bâbda ref' olunan mezbûr Seyyid Mahmud tarafından ve taraf-ı ahardan bir vecihle dahl ve ta'arruz kalmayalar. Şöyle bileler; 'alâmet-i şerife i'timâd kalalar.

Tahriran fil yevmil-hâmisi aşara min Recebü'l-ferd sene seb'a ve mieteyni ve elf

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Sayfa 19- 21

‘Abdülğani Ağa'nın Serdârlık Mektubudur.

Şeri‘at-şî‘âr Medine-i Adana Kadısı Efendi zide fazluhu,

Ba‘de’s-salam inhâ olunur ki: Taht-ı hükümetinizde serdâr olan ref olunub yerine üslub-ı sâbık üzre kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân Ağa-yı Serdengeçdi devletlu ‘Abdülğani zide kadruhu serdâr nasb ve ta‘yin olmağın iş bu mektub tahrir ve irsâl olunmuştur. İnşaaallahü Te‘ala vusûlünde gerekdir ki merkumu kaza-i mezkûrun serdârlığı umurunda kıyâm ve ötedenberi ola geldiği vecihle zabt ve rabtı (karalı) hususuna iânet ve ihtimâm eyleyesiz.

Ve sen ki serdâr-ı merkumsun kaza-i mezkûrun serdârlığı sana tefviz olunmağla gerekdir ki kâ‘ide-yi kadim ve kânun üzre zabt ve rabt-ı neferât ve def ve ref-i haşarâtıyla tanzim-i bilâd ve idâre-i ahâli-i ibâda bezl-i iktidâr eyleyesin ve kaza-i mezkûrda mukim ve müsafir yeniçerileri ve cebeci ve topcu ve top arabacı ve gılmancı ve kuloğulları bil-cümle seni üzerlerine serdâr ve zâbit eyleyüb sözünden taşra ve re'yinden haric vaz ve harekette bulunmayub ve daima ita‘at ve inkiyâd üzre olalar.

Ve sen dahi cümle umurunu ahkâm-ı şer‘i şerife ve kânun-ı kadim ve emr-i münife tatbik ve tavâif ve merkumûndan bilâ varis-i ma‘ruf fevt olunarak metrukatların ma‘rifet-i şer‘ ile zabt ve sük-i sultaniye de furuht ve hâsıl olan nukudun cânib-i beytûlmâl için defter-i müfredâtıyla ocak tarafına göndermeye mübâderet ve be her hâl sükkan-ı vilâyetin emin ve rahatlarına bâ‘is hizmet-i müstahsene-i mebrure ber-vücuhi mecd-i sâ‘i olub müceb-i mektub ile ‘âmil olasız.

Tahriran fî gurre şabanü'l-mu‘azzam sene semân ve mieteyni ve elf.

el- Fakîr

Mustafa

.....

Sayfa 20- 22

Kıdvetü'l-kuzât-ı ve'l-hükkâm, ma'âdinü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütessellimi zide mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olacık ma'lum ola ki:

Hafız 'Ali zide kadruhu Asitane-i sa'âdetime 'arzuhal idüb bunun Adana sakinlerinden Seyyid Hacı Halil dimekle ma'ruf kimesne zimmetinde bin iki yüz iki senesinden beru bedel-i iltizâmdan bâ-temessük yedi yüz gurus alacağı hakkı olduğuna binâen meblağ-ı mezbûru merkumdan bi'd-defe'ât bâ-mektub mutâleye eyledikte edâdan imtinâ' ve ğadr da'ıyyesinde olduğun bildirüb mahallinde şer'ile görölüb bedel-i iltizâmdan bâ-temessük mezbûrun zimmetinde olan ol miktar gurus hakkı tamamen ve kâmilan tahsil ve bî-kusur kendüye alıvırılüb be-vech-i şer'i te'allüller ve muhâlefet iddirilmeyüb icrâ-yı şer' ve ihkâk-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim sudurunu istid'â-yı 'inâyet eylediği ecilden mahallinde şer'ile görölmek emrim olmuştur.

Buyurdum ki: Hükm-i şerifimle vusûl buldukta bu bâbda sâdır olan emrim üzre 'amel dahi ihzâr-ı husamâ kalub mukaddemâ ber def'-i şer'ile görölüb fasıl olunmayan hususların tamâm hak ve 'adl üzre mukayyed olub göresiz.

Î'lâm olunduğu üzre makbuzâtı bedel-i iltizâma bâliğ olmuş ise ol bâbda muktezât-ı şer'-i kadîm ile 'amel idüb dahi ber-minvâl-i muharrer mezbûrun bedel-i iltizâmından bâ-temessük zimmetinde olan ol miktar gurus hak ba'de's-sübüt hüküm idüb tamamen tahsil ve bâ-kusur buna alıvırüb bi-vech-i şer'i te'allül ve muhâlefet iş iddirmeyüb icrâ-yı şer'i ve ihkâk-ı hak eyleyesiz.

Mezbûr-ı şer'i şerife ve emr-i hümayunuma muhâlif kimesneye iş iddirmeyüb husus-ı mezbûr için bir dahi emrim varmalu eylemeyesiz!

Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timâd kılasız. Tahriran fî evsat-ı Şehr-i Recebi'l-ferd sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 20- 23

Kıdvetü'l-kuzât-ı ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana kadısı zîde fazluhu ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütessellimi zide mecdühü ve mefâhirü'l-emâsili ve'l-akrân-ı zâbitân zide kadruhum. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki:

Fi'l-asıl medine-i Adana on iki bin büyüttan 'ibâret kesret-i nufusu memlû ve ma'mul memerr-i huccâc-ı müslimin ve ebnâ-i sebil bir belde-i 'azime iken bir müddeden berü ahâliye-i vilâyet beyninde nifâk ve şikâk gûna-gün tekevvün eylemekten nâşi müte'ayyinân ve hânedânın bir birlerine su-i kasd ile beher emvâl-i müslimin yağma ve garât ve vâfir, ehl-i 'ırz ve bî-cürüm kimselerin i'dâm ve ihlâklerinden nâşi sükkân-ı memleketin külliye emn ü rahatları mesluk ve etrafa müteferrika ve perişân olduklarından el-hâletü hâzihî belde-i merkumda ancak yedi, sekiz yüz büyütt ve hâne kalub bu vecihle harab olduğu ve bundan böyle dahi ebnâ-i sebil ve huccâc-ı müslimin henkâm-ı mürurlarında meşâk ve mihnede düşâr olmalarına bâdi olacağı zâhir ve bedidâr olub mütesellim mûmâ ileyh ahâliye-i merkumeye istimâlet ve bed' mezâlimden sıyânet iderek terk-i vatân iden ahâli ve re'âyâ ve fukarâsı vatan-ı aslilerine arzu idüb kema fi'l-evvel abâd-ı ebniyet-i memleket runumâ ve hevîd? iken ahâlinin bazıları mütesellim-i mûmâ ileyh ve birbirleriyle 'adem-i muvâfakat birle tarik-i itidâden 'udule ve fitne ve fesat iykâ'ıyla ihtilâl-ı nizâm-ı memlekete mübâderet ve fukâranın teferruk ve teşennüdlerini mûceb-i etvâr ve cesâret iddikleri beyânıyla, fimâ ba'd hilâf-ı rızâ her kimden ednâ mertebe nizâm-ı memlekete muhıl hareket ihsâs olunur ise bilâ-tereddüd ol makule mukiz-i fitne ve fesat olan şekâvetcilerin 'azâr-ı vahilerine i'tibâr olunmayarak 'ibret lissâbirîn te'dibleri icrâsıyla tasil asâyış veistirâhat-ı ibâd ve bilâda bil-ittifâk ihtimâm ve dikkat olunmak babında.

Siz ki mevlânâ ve sâir mûmâ ileyhimsiz size hitâben emr-i şerifim suduru bâ-takrir istid'â olunmağla vech-i meşruh üzre 'amel olunmak fermânım olmağın tenbihen ve ihtimâmen mahsusen iş bu emr-i şerifim ısdâr ve tisyâr olunmuştur.

İmdi zamân-ı sa'âdet-i iktirân-ı mülükânemde fukarâ-yı ra'iyet ve sükkân-ı memleket (silik) ezâ vuku'uyla mesken ve me'dâlarından müteferrik ve perişân olmaları vücûhuyla rızâ-yı 'aliyyemin hilafı idiği ve hilaf-ı şeri'at-ı mutahhara mezâlim ve te'addiyâtta himâyet ve sıyânetleriyle tahsil-i emniyet ve asâyış-i memleketin ma'mur ve abâdân olması emrine bi'l-ittifâk dâmin-i dermeyân gayret eylemeniz matlub ve (silik) pâdişâhânem olduğu ve fi-mâ-ba'd ahâliye-i merkumeden hilâf-ı şeri'at-ı garrâ ve münâfi-i rızâ ihtilâl (silik) memleketi mücib ve ızrâr-ı fukarâ-yı ra'iyeti müstevcib harekete cesâret ederi olur ise o makulelerin (silik) te'dibleriyle sâire 'ibret kılınacakları.

Siz ki mevlânâ ve mütesellim ve sâir mûmâ ileyhimsiz ma‘lumunuz oldukda ber vech-i meşruh ‘amel ve hareket ve mazmunu emr-i şerifi iktizâ idenlerin kuş-i hoşlarına bir hoşça ifade ve tenfizine mübâderet (silik)

Sayfa 21

Ve fukarâ-yı ra‘iyeti mezâlim ve te‘adiyâtta himâyet ve sıyânet birle tahsil-i asayiş veistirâhatlarına, memleketin şen ve âbâdan olması hususuna bi’l-ittifâk teshir-i sâk-ı gayret şedd-i nitâk-ı hamiyet ve hilâfî hâlet ve hareket vuku‘unu tecviz ile mazhar-ı muaheze ve ‘ıkab-ı şâhânem olmakdan ziyâde tahâşi ve mübâ‘adet eylemeniz. (karalı-boş)

Vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfta-i sudur olan fermân-ı ‘âlişân-ı vacibü’l-ittib‘a ve lazimü’l-imtisâlimin mazmun-ı münifi ile ‘amel ve hareket ve hilâfindan ziyâde tehâşi ve mücânebet eyleyesiz.

Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i i‘timât kılasız. Tahriran fî evâili şehr-i recebü’l-mürecceb sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:12

Sayfa 21- 24

Kıdvetü’l-kuzât-ı ve’l-hükkâm, ma‘denü’l-fazlı ve’l-keâm Mevlânâ Adana Kâdısı zide fazluhu ve kıdvetü’l-emâcidü vel-a‘yân Hâssa-silahşôranlarından Adana Mütesellimi zide fazluhu.

Tevki‘-i refi‘-i hümâyun vâsıl olıcak ma‘lum olâ ki ve mefâhirü’l-emâcidü ve’l-a‘yân Ahmed bin Mehmed Bey ve Mustafa Bey zide mecdühümün Divân-ı hümâyunuma takdim eyledikleri ‘arzuâlleri mefhumunda bâ-berâtı ‘âli iştirâken mâlikâne ‘uhdelerinde olan Yörükân-ı Adana ve tevâb‘î mukâta‘asının merbutânından olan Tarsus ve Sis ve Çukurabâd cânibinde mütemekkin olan Kerimli ve Melemenci ve Karakayalı ve Mir kantal? ve Gözkeçi ve sâir ‘aşiretlere ecânibden dahl ve ta‘arruz eylemek icâb etmez iken İçil sancağında vâki Yörükân-ı Bozdoğan mukâta‘asını mutasarrıfları kilar hissem ağvatından Mustafa ve Sisli Kozanoğlu Yusuf nâm kimesneler hilâf-ı kayd ve şurut zikr olunan ‘aşiretler bizim mukâta‘amızın dahilinde diyerek ‘aşâir-i mezkûrenin üzerlerine edâsı lâzım gelen mîrîlerini tahsil eylemek da‘iyyesiyle bir kıt‘a suret-i berât ile ve bir kıt‘a suret-i

fermân bir nefer bostâncıya teslimen ‘aşiret-i mezkûreye irsâl eylediklerinde mâl-ı mîrînin ‘adem-i tahsiline ve bu vecihle mukâta‘a-i mezbûrenin ihtilâline bâ‘is olduklarını beyân ile mukâta‘a-i mezbûrenin vech-i meşruh üzre vâki‘ olan ihtilâl sebebiyle mâl-ı mîrîsinin telef ve izâ‘at olmaktan sıyânet-i merkumânın hilâf-ı vâki‘ müdâhalelerinin men‘ ve def‘i için emr-i şerifim sudurunu tahrir ve istid‘â ve ber minvâl-i muharrer Bozdoğan mukâta‘ası mutasarrıflarının hilâf-ı şurut ‘aşiret-i mezkûreye irsâl eyledikleri berât ve fermân suretlerini ibrâz etmeleriyle,

Hazine-i ‘âmirem defterleri Kapudâtına mürâca‘at olundukta, vilâyet-i Anadolu’da vâki‘ Adana ve Tarsus ve Sis câniblerinde sâkin cemâ‘at-ı yörükân ve tevâb‘î mukâta‘ası senevi dokuz bin sekiz yüz kırk dört buçuk gurus mâl ve on üç bin beş yüz gurus mu‘accele ile mir-i mûmâ ileyhimin ber-vech-i mâlikâne ‘uhdelerinde olduğu ve ibrâz olunân suret-i berât ve suret-i fermân kayda ve şuruta münâfi olmağla sâhte olmak iktizâ eylediği ve zikr olunan Yörükân-ı Bozdoğan İçil mukâta‘asının tamamı bundan akdem mahlulden bi’l-müzayede yüz elli gurus mu‘accele ile Enderun-ı hümayun ağavâtından yalnız mûmâ ileyh Mustafa’ya tevcih, iki yüz yedi senesi evâil-i şa‘bânında berât verildiği ve mukâta‘ateyni mezbûretyn mutasarrıfları birbirinin mukâta‘alarına ihâle-i dest-i te‘addi ile müdâhaleleri hilâf-ı şurut-ı mâlikâne idiği mukayyed olmağla mukâta‘ateyni mezbûreteyn öteden beri ne vecihle zabt ve rabt ve hasılât ve rusûmâtı ne taraftan ahz ve kabz oluna gelmiş ise yine ol vecihle ahz ve kabz olunub ahadühümâ aharın mukâta‘asını bi-vechi te‘addi ve müdâhale eylememek üzre kat‘ü’l-makal emr-i şerifim i‘tâsı muktezâ-i şurut idiği mâlikâneden ve zikr olunan ‘aşiretler hıyn-i tahrirde hangi mukâta‘a tahtına kayd olunmuştur.

Sual olundukda, Vilâyet-i Anadolu’da vâki‘ İçil ve Teke ve Hamid ve Tarsus ve Adana ve Sis ve Eyâlet-i Rûmân ve Menteşe ve Aydın ve Saruhân sancaklarında olan Yörükân re‘âyâsı yüz otuz üç tarihinde ‘ale’l-esâmi birer ve birkaç ‘aded mukâta‘aya hâsıl-ı kayd olunmağla sâlifü’z-zikir ‘aşâyir hangi mukâta‘a dâhilinde olduğunun sahhasını malum ola Midilli başmuhâsebe defterhâne-i ‘âmiremnden derkenâr olunmağla bu surette zikr olunan ‘aşiretler öteden beri hangi mukâta‘a tarafından zabt ve hâsılât ve rusûmâtı ne taraftan ahz ve kabz olunagelmiş ise ol vecihle zabt ve rabt ve hâsılât ve rusûmâtı ahz ve kabz olunub hilâf-ı şurut ve muğâyir-i kadim hareketden mübâ‘adet ve mahallinde sahte berât ve fermân sureti ibrâz iden ma‘rifet-i şer‘

Ve sen ki mütesellimi ileyhsin ma‘rifetinle ahz ve yedinde olân suretler ile ma‘ân Dersa‘âdetime ihzâr olunmak fermânım olmağın bâ-takrir iş bu emr-i celilü’l-kadrim ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde keyfiyet ma‘lumun oldukça zikr olunan ‘aşiretler öteden beru ve hangi mukâta‘a tarafından zabt ve hasılât ve rusûmâtı ne taraftan ahz ve kabz oluna gelmiş ise yine ol vecihle zabt ve rabt ve hasılât ve rusûmâtını ahz ve kabz iddirüb hilâf-ı şurut ve muğâyir-i kadim hareketden mübâ‘adet ve mahallinde sahte berât ve fermân sureti ibrâz iden her kim ise ma‘rifet-i şer‘en ve marifetinle ahz idende olân suretler ile ma‘ân Der‘aliyyeme ihzâr olmasına mezid-i ihtimâm ve vakt-i esnâ-yı rahta (silik) eylemekten mübâ‘adet eylesin.

Ve sen ki Kadı-i mûmâ ileyhsin sen dahi mûceb-i emr-i şerifimle amel ve hareket eylemek (Karalı)

Ferman No: 13

Vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzre şeref yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i ‘âlişan-ı vacibü’l-ittib‘a ve lazimü’l-intisâlimin mazmun-ı münifi üzre âmil olasız.

Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timâd kılasız. Tahriran fi’l-yevmi’l-(karalı)ışrin Cemaziye’l-âhir sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 22- 25

Kıdvetü’l-kuzât-ı ve’l-hükkâm, ma‘denü’l-fazlı ve’l-keâm Adana Kadısı ve Adana Eyâletinde vâki‘ kazâların kadılar ve nâibleri zide fazluhüm, ve mefâhirü’l-emâsili ve’l-akrân Asitâne-i sa‘âdetim Duhan gümrüğü emini tarafından penbe emini nasb olunan (boş) ve a‘yân ve zâbitân ve iş erleri zide kadruhüm. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum olâ ki:

İki yüz sekiz senesi mârtından i‘tibâr ile irâd-ı cedid-i hümayunum hazinesi tarafından zabt olunmasına irade-i kâtı‘a-i mülükânem te‘alluk eden penbe ve rişte-i penbe mukâta‘ası mülhâkâtından Adana Eyâleti’nin hâvî olduğu kazâlarda hâsıl ve bey‘ ve şirâ olunan penbe ve rişte-i penbe ve kozalı penbenin resm-i mu‘ayyene-i mîrîleri iş bu iki yüz sekiz senesi mârtı ibtidâsından sene-i mezbûre şubatı ‘atisine değin bir sene-i kâmile tahsil ve ahz ve kabz eylemek üzre der‘uhte ve iltizâmına tâlib ve râğıb olân dergâh-ı mu‘allâm Kapucubaşlılarından Asitâne-i sa‘âdetim Duhan

gümrüğü emini es-Seyyid ‘Osmân dâme mecdühüye yirmi bin guruşa der‘uhte ve iltizâm olunub mûmâ ileyh dahi iltizâm ve kabul birle bedel-i iltizâmı olân mebni‘-i mezbûre vakt-i zamânıyla edâ eylemek şartıyla irâd-ı cedid hazine-i senedin temessükü vermekle eyâlet-i merkumede vâki‘ mecmu‘ kazâlarda hâsıl ve bey‘-i şirâ olunan penbe ve rişte-i penbe ve kozalı penbenin rusum-ı mu‘ayyene-i mîrîlerini sene-i merkum mahsuben mûmâ ileyh tarafından tahsil ve ahz ve kabz iddirüb ve taraf-ı âhardan müdâhale olunmamak üzere şurutu mücebince emr-i şerifim i‘tâ olunmak bâbında hâlâ irad-ı cedid-i hümayunum defterdârı, iftihâru’l-emâcidü ve’l-ekârim Mustafa Reşid dâme mecdühüye memhuren temessük virilmek hazine-i ‘aliyemde mahfuz başmuhasabe defterlerine nazar oludukta Adana ve Tarsus ve mecmu‘-ı Eyâlet-i Adana’nın penbe ve rişte-i penbe ve kozalı penbe rusûmâtı iki yüz sekiz senesi ibtidâsından i‘tibâr ile irâd-ı cedid-i hümayunum hazinesi defterdârı mûmâ ileyhın takrir ve inhâsıyla ihtisâb-ı Adana mukâta‘asından zabt ve tenzil olunub hazine-i mezbûre tarafından zabt olunmuş olduğu ve zamân-ı zabtı mârt ibtidâsından olân penbe ve rişte-i penbe mukâta‘ası memâlik-i mahrûse ta‘bir ve ta‘mimle kâffe memâlik-i mahrûse-i pâdişâhânede vâki‘ iskele ve berrî ve bahrî ve sâir mahallâtta bazâr rayicinde furuht olunan penbenin beher ve kıyyesinden ma‘a-zam birer pâre ve rişte-i penbeden ikişer pare ve kozalı penbenin birer akçe müceddeden resm alınmak üzere karar verdiğine binâen resm-i mezkûr bâyi‘ tarafından mîrîçün ahz ve tahsil olunmak ve iştirâ idenler gerek müslüman ve gerek küfr eminin tezkeresiyle iştirâ idüb eminin edâ tezkeresi olmadıkça iskele ve sâir mahallerden gerek müslüman ve gerek küfr sefinelerine vaz‘ ve tahmil olunmamak ve yük bağlanmamak ve penbe eshâbından mecrur semen vermemek için birer bahâne ile mu‘ayen olmayan bazı mahallerden imrâr edenler ele girdikde ikişer kat resm-i mîrîler zecrile tahsil olunmak ve mukâta‘a-i mezkûreye müceddeden ve nizâm virüb resm-i mezkûr vâridât-ı mukırra mîrîye tahtına idhâl olunub bir akçesinin kesr ve noksânına bir dürlü mesağ ve cevâz olmamağla vakten mine’l-evkât ve sebeben mine’l-esbâb şurut ve nizâmının bir vecihle tebdil ve tagyirine bir dürlü müsâ‘ade olunmamak ve mukâta‘a-i mezbûrun şirâz-ı nizâm ve intizâmının fiskı ve bir tarikile kesr-i vâridatını müceb hâlâta cesâret idenleri olur ise mâl-ı mîrînin kesr ve ta‘tiline sebep olduklarıçün ma‘rifet-i şer‘ ile muhkem-i te’dib olunmak ve ümenânın teşekkür ve şikayeti müşar ve müessir? olub nizâm-ı mukâta‘anı müceb istid‘â olunan evâmir-i şerifem ısdâr ve irsâl olunan nizâm-ı cedid şurutundan idiği

mukayyed olmağıla şurutu mûcebince ‘amel ve hareket olunmak fermânım olmağın hâssaten iş bu emr-i celilü’ş-şânım ısdâr ve ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde siz ki kuzât ve nüvvâb ve zâbitân ve iş erleri siz ber minvâl-i muharrer mahâll-i mezkûrun penbe ve rişte-i penbe rusûmâtı ihtisâb-ı Adana mukâta‘asından zabt ve tenzil ve iki yüz sekiz senesi mârtından i‘tibâr ile irâd-ı cedid-i hümayunum hazinesi tarafından zabt olunmuş olduğu ma‘lumunuz oldukta hazine-i mezkûre tarafından ber vech-i iltizâm der‘uhte iden mûmâ ileyh ‘Osmân dâme mecduhu tarafından ber mûceb-i şurut nizâm-ı cedid rusûmât-ı mîrîleri cem‘ ve tahsil ve ahz ve kabza cümleliz ‘ale’l ittifâk i‘ânet ve muzâheret ve taraf-ı ahardan bir dürlü müdâhale ve ta‘arruz vuku‘undan hazer ve mücânebet ve mûceb-i emri şerifimle ‘amel ve hareket eyleyesiz.

Ve sen ki mûmâ ileyh ‘Osmân dâme mecduhsun tarafından me'mur-ı merkumun sen dahi mûceb-i emr-i şerifim ‘amel eylemek bâbında (Karalı)

Vardıkta bu bâbta vechi meşruh üzre şeref yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân mazmun-ı münifi üzre ‘amel olub hilâfından ihtirâz ve ictinâb eyleyesiz.

Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timâd kılasız. el-yevmü’t-tası‘u sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:14

Sayfa 23- 26

Mefâhirü’l-Kuzât ve’l-hükkâm ma‘âdinü’l-fazaili ve’l-keâm Adana Kadısı ve Adana Eyâleti’nin hâvî olduğu kazaların kadıları ve nâibleri zîde fazluhum ve mefâhirü’l-emâsilü ve’l-akrân a’yân ve zâbitân ve iş erleri ve Asitâne-i sa‘âdetim Duhân gümrüğü emini tarafından penbe emini nasb ve ta‘yin olunan zide kadruhüm. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum olâ ki:

Bu def‘a iki yüz sekiz senesi mârtı ibtidâsından irâd-ı cedid-i hümayunum hazinesi tarafından zabt olan senelerinde kâtı‘a-i mülükânem te‘alluk idüb penbe mukâta‘ası mülhakâtından Adana Eyâleti’nin hâvî olduğu kazâlarda hâsıl olan penbe ve rişte-i penbe ve kozalı penbe rusûmâtı mukaddemâ İhtisâb-ı Adana mukâta‘asına merbut iken bu defa sene-i merkum mârtı ibtidâsından i‘tibâr ile mukâta‘a-i mezbûrdan fek ve ihrâz ve irâd-ı cedid hazinesinden ba‘de’z-zabt Asitâne-i sa‘âdetim

Duhan gümrüğü emini dergâh-ı mu'allâm Kapubaşlarından es-Seyyid 'Osmân dâme mecdühüye der'uhte ve iltizâm olunmuş olup ancak Adana'nın penbe rusûmâtı mukâta'a-i mezbûrdan fek olunmak hasebiyle rusûmât-ı mezkûre ber-mûceb nizâm-ı cedid mûmâ ileyhın tarafından ta'yın olunan penbe emini zabt ve rabt ve ahz ve kabz idüb ihtisâb-ı mukâta'ası tarafından ta'arruz ve müdâhale olunmamak için emr-i şerifim sudurunu hâlâ irâd-ı cedid-i hümayunum defterdârı iftihârü'l-ümerâ-i ve'l-ekabir Mustafa Reşid dâme 'uluvvühü bâ-takrir inhâ etmekle hazine-i âmiremde mahfuz başmuhâsebe defterlerine nazar oludukta zamân-ı zabtı mârt ibtidâsından elân memâlik-i mahrûsem penbe ve rişte-i penbe mukâta'ası mülhakâtından Adana ve Tarsus ve mecmu'-ı Eyâlet-i Adana'nın penbe ve rişte-i penbe ve kozalı penbe rusûmâtı iki yüz sekiz senesi mârtı ibtidâsından i'tibâr ile ihtisab-ı Adana mukâta'asından fek ve ifrâz ve irâd-ı cedid-i hümayunum hazinesinden ba'de'z-zabt mûmâ ileyh es-Seyyid 'Osmân dâme mecduhuya der'uhte ve iltizâm olup tarafından zabtı için emr-i şerifim verilmediği ve memâlik-i mahrûse-i pâdişâhânemde vâki' iskele ve berrî ve bahrî ve sâir mahallelerinden bazâr râyicinde furuht olunan penbeye beher ve kıyyesinden mâ'a-zam birer pâre ve rişte-i penbeden ikişer pâre ve kozalı penbeden birer akçe müceddeden resm alınmak üzere karar verdiğine binâen resm-i mezkûr bayi' tarafından mîrîçün ahz ve tahsil olunmak ve iştirâ idenler gerek müslüman ve gerek küfr eminin tezkeresi ile iştirâ idüb eminin edâ tezkeresi olmadıkça iskele ve sâir mahallerden gerek müslüman ve gerek küfr sefinelerine vaz' ve tahmil olunmamak ve yük bağlamamak ve yine eshâbından mecrur semen vermemek için birer bahane ile mu'ayyen olmayan bazı mahfûz mahallerden ele girdikte ikişer kât resim-i mîrîleri zecren le tahsil olunmak ve mukâta'a-i mezbûreye müceddeden ve intizâm virilüb resm-i mezkûr vâridât-ı mukırra mîrîye tahtına idhâl olunub bir akçesinin kesr ve noksanına bir dürlü cevâz ve mesağa olmamağla vakten mine'l-evkât ve sebeben mine'l-esbâb şurut ve nizâmının bir vecihle tebdil ve tağyirine müsâ'ade olunmamak ve mukata'a-i mezbûrun şirâz-ı nizâm ve intizâmının feshi ve bir tarikle kesr-i vâridatı mûceb hâlâta cesaret idenleri olur ise mâl-ı mîrînin kesr ve ta'tiline sebep olduklarıçün ma'rifet-i şer' ile muhkem tedib olmamak ve ümenânın müntekir ve şikayeti müsmir ve münşer olup nizâm-ı mukâta'anı istid'â eylediği evâmir-i şerifem mukâta'a-i mezbûr ısdâr ve irsâl olunmak nizâm-ı cedid şurutundan idiği derkenâr olundukta derkenârı ve takrîrâtı mûcebince emr-i şerifim tahriri fermânım olmağın hâssaten iş bu emr-i celilü's-şânım ısdâr (boş) ve ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde siz ki kuzât ve nüvvâb ve a'yân ve zâbitân ve iş erleri siz ber minvâl-i muharrer Adana Eyâleti'nin hâvî olduğu kazâların rişte-i penbe ve kozalı penbe rusûmâtı iki yüz sekiz senesi mârtı ibtidâsından i'tibar ile ihtisâb-ı Adana mukata'asından fek ve ifrâz ve irâd-ı cedit-i hümâyunum hazinesinden ba'de'z-zabt Kapubâşı mûmâ ileyh es-Seyyid 'Osmân dâme mecduhuya der'uhte ve iltizâm olunmuş olduğu ma'lumunuz oldukta tarih-i mezkûrdan i'tibar ile rusûmât-ı mezkûre ihtisâb mukâta'ası tarafından ta'arruz ve müdâhale olunmayub Seyyid mûmâ ileyh tarafından ta'yin olunan penbe emini zabt ve rabt ve ber mûceb-i şurut-ı nizâm-ı cedit rusûmât-ı mîrîlerini cem' ve tahsil itdirdikde? cümleiniz bi'l-ittifak ihtimâm ve dikkat ve hilâfindan gâyetü'l-gâye hazer ve mücânebet eyleyesiz.

Ve sen ki penbe emin-i merkum Hasan sen dahi mûceb-i emr-i şerifimle 'amel ve hareket, (karalı-boş)

Vardıkta bu bâbta vechi meşruh üzre şeref yâfte-i sudur olan iş bu (emr-i) şerif-i celilü's-şân vacibü'l-ittibâ' ve lazimü'l-imtisâlimin mazmun-ı münifî üzre 'âmil olub hilâfindan ihtirâz ve ictinab eyleyesiz.

Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timâd kılasız. Tahrirân el-yevmü'l-hadi aşer Receb sene 1208

Kostantiniyye
el-Mahrûse

.....

Ferman No: 15

Sayfa 24- 27

Kıdvetü'l-kuzât-ı ve'l-hükkâm, ma'dinü'l-fazlı ve'l-keâm Mevlânâ Adana Kâdısı zide fazluhu ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân silahşôrân-ı hassamdan Adana Mütesellimi zide mecduhu. Mefâhirü'l-emâsilü ve'l-akrân-ı a'yân ve vucuh-ı ahâli ve iş erleri zide kadruhüm. Tevki'-i refi'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum olâ ki:

Huccac-ı zi'l-ibtihâcın râh-ı râstında vâki' Adana ve Konya hududunda kâin Hızırhân köprüsünden Akköprüye varınca mevcut olan köprüler ve kaldırımlar murur-ı ezmân ile fenapezir ve muhtâc-ı ta'mir olmağla huccâc-ı müslimin ve sâir mârîn ve 'âbirîn 'azim mihnet ve meşakkate giriftâr olduklarından bahisle rahmen li lehüm zikr olunan köprüler ve kaldırımlar taraf-ı mîrîden mi yâhut bir vakıf tarafından mı ta'mir oluna gelmiştir yoksa ol havâlîde olan kazâlar tarafından mı yapıla gelmiştir. Ba'de't-tahkik ta'mir ve termimine himmet ile ebnâ-i sebilin da'vât-

1 hayriyelerine raġbet olunması bâ-takrir inhâ (kesik) hazine-i ‘âmirem defterleri tetebbu‘ olundukta tarik-i huccâcda vâki‘ Adana hudumatından olan kaldırımların ve câbecâ (kesik) cisirlerin ekser mahalleri müşrif harâb ve muhtâc-ı ta‘mir olduğu doksân dört senesi evâil-i recebinde Haleb tarafından gelen ulâklar inhâ idüb ve zikr olunan kaldırım ve cisirlerin vakfı mahal olmayub yetmiş bir tarihinde binâen ‘aleyh (kesik) ta‘yin olunan gedüklülerinden Mısıf Mehmed ma‘rifetleriyle cânib-i mîrîden ta‘mir ve termim iddirilmiş olduğu kaydından tashih olundukdan sonra zikr olunan cisir ve kaldırımların evvel emirde miktâr-ı mâsarıfları ma‘lum olmak için mahallinden isti‘lâmı hâvî tarih-i mezbûrda bilâd ve Aydın ve İstihâklu kadılarına ve mevcut ahâlilerine hitâben emr-i şerif virilüb ba‘dehu emr-i ahar virildiği ve ne Ėuna nizâm bulduğuna dâir bir kayd bulunmadığı gedân huccâc-ı hidâyet-muhtâcın Ėüzergâhları olan meâbirînden Anadolu cânibinde vâki‘ Kuz derbendi ta‘bîr olunan derbendden Medine-i Halebü’ş-şehbâya varınca yol üzerlerinde olan hân ve cisirler ve kaldırımlardan müşerrefharab olanlarının ta‘mir ve termimiyle ebnâ-i sebin ıztırâbdan vâreste olmasında nerâde-i ‘aliyyem müte‘allik etmekden nâşi tarik-i mezkûrda vâki‘ yol üzerinde olan hânlar ve cisirler ve kaldırımlar hangi tabi‘ ve kimlerin eserleridir? Ve emrine denir ve lede’l-iktizâ ta‘mir ve termimleri kimler tarafından olagelmıştır? Ahâli ve erbâb-ı vukûfdan bi’t-taharri tahkik ile vakıf olanları başka ahâli tarafından ta‘mir ve termim oluna gelenleri başka sebt ve nezir ve vakıf olanları dahi kimin evkâfıdır? Ve mütevellileri kimlerdir? Ol dahi vuku‘ ve sıhhati üzre şerh virilerek keyfiyetleri Dersa‘âdetime ‘arz ve i‘lam olunmak bâbında sâdır olan diğer isti‘lâm-ı emr-i şeriği İznik ve Bilecik Kazalarına lede’l-vusûl İznik Kazâsı kurbunda Görcek nâm mahalde olan kaldırım Vâlide Sultân vakfı olub bundan gayri Cisirhân ta‘mirine merbut vakf-ı ahar bulunmadığı ve Bilecik kariyesinde vâki‘ Kerürlü Mehmed Pâşâ vakfı olan ve cisr-i nihayet-i hududa derbend ta‘mir olunan mahale varınca tarik-i huccâcda yemîn ve yesârında olan kaldırımlar (karalı) muhtâc-ı ta‘mir olub öteden beri olageldiği vecihle ta‘mir ve termimi hususu vakf-ı mezbûr mütevellisi olan ‘Abdü’l-vahid Bey’e defe‘âtle tahrir ve niyaz olunmuş iken bi-vecihle işĖa eylemediğini Bilecik ve İznik kadıları i‘lâm etmekle zikr olunan cisir ve kaldırımlar vakıfları tarafından ta‘mir ve termim iddirilmek için bâ-fermân-ı ‘âli Haremeyn-i şerifeyn tarafına ve mezkûr köprüyle vakfı mütevellisi mûmâ ileyh kezâlik doksân dört senesi recebinde ‘ilmühaberleri verilmiş olduğu ve Adana Kazâsında vâki‘ sis köprüsü merhum Sultan Mehmed Hân evkâfından olub tevliyeti Silahşôrân-ı Hassadan Hâfız Ahmed’in ber-vech-i te’bid

bâ-berât-ı ‘âlişân ‘uhdesinde olduğu ve bâlâda mezkûr mahallerin vakfiyetine dair bir kayd bulunmadığı Baş muhâsebe ve Haremeyn ve Anadolu muhâsebelerinden derkâr olunmağla bu surette kuyud-ı aklâm vech-i meşruh üzre olub mâ‘ada zikr olunan mahallerin vakfiyetine dair bir kayd bulunmadığı müstebân olmakdan nâşi bu takdirce sâlifü’l-beyân cisir ve kaldırımlar mahâl-i merkume evkâfındanmıdır, değildir. Ve kimlerin vakıflarından ve bundan mukaddem ta‘mir olundukta ne vecihle ta‘mir olundu? Ve ne târihinde idi? Keyfiyetini bildirdikten sonra iktizâsına göre tanzim olunmağa muhtâc olmağla ibtidâ-i emirde bu keyfiyetin isti‘lâmına irâde-i seniyyem ta‘alluk idüb ol bâbda fermân.

Valisi Vezirim el-Hâc ‘Ali Pâşâ edâme’l-lâhu Te‘âla iclâlehu ve Konya kadısına ve saire hitâben dirker emr-i şerifim ısdâr ve irsâl olunmuş olmağla.

Siz ki kadı ve mütesellim mûmâ ileyhimâsız ve sâirleri siz zikr olunan cisir ve kaldırımlardan Adana hududunda olanların keyfiyeti dahi ma‘rifetiniz ve ma‘rifet-i şer‘ ile tahkik ve ‘ala vukû‘ihâ seri‘an keyfiyeti Dersa‘âdetime ‘arz ve i‘lam olmak fermânım olmağın bâ-takrir size dahi iş bu emr-i ‘âlişânım ısdâr ve sadra‘zamin Tatarlarından Seyyid İbrahim zide kadruhu ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde bâlâda tahrir ve beyân olunduğu vecihle zikr olunan mahallerin vakfiyetine dâir bir kayıt bulunmadığı ve salifü’l-beyân cisir ve kaldırımlar mahâl-i merkume evkâfındanmıdır, değildir? Ve kimler vakıflarında bundan mukaddem ta‘mir olundukda ne vecihle ta‘mir olundu? Ve ne tarihte idi? Keyfiyetini bilindikten sonra iktizâsına göre tanzim olunmağa muhtâc idiği ma‘lumunuz oldukta fermânım olduğu vecihle salifü’l-beyân cisir ve kaldırımlardan Adana hududunda olanları keyfiyetini ‘acâleten tashih ve tahkik ve vuku‘u üzre Dersa‘âdetime ‘arz ve i‘lam ihtimâm ve dikkat eylemeniz (karalı)

Vardıkta bu bâbta vechi meşruh üzre şeref yaftâ-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i ‘âlişânımın mazmun-ı münifî üzre ‘âmil olub hilâfindan hazer ve mücânebet eylesiniz.

Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timâd kılasız. Tahriran fil-yevmi’s-samini ‘aşara receb sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:16

Sayfa 25- 28

Kıdvetü'l-emâcidi ve'l-a'yân Adana Mütesellimi Karcızâde Mehmed zide mecduhu. Tevki'-i refî'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum olâ ki:

Bir müddetten beru Adana'da zuhur iden ihtilâl ve ihtilâf sebebiyle sekene ve ahâlisi mübtelâ-yı envâ'-ı zulüm ve sitem olduklarına binâen ekseri nâib âver-i tahammül olamayub târik olan ve etrâf-ı iknafa müteferrik ve perişân olmuşlar iken,

Sen ki, mûmâ ileyhsin eyalet-i mezkûre mütesellimi yeni 'uhde-i liyâkatına ihâle olunalıdan beru o makule menşetet? olan ahâli ve re'âyâyı yine mahallerine celb, zabt ve rabt-ı memleket ve inhâya ve hamiyet ve sıyânet-i fukarâ ve zu'afâyâ kemâl-i ikdâm eylediğin bi'l-ihbâr vâsıl-ı sâmi'a-i şehriyârenem olub o makule 'imâr-ı memleket veistirâhat-ı ahâli ve ra'iyetde vâki' olan gayret ve himmetin karin-i tahsin olmağla fimâ-ba'd dahi gerek müteferrik olan ahâli ve re'âyânın me'va-yı kadimelerine celb ve iskâna ve zabt ve rabt-ı memleket ve muhâfaza ve himâyet-i fukarâ-yı ra'iyet ve def' ve ref' erbâb-ı şekâvet ve mefsedet hususlarına müsâra'at ve el-yevm mevcut olan ve bir taraftan vurud iden ahâlinin te'lif ve istimâllerine mübâderet ve rûz ve leyâl bu bâbda dâmi-i gayret meyân-ı himmetin bezl iderek Adana'nın heyet-i asliyesine ircâ'a vesile olur hâlâtı istimsâl birle kema fi's-sâbık şen ve ma'mur olmasına senercehd cihet ve dikkat ve ferd-i vâhide hilâf-ı rızâ ve muğâyir-i şeri'at-ı garrâ harekete ruhsattan ve'l-ihtilal-ı memleket ve iz'âc-ı fukarâyı müceb hâlâtı tecvizden mübâ'adet birle o makule hilâf-ı rızâ-ı hümâyunum hareketi irtikâb ider olur ise fima-yenbeği te'dib ve kûşililerine şedd-i ni'tâk-ı hamiyet eylemen fermânım olmağın tenbihen ve tekiden iş bu emr-i şerifim ısdar ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi; Memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i dâvranemde sâkin 'ibadullahın istihsâl-i asâyiş veistirâhatları ne mertebelerde matlub-ı pâdişâhânem idiği ve senin murâd ve mekârim-i i'tiyad-ı pâdişâhâneme muvâfık harekâta itbirârın be-her hâl hakkında müceb-i mükâfât olacağı ma'lumun oldukda bi'l-ifâde tahrir olunduğu vecihle zabt ve rabt-ı memleket ve himâyet-i ahâli ve ra'iyete kemâl-i ikdâm dikkat ve def' ve ref' ider bâb-ı şekâvet ve mefsedet ve te'lif ve istimâlat-ı ahâli ve fukarâyâ senercehd ve tâkat ve târik-i evtân olanların bir taraftan me'va kadimelerine mübâderet ve hilâf-ı rızâ ve muğâyir-i şeri'at-ı garrâ harekata ibtidar idenlerin men' ve def' ve te'dib ve guşmallarına müsâra'at ve Adana'nın etrâf ve havâlisinde kain göçebe ve Ekrâd makulelerinin tasallut ve ta'diyatlarından dahi min-küllül vücuh muhâfazalarına,

Ve'l-hâsıl 'imâr-ı memleketi müceb hâlât-ı vesaili istihsal le kemâl-i ikdâm ve dikkat ve bu makule gayret ve hamiyetin nev-benev mesmu' oldukta mazhar-ı hüsn-i mükâfât olacağın bî-iştibâh olmağla ona göre 'amel ve hareket ve hilâf-ı rızâyı hümayunum hareketten mübâ'adet ve lâzımü'l-intihâ olan ahvâl ve esârları peyderpey Der'aliyyeme tahrir ve inhâya gayret (karalı)

Vusûl buldukta bu bâbta vechi meşruh üzre şeref yâfte-i sâdır olan fermân-ı 'âlişânım vâcibü'l-ittiba' ve lazımu'l-imtisâlimin mazmun-ı münifi i'tâ'at makrunu ile 'amel ve hareket ve hilâfından hazer ve mücânebet eyleyesin.

Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timâd kılasız. Tahriran fî evâsıt-ı şehir-i recebü'l-müreccib sene semân ve mieteyni ve elf. (1208)

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 17

65. sahifedeki fermanla birleştire.

Sayfa 26- 29

Kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zide mecdühu. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Konya ile Adana beyninde ve huccac-ı zevi'l-ibtihâcımın güzergâhları olan Ulukışlâ, Çiftehân ile Akkistraya varınca vâki' cisirleri ve kaldırımların ekser mahalleri fena-pezir ve harâb olup huccâc-ı müslimin ve sâir ebnâ-i sebilin mürur ve 'uburlarından düçâr-ı meşakkat ve 'usret oldukları beyânıyla mevâzi'-i merkume ve cisirlerinin ta'mir ve termimleriçün,

Sen ki mütesellim mûmâ ileyhsin sana ve Karamân valisi düsturu mükerrerrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-'âlem Vezirim el-Hac 'Ali Pâşâ edâme'l-lahü Te'âla iclâlehüye hitâben evâmir-i şerifem suduru bâ takrir inhâ olunmuş mevâzi'-ı mezkûrun ve cisirlerin bundan sonra küllî ta'mirleriyle, istihsâl-i esbâb, indifâ'-ı meşâk ebnâ-i sebile ikdâm olacağı mukarrar olup lakin el-hâlet-ü hazihi Surre-i Humâyunum ve sakâbâşlar ma'iyetleriyle 'azimet irâdesinde olan huccâc-ı müsliminin vakt-i hareket ve 'azimetleri olduğundan küllî ta'mirîn eriştirilemeyeceği zâhir ve zikr olunan mevâzi' ve cisirlerin bu halleriyle güzâr dahi müşkil olmaktan nâşi,

Sen ki mütesellim mûmâ ileyhsin vezir-i müşârun ileyh ile bi'l-muhabere suhuletle güzâr olunacak mertebe şimdilik ta'mirlerine ikdâm ve dikkat ile huccâc-ı

müsliminin bilâ meşakkat imrârlarını esbâbını istihsâle sarf-ı mukadderet eylemek fermânım olmağın tenbihen ve ihtimâmen mahsusan iş bu emr-i şerifim ısdâr ve Surre-i hümâyunum Emîni ve Anadolu Muhasebeciliği ile kadr-ı terfî'-i kadime 'Osmân zide mecduhunun Çukadârı ile Mustafa zide kadruhu tisyâr olunmuştur.

İmdi sen ki mütesellim mûmâ ileyhsin vezir müşârun ileyh ile bi'l-muhârebe salifü'l-beyân mevazı' ve cisirlerden Surre-i hümâyunum ve huccâc-ı müsliminin suhuletle güzâr edecek mertebe şimdilik ta'mirlerine ikdâm ve müsâra'at ve meşekkatten vâreste olarak imrârları hususuna bezl ve hâsıl ve sa'y ve kudret eylemek matlub-ı mülükânem olduğu ve bu bâbda iğmâz ve rehâvet câiz olmadığı ve husus-ı mezkûrun için vezir-i müşârun ileyh dahi tenbihi hâvî başka emr-i münifim tasdir ve tesyir olundukta ber-vech-i meşruh üzre 'amel ve hareket ve vezir müşârun ileyh ile bi'l-muhârebe zıkr olunan mevazı' ve cisirlerden suhuletle güzâr olunacak mertebe ta'mir ve termimleri emrine ikdâm ve dikkat ile huccâc-ı müsliminin şakkına imrarları ve zerâyi'ini istihâl sarfı mukadderet ve hilâfından hazer ve mücânebet eylemen (karalı)

Ferman No: 18

Vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur eden fermân-ı vacibü'l-ittibâ' ve lazımu'l-imtisâlimin mazmun-ı itâ'atmakrun ile 'amel ve hareket ve hilâfından ittikâ ve mücânebet eylesin.

Şöyle bilesin; 'alâmeti şerife i'timâd kılasın. Tahriran fî evâsıt-ı şehir-i recebü'l-ferd sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 26- 30

Mefâhirü'l-kuzât ve'l-hükkâm, ma'âdinü'l-fazâil-i ve'l-keâm Adana'dan Hamâ'ya varınca yol üzerinde vâki' kuzât ve nüvvâb zide fazluhum. Ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zide mecduhu ve mefâhirü'l-emâsili vel akrân yeniçeriler ve erleri ve kethüda erleri ve ahiyân-ı vilâyet ve iş erleri zide kadruhum. Tevki'-i refî'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum olâ ki;

Harameyn-i şerifeyn ahâlisine be-hersene mu'tâdu'l-irsâl olunan Surre-i hümâyun-ı mükerrerem-makrun bu sene-i mübârekte dahi an-nakd hazine-i 'âmiremden ihrâc bu defa Surre Emîni nasb olunan Hâvâçegân-ı Divân-ı hümâyunum'dan kıdvetü'l-emâcid-ü ve'l-a'yân 'Osmân zide mecduhuya teslim ve ol

münevveb-i sa'âdet-i oba tesyir olunmağla Surre-i hümayun ile mûmâ ileyh ve refâkatinde olan huccâc-ı müsliminin yollarda ve menâzilde muhâfaza ve muhâreselerine basd ve ihtimâm olunmak ehem-i olmağın Surre-i hümayunum Konya'ya vusûlünde Karamân valisi Konya'dan alub yollarda ve menâzilde muhâfaza muharese iderek Adana'ya götürüb,

Sen ki Adana mütesellimi mûmâ ileyh sin sana teslim ve yedinden temessük ve cânib-i şer' den huccet-i şer' iyye alub Der-devlet-i medârıma irsâl eylemek üzere emr-i şerifimle me'mur olmağla vech-i meşruh üzre Surre-i Şerifem Adana'ya lede'l-vusûl sana teslim olundukta sen dahi adamlarınla, ola geldiği vecihle Surre-i şerifemi alub Hamâ'ya varınca yol üzerinde vâki' kazâlarda mevcut bulunan sipâh ve silahdâr ve Dergâh-ı mu'allam yeniçerileri neferâtı ve darb ve harbe kâdir tüfenk-endâz ile erlerini kazâ-be kazâ ihrâc ve Surre-i hümayun ve Eminî mûmâ ileyh in ve refâkatinde olan huccac-ı müsliminin Adana'dan Hamâ'ya varınca menâzil ve merâhilde ve nüzûl eyledikleri mahallerde geceleri emniyet hâsıl olacak vechile muhâfaza ve muhâreselerine ihtimâm-ı tam iderek êminen ve sâlimen Hamâ'ya getirip Hamâ mütesellimi dahi Şâm-ı şerife getirmek üzere mütesellim mûmâ ileyhe teslim ve yedinden teslimini müş'ir temessük ve cânib-i şer' den huccet-i şer' iyye alub geriye 'avdete ihtimâm ve dikkat ve bu takrib ile re'âyâ ve berâyâ ve sükkân-ı vilâyete bir dürlü zulüm ve te'addi olmakdan hazer ve mücânebet ve huccet-i şer' iyye-i mezkûreyi Der'alıyeme tesyire müsâra'at eylesin.

Bu sene-i mübarekde sinîn-i sâbıkadan ziyâde Surre-i hümayun-ı ve huccac-ı müsliminin muhâfazasına ihtimâm olunmak murâd-ı hümayunum olmağın,

Şöyle ki; 'iyazen billâh Te'âla yollarda ve menâzilde ednâ mertebe zarar ve isâbet eylemek ihtimâli olur ise bir dürlü 'özür ve 'illetin karin-i isgâ olmayub 'itâb-ı şedide mazhar olacağınız muhakkaktır. Ona göre 'amel ve hareket.

Ve siz ki Mevlânâ ve sâir mûmâ ileyhimsiz bâlâda beyân olunduğu vecile mutâd-ı kadim üzre menâzil ve yollara Surre-i hümayunu gereği gibi muhâfaza birle sâlimen Hamâ mütesellimine

Sayfa 27

teslim olunması hâlâtına bezl u sa'y ve kudret idüb zinhâr ve zinhâr miktâr-ı zerre tehâvün ve taksirden gâyetü'l-gayete hazer ve mücânebet eylemeniz bâbında (karalı)

Vusûl buldukda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfta-i sudur olan fermân-ı ‘âlişan-ı vacibü’-ittiba‘ ve lazımlü’l-imtisalimin mazmun-ı itâ‘atmakrun ile ‘amel ve hareket ve hilâfından tehâşi ve mücânebet eylesin.

Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i’timâd kılasız. Tahriran fi evail-i Şehr-i Receb sene 1208

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:19

Sayfa 27- 31

Mefâhirü’l-kuzât ve’l-hükkâm, ma‘âdinü’l-fezaili ve’l-keîâm zikri inhâ medine re‘âyâlarının bulundukları mahallin kadıları ve nâibleri zide fazlühüm. Tevki’-i refi’-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Kıdvetü’l-emâsili ve’l-akran Hâfız Ahmed zide kadruhu Divân-ı hümayunuma ‘arzuhal idüb bâ mukâbele-i ber-vech-i te’dib mütevellî olduğu Vilâyet-i Anadolu da Kasaba-i Sisde vâki‘ merhum ve mağfurun leh Sultan Mehmed Hân tabe serahın cısr-i msilde evkâf-ı şerifi ahâli derbendci kayd olup mürur ve ‘ubur iden Huccâc-ı müslimin ve sâir ebnâ-i sebilin emn üselâmet ile eyâb ve ceyâblarına leyl ve nehârının makdur ve me’mur olduklarından beru hizmetlerinden kusurları olmayub lakin bu esnâda ahâli-i cisrin ekserisi mürur ve civârda vâki‘ Adana ve Tarsus ve mahal-i sâire de vâki‘ fazliye yanlarında tevattun etmeleriyle ahâli-i kapu gelüb ta‘yin olduğu hizmetlerini ru’yetle kemâl mertebe zahmet ve meşakkatleri olduğundan başka derbend-i mezkûr ahalilerinin külliye perâkende ve perişân olmalarına bâis ve bâdi olmağla ahali-i derbend-i merkumdan olup mahal-i ahara firâr ve tevattun idüb re‘âyâ bulundukları mahallerde kadimi sâkin oldukları derbend-i mezkûra ilvâ ve iskân olunmak bâbında emr-i ‘alişânım sudurunu istid‘â-yı ‘inâyet kılmağla hazine-i ‘âmirende mahfuz Haremeyn-i Şerifeyn muhâsebesi defterlerine nazar olundukta kasaba-i mezkûrda vâki‘ merhum müşarun ileyh evkâfi Dâr^(karalı)u’s-sa‘âdeti’ş-şerifem Ağası nezâretinde olup ve mütevellisi dahi Hazine-i Hâssam Ağavatından ‘Ahmed zide kadruhunun bi’l-mukâbeletân bâ-Hatt-ı hümayun şevket-makrunumla ‘uhdesinde olduğu ve bu makule derbendciyân kurasının (silik) ve rağbetî oğullarından olup kadimi karyelerin terk ve ahar kaza ve kurâda sâkin ve tevattun edenlerin zaman-ı i’tibâr ile olmaksızın o makule derbendci kurâsı re‘âyâları

bulundukları mahallerden ma‘rifet-i şer‘le ve zâbitân ma‘rifetiyle kaldırılıb kadimi karyelerine nakil ve iskân iddirilmek şurutundan idiği derkenâr olunmağla,

İmdi derkenârı ve şurutu mûcebince ‘amel olunmak fermânım olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerifimle vardıkda bu bâbda vakf-ı mezbûr zâbitandan südde-i sa‘âdetimden ihrâc olunmak* olunmuş mühürlü ve nişanlı sahih-i suret defter-i cedid Hâkan^(karalı)î taleb idüb göresiz zikr olunan derbendciyân kurasının defterde mukayyed ra‘iyyete rağbetî oğullarından olub karyelerin terk ve ahar-ı kaza ve kurada sâkin ve tevattun iden defterlü re‘âyâ zaman-ı i‘tibâr ile olunmaksızın kânun-ı vafire mûcebince bulundukları mahallerden ma‘rifet-i şer‘ile ve zâbitân ma‘rifetiyle kaldırılıb kadîmi sâkin oldukları karyelerine nakil ve iskân ettirdub hilâf-ı şurut kimesneye te‘allül ve muhalefet iddirmeyesiz.

Amma bu bâba ziyâde ihtimâm iddirüb aharın defterlü re‘âyâsı iskân teklifi ile rencide ve remîde iddirmeyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timâd kılasız. Fî Receb sene:1208

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Kör Himmet oğlu Mustafa	Sarımlı oğlu Hasan ‘Ali	Gök Havvanın oğlu Mustafa	Sabur oğlu Mehmed	Meryemcenin oğlu Mustafa	Gök Süleymân
Keçeli oğlu Mustafa	Çöplü Müslü Hasan	Develi oğlu İbrahim	Celil Efendi karındaşı oğlu Süleyman	Kürd hasan oğlu Mustafa	Tellâl Durmuş

Sayfa 28- 32

İftiharü’l-emâcidi ve’l-ekârim, cami‘ü’l-mehâmidi ve’l-mekârim, el-muhtassı bi mezid-i ‘inâyeti’l-meliki’d-dâim, zikri âti rusûmâtın tahsili uhdesinde olan Dergâh-ı mu‘allâm kapucubaşlarından mirahor-ı evvel payesiyle Bozok Sancağı mutasarrıfı Cabbarzâde Mir Süleyman dâme mecduhu ve mefâhirü’l-kuzât ve’l-hükkâm, ma‘âdini’l-fazâili ve’l-kelâm Adana Eyâletinde vaki‘ kazaların kadıları ve nâibleri zide fazluhum kıdvetü’l-emâcidi ve’l-a‘yân Hassa Silahdarlarımdan Adana Mütesellimi Mehmed zide tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Adana Eyaletinde vâki‘ rusûmât-ı mezkûrenin hâvî olduğu cemi‘ kazaların yapağı ve kıl resmlerine bedel her re’s ağnam ve keçiden birer pare resm-i mîrînin tahsildarlığı iş bu iki yüz sekiz senesine mahsuben,

Sen ki Bozok Sancağı Cabbârzâde Mir mûmâ ileyh uhdene ihâle olunmağla eyalet-i merkume Kaza ve kurâsında bulunan ağnam ve keçiden birer pare resm-i yapağı ve kıl ahz ve kabz eyleyüb taraf-ı ahardan müdâhele olunmamak üzere ber-mûceb-i şurut zabtıçün emr-i şerifim verilmiştir.

Şimdi İrâd-ı Cedid-i hümayunum Defterdârı iftihârü’l-ümerâ-i ve’l-ekâbir Mustafa Reşid dâme ‘uluvvühünün takdim eylediği takriri mefhumunda ber-vech-i muharrer ısdâr olunan emr-i şerifim tarafına vâsıl olub emr-i şerif-i mezkûrda a’yân ve eşraf ve çoban ve mandıracı ve celeb ve sâir kesânın ağnâm keçilerinden tahsil olunması tasdir olunub Türkmen ve Ekrâd ve Yörükân taifeleri ve Haremeyn mukâta‘âtı Mısırdan olmadığı hıyn-i tahsilde mu‘arazayı mûceb olmamak için bunlar dahi dâhil olduğu surette emr-i şerifim ısdâr olunması tarafından bâ tahrirât inhâ olunduğu beyânıyla be-her-re’s ağnâm ve keçiden birer pare resm-i yapağı ve kıl tahsil olunarak sâlifü’z-zikir ısdâr olunan emr-i ‘âlişânımda mezkûr şurutta muharrer olduğu vecihle bir re’sini geriye kalmayarak Türkmen ve Ekrâd ve Yörükân taifeleri ve sâir bulunanlarda mevcut ağnâm ve keçiden ve Haremeyn ve evkâf ve gayri mahalde bulunan ağnam ve keçiden ber mûceb-i şurut rusûmât-ı mezkûr tamamen tahsil olunmak üzere emr-i ‘âlişânım sudurunu inhâ etmeğin mûcebince ‘amel ve hareket olunmak fermânım olmağın iş bu emr-i ‘âlişânım ısdâr ve (boş) ile irsal olunmuştur.

İmdi vusûlünde bâlâda bast ve beyân olunduğu üzere sâlifüz’z-zikir ısdâr olunan emr-i ‘âlişânımda mezkûr şurutta muharrer olduğu vecihle bir re’s geriye kalmayarak Türkmen ve Ekrâd ve Yörükân taifeleri bulunanlarda mevcut ağnâm ve keçiden ve Haremeyn ve evkâf ve gayri mahallerde bulunan ağnâm ve keçiden ber mûceb-i şurut rusûmât-ı mezkûreyi tahsil ve hâsılâtını memhur ve mûmzâ defteriyle rusûmâtını şurut-ı rusûmât İrâd-ı Cedid-i hümayunum hazinesine ve teslime sa’y-ü gayret ve bu bahâne ile ziyâde nesne mutâlebesiyle kimesneye rencide ve te‘addiden hazer ve mübâ‘aderet eylesiz.

Ve siz ki kuzzât ve nüvvâb ve mütesellim mûmâ ileyhim siz ber-vech-i muharrer rusûmât-ı mezkûreyi birer re’si geriye kalmayarak gerek Türkmân ve sâirin yedlerinde ve gerek Haremeyn ve evkâf ve gayri mahallerde bulunan ağnâm ve keçiden resm-i mezkûrun tahsili hususunda be her vecihle mir mûmâ ileyhe

mu‘âvenet ve muzâheret ve taraf ve taraf-ı aharda müdâhele iddirmeye ve taaddi iddirmeye ve hilâfindan tehâşî ve mücânebet eylemeniz, (karalı-boş)

Vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân-ı vacibü’l-ittibâ‘ ve lazımu’l-ımtisâlimin mazmun-ı münifi üzere ‘âmil olub hilâfıyla vaz‘ ve hareketden begayet ihtirâz ve ictinâb eyleyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timâd kılasız.

Hurire fi 20 Receb Sene 1208

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 20

Sayfa 29- 33

Kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-hükkâm, ma‘âdinü’l-fazlı ve’l-keîâm, Adana ve Sis kadıları zide fazluhumâ Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Kıdvetü’l-emâsili ve’l-akrân Ahmed bin Selim zide kadruhu rikâb-ı hümayunuma ‘arzuhal idüb Haleb muhâssıllığı ifrâzından malikâne ‘uhdesinde olan Cizye-i Kıbtıyân-ı Haymana Adana ve Sis mukâta‘asının kânun-ı kadim ve ola geldiği üzere zabt ve rabtına taraf-ı ahardan müdâhele olunmak icâb etmez iken bazı kesân hilâf-ı şer‘-i şerif ve muğâyir-i emr-i münifi mukâta‘a-i merkumu zabt ve rabtına ve rusûm-ı muayyenesinin cem‘ ve tahsiline mûmâna‘at iddiklerinden bahisle ba‘de ez-in o makulelerin ber-vech-i muharrer vâki‘ olan müdâfaaları ma‘rifeti şer‘le men‘ ve def‘ birle mukâta‘a-i merkum tarafından zabt ve rabt iddirmek üzere emr-i şerifim sudurunu istid‘â-i ‘inâyet eylediği ecilden hazine-i ‘aliyede mahfuz başmuhasebe defterlerine nazar olundukda mukâta‘a-i merkum fi’l asıl Mehmed ‘Ârif Bey ‘uhdesinde iken ba‘de merkumun mahlûlünden iki yüz dört senesi rebîü’l-âhiriyyenin on üçü gününde ba‘de’l-müzayede üç bin otuz gurus mu‘accele ile merkumun sulhan ‘uhdesinde karar eylediği vâki‘ olan rusûmâtın kânun-ı kadimi ve ola geldiği üzere ahz ve kabz eylemek verilen berât şurûtundan eylediği derkenâr olmağla şurutu mûcebince emr-i şerifim verilmek bâbında iftiharu’l ümerâ-i ve’l-ekâbir hâlâ Rikâb-ı hümayunum Defterdârı ‘Osman dâme uluvvühû telhis itmekle

İmdi, telhis mûcebince mumel olunmak bâbında fermân-ı ‘âlişânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerifim vardıkta bu bâbda sâdır olan emrim üzre ‘amel eyleyub.

Dahi mukta‘a-i merkum müteveffâ-yı merkumun mahlûlünden mezkûru’l miktar mu‘accele ile merkum Ahmed zide kadruhunun ber-vech-i mâlikâne ‘uhdesinde karar eylediği ve şurutu dahi vech-i muharrer üzere hazine-i ‘aliyyem defterhanede mukayyed olmağla yedinde olan berât-ı ‘alışânım mûcebince mukata‘a-i mezbûru merkumun tarafından zabt ve rabt ve vâki‘ olan rusûmâtın kânun-ı kadimi ola geldiği üzere ahz ve kabz iddirdüb hilâf-ı şurut ve muğâyir-i emr-i ‘alışân zabt ve rabtına ahardan hiç ferd müdâhele ve ta‘arruz iddirmeyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmet-i şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fî gurre-i Şabani’l-mu‘azzam sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:21

Sayfa 30- 34

Mefâhirü’l-kuzât ve’l-hükkâm me‘adinü’l-fezaili ve’l-keâm Adana ve (boş) ve (boş) kadıları zide fazlühüm ve kıdvetü’l-emâcidi ve’l-a‘yân Adana Mütessellimi Hassa Silahşörllerinden Mehmed zide mecduhu. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Serhadât-ı İslâmiyeden Kars ve Erzurum kal‘aları muhâfazalarına me’mur dergâh-i mu‘allâm yeniçeri bin yüz doksan beş senesine müstahak oldukları mevâcibleriçün iki yüz yedi senesine mahsuben Yörükân-ı Adana ve (kesik) harir-i Adana ve civarı ve mezra‘-i Kuş ve Koğun Halil ve Eyâlet-i Adana ve efrâz-ı Zülkadir ve Mîrîmiran (kesik) mukâta‘aları mallarından sebep-i tahrir-i ahkâmı mûceblerince havâle olunan yirmi yedi bin altı yüz on sekiz (kesik) bir gûna ol tahsil ve kal‘ateyn-i merkumeteyne tevsil umur-ı mehâmmi lazımü’l-ihimâmından olmakdan naşi ser (kesik) ocağ-ı ‘âmiri tarafından olunmağın ber-mûceb-i ahkâm-ı sebep-i tahrir meblağ-ı mezbûr bir gün evvel ve bir saat mukaddem yerlü yerinden ^{‘ala}eyy-i halin cem‘ ve tahsil ve kabzına me’mur salyanecisine teslim iddirilmek fermânım olmağın te’kiden ve isti‘câlen iş bu emr-i ‘alışânım ısdâr ve (boş) ile irsal olunmuştur.

İmdi vusûlünde sen ki mütessellim mûmâ ileyhsin ber-minvâl-i muharrer meblağ-ı mezbûr kal‘ateyn-i merkumeyn muhâfazalarında (kesik) kapum kullarının sene-i mezkûr mevâcibleriçün havâle olunmuş olub edâsına bir vecihle tereddüd ve muhâlefet iktizâ eylememek vürud-ı emr-i şerifim günlerinde meblağ-ı mezbûru

ma‘rifetin ve ma‘rifet-i şer‘ile ber-mûceb-i ahkâm-ı sebep-i tahrir bir gün evvel ve bir saat mukaddem ‘ala-eyy-i halin yerlü yerinden tamamen ve kâmilten tahsil ve kabzına me‘muriyetine irsâl ve tesyire sarf-ı kudret eylesin.

Ve siz ki kuzzât ve mûmâ ileyhimsiz fermânım olunduğu vecihle meblağ-ı mezbûrun tahsil ve teslim ve tesyirleri emrine sizler dahi mezid-i sa‘y ve gayret eylemeniz bâbında fermân-ı ‘âlişânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerifimle

Vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfte-i sâdır olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şânım-ı vacibü’l-ittibâ‘ ve lazımu’l-ımtisâlimin mazmun-ı münifi üzere ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fi’l-yevmi’s-sâmin fi Şehr-i Saferu’l-hayr sene semân ve mieteyni ve elf. Vasale ileyna fi Zilkade Sene 1208

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 22

Bâ hatem Kebir ‘Abdi Paşa

Sayfa 30- 35

Medine-i Adana'da mesnednişin şer‘-i mübin faziletli Efendi zide fazluhu ve mefâhirü’l-emâcidü ve’l-a‘yân mütesellimi ‘izzetli Ağa ve bil-‘umum zâbitân ve iş erleri zide kadruhüm.

İnhâ olunur ki ber-henkâm-ı meymenet-i encâmda ‘avatıf-ı ‘aliye-i şâhâne ve ‘avarif-i seniyye-i mülûkânemde Eyalet-i Halebü’ş-şehbâ bâ-fermânı-ı celilü’ş-şân ‘uhdemize tevcih ve ihsân buyrulmakdan nâşi ve delâlet-i tevfiğ-i bâri ve rehber-i ‘inâyet hazret-i perverdikâri ile makarr-ı hükümetimize tevcih-i ‘inan-ı ‘azimet ve tarafınızda bir gece müsâferet imzâ-gerde-i cezm ve niyetimiz olmağın dairemiz halkından ber-mûceb-i defter iktizâ iden şa‘ir-i ecnâs-ı zehâyirin cümleliz ittifâkı ve zâhirecimiz ma‘rifetiyle tertib ve tanzim ve âmade iddirilüb bi-mennihi Te‘ala hıyn-ı kabzına me‘mura edâ ve teslimine bâ meblağ taraf-ı nakd-i seniyye-i hamiyet ve ifa-i merasimin sa‘y-ü gayret eylemeniz bâbında iş bu buyruldu tahrir ve ısdâr ve da‘vât-ı Enderundan el-Hac ‘Abbas Ağa ile irsâl olunmuştur.

İnşâllâhu teâlâ vusûlünde vech-i meşruh üzere gayret ve bâdi-i keşide-i müzâyaka olub hâlâtta mübâ‘adet ve her vechle pesend-bende ibrâzına ihtimâm- ve dikkat ve ber-mûceb-i buyruldu ‘amel ve hareket eylesiz deyu.

Fi: Rebiü'l-âhir Sene: 1208

Sayfa 30- 36

Bâlada mestur emr-i 'âli mûcebince Eyalet-i Adana'da vaki' Adana Valilerine mahsus mukâta'ât-ı cisriyye ve Yörükân-ı Adana ve Tarsus mukâta'ası ve Mizân-ı harir mukâta'alarının ber-mantuk-ı emr-i 'âli mezkûr bin iki yüz yedi senesine mahsuben mal-ı mîrîsi olan mebalîğ Ocağ-ı 'Âmire tarafından mevâcibe müretteb Kars ve Erzurum kal'aları muhafızlarına havâle ve ta'yin buyrulub lakin valilere mahsus olan mukâta'ât sene-i merkume mahsuben kesret-i bârân ve 'azim telefâtına ve cereyanı sebebiyle mezru'ât ve mahsulât külliyyen telef ve bî-hâsıl ve ekseri ve ^{hâli} harab olduğu ve yörükân mukâta'ası re'âyâlarının el-yevm tuğyân üzere olmayub edâ-i mal-ı mîrîde tereddüd ve muhâlefet ve eshâb-ı mâlikâne berbad ve nesne-i destres olmayub zimmetlerinde bâki kaldığını mahal-i şer'a inhâ ve ihbâr ve bi'l-ehak mübaşiri salyaneci Süleyman Çavuş Ağa yedine ber vech-i muharrer bir kıt'a i'lâm virilüb Der'aliyyeye irsâl olunduğu iş bu mahalle şerh virildi. Kayd şod.

11 Fi Zilkade sene: 1208

Sayfa 31- 37

Fi'l-asıl Kütahya ahâlisinden olub bi'l-müsâfere Medine-i Adana'da Balcızâde hanında sâkin mefkuden diyar-ı aharda iken fevt olduğu mütevatiren bil-ihbâr nümâyân olan Anâbi dimekle ma'ruf (boş) nam müteveffanın zâhirde varis-i ma'ruf ve ma'rufesi olmayub terekisi (karalı) 'askerî beytü'l-maline 'aid ve râci' olmağıla Emin-i beytü'l-mal ma'rifeti ve ma'rifeti şer'ile han-ı mezkûrda mevzu' eşyası sük-i sultanide rağbât-ı nâs inkıtâmdan sonra bey'-ı min yezîd ile furuht ve kıymeti düyununa (karalı) ve yedi senelik oda kirasına ve sâir masarife ancak vefa itmekle furuht olunan eşyanın müfredât defteridir ki ber-vech-i âti zikr olunur. Hurre fi'l-yevmi's-salisü min Şehri zilkadeti's-şerife sene seman ve mieteyni ve elf.

Mağnisa alacası Top 52 Kıymeti pare 2080	Kütahyakarî Çanak ve filcan ve bardak ve lüle Sebet pare 3 Kıymet pare 224	Lenger 5 mea sini Kıymet pare 220	Tencere 2 Kıymet pare 110	Leğen ve sair hurdâvât Kıymet pare 130	Kuşak 2 Kıymet pare 70
--	---	---	---------------------------------------	---	------------------------------------

Savan 12 Kıymet pare 180	Gön ve endaze Kıymet pare 16	Cem'ân-yekûn: 3.800 paradır yalnız üç bin sekiz yüz paradır. Bi hesâb-ı guruş: doksan beş guruşdur.
--------------------------------------	--	---

Minhâ'l-ihracât

Resm-i 9,5 Guruş	Harc-ı huddamiye-i mahkeme 7,5 Guruş	Emin-i beytü'l mal hizmeti 5 Guruş	Dellaliye ve dükkanıye ve hameliye 4 Guruş	Cem'ân yekûn 26 Guruş
40 Guruş = Sahha: Yalnız kırk guruş kalmıştır.				

Baki kalan kırk guruş dahi sâkin olduğu han-ı mezkûrun birer senelik oda kirâsına virilüb be her sene kirâsı dahi yirmi dörder guruş olmağla kifâyet itmeyüb 'alâ-vechi'l-ğuremâ edâ ve teslim olunmağla ber vech-i muharrer iş bu mahale kayd ve şerh verildi.

Sayfa 31-38

Ve d-defter bi-ma'rifeti ve ma'rifet-i emini-i Beytü'l-mâl
es-Seyyid 'Ömerü'l fâzıl bi-medine-i Adana el-Mahrûse nemakahü'l-fakiri ileyhi
'..... şânuhu
Ğufıra lehû

Devletlü veliy'y-ünni'am Hazreti Dâmâdı Hasan Efendi tarafından me'muriyetim hasebiyle Adana Mütesellimi 'inâyetlü Mehmed Ağa hazaretleri tarafından ceste ceste ahz eylediğim mebayi'in defteridir ki ber-vech-i ati zikr olunur.

Guruş

162 Asitâna-i 'aliyyeden Efendi tarafından Ağa-yı mûmâ ileyh hazretlerine getirdiğim temessükâtın sebatıçün ahz eylediğim.

065 Mukaddem Kapukethüdası Musa Efendi tarafından Serdarî kâtibi Hacı Abdullah Efendiye havâle olulub teslim olunmayan Serdarlık caizesiçün ahz eylediğim.

042 Ocak Tatarı Mustafa Ağa'ya i'âne ile vurud eden sükkânı içün ahz eylediğim.

027 Müceddeden ahz olunacak içün ahz eylediğim.

250 mütesellimin şehriyyesiçün Kapu Kethüdası Şaban Ağa tarafına teslim olacak iki yüz guruş poliçe ve iki bin üç yüz guruş nakid ile cem'ân ahz eylediğim.

547 Min-hasebil mecmu‘ Ağa-yı mûmâ ileyh hazretleri yedinden ceste ceste ahz eylediğim beş bin dört yüz yetmiş iki guruştur.

Sayfa 31- 39

Bâ‘is-i tahrir-i tahvil-i huruf oldur ki:

Bin iki yüz sekiz senesi mah-ı Şevvali’l-mükerremi evâhirinde Adana Mütesellimi iş bu darande-i tahvil Silahşôr-i Hazret-i Şehriyâri ‘inâyetlü Hazinedâr Mehmed Ağa hazretleri tarafından Devletlü Hazreti dâmâdî Efendimizin matlub idüb bâlâda zıkr ve beyan ve tahrir-i a‘yân olunan mebalığ-ı mezkûru ahz ve kabza me’muriyetim hasebiyle Ağa-yı mûmâ ileyh hazretleri tarafından ceste ceste tamamen ve kâmilan ahz ve kabz eylediğim ber vech-i meşruh cem‘ân beş bin dört yüz yetmiş iki guruşa bâliğ olmakla kasem-i? müş‘ar iş bu tahvil-i tahrir ve Ağa-yı mûmâ ileyh hazretleri yedine li-ecli’s-sened i’tâ olundu.

Gerekdir ki vakt-i hacette ibrâz ve ishâh oluna! Ve’s-selâm.

Mehmed Çukadar

Hasan Efendi

.....
.....

Sayfa 31- 40

Ba‘is-i tahvil oldur ki:

Hala Asitâne-i ‘aliye Sa‘âdet-i ‘Asitânede Kapu Kethüdası ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı ‘âli Devletlü veliyyü’n-ni‘am Şaban Ağa Efendi tarafından me’mur olduğum Hala Eyalet-i Adana Mütesellimi Silahşôrü hâssa sa‘adettü Mehmed Ağa hazretleri tarafından nâhiye-i Adana matlub buyrulan kereste akçeleri mukaddem Hazreti Dâmâdî Çukadarı Mehmed Ağaya teslim ve irsâl-i veliyyü’n-ni‘am olan iki bin beş yüz guruş ve Kenan Efendi Çukadarı yedine ahz ve teslim ve irsâl olan bin ve bu defa dahi Ağa-yı mûmâ ileyh yedinden nakden ahz eylediğim iki bin beş yüz guruş cem‘ân altı bin guruş olub meblağ-ı mezkûrun kabzına me’mur olduğum hasebiyle Adana nâhiyesinin kereste akçesine mahsub olmak üzre meblağ-ı mezbûr altı bin guruş Ağa-yı mûmâ ileyh yedine ahz ve kabz olunduğu liecli’s-sened iş bu memhur tahvil verilmiştir.

Vakt-i hacette ibrâz oluna 9 M sene 1209

Mustafa Çukadar

Kethüda-yı nâib

Adana

Sayfa 32- 41

Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kâdısı zide fazluhum. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Kıdvetü's-sâdâti'l-kirâm Seyyid Yusuf (kesik) siyâdetehü Divan-ı hümayunuma 'arzuhal idüb eben 'an-ced Medine-i Adana sâkinlerinden iken hasebü'l-iktizâ on iki sene miktarı kasaba-i Misis'de meks ve ikâmet ve ba'dehu (kesik) asliyesine gelüb tavattun eylediğinde Misis Mütevellisi Hâfız Ahmed zide mecduhu mütevellisi (kesik) Cisir-i Misis derbendi re'âyâlarının iskânları bâbında ısdâr iddirdiği emr-i şer(if) sened ittihâziyle merkum derbend-i mezkûr ahâlisindensin deyu iskân teklifi (kesik) rencideden hâli olmamağla fi'l-asıl derbend-i mezkûr re'âyâsından olmayub (kesik) sükkânından olduğun medine-i mezbûre ahâlisinden cemm-i gafır 'alâ-tariki's-şehâde haber (kesik) müş'ir Adana Kâdı'sının verdiği i'lâm-ı mazmunu verilen emr-i şerif kaydı bâlâsına (kesik) verilmekle i'lâm-ı hâli mütezammın bir kıt'a emr-i âlişânım sudurunu istid'â-yı inâyet etmekle hazine-i 'âmiremde mahfuz Haremeyn muhâsebesi defterlerine nazar olundukta Hafız Ahmed bundan akdem Divân-ı hümayunum'a 'arzuhal idüb bâ-mukâbele-i sâni ber-vech-i te'yid (kesik) olduğu Vilâyet-i Anâdolu'da Kasaba-i Misis'de vâki' merhum ve mağfur leh Sultan Mehmed tâbe serahün kasaba-i mezbûrda evkâf-ı şerifi ahâlisi ve derbendci kayd olunur (kesik) ve 'ubur iden huccâc-ı müslimin ve sâir ebnâ-i sebilin emn ve selâmet ile (kesik) ve zehâblarına leylü nehâr bezl-i makdur ve me'mur olduklarından beru hizmetlerinde kusur (kesik) olmayub lakin bu esnâda ahâli-i cisrin ekserisi firâr ve civârda vâki' Adana ve (kesik) ve ve mahâl-i sâirede vâki' müteğallibe yanlarında tavattun etmeleriyle ahâli killet (kesik) ta'yin olundukları hizmetlerini ru'yette kemâl mertebe zahmet ve meşakkat çektiklerinden (kesik) ahâli-yi mezkûrenin külliyyen perâkende ve perişân olmalarına bâ'is ve bâdi olm(kesik) ahâli-i derbend-i merkumdan olub mahalli ahara firâr ve tavattun eden re'âyâ bulundukları mahallerden kâldırılıb kadim-i sâkin oldukları derbend-i mezkûra îva ve iskân olunmak bâbında emr-i (kesik) sudurunu istid'â eylemekde kasaba-i mezkûrede vâki' merhum müşarun ileyh evkâf-ı şerifim ve Daru's-sa'âdetü's-şerifem ağâsı nezâretinde olub ve tevliyetini dahi hâne-i hâs Ağa (kesik) Ahmed zide

mecduhunun bâ mukâbele-i nân bâ hatt-ı hümayun-ı şevket-makrun ‘uhdesinde olduğu ve bu (kesik) ve derbendciyân kurâsının ra‘iyyet ve ra‘iyyeti oğullarından olub kadimi karyelerin terk ve (kesik) kazâ ve kurâda sâkin ve tavattun idenler zamân i‘tibâr olunmaksızın o makule derbend kurâsı re‘âyâları bulundukları mahallerden ma‘rifet-i şer‘ ve zâbiti ma‘rifetiyle kaldırılub kadimi karyelerine nakl ve iskân itdirilmek şurutundan idiği ba‘de’l-ihrâc (kesik) şurutu mücebince iş bu sene-i mübâreke receb-i şerifinde verilen emr-i şerif mahalline lede’l-(kesik) cümle müvâcehesinde feth ve kırâat ve sem‘ân ve tâ‘aten merâsimini ba‘de’l-edâ medine-i mezbûre sükkanından nakibü’l-eşrâf Seyyid Yusuf zide şerefü siyadetühünün pederi ‘an asıl Adana sâkinlerinden olub hasebü’l-iktizâ Misis’de on iki sene ikâmet idüb vatanına rucu‘ ve mutavattın ve müddet-i vâfireden berü medine-i mezkûrede sâkin ve tevellüdünü medine-i mezkûre ahâlisi ‘âla tariki’ş-şahâde haber vermeleriyle fi’l-hakika mûmâ ileyh kasaba-i mezbûrede ve derbendci olmak zâhir olmağın ahardan dahl ve ta‘aruz olunmamak için yedine emr-i ‘âlişânım i’tâ (kesik)

Medine-i

Sayfa 33

Medine-i Adana Kâdısı Mevlânâ Seyyid ‘Ömer zide fazluhu mührü mutâbık i‘lâm etmekle mazmun-ı i‘lâm mukaddem verilen emrin kaydı bâlâsına şerh verilmekle, (karalı) bâlâsına şerh verilmekle,

İmdi mahallinde ma‘rifet-i şer‘le görölüb faysal virilmek üzre i‘lâm-ı hâli mütezammin fermânım olmuştur.

Buyurdum ki; hükm-i şerifim vardıkda bu bâbâda sâdır olan emrim üzre ‘amel idüb dahi sen ki kâdı mûmâ ileyhysin virdiğın i‘lâmın mazmunu hazine-i ‘âmire defterlerinde mukayyed mukaddem virilen iskân emrinin kaydı bâlâsına şerh verilmekle i‘lâm-ı hâli mutazammin vech-i meşruh üzre şeref yâfta-i sudur olan, (karalı) mezbûru mahallinde ma‘rifet-i şer‘ile görüb faysal viresin. Şöyle bilesin; ‘âlâmet-i şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fi’l-yevmi’s-salis Şehr-i Zilka’de sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:23

Sayfa 33- 42

Kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kâdısı zide fazlühü ve kıdvetü'l-emâcidü vel-a'yân hâssa silahşôrlerinden Adana Mütesellimi Mehmed zide mecdühu. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum olaki;

Sen ki mütesellim mûmâ ileyhsin bin iki yüz sekiz senesine mahsuben Eyâlet-i Adana'nın cizye-i şer'iyesi sana ihâle ve tefviz olunduğunu mebni sâdır olan emr-i 'âlişânım mûcebince cizye-i merkumenin tahsiline ikdâm iderek on beş bin üç yüz atmış yedi gurusu tahsil eyleyüb içinden iki bin üç yüz kırk yedi gurusu masârifâtına noksan tevkif ve on iki bin beş yüz gurusunu cizye-i 'âmireme teslim idüb iki bin beş yüz yirmi gurusunu dahi bundan sonra irsâl ideceğini siz kâimende ve mevlânâ-yı mûmâ ileyh i'lâmında beyân birle nâ-tevzi' kılan dört yüz yirmi 'adet 'alâ ve iki yüz elli altı 'adet evsat cizye evrâkını Dersa'âdetime i'âde eylemişsin.

Kuyuda müraca'at olundukta Adana Eyâleti cizyesi cibâyetini sene-i merkume mahsuben sana ihâle ve tefviz olunmağla hâsılâtın olan on beş bin üç yüz altmış yedi gurusu on bin beş yüz gurusu defe'âtıyla cizye-i 'âmireme teslim ve dört bin sekiz yüz altmış yedi gurusu zimmetin olan derkenâr olmağla zimmetin görünen meblağ-ı mezbûrun iki bin beş yüz yirmi gurusu (kesik) müte'ahhid ve irsâle ibtidâr edeceğini kâğıdında inhâ etmekle bir saat evvel irsâle dikkat ide küsur kalan iki bin üç yüz kırk yedi gurusu masârifin tamamca mahsub olunmak kavâ'id-i mer'ie ve mîrîyenin hilâfı olduğundan başka sen mahallinde olman hasebiyle bu kadar masraf göstermen nâ-münâsib olmağla fimâ-ba'd sadâkat ve gayret ibrâz etmek ve iki yüz dokuz senesi cizye-i (cibâyet) senin 'uhdene muhavvel olmağla bu defa dikkat ve mâl cizyenin tamamen tahsiline mubâderet eylemen şartıyla hizmet ve sadâkatine binâen masârif-ı mezbûrenin bin gurusu mahsub olunub küsuru kalan bin üç yüz kırk yedi gurusu ber vechi muharrer bundan sonra irsâl müte'ahhid olduğun (kesik) iki bin beş yüz yirmi gurusu zam ve 'ilâve olunub cem'ân üç bin sekiz yüz atmış yedi gurusu seri'ân cizye-i 'âmireme irsâl ve teslime müsara'at eylemek fermânım olmağın,

Hâssaten iş bu emr-i (celilü'l-) kadrim ısdâr ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân Defterdâr Şıkk-ı evvelim Çukadârlarından el- Hac Ahmed ile (irsâl) olunmuştur.

İmdi vusûlünde ber-minvâli muharrer sene-i merkume cizyesi cibayeti hâsılâtından olan meblağ-ı mezbûrun gayr-i ez-teslim ve mahsub küsur kalan üç bin sekiz yüz altmış yedi gurusu vusûl-i emr-i şerifimde tedârük ve seri'ân hazine-i

‘âmireme irsâl ve teslime mübâderet ile senden me’mul olan sadâkati icrâyâ dikkat eyleyesin,

Ve sen ki mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin sen dahi mûceb-i emr-i şerif

Sayfa 34

‘amel ve hareket eylemek bâbında fermân-ı ‘âlişânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki; hükm-i şerifimle (boş) vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfta-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân vacibü’l-ittiba‘ ve lazimü’l-imtisâlimin mazmun-ı münifi üzre ‘âmil olasız. Şöye bilesiz; ‘alâmet-i şerife i’timâd kilasız.

Tahriran fi’l yevmi’l-hâmisi Zilhicce sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:24

Sayfa 34- 43

Kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-hükkâm, ma‘denü’l-fazlı ve’l-keâm Mevlânâ Adana Kâdısı zide fazluhu ve kıdvetü’l-emâcidü ve’l-a’yân Adana Mütesellimi (boş) zide mecdühü. Tevki’-i refi’-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Memâlik-i mahrûsetü’l-mesâlik-i pâdişâhânede vâki‘ bi’l-cümle mukâta‘ât ve maktu‘ât eshâb-ı berâtta mevcud berât-ı ‘atika bi’l-yümn-i ve’l-ikbâl vâki‘ olan cûlus-ı hümayun-ı meymenet-i makrûnem içün ‘umûmen tecdid olunmak kâva‘id-i kadime ve kavânin-i dirîne-i müstedimeden olduğuna mebni bin üç yüz üç senesi receb-i şerifinin on birinci günü Taht-ı ‘Âl-i Baht-ı ‘Osmâni üzre cûlus-ı hümayun-ı meymenet-i makrûnem vâki‘ olub ‘umûmen tecdid-i berât olunmak bâbında mübarek hatt-ı hümayun-ı şevket-i makrûnem sâdır olduğuna mebni Adana Eyaletin’de vâki‘ mâlikâne verilen mukâta‘at ve maktu‘âtın mâlikâne mutasarrıfları ber-mûceb-i hatt-ı hümayunum tecdid-i berevâta müsâra‘at eylemeleri lâzımeden iken ekseri tecdid-i berevâta ‘adem-i rağbet ile hazine-i ‘âmirem defterlerinde isim ve şöhretleri ma‘lum olmadığından emvâl-i mîrîyenin ‘adem-i tahsiline sebep ve ‘illet-i müstakil olmağla eyalet-i mezkûrede vâki‘ kaffe-i mukâta‘ât ve maktu‘ât mutasarrıfları yedlerinde olan ‘atik berâtların Der‘aliyeme gönderüb tecdid eylemelerine kâ‘ide-i mer‘ıyye muktezâsı üzere irade-i ‘aliyyem ta‘alluk etmekden nâşi ba‘de-ez-in vürud-ı emr-i şerifimden beş altı maha kadar o makule mâlikâne mutasarrıflarından berâtların gönderüb tecdid eylemeyenler kânun-ı kadime ri‘âyet ve emr-i ‘âlişânıma itâ‘at

eylemediklerine binâen mâlikâneleri üzerlerinden ref ve ahar tâliblerine furuht olunacağı cümleye ilân ve işâ'at ve tenbih ve te'kide müsâra'at olunmak bâbında tenbih ve te'kidi mütezamın,

Bundan akdem iş bu sekiz senesi rebi'ü'l-âhirinde ekidü'l-mazmun emr-i 'âlişânım ısdâr olunmuşken henüz bu ana kadar 'öşrü mesâbesinde tecdid olunmadığı mâlikâne kuyudundan ihrâc iddirilmekle te'kid ve (kesik) hâvî bu defa dahi hassaten iş bu emr-i celilü'l-kadrim ısdâr ve defterdâr-ı şikk-ı evvelim Çukadârlarından el-hac Ahmed zide kadruhu ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde sen ki mütesellim mûmâ ileyhsin ber vech-i muharrer eyâlet-i merkumede vâki' mâlikâne verilen kurâ ve mezâri'ın mâlikâne mutasarrıfları yedlerinde olan berevâtın bu ana dek tecditleriyle hazine-i 'âmirem defterlerine kayd iddirilmemesi kava'id-i mer'iyye-i mîrîyenin muğâyiri olduğundan başka emvâl-i mîrîyenin 'adem-i tahsiline sebeb ve 'illet-i müstakile olduğu vâzih ve aşikâr olmağla o makule mâlikâne mutasarrıflarından bundan sonra dahi birkaç mâha kadar berâtlarını tecdiden imtinâ' ideri olur ise mutasarrıfı oldukları mukâta'ât ve maktu'ât evvel-be-evvel bir dakika tevkif olunmaksızın muazzirlerinde ref ve ahar tâliblerine furuht olunacağın tefhimi muktezi olanlara tekrar ba'de't-tefhim mukaddemâ ve bu defa ısdâr kılanan emr-i 'âlişânımın mazmun-ı

Sayfa 35

münifimin muğâyiri hareket idenlerin bir ferdi himâye eylemeksizin bilâ tereddüd tâliblerine furuht için her birinin isim ve şöhretleriyle Der'aliyyeme tahrir ve inhâya mezid-i ihtimâm ve dikkat ve tenbih ve te'kide mübâderet eylesin.

Ve sen ki kadı-i mûmâ ileyhsin sen dahi muktezâ-yı emri şerifimle 'amel ve hareket ve hilâfindan hazer ve mücânebet eylemek bâbında fermân-ı 'âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki emri şerifimle

Ferman No: 25

Vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i 'âlişân vacibü'l-ittibâ' ve lazimü'l-imtisâlımın mazmun-ı itâ'at makrurnu birle 'âmil olasız. Şöyle bilesiz; 'alâmet-i şerife i'timâd kılasız.

Tahriran fi'l-yevmi'l-hamisi 'aşara Şevvâl sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Sayfa 35- 44

Yeğenzade Efendinin Tahvilidir.

Ba'is-i tahvil-i halâs oldur ki;

Medine-i Adana'da vaki' Mahbusi mezra'asının hisselerinden Ahûr Kethüdâsı hissesi demekle meşhur Selim Ağa'nın on bin akçe hissesinden bin iki yüz yedi ve sekiz senelerine mahsuben hâsılâtını ru'yet ve ta'sir iden bâ'is-i tahvil Yeğenzâde Faziletli es-Seyyid Mehmed Efendi'nin tahsil ve kabzına bâ-emr-i 'âli me'muriyetim hasebiyle seneteyn-i mezkûreteynde hisse-i mezkûrun envâ'-ı hâsılâtı bahâsı olan seksen sekiz buçuk gurus bir rub'u tamamen ve kâmilan ahz ve kabz eylediğimi müş'ar iş bu tahvil tahrir ve li ecli's-sened efendi mûmâ ileyh yedine i'tâ olundu.

Gerekdir ki vakt-i hacette ibrâz ve ihticâc oluna. Ve's-salam fi gurre nun sene 1209

Abdullah Çukadâr

Hazret-i Sadâretpenâhi

Me'mur-ı hususi

Mezbûr

...

Sayfa 35- 45

Boşnak el-Hac Hasan Ağa'nın Tahvilidir.

Ba'is-i tasdir-i huruf oldur ki;

Bin iki yüz dokuz cizyesi cibâyeti malından olmak üzere ber vechi emânet cizyedâr olan bu Boşnak el-Hâc Hasan yedinden umur-ı vilâyet için bin gurus ahz ve istidâne eylediğimi müş'ar li ecli's-sened iş bu tahvil tahrir ve merkum Hasan Ağa yedine i'tâ olundu vakt-i hâcette ibrâz oluna.

Ve's-selâm gurre fi 21 Zi'l-ka'deti's-şerife sene 1209

Mustafa

Vekil

Fukarâ....

Sayfa 35- 46

Ba'is-i huruf oldur ki;

İş bu bin iki yüz dokuz senesi mâh-ı zi'l-kadenin yirmi birinci gününde hazine-i veliyyü'n-ni'amiden umur-ı vilayet için yalnız beş yüz elli guruş istidâne eyledim ki te'kidü'l-asıl nısfı iki yüz yetmiş guruş ider vacibü'l-edâ ve lazımu'l-kazâ deynimdir. İnşaallahu Te'âla tamamen ve kâmilten teslim hazine-i veliyyü'n-ni'amî olundukda iş bu tahvilimiz şak ola.

.....

Mustafa

Vekil-i Fukarâ-yı Adana

Sayfa 36- 47

Mefâhirü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm, ma'âdinü'l-fezâil-i ve'l-keîâm Adana Sancâğında vâki' kazâların kadıları ve nâibleri zide fazlühüm. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Defterhâne-i 'âmiremde muhrac defter mücebince Adana Sancağında vâki' bu defa ber-müceb-i kânun-ı cedid-i müstahsine hîn-i yoklamada mutasarrıfları nâ-mevcud olan livâ-i mezbûrde vâki' otuz altı 'aded ze'âmet ve tımarların mâbeyn mahsülleri beytü'l-mâl-i müslimine 'ait olduğundan fakat iki yüz sekiz senesine mahsuben irâd-ı cedid-i hümayunum hazinesi tarafından zabt olunmasına irâde-i 'aliyyem ta'alluk etmekten nâşi el-hâletü hâzihî hazine-i 'âmiremde mahfuz bâşmuhâsebe defterlerinden muhrac bir kıt'a sureti defter nâtık olduğu üzre livâ-i mezbûrede vâki' salifü'z-zikir otuz altı 'aded ze'âmet ve tımarları iş bu iki yüz sekiz senesi martı ibtidâsından şubatı gayetine değin bir sene-i kâmile zabt ve rabt eylemek üzre der'uhte ve iltizâmına tâlib ve râğıb olan mektubî-i sadrâ'zamî hulefâsından kıdvetü'l-emacidü ve'l-a'yân Seyyid Halil Mâhir zide mecduhuye bedel-i ma'lume ile ilzâm olunub mûmâ ileyh dahi iltizâm ve kabul birle bedel-i ma'lumunu vakt ve zamanıyla edâ eylemek şartıyla hazine-i merkumeye deyn-i temessükü vermekle ber minvâl-i muharrer ze'âmat ve tımâr-ı mezbûrları sene-i merkume mahsuben zabt ve rabt ve vâki' olan mahsulât ve rusûmâtın ahz ve kabz eyleyüb taraf-ı ahardan müdahale olunmamak üzre zabtiçün emr-i şerifim ve suret-i defteri i'tâsı bâbında irâd-ı cedid-i hümayunum defterdârı iftihârü'l-emâcidü ve'l-ekârim Mustafa Reşid dâme mecduhu memhûr temessük virmekle kânun-ı cedid-i müstahsene şurutu mücebince bu makule irâd-ı cedid-i hümayunum hazinesi cânibinden zabt ile ilzâm olunan ze'âmet ve tımârların vâki' olan mahsulât ve rusûmâtı kânun-ı kadim ve olageldiği üzre ahz ve kabz olunub olagelmişe muğâyir hareket ile vedi'atullah olan

ahâli ve fukarâ-yı ra'iyete zulüm ve te'addiden ictinâb olunmak verilen evâmir-i şerifem şurutundan idiği ve ze'âmet ve tımâr-ı merkumların iki yüz sekiz senesi hazine-i mezkûre tarafından zabt olunduğu mukayyed olmağla mûcebince 'amel ve hareket olunmak fermânım olmağın,

Siz ki kuzât ve nüvvab mûmâ ileyhimsiz siz suret-i defter-i merkumda muharrer ze'âmet ve tımâr-ı mezbûrlar ötedenberi ne vecihle zabt ve rabt ve vaki' olan mahsulât ve rûsumâtı ahz ve kabz ola gelmiş ise sene-i merkume martı ibtidâsından şubatı gayetine değin olvecihle zabt ve rabt ve vâki' olan mahsulât ve rûsumâtı ahz ve kabz olunub olagelmişe muğâyir hareket ile vedi'atullah olan ahâli ve fukarâ-yı ra'iyete zulüm ve te'addiden ihtirâz ve ictinâb-ı tam ve zabt ve rabtı hususuna kimesne tarafından müdahâle iddirmemeye ihtimâm eylemeniz bâbında fermân-ı 'âlişânım sâdır olmuştur.

Buyurdum ki; hükm-i şerifim vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzre şeref yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i 'âlişânımın mazmun-ı münifi üzre 'âmil olub hilâfından ihtirâz ve ictinâb eyleyesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timâd kılasız.

Tahriran fi yevmü's-sâdis sene semân ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Feman No:26

Fermân-ı 'Âlişân mûcebince Hazreti Sadra'zamî
Mektubîden Sâdır olmuştur.

Sayfa 37- 48

Kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kadısı zide fazluhu ve kıdvetü'l-emacidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zide mecdühü ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân bu hususa mübâşir ta'yin olunan defterdâr-ı şikkı evvelim Çukadârlarından Hasan zide kadruhu. Tevki'-i refî'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Sen ki mütesellim-i mûmâ ileyhsin zaman-ı zabtı mart evvelinden bin iki yüz yedi ve sekiz senelerine mahsuben 'uhdende olan Eyâlet-i Adana ve tevabi'i mukâta'âtıyla bazı kesânın 'uhdelerinde olan Yörükân-ı Adana ve Tarsus ve tevabi'i mukâta'âsının ber-mu'tâd-ı kadim suret-i defterde mezkûr senelere mahsuben iktizâ eden kalemlerinden iftiharu'l-ümerâ-i ve'l-ekâbir müstecmi'-i cemi'ü'l-me'ali ve'l-mefâhirü'l-muhtassı bi-mezid-i 'inâyeti'l-meliki'l-kâdir bi'l-fi'l bâşdefterdârım

‘Osmân dâme ‘uluvvuhunun hissesine isâbet eden harc aklâmıyla ma‘ân dört bin kırk yedi guruş kırk iki akçe kalemiye akçesini bir an akdem tedârük ve yerlerinden tamamen tahsil ve mübâşir merkum ile Der‘aliyyeme irsâl defterdâr-ı şıkkı evvelim müşârun ileyhın tarafına edâ ve teslim olunmak fermânım olmağın hassaten iş bu emr-i celilü’ş-şânım ısdâr ve mübâşir-i merkum ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde kaleminden muhrac irsâl olunan imzâlî suret-i defterde muharrer mukâta‘ât mutasarrıflarının isimleri ve seneleri ve kalemiyeleri tasrih olunduğu üzere harc-ı aklâmıyla ol miktar guruş kalemiyye akçelerinin ‘uhdende olanı tedârük ve küsurunu ma‘rifetin ve ma‘rifeti şer‘ ile ve mübâşir-i merkum ma‘rifetiyle mukâta‘ât mutasarrıflarının kendileri mevcut olanların kendilerinden ve kendileri mevcut olmayanların taraflarından zabt eden voyvoda ve mültezimlerden ‘alâ-eyy-i hâlin tamamen tahsil ve mübâşir merkume teslimen seri‘ân ve ‘âcilen Dersa‘âdetime irsâl ve defterdâr-ı şıkkı evvelim müşârun ileyhın tarafına edâ ve teslim ettirmeye mezid-i ihtimâm ve dikkat eylesin.

Ve sen ki mübâşir-i merkumsun me‘mur-ı tahsil olduğun ol miktar guruş kalemiyye akçesini mütesellim mûmâ ileyhden ve eshâb-ı mukâta‘âtta bir an akdem ve bir saat mukaddem taleb ve tahsil ve ahz yanına ve istishâb ve ‘aceleten ve müsâra‘aten defterdâr-ı şıkkı evvelim müşârun ileyhın hazinesine edâ ve teslime sür‘at ve şitâb eylesin.

Sen dahi mûceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket eylemek bâbında ferman-ı ‘âlişânım sâdır olunmuştur buyurdum ki; hükm-i şerifimle (boş)

Vardıkda bu bâbda vech-i meşruh üzere şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân vacibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-ımtisâlimin mazmun-ı münifi üzere ‘âmil olub hilâfından be-ğâyet ihtirâz eylesiniz. Şöye bilesiz; ‘âlâmet-i şerife i‘timâd kılasız.

Tahriran fi’l-yevmi’r-rabi‘ ‘aşara sene muharrem tis‘a ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 27

Sayfa 38- 49

Kıdvetü’l-emâcidi ve’l-a‘yân Adana Mütesellimi (boş) zide mecdühü. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Huccâc-ı müsliminin bi'l-emni ve's-selâm zehâb ve eyâbları hususuna kemâl-i dikkat ve ihtimâm olunmak üzere mukaddemâ hıyn-i 'azimetinde evâmir-i şerifimle tenbih ve te'kid olunmuştu. el-hâlet-ü hazihi vakti 'avdetleri tekarrub eylemek hasebiyle fevc fevc gelen huccâc-ı hidâyet minhâcın kemâl-i emn ve selâmetle imrâr ve vatanlarına isâlleri saltanat-ı akdem umur ve erhac şunûnundan ve ber vech-i muharrer vürud eden Huccâc-ı müsliminin Adana Eyalet-i dâhilinde eminen imrârları,

Sen ki Mütesellim mûmâ ileyhsin kat'an ve cezmen senden matlub-ı hümâyunum olduğuna binâen 'avdet-i huccâcda Adana Eyaletiyle hem hudud olan Konya Kâimmakâmı ve sâir zâbitan ile haberleşerek cânib-i hicazdan vatanlarına ric'at eden Huccâc-ı müslimini halkı eyalet-i merkumenin harb ve harbe kadir iş erleri istishâb ve yerine birisini tevkil ve hudud-ı Adana'da istikbâl ve nihâyet-i hududa değin sâlimen isâl ve Konya Kâimmakâmı mûmâ ileyhe teslime bezl-i ves' ve mahâl eylemek fermânım olmağın te'kiden ve ihtimâmen hassa iş bu emr-i 'âlişânım ısdâr ve sadrâ'zam tatarlarından kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân Salih zide kadruhu ile irsâl olunmuştur.

İmdi yolların ve cûd-ı sıyânet âlûd eşkıyadan gereği gibi te'min ve tathiriyle ebnâ-i sebinin ve bâhusus huccâc-ı devrû'l-'l-ibtihacın kemâl-i emn ve selâmetle mürurlarına sinin-i sâbıkadan birkaç kat ziyâde ihtimâm ve dikkat olunmak murâd-ı mülûkânem idiği ma'lumun bu vakt-i sâir evkata kıyas etmeyüb te'min-i turuk ve mesâlikin esbâbı istihsâline mezid-i sa'y ve gayret iderek ve levazım-ı harb ve ihtiyata ri'âyet eyleyerek huccâc-ı hidâyet ibtihâcın 'avdetlerinde ber-vech-i meşruh Konya Kâimmakâmı ve sâirleriyle haberleşerek mükemmel ve müretteb kapun halkı ve sâir harb ve harbe me'mur iş erleriyle re's- hudud-ı Adana'da istikbâl ve eminen ve sâlimen nihâyet-i hududu Konya'ya ittisâl ve kâimmakâmı-ı mûmâ ileyhe teslim ve yolların gereği gibi te'minine ve ahval-i huccâc ve sâir ebnâ-i sebile sarf-ı ves' ve mukadderet eylesin.

Şöyle ki; bu husus mukaddemce sana tenbih ve te'kidden maksud-ı asli yolların eşkıyadan emin ve tathir ve tahsis-i Huccâc-ı müslimin ve ebnâ-i sebinin meshuben bi'l-emn imrârlarına ihtimâm ve dikkat eylemek iradesine mebnî iken mazallahi teâlâ bu emr-i ehemde edna mertebe rehâvet ve tekâsülün zuhuru hasebiyle eyaletin dâhilinde ve hilaf-ı tarikte Huccâc-ı müslimine ve sâir mârrîn ve 'âbirine miktar-ı zerre irâb zarar ü ziyan? eylemek yahud ebnâ-i râhda fukaraya tazallum ve te'addi olunmak lazım gelir ise 'özür ve 'illet bir dürlü karin-i sem' ve isgâ olmayub

mazhar-ı ‘ıkâb ve i‘tâb-ı mülükânem olacağın muhakkak ve mukarrerdir. Ona göre mezid-i basiret ve intibah üzere hareket ve sermû kusur ve rehâvetten gayetü’l-gaye hazer ve mücânebet(karalı)

Vusûl buldukda bu bâbda vech üzere şeref yâfte-i sudur olan fermân vacibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-imtisâlimin mazmunu itâ‘atmakrunuyla ‘amel ve hareket hilâfından ifa ve mücânebet eylesin. Şöyle bilesin; ‘alâmet-i şerife i‘timâd kılasın.

Tahriran fi evâhir-i Şehr-i Muharremi’l-haram sene tis‘a ve mieteyni ve elf.

Be-Makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Vasale ileyna fi 15 S sene 1305

Ferman No:28

Sayfa 39- 50

Kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-hükkâm, ma‘denü’l-fazlı ve’l-kelam Mevlâna Adana Kadısı zide fazluhu ve kıdvetü’l-emâcidü ve’l-a‘yân Adana Mütesellimi (boş) zide mecdühü. Tevki’-i refi’-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Mehmed Çavuş demekle ma‘ruf kimesne südde-i sa‘âdetime ‘arzuhal idüb bu Adana sükkanından Mustafa Ağa demekle ‘arif kimesneye bin iki yüz iki senesinde doksan bir gün va‘de ile bâ-temessük cihet-i karzı şer‘iden yalnız bin altı yüz gurus i‘tâ etmekle mezbûr bu ana gelince vermeyüb taleb ve almak istedikte bi-vech-i şer‘i edâdan imtinâ‘ ve ğadr irâdesinde olduğun bildirüb ol tarafta emr-i şerifimle ahar hususa me‘mur mübâşir ma‘rifetiyle şer‘le görölüb mezbûrun bermûceb-i temessük zimmetinde olan ol miktar gurus hakkı tamamen tahsil ve bî-kûsur aliverilüb te‘allül ve muhâlefet iddirilmeyüb icrâ-yı şer‘ ve ihkâk-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim sudurunu istid‘â etmeğin ahar hususa me‘mur mübâşir ma‘rifetiyle mahallinde şer‘ile görölmek, emrim olunmuştur.

Buyurdum ki hükmü şerifimle vusûl buldukta bu bâbda sâdır olan emrim üzere ‘amel dahi ber vech-i meşruh mezbûrun ber-mûceb-i temessük zimmetinde sâbit mübâşir mûmâ ileyh ma‘rifetiyle mezbûru meclis-i şer‘a ihzâr ve terâfu’-ı şer‘ ve mukaddemâ bir defa şer‘le görölüb fasl olmayan ahvallerin tamamen hak üzere mukayyed olub göresiz.

İ‘lâm olunduğu üzere ise ol bâbda muktezâ-yı şer‘i kadimle ‘amel iddirüb dahi ber-vech-i meşruh mezbûrun ber-mûceb-i temessük zimmetinde sâbit ve zâhir

olan ol miktar gurusı hakkı hükm idüb tamamen tahsil ve aliverüb ihkâk-ı hak eyleyesiz. Min ba'd şer'-i şerife ve emr-i hümayunuma (karalı) muhâlif kimesneye iş iddirmeyüb husus-ı mezbûr için bir dahi emrim varmağa muhtâc eylemeyesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmet-i şerife i'timâd kılasız.

Tahriran fi evaili Muharrem sene tis'a ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Şerif 'Ali Çavuş^{yedile} fermân-ı 'âlişân mücebince Yeniçeri Ağa'sı mektubî dahi sâdır olmuştur.

Vasale ileyna fi 15 S

Ferman No: 29

Sayfa 40- 51

Mefâhirü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-kelâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû ve Tarsus ve İçil ve 'Alâiye kâdıları zîde fazlühüm ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân hala Adana Mütesellimi silahşöran-ı hâssamdan, Karcızade Mehmed zîde mecdühü ve mefâhirü'l-emâsili ve'l-akrân livâ-i mezbûrun Alâybeyi zîde kadruhum. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki:

Bin iki yüz dokuz senesine mahsuben Adana ve Tarsus ve İçil ve 'Alâiye sancaklarında vâki' zu'amâ ve erbâb-ı tımardan zâbitân ve mütekâ'idinin sene-i mezbûra mahsuben hisselü bedelleri tahsili henüz kimesneye der'uhte olunmamağla,

Sen ki Adana Mütesellimi mûmâ ileyhsin senin 'uhdene kayd ve tahsiliçün emir ve demâir-i i'tâsına irade-i 'aliyyem ta'alluk etmekten nâşi Adana Sancağının dokuz nefer bir rub'u ve Tarsus Sancağının dört buçuk neferi ve İçil Sancağının üç buçuk neferi ve 'Alâiye sancağının rub'u ki cem'ân zikr olunan sancakların yirmi bir neferleri olup beher neferine kırkar guruşdan cem'ân sekiz yüz elli guruş mal bedeliyeleri olup tahsiline me'murluğunu hâvi (karalı-boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde Hazine-i 'âmiremde mahfuz Başmuhasebe kaleminden muhrac derûn-ı emr-i şerifime mevzû'ân tarafına gönderilen dört kıt'a memhur ve mumzâ suret ve defterlerde tahrir ve tasrih olunduğu üzere livâ-i mezbûrelerde vâki' zu'amâ ve erbâb-ı tımardan, zâbitân ve mütekâ'idinin üzerlerine edâsı lazım ol miktar hisselü bedeliyelerini yerli yerinden cem' ve tahsil ve sebt-i muharrer ahkâm mücebince havâle olunan mahallere ve Hazine-i 'Âmireme edâ ve teslim ve senesi âhırinde senedâtı Der'aliyyeme irsâl ve hisâbın ba'de'r-ruye suret-i muhasebesi i'tâ

ile emvâl-i mezkûrenin te'diyesine bezl-i ves' ve mukadderet ve sarf-ı külli-mekennet eylesin.

Ve siz ki kuzzât ve nüvvab mûmâ ileyhim ve alay beği

Sayfa 41- 52

Kıdvetü'n-nüvvâbi'l-müteşerri'in Adana kazasında nâibü's-şer' olan Mevlânâ (boş) zîde 'ilmühü, Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki:

Sen ki Mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin Der'aliyye'me vârid olan i'lamında ve Adana Mütesellimi ve ahâlisinin tahrirât ve mahzarlarında bundan akdem Adana kazasında Hakimü's-şer' olan Bağdâdî Seyyid 'Ömer nâm müfsid, dâimâ hilâf-ı emir ve rızâ harekete ibtidâr ve ibadullahdan cerâyim nâmıyla mebâlîğ-ı vâfire ahz ve envâ'-i fesedâta mübâderet eylediğine binâen, egerçi hükümetten azl olunup ancak mukaddemce, merkum harc-ı imzâ nâmıyla me'huzü olan üç bin dört yüz doksan beş guruşa mu'terif olduğu ve meblağ-ı mezbûr cümle taraflarından cânib-i Miriye teberru' olunmuş olduğu beyanıyla tahsil olunmak bâbında emr-i münifim suduru istid'â olunmuş. Vech-i meşruh üzere tahsili için emr-i 'alışânım sudurunu bil-fi'l Şeyhü'l-islâm ve müfti'l-enâm olan a'lemü'l-ilemâi'l-mütebahhirin efdalü'l-füdelâi'l-müteverri'in; Mevlânâ Dürrizade es-Seyyid Mehmed 'Ârif edâmellahu Te'âla fezailehu işâret etmeleriyle işâretleri mücebince meblâğ-ı mezbûr tahsil olunmak fermanım olunmağın,

İmdi, sen ki Mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin ber vech-i meşruh hakim-i sâbık merkum Seyyid 'Ömerin harc-ı imzâ nâmıyla me'huzü olup mukırr ve mu'terif olduğu mârru'l-beyân üç bin dört yüz doksan beş guruşu cânib-i Miriçün min-gayr-i noksân tamâmen tahsile mübâderet ve hilâf-ı tenbih iğmâz ve rehâvetten mubâ'adet olunmak (karalı) Sadrâ'zam tâtârlarından kıdvetü'l-emâsili ve'l akran 'Abdurrahim zîde kadruhû mübâşeretiyle hükm-i şerifimle vusûl buldukta bu bâbabda vech-i meşruh üzere şerefyâfte-i sudur olan fermân-ı vâcibü'l-imtisâlimin mazmun-ı münif-i itâ'at-makrunuyla 'âmil olup hilâfından beğâyet tehâşi ve mücânebet eylesin. Şöyle bilesin 'alâmet-i şerife i'timât kılasın.

Tahriran fi evâili Şehr-i Saferü'l-hayr sene tis'a ve mieteyni ve elf. (1209)

Be-makâm-ı

Mahrûsetü'l

Kostantiniyye

Ferman No:30

Sayfa 42- 53

Kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l kelâm Mevlânâ Adana Kâdısı zîde fazlühü ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân silahşôrân-ı hâssamdan, Adana Mütesellimi Karcızâde Mehmed zîde mecdühü ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân ol tarafta ahar hususa me'mur-ı mübâşir ta'yin olunan defterdar-ı şıkk-ı evvelim peşkirici Nuh zîde kadruhû. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki:

Sen ki Kadı-i mûmâ ileyhsin bu defa tarafından Der'aliyyeme varid olan i'lâmın mefhumunda Başmuhâsebe kalemi kâtiblerinden es-Seyyid Mehmed 'Ârif Hıfzı zîde rüşdühünün Adana'da vâki' ber-vech-i mâlikâne iştirâken 'uhdesinde olup beher sene yedi yüz elli guruşa iltizâm ede geldiği Çalca mukâta'asını iki yüz beş senesinde sâbikan Adana Müftisi Dendârî Şeyh Mehmed fuzuli ve bilâ-temessük zabt ve hâsılâtını ahz ve kabz eylediğinden gayri kezâlik Adana da vâki' mûmâ ileyhin ber-vech-i mâlikâne 'uhdesinde olup beher sene seksen guruş iltizam ede geldiği Burâk mezra'sını dahi sene-i mezbûreye mahsuben Hamzalıoğlu demekle 'Arif nâm kimesne fuzuli ve bilâ-sened zabt eylediğini mukaddema mûmâ ileyh bâ-'arzuhal lede'l-inhâ merkumanın fuzuli ve bilâ-temessük mukâta'a-i mezra'-i mezkûrede dahi ahz ve kabz eyledikleri mahsulât ve rusumât her ne ise ma'rifet-i şer'ile tahsil ve kabzına me'muren vasisine edâ ve teslim ettirilmek üzere sâdır olan emr-i şerifim mücebine husus-ı mezbûr mahallinde ba'de't-teftiş müfti-i sâbık merkum ve damadının zimmetleri zuhur etmişiken kemâl-i huşunet ve ruhunetlerinden nâşi edâsına muhalefet ve te'allül eyledikleri tahrir ve inhâ etmeğin

Hazine-i 'Âmiremde mahfuz Başmuhâsebe defterlerine nazar olundukta Adana sancağında Yüreğir nâhiyesinde vâki' senevî yedi yüz guruş malı olan sâlifü'z-zikir Çalca mukâta'asının nısf hissesi ve kırk yedi guruş mâl ile mukayyet Burak ve Setre mezra'alarının tamamı mûmâ ileyh Hıfzı zîde rüşdühünün mâlikâne 'uhdesinde olduğu ve husus-ı mezbûr zımnında mukaddema mûmâ ileyh tarafından ledel-inhâ vech-i meşruh üzre tevârih-i muhtelifê ile verilen evâmir-i şerifem mücebince sene-i sâbika evasıt-ı Cemaziye'l-ılasında dahi emr-i şerifim verildiği derkenâr olmağın husus-ı mezbûr mahallinde ma'rifet-i şer' ve ahar hususa me'mur mübâşir-i merkum ma'rifetiyle görülüp sene-i mezbûreye mahsuben zikr olunan mukâta'a ve mezra'alardan merkumanın fuzuli ahz eyledikleri her ne ise tamamnen tahsil ve tarafından kabzına me'mura eda ve teslim ettirilmik üzere bu defa dahi emr-i şerifim verilmek fermânım olmağın te'kidten ve isti'câlen iş bu emr-i 'âlişânım ısdâr ve ırsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde mukâta‘ateyn-i mezkûreynin mûmâ ileyhe ‘ait hâsılâtından merkumanın makbuzları her ne ise ma‘rifet-i şer‘ ve mübâşir-i merkum ma‘rifetiyle ‘alâ-eyy-i hâl tamamen tahsil ve tarafından kabzına me‘mura edâ ve teslim olunmasına ihtimâm ve dikkat eylesin.

Ve sen ki mütesellim mûmâ ileyh ve mübâşir-i merkumsun siz dahi müceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket eylemeniz bâbında (karalı-boş) vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerifi celili’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-imtisalimin mazmun-ı münif-i birle ‘âmil olup hılâfından ihtirâz ve mücânebet eylesiniz. Şöyle bilesiz ‘alâmet-i şerife i’timât kılasız.

Tahriran fil yevmi’l-hamisi ‘aşara min Şehr-i Saferü’l-hayr sene tis‘a ve mieteyni ve elf. (1209)

el-Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No:31

Sayfa 43- 54

Şeri‘at-şi‘âr Adana Kadısı Efendi zîde fazluhû ba‘de’s-selâm inhâ olunur ki;

Taht-ı Hükümetinizde serdâr olan ref‘ olunup yerine uslub-ı sâbık üzere Kıdvetü’l-emâsili ve’l-akrân ‘izzetlü Abdulgani Ağa zîde kadruhü serdâr nasb ve ta‘yin olunmağın iş bu mektub tahrir ve irsâl olunmuştur.

İnşâallahü te‘ala vusûlünde gerekdir ki merkumu kaza-i mezkûrun serdârlığı umurunda kıyâm ve öteden beri ola geldiği vecihle zabt ve rabtı hususunda i‘ânet ve ihtimâm eylesin.

Ve sen ki serdar-ı merkumsun kaza-i mezkûrun serdarlığı sana tefviz olunmakla gerekdir ki ka‘ideyi kadim ve kânun üzere zabt ve rabt-ı neferât ve def‘ ve ref‘-i haşerâtıyla tanzim-i bilad ve idâme-i hâl-i ‘ibada bezl-i iktidâr eylesin. Ve kaza-i mezkûrede mukim ve misafir yeniçerileri ve cebeci ve topçu ve toparabacısı ve gılmân ‘acemi ve kuloğulları bilcümle seni üzerlerine serdâr ve zâbit bilup sözünden taşra ve re’yinden hariç vaz‘ ve harekette bulunmayıp daimâ itâ‘at ve inkiyad üzere olalar.

Sen dahi cümle umurunu şer‘i şerif ve kânun-ı kadim ve emr-i münife tatbik ve tavaif-i merkumeden bila-varis-i ma‘ruf fevt olanların metrukâtların ma‘rifet-i şer‘ile zabt ve suk-i sultâniyede furuht ve hâsıl olan nukudunu cânib-i beytû’l-mal için defter-i müfredatıyla ocak tarafına göndermeye mübâderet ve beher-hâl sükkân-ı

vilayetin emn ve rahatlarına bâ'is hizmet-i müstahsene-i mebrure vücuda getirmeye mecid ve sâ'i olup müceb-i mektubla 'âmil olalasız.

Tahriran gurre-i şehri zilka'de sene semân ve mieteyni ve elf. (1208)

Mustafa

Ağa-yı Yeniçeriyan ve Dergâh-ı

'âli

Sayfa 43- 55

Şeri'at-şî'âr Adana Kadısı Efendi zîde fazluhû ba'de's-selâm inhâ olunur ki;

Taht-ı Hükümetinizde serdar olan ref' olunup yerine uslub-ı sâbık üzere Kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân 'izzetlü Abdulgani Ağa zîde kadruhü serdar nasb ve ta'yin olunmağın iş bu mektub tahrir ve irsâl olunmuştur.

İnşâallahü Te'âla vusûlünde gerekdir ki merkumu kaza-i mezkûrun serdarlığı umurunda kıyâm ve öteden beru ola geldiği vecihle zabt ve rabtı hususunda i'ânet ve ihtimâm eyleyesiz.

Ve sen ki serdar-ı merkumsun kaza-i mezkûrun serdarlığı sana tefviz olunmakla gerektir ki ka'ide-i kadim ve kânun üzre zabt ve rabt-ı neferât ve def'-i ve ref'-i haşaratıyla tanzim-i bilad ve ve idâme-i hâl-i 'ibâda bezl-i iktidâr eyleyesin. Ve kaza-i mezkûrede mukim ve misafir yeniçerileri ve cebeci ve ve topçu ve toparabacısı ve gilmân 'acemi kuloğulları bilcümle seni üzerlerine serdâr ve zâbit bilup sözünden taşra ve re'yinden hâriç vaz' ve harekette bulunmayıp daima itâ'at ve inkiyâd üzere olalar.

Sen dahi cümle umurunu ahkâm-ı şer'i şerif ve kânun-ı kadim ve emr-i münife tatbik ve tavâif-i merkumeden bila-varis-i ma'ruf fevt olanların metrukatların ma'rifet-i şer'ile zabt ve suk-i sultaniyede furuht ve hâsıl olan nukudunu cânib-i beytü'l-mal için defter-i müfredâtıyla ocak tarafına göndermeye mübâderet ve beher-hâl sükkân-ı vilayetin emn ve rahatlarına bâ'is hizmet-i müstahsene-i mebrure vücuda getirmeye mecid ve sâ'i olup müceb-i mektubla 'âmil olalsız.

Tahriran gurre-i şehri Saferu'l-hayr sene tis'a ve mieteyni ve elf (1209)

Mustafa

Ağa-yı Yeniçeriyan ve Dergâh-ı

'âli

Sayfa 44- 56

Vech-i tahrir-i huruf budur ki,

Bin iki yüz iki senesi Ramazan-ı şerifi gurrelerinden doksan bir gün va‘de ile Erzurum salyanecisi Mehmed Çavuş Ağa yedinden mâl-ı mevâcib olmak üzere deve ve sâir umur-ı vilâyet için derun-ı i‘lâmda zikir ve beyân ve tasrih ve ‘ayân olduğu vecih üzere yalnız bin altı yüz guruş aldım. Nısfı sekiz yüz guruş eder vâcibü’l-edâ ve lazimü’l-kazâ deynimdir. İnşâallah vademiz tamamında temessükümüz şak ola. el-Fakir Mustafa vekil-i Fakrî

Sayfa 44- 57

Der-i Devlet-i mekine ‘arz-ı dâ‘î kemine budur ki:

Asitâne-i ‘Aliyye sükkânından Salyane Çavuşanından Mehmed Çavuş Ağanın südde-i sa‘âdete takdim eylediği ‘arzuhal mefhumunda Medine-i Adana sükkânından vekil- Fakrî Mustafa ağa demekle ‘arif kimesneye bin iki yüz iki senesinde doksan bir gün va‘de ile bâ- temessük bin altı yüz guruş i‘tâ etmekle bu ana değin edâdan imtinâ‘ ve gadr iradesinde olduğuna binaen ber-mûceb-i temessük meblağ-ı mezbûrun merhum Mustafa Ağadan tahsili bâbında sâdır olan fermân-ı cihân-muta‘ Ocağ-ı ‘Âmire Çavuşanından Şerif ‘Ali Çavuş Ağa yediyle Medine-i Adana mahkemesine vürud ve merhum muvâcehesinde feth ve kırâat olunduktan sem‘an ve tâ‘aten merâsimini ba‘de’l-edâ şöyle takrir-i kelâm ve ifâde-i merâm eder ki:

Fi’l-hakika sene-i mezbûrede ber-vech-i meşruh merhum Mehmed Çavuş Ağadan umur-ı vilayete harc ve sarf zımnında bin altı yüz guruş istidane ve temessükü mezbûru i‘tâ eylemişdim. Lakin va‘desi tamam olduktan yirmi Adana kilesi hinta ve bir ‘aded sim hançer ve bir ‘aded simli kılınc verup beş yüz guruşa takdim ve deyn-i mezkûra mahsub olunduktan sonra temessûke zahriye olunması irade olunduktan mukaddemce temessükü Asitâne-i ‘Aliyyeye irsâl eylemişdim diye cevap ve ba‘dehü bin yüz guruşunu dahi tevzi‘a idhâl ve taraf-ı vilâyetten üç ‘aded mahallattan ahz ve tahsil ve merhum Mehmed Çavuş Ağaya tamamen ve kâmilan bin altı yüz guruşu edâ ve teslim edup ol dahi mahzar-ı müsliminde kabz ve tesellümünü ve bir pare alacak hakkı kalmadığını ikrar ve i‘tiraf edup ve bu vecihle istişhâd olunup ve temessük-ü mezbûru Asitane-i ‘Aliyyeye vusûlümde ya şak eder veya tarafına irsâl ederim diye mukâvele ve mu‘ahede olunmuşken kizb-i sariha suluk etmekle keyfiyet-i hâli der muadelet medâr i‘lâm ediyor diye iltimas etmekle madde-i

mezkûre vukuf-ı tammı olanlardan istihbâr ve istişhad olundukta es-Seyyid Musa Ağa ibn-i Ramazan ve Mehmed Ağa ibn-i Yusuf ve es-Seyyid Veliyyüddin Efendi ibni Mehmed Efendi ve es-Seyyid Hasan ibni ‘Osmân ve sâir ma‘lumu’l-esâmi ve mahsuru’l-eşhâs kimesneler meclis-i şer‘a gelup;

Fi’l-hakika husus-ı mezkûr vech-i meşruh üzere olup ve merkum Mehmed Çavuş Ağa dahi bizim huzûrumuzda meblağ-ı mezbûr bin altı yüz guruşu merkum Mustafa Ağadan tamamen ve kâmilan ahz ve kabz eyledim bir pare ve bir habbe alacağım kalmadı ve temessükü ya şak eder ve ya irsâl ederim diye ikrâr ve i’tiraf eylemişti diye mütevatiren şehâdet etmeleriyle evvelki vâki‘ hâldir bil-iltimâs payı-i serir-i a‘lâya ‘arz ve i‘lâm olundu. Bâki emr ve fermân hazreti men lehül emrindir.

Tahriran fi gurret-i Rabi‘ü’l-evveli sene tis‘a ve mieteyni ve elf. (1209)
el-abdû’d-da‘î li’ d-devleti’l-‘Aliyyeti’l-‘Osmaniye
el-Hac ‘Osmân el-Mevla hilâfe bi-Medine-i Adana

Sayfa 45- 58

Düstûrûn mükerreremûn, müşîrûn müfehhemûn, nizâmü’l-âlem müdebbiru umûru’l-cumhur bi’l-fikri’s-sâkıbı mütimmu fihâmu’l-enâm birre’yi’l-sâib-i müttehidû bünyanü’ d-devlet-i vel-ikbâl, müşeyyidû erkânîs’-sa‘âdeti vel-iclâl el-mühaffûne bi-sunûf-i ‘avâtifi’l-meliki’l-a‘lâ Anadolu’nun orta kolunda vâki‘ Vüzerâ-i ‘azâm Edâmellahü te‘ala iclâlehüm ve a‘zâmü’l-ımerâi’l-kirâm, efhamü’l-küberâi’l-fihâm, ülü’l-kadri ve’l-ihtirâm eshabü’l-‘izzi ve’l-ihtişâm, el-muhtassûne bi-mezid-i ‘inâyeti’l-meliki’l-a‘lâ Mirimirân-ı kirâm dâme ikbâlühüm ve akâzî kuzatî’l-müslimîn evla-yı vulâtî’l-müvahhidîn me‘âdinü’l-fazâili ve’l-yakin râfi‘û i‘lâmü’ş-şeri‘at-i ve’ d-din vârisû ‘ulûmü’l-Enbiyâi ve’l-Mürselîn, el-muhtassûne bi-mezîdi ‘inâyeti’l meliki’l-mu‘în mevali-i fihâm zidet fezâilühüm ve mefâhirü’l-kuzzât ve’l-hükkâm me‘âdinü’l-fazâili ve’l-kelam sâir kuzzât ve nüvvab zîde fazlühüm ve mefahri’l-emâsili ve’l-akrân bilcümle zâbitân ve a‘yân ve menzilciler zîde kadruhüm. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Memalik-i mahrusatü’l-mesâlik-i şâhânemde menzilhâneler vaz‘ı umur-ı mühimme ile âmed-i şod eden Devlet-i ‘aliyyem hademesinin ve ulâkların seri‘ân ve ‘acilen savb-i me’murlarına vâsıl olmaları maslahatına mebni iken bu esnada Anadolunun orta kolunda vâki‘ bazı menzilhanlerde bu misilli me’murlar bârgir bûlâmayıp beyhude meks ve tevekkuf eyledikleri ve bu keyfiyet menzilhâncilerin

tekâsül ve rehâvetlerinden neş'et etmiş olduğu bil-ihbâr tahkik-gerde-i şâhânem olmağla,

Fimâ-ba'd zikr olunan menzillerin yerinde hademe-i Devlet-i 'aliyyem ve ulâklar tevkif ve te'hir olunmamak ve yedlerinde mevcut menzil ahkâmı mûcebberince rakubları için iktizâ eden menzil bârgirleri derhâl i'tâ olunarak savbi me'murlarına irsâlleri esbâbının istihsâline ikdâm ve dikkat olunmak ve bir mahalde te'hir olunduğu ihbâr olunur ise lede't-tahkik ol menzilhâne menzilcisinin te'dibi icrâ kılınmak hususuna irâde-i 'aliyyeme ta'alluk etmekle tenbihen ve tahriren iş bu emr-i şerifim isdâr ve irsâl olunmuştur.

İmdi siz ki Vüzerâ-i müşârân ve Mirimirân ve Mevlânâ ve sâir mûmâ ileyhimsiz Tatâr ve ulâklar bir mahalde menzilhanede bârgire intizâren meks ve tevkif olunmamak ve kazâlar ahâlileri dahi kesret-i masârif-i menzilden sıyânet olunmak matlub olduğu ve bundan sonra dahi bir menzilde bir sa'at o misilli ulâk ve tâtâr te'hir olunduğu ihbâr olunur ise ba'de't-tahkik yalnız menzilcilerin te'dibleri icrâsıyla iktifâ olunmayıp hükkâm ve zâbitân dahi mazhar-ı 'ikâb olacağı mukarrer idiği ma'lumunuz oldukta ber-minvâl-i muharrer Taht-ı Hükümetinizde vâki' menzilhanelere umur-ı mühime-i müsta'cile ile vürud eden hademe-i Devlet-i 'aliyyem ulâkları kat'an tevkif olunmayıp yedlerinde mevcut menzil ahkâmı mûcebince iktizâ eden menzil bârgirlerini derhâl tedârik ve irkâb ve savb-i maksudlarına irsâlleri emrine bezl ve sa'y ve kudret ve bu vesile ile lüzumundan ziyâde menzil bârgiri i'tâsı ve menzil bârgirlerine tüccâr malı tahmiline fukarâyı kesret-i masârıfa duçar etmekten mübâ'adet ve hılâf-ı emir ve rızâ harekete cesâret edenlerin keyfiyetini der'aliyyeme arz ve i'lâma mübâderet ve hılâfından ittikâ ve mücânebet eylemeniz babında (karalı-boş)

Ferman No: 32

vusûl buldukta bu bâba vech-i meşruh üzere şerefyâfte-i sudur olan fermân-ı vâcibül-ittibâ'

Sayfa 46

ve lâzimü'l-imtisâlimin mazmunu itâ'at-makrunuyla 'amel ve hareket ve hılâfından gâyütü'l-gâye hazer ve mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timâd kılasız.

Tahriran fî evasıt-ı şehir-i Rebiülevvel sene tis'a ve mieteyni ve elf.

Be-makamı

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 46- 59

Kıdvetü'l-kuzât-ı ve'l-Hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-kelam Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû, ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Mefâhiru'l-emâsili ve'l-akrân Hacı 'Ali Beyzâde Mir Mustafa ve 'Abdullah Pâşâzâde Mir Ahmed ve Mir Mehmed zîde kadruhüm südde-i sa'âdetime arzuhâl edip Adana sükkânından es-Seyyid İshâk Efendi demekle ma'ruf kimesne bin iki yüz senesinde mûmâ ileyhima pederleri muhallefâtından ma'rifet-i şer'ile mubâya'a ve ahz eylediği eşya-yı mütenevvi'a bahâsından bin yedi yüz gurus alacak hakları bi'd-defe'ât talep ve almak murad eylediklerinde bivech-i şer'î vermekte te'allül ve muhâlefet ve gadr-i külli iradesinde oldukların bildirip merkumun zimmetinde olan ol miktar gurus alacak hakları tamamen ve kâmilten tahsil ve bî-kûsur kendilere aliverilip bi-vech-i şer'î te'allül ve muhâlefet ettirilmeyip icrâ-yı şer' ve ihkâk-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim sudurunu istid'â eyledikleri ecilden

Mahallinde şer'ile görülmek emrim olmuştur. Buyurdum ki; hükmü şerifimle vusûl buldukta bu bâbta sâdır olan emri şerifim ile 'amel dahi zâbiti ma'rifetiyle ihzâr-ı husamâ kılıp mukaddemâ bir defa şer'ile görölüp fasl olunmayan hususların tamam hak ve 'adl üzere mukayyed olup göresiz. İ'lam olunduğu üzere ise ol bâbta muktezâ-yı şer'î kavimle 'amel edip dahi ber-vech-i muharrer merkumun zimmetinde olan eşya bahâsından ol miktar gurus alacak hakların ba'de's-sübut hükm edip Mir-i Muma ileyten aliverip bi-vech-i şer'î te'allül ve muhâlefet ittirmeyip icra-yı şer' ve ihkâk-ı hak eyleyesiz.

Min-ba'd şer'î şerife ve emr-i hümayunuma muhâlif kimesneye iş ettirmeyip husus-ı mezbûr için bir dahi emrim varmalı eylemeyesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife itimad kılasız.

Tahriren fi evasiti şehri Zilka'deti's-şerife sene semân ve mieteyni ve elf.
(1208)

Be-Makâm-ı
Kostantiniyye
el-Mahrûse
Ferman No: 33

Sayfa 47- 60

Kıdvetü'l-kuzât-ı ve'l-Hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû, ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Mefâhiru'l-emâsili ve'l-akrân Hacı 'Ali Beyzâde Mir Mustafa ve 'Abdullah Paşazâde Mir Mehmed ve Mir Ahmed zîde kadruhum südde-i sa'âdetime arzuhâl edip Mir-i mûmâ ileyhimin Adana sükkânından Kâdioğlu demekle ma'ruf kimesne zimmetinde bin iki yüz senesinden beri bin iki yüz gurus alacak hakkı olup bi'd-defe'at talep ve almak murad eylediklerinde günâ-gün gadr ve bahâne iradıyla hilâf-ı şer'i şerif irade-i te'allül ve muhâlefet ve ol vecihle gadr-i külli ve ibtâl-i hak sevdasında olduğun bildirip mahallinde şer'ile görülüp merkumun zimmetinde olan ol miktar gurus alacak hakları tamamen ve kâmil tahsil ve kendilere alıverilmek bâbında emr-i şerifim sudurunu istid'â eyledikleri ecilden

Mahallinde şer'ile görülmek emrim olmuştur. Buyurdum ki; **(62)** Hükmü şerifimle vusûl buldukta bu bâbta sâdır olan emrim üzere 'amel, dahi ihzâr-ı husamâ kılıp mukaddemâ bir defa şer'ile görülüp fasl olunmayan hususların tamam hak ve 'adl üzere mukayyed olup göresiz. İ'lâm olunduğu üzere ise ol babta muktezâ-yı şer'i kavimle 'amel edup dahi ber-vech-i muharrer merkumun zimmetinde olan ol miktar gurus alacak hakların ba'de's-sübut hükm edup tamamen ve kâmil tahsil ve bî-kûsur mûmâ-ileyhime alıverup hilâf-ı şer'i-şerif te'allül ve muhâlefet ettirmeyip icra-yı şer' ve ihkâk-ı hak eyleyesiz. Min-ba'd şer'i şerife ve emr-i hümayunuma muhâlif kimesneye iş ettirmeyip husus-ı mezbûr için bir dahi emrim varmalı eylemeyesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife itimad kılasız.

Tahriren fi evasiti şehri Zilka'deti's-şerife sene semân ve mieteyni ve elf. (1208)

Be-makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 34

Sayfa 48- 61

Kıdvetü'l-kuzat-ı ve'l-Hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Medine-i Adana'da Karslızâde müteveffa Hasan Paşanın kerimesi Hatice ve yine Medine-i mezbûre hanedanından Çopurzâde demekle ma'rifet Hacı Mehmed nâm kimesnenin kerimesi Fâtıma nâm hâatunların südde-i sa'adetime takdim eyledikleri 'arzu-hâlleri mefhumunda, mezbûre Haticenin zevci ve mezbûre Fâtımanın babası merhum Hacı Mehmed kendi halinde 'arzıyla mukayyed ve hilâf-ı şer' kimesneye vaz' ve te'addisi olmayup bir vecihle mudâhale olunmak icâb etmeziken bin iki yüz senesinde yine kaza-i mezbûre sükkânından müteğalibe cebâbireden Mustafa Ağa ve Boşnâk oğlu demekle meşhur kimesneler kendi hallerinde olmayup mûmâ ileyh Hacı Mehmed kaza-i mezbûrede kain çiftliğinde sâkin mezbûrân müstashableri olan 'avaneleriyle bil-ittifâk çiftlik-i mezkûru basıp hilâf-ı şer' ve mugayir-i rızâ merhum Hacı Mehmed ile adamlarından beş on nefer kimseleri bi-gayr-i hak katl ve haneleri derununda mevcut elli bin gurusluktan mütecâviz nukud ve elbise ve emvâl ve eşya ve hayvanlarını nehb ve gâret eylediklerinden mâ'ada elli bin gurusluktan mütecaviz emlak ve 'akarlarını dahi teğallüben zabta ictisâr ve hâlâ taht-ı tasarruflarında olduğun ve taraflarından husus-ı mezbûru da'va ve ahz ve kabza Kaptan-ı hümayunum Kilerci Başısı kîdvetü'l-emasil-i ve'l-akrân es-Seyyid el-Hac Yahya zîde kadruhüü vekil eylediklerini bildirup,

Sen ki Mütesellim-i mûmâ ileyh sin ma'rifetin ve mübâşir ma'rifetiyle yedlerinde olan senedât-ı şer'iyeleri mücebince mahallinde şer'ile görülüp mürisleri müteveffa-yı merhumdan müntakıl mezbûranın nehb ve gâret ve teğallüben zabt eyledikleri emvâl ve eşya ve nukud ve emvâl ve 'akarları her ne ise tamamen ve kâmilten tahsil ve vekilleri mûmâ ileyhe alıverilip icrâ-yı şer' ve ihkâk-ı hak olunmak bâbında sana hitâben emri şerifim sudurunu istid'â eyledikleri ecilden,

Sen ki Mütesellim-i mûmâ ileyh sin mübâşir ma'rifetiyle mahallinde şer'ile ru'yet ve ihkâk-ı hak olunmak babında fermân-ı 'âlişanım sâdır olunmuştur. Buyurdum ki; Mübâşir ta'yin olunan Kaptan-ı Derya Vezirim Hüseyin Paşa Edâmellahü Te'âla iclalehünün Kilercibaşı kîdvetü'l-emâsili ve'l-akrân Musa zîde kadruhüü emr-i şerifimle vusûl buldukta bu bâbda sâdır olan emrim üzere 'amel,

Dahi sen ki mütesellim-i mûmâ ileyh sin ma'rifetin ve ma'rifetin ve Der'aliyyemden ta'yin olunan mübâşir mûma ileyh ma'rifetiyle mezbûrları mahallinde ahz ve huzûr-ı şer'a ihzâr ve vekilleri mûmâ ileyh ile terâf-ı şer' ve mukaddemâ bir defa şer'ile görülüp fasl olunmayan hususların tamam hak ve 'adl üzere üzere mukayyed olup göresin. İ'lâm olunduğu üzere ise ol bâbta muktezâ-yı şer' kavimle 'amel edup dahi ber-vech-i muharrer mürisleri müteveffa-yı mezbûrdan

müntakıl mezbûrların hilâf-ı şer‘ ve mugayir-i rızâ yağma ve ğâret ve teğallüben zabt eyledikleri emvâl ve eşya ve nukud ve emlâk ve ‘akarları her ne ise ba‘de’s-sübut hükm edup tamamen ve kâmilten tahsil ve bî-kûsur vekilleri mûmâ-ileyhe alıpverup ve katl maddesi şer‘ân sâbit olur ise ber muktezâ-yı şer‘i mutahhar icrâ-yı şer‘ ve ihkâk-ı hak eyleyüb min-ba‘d şer‘-i şerife ve emr-i hümâyûnuna muhâlif kimesneye iş ettirmeyub husus-ı mezbûr için bir dahi emrim varmalı eylemeyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timad kılasız.

Tahriren fî evasit-i şehri Rabi‘ü’l-evveli sene tis‘a ve mieteyni ve elf. (1209)

Be-Makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 35

Sayfa 49- 62

el-Emr-i hasbimâ hurire fîf

Mehmed Sâlih el-Mevla hilafe bi-Medine-i Galata el-Mahrûse

Harrerehü el-fakir ileyhi izzе şânühü

Gufıra lehü

Medine-i Adana kazası Beylerbeyisi iken bundan akdem katilen vefât eden Çopurzâde demekle meşhur el-Hac Mehmed Ağa ibni’l-Hac Mehmed bin Mustafanın verâseti zevce-i menkuha-i metrukesi Hatice Hânım ibniyyet-i merhum el-mebrur Hasan Paşa ile sulbiye-i kebire kerimesi Fâtıma Hânıma munhasıra olduğu lede’ş-şer‘i’l-enver zâhir ve mütehakkık olduktan sonra mirasları ta‘rifi şer‘ ile mua‘rrefe olan mûmâ ileyhima Hatice Hânım ve Fâtıma Hânım mahrûse-i Galata’da meclis-i şer‘i şerif-i enverde iş bu râfi‘u’l-kitâb Cerrah es-Seyyid el-Hac Yahya ibn-i ‘Ömer nâm kimesne mahzarında her biri ikrarı tam ve takriri kelâm edup murisimiz müteveffa-yı mezbûrun kaza-i merkumda vâki‘ bilcümle terekesine vâzı‘u’l-yed olanlardan taleb ve da‘va ve ahz ve kabza vekaleti câiz olur umurun küllisine ve lede’l-iktizâ sulh ve ibrâya ve husus-ı mezkûr mütevakkıf olduğu umurun küllisine vekâlet-i ‘âmme-i mutlaka ile tarafımızdan mezbûr es-Seyyid el-Hac Yahya’yı vekil ve naib-i mukâb nasb ve ta‘yin eylediğimizde ol dahi vekâlet-i mezkûreyi kabul ve merasimini mahallinde edâya te‘ahhüd ve iltizâm eyledi dediklerindi gıbbe’t-tasdiki’ş-şer‘i mâ vaka‘ bi’t-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmirrabi' min şehri Rabu'ü'l-âhir sene tis'a ve mieteyni ve elf.
(1209) Şuhudü'l-hâl _____

Kalyoncu Ahmed Beşe bin Mustafa

Musa Ağa; Serkilâr Kaptan-ı Derya el-Mübâşir

Kalyoncu Halil Beşe ibn Ahmed

Sayfa 49- 63

Ba'is-i tasdir-i huruf oldur ki,

Adana sakinlerinden müteveffa Hasan Paşa kerimesi Hatice Hanım ile Çopurzâde Hacı Mehmed Ağanın kerimesi Fatıma Hâtunun Medine-i mezbûrede vâki' emvâl ve eşya ve 'akarât ve zimemâtlarını bâ-emr-i 'âli ahz ve kabza ve taraflarına edâ ve teslime vekâletim hasebiyle bundan akdem mezbûre Hatice Hânımın ikrâr-ı meşruhasına göre Adana da Sugediği mahallesinde vâki' büyü-tü müte'addidesinin enkâzını furuht için tarafından vekil eylediği Na'lbend Mahmud Beşe vekâleti hasebiyle menzil-i mezkûrun nakzını yüz elli guruşa ahara furuht ve meblağ-ı mezbûru ahz ve 'indinde bu ana kadar hıfz etmekle şimdi vekâletim sebebiyle mezbûre Hatice Hânımın mülkü olup minvâl-i muharrer üzere vekili na'lebend Mahmudun furuht eylediği büyü-tü müte'addide nakzı bahası yüz elli guruşu vekili merkumdan olmak üzere es-Seyyid el-Hac Mustafa yediyle tamamen ve kâmilan ahz ve kabz edip ve mezbûreye teslim için 'indimde olmakla gerekdir ki husus-ı mezkûr zımında mezbûre Hatice Hânımın ferd-i vâhidûnuna da'va ve nizâ'ı zuhur eder ise lede'l-Hükkâmü'l-Kirâm makbule ve mesmu'a olmasın için iş bu tahvil tahrir ve mukaddem vekil eylediği Mahmud Beşe yedine i'tâ olundu. Vakt-i hâcette ibrâz oluna ve's-selâm.

Fi 17 CA 1208

es-Seyyid el-Hac Yahya

Vekil-i Hususî mezbûr

Katib: es-Seyyid Ali Efendi

Katip: Durmuş Ali Efendi

Sermuhzır: es-Seyyid el-Hac Ali Ağa

Sayfa 50

Boş

Sayfa 51- 64

İftihâru'l-emâcidi ve'l-ekârim, câmi'ü'l-mehâmidi ve'l-mekârim, el-muhtassı bi-mezid-i 'inâyeti'l-meliki'd-dâim, Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cabbârzâde Mir Süleyman dâme mecdühü ve kıdvetü'l-kuzatı ve'l-Hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazlühü ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân bu hususa mübâşir ta'yin olunan Dergâh-ı 'âli müteferrika Gediklilerinden 'Ali zîde mecdhü.

Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki; Kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Hâcegân-ı Divân-ı hümayunumdan 'Abdulkâdir Hilmi zîde mecdühü ile 'Ali zîde kadruhûnun Divân-ı hümayunuma takdim eyledikleri 'arzuhâlleri mefhumunda;

Adana Sancağında vâki' iştirâken mâlikâne 'uhdelerinde olan Mezra'-i Ronkoş ve tevâbi'î mukâta'ası dahilinde Yüregir ve Sarıçam nahiyesinde Sâyıca ve Bülbül ve Turunçlu mezra'larını hıyn-i tevcihinden ilâ-hâzel-ân göçebe ve 'aşâir tâifesinden Karsındıoğlu İshak nâm kimesne bilâ-temessük fuzuli zabt ve hâsılâtını cem' ve tahsil ve ahz ve kabz edip bir akçe ve bir habbe vermediğinden bâ'is mağduriyetleri olduğu beyânıyla ba'dezîn merkum İshakın vech-i muharrer üzre mezra'-i mezkûre hâsılâtından fuzuli ve bilâ-sened me'huz ve makbuzu olan emvâl-i mukâta'asının tahsil taraflarına teslim olunmasıçün emr-i şerifim sudurunu istid'â-yı 'inâyet eyledikleri ecilden,

Hazine-i 'âmiremde mahfuz Baş Muhâsebe defterlerine nazar olundukta mukâta'a-i mezbûre senevi iki yüz otuz beş guruş mal ile mûmâ ileyhimanın iştirâken mâlikâne 'uhdelerinde olduğu ve bu makule mukâta'ât-ı Miriye'nin kura ve mezra'ını bilâ-sened tegallûben zabt ve hâsılât ve rusumâtını fuzuli ahz ve kabza cesâret ile mal-ı mukâta'anın ser u tedennisine bâ'is ve bâdi olanların mahallinde ma'rifet-i şer'ile görölüp hâsılâtı mukâta'a-dan defterlerinde terâküm eden emvâl-i Miriye her ne ise zâhire ihrâc olunduktan sonra icâb ve iktizâ edenlerden 'alâ-eyyi-hâlin tahsil ve asıl mâlikâne mutasarrıflarına red ve teslim olunmak muktazâ-yı şurut idiği ve mezra'-yı mezkûreyi fuzuli zabt ve hâsılâtını ahz ve kabz birle müceb-i sene-i sâbıka beher sene ikişer bin yedişer yüz altmışar guruş bedel-i iltizâmı zimmetinde iken fevt olan Seyyid Hâlilin emvâl ve eşyasını karındaşı merkum İshak zabt etmekten nâşi müteveffâ-yı merkumun zimmetinde kalan bedel-i iltizâm akçesini ma'rifet-i şer'ile karındaşı merkumdan tahsil ettirmek için emr-i şerifim sudurunu bundan akdem mûmâ ileyhimadan 'Abdülkâdir zîde mecdühü inhâ ve istid'â eyledikte,

Ol vâkitte kuyuda lede'l-müraca'at bu makule mukâta'ât-ı Miriye eshâbı tarafından ber-mûceb-i temessük iltizâm edenler mukâta'alarını zabt-ı rabt ve mahsulât ve rusumâtın ahz ve kabz eylediklerinden sonra fevt olduklarında verdikleri memhur ve ma'mulun-bih temessükleri mûcebince zimmetlerinde sahihân bâki kalan mebâlig her ne ise mütevaffâ-yı merkumun nukud-ı mevcudesinden ve emvâl ve eşyasına vâzı'u'l-yed olan vereselerinden ma'rifet-i şer'ile 'ala-eyyi-hâlin tahsil ettirmek verilen emr-i şerifim şartından idiği ba'de'l-ihra mûcebince emr-i şerifim verilmiş olduğu derkenâr olmakla te'kidî mütezammin bu defa dahi derkenârı mûcebince emr-i şerifim verilmek bâbında telhis olunmağın telhisi mûcebince 'amel olunmak bâbında fermân-ı 'âlişânım sadır olmuştur buyurdum ki:

Hükmü şerifimle mübâşir-i mezbûr vardıkta bu bâbda sâdır olan emrim üzre 'amel edip dahi mukâta'a-i mezbûr senevi ol miktar gurus mal ile mûmâ ileyhimânın ber-vech-i mâlikâne iştirâken 'uhdelerinde olduğu ve şurutu dahi vech-i meşruh üzre olup ber-mûceb-i şurut mukaddemâ emr-i şerifim verildiği Hazine-i 'Âmirem defterlerinde mukayyet olmakla,

Siz ki mir muma ileyh ve kâdı ve mübâşir mûmâ ileyhimâsız mukaddemâ verilen emr-i şerifimin te'kidini hâvi bu defa dahi ber-vech-i muharrer şeref-yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i 'âlişânımın mazmunu münifi üzre 'âmil olup hilâf-ı şurut ve mugayir-i emr-i 'âlişân te'allül ve muhâlefet ile izâ'at-ı mâl-ı mukâta'a ettirmeyesiz.

Şöyle bilesiz 'âlamet-i şerife i'timâd kılasız. Fi'l-yevmi'l-'işrîn Muharrem sene tis'a ve mieteyni ve elf (1209)

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Ferman No: 36

Sayfa 52- 65

Şeri'at-şî'âr Adana Kadısı, Faziletli, semâhatlü (boş) Efendi zîde fazlühü ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân Adana Mütesellimi 'izzetlü Mehmed Ağa zîde kadruhü ba'de's-selâm muhibbâne inhâ olunur ki:

Hâcegân-ı Divân-ı hümayundan 'Abdulkâdir Hilmi ile 'Ali Ağanın Adana Sancağında vâki' iştirâken 'uhdelerinde olan mâlikâneleri kurâ ve mezra'larını 'aşâir tâifesinden Kârsındıoğlu İshak hin-i tevcihinden ilâ-hazel ân bilâ-temessük zabt ve ta'şir ve cem' ve tahsil ve ahz ve kabz edip sene-i sâbık be her sene ikişer bin yedişer yüz altmışar gurus bedel-i iltizâmından habbe-i vâhide vermeyip zimmetinde kalıp

bu vecihle emvâl-i miriye'nin kesr ve noksanına bâ'is ve bâdi olduğuna binâen merkumun zimmetinde terâküm eden emvâl-i bedel-i iltizâmın tahsili bâbında tarafımıza ve tarafınıza hitâben emr-i 'âli ısdâr ve Dergâh-ı 'âli müteferrika Gediklilerinden 'Ali Ağa mübâşir ta'yin buyrulduğuna mebni ber-muktezâ-yı me'muriyet tarafımızdan dahi yanına adamımız terfîk ve ol canibe ib'âs olunmakla,

İmdi mantuk-ı emri 'âli üzre merkum İshakın zimmetinde terâküm eden bedel-i iltizâm akçesini bilâ-küsur tahsil ve mübâşir-i mûmâ ileyhe teslim ve saahasını der-i Devletmedâra i'lâna mübâderet ve mübâşir mûmâ ileyhin katiyen i'adesine dikkat eylemeniz bâbında sadır olan emr-i 'âli mücebinece tarafımızdan dahi iş bu buyruldu tahrir ve irsâl olunmuştur. İnşâallah-ı Te'âla vusûlünde gerektir ki madde-i mezkûre-i Miriye'ye müte'allik madde olmakla dikkat ve ve infâz emri 'âlişâna gayret ve müceb-i buyrulduyla 'amel ve hareket eylesiniz.

Fİ 13 R 1209

Mir Süleyman

Mutasarrıf-ı Liva-i Adana

Sayfa 52- 66

Meclis-i şer'î şerifde şöyle da'va takrir-i kelâm eyleyup Turmân kızı Zeynep Hâtun şer'î şerif-i enverde on yedi gurus talep eyledikte Kara Hacı oğlu Molla Hüseyinden matlub cevabında inkâr edecek beyyineye havâle olundukta beyyine hîn-i kabulünde mezkûr Kara Hacı Oğlu Hüseyin zimmetinde bir habbe kalmayub kayd olundu.

Şuhûdu'l-hâl _____

Mesci Şeyh 'Ali

Kılıçoğlu Mustafa

Muhzır Hacı 'Ali Ağa

Nakib Çavuş 'Ali Ağa

Sayfa 53- 67

Ferman No: 37

Kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-kelâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhü ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi hâssa silahşôrlerinden, Karcızâde Mehmed zîde mecdühü ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân

bu hususa mübâşir ta'yin olunan Defterdar-ı şıkk-ı evvelim Çukadarlarından İsmâil zîde kadruhü. Tevki'-i refi'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Sen ki mütesellimi mûmâ ileyhsin bin iki yüz dokuz senesine mahsuben cibâyet ve tahsili 'uhdesine ihâle ve tefviz olunan Adana cizyesinin berât ve evrâk boğcası mübâşir ma'rifetiyle tarafına lede'l-vürud kapum kulları mevâciblerine müretteb bin beş yüz guruş peşin akçesini mübâşir merkuma teslimen Der'aliyyeme irsâl ve hazine-i 'âmireme egerçi teslim olunup ancak gayr-i ez teslim mal-ı mukayyedi tekniline iktizâ eden yirmi üç bin sekiz yüz yetmiş sekiz buçuk guruşun nısfı inşâallah-ı Te'âla bu defa ihrâcî musammem olan cimâr mevâcibine ve nısf-ı ahârı dahi bundan sonra ihrâc olunacak kısteyn mevâcibine tertib ve tahsis kılınmış olup meblağ-ı bâki-i mezbûrdan bu ana gelince bir akçesi vürud etmeyup mevâcib-i mezbûrun beher-hâl ihrâcî bu makule mürettebâtın vaktiyle gelup hazine-i 'âmireme teslim olunmasına mütevakkıf ve menut olmakla meblağ-ı bâki mezbûrun nısfı olan on bir bin dokuz yüz otuz dokuz guruşu vusûl-i emr-i şerifimde mevcut ve bakâyândan tedârik ve kabzına me'mura teslimen Der'aliyyeme irsâl ve tesyiri fermânım olmağın iş bu emr-i celilü'l- kadrim ısdâr ve mübâşir merkum ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde bâlâda bast ve beyân olduğu üzere mevâcib-i mezkûrun beher-hâl ihrâcî bu makule mürettebâtın vaktiyle gelip teslim-i Hazine-i 'Âmirem olmasına mütevakkıf ve menut olmakla meblağ-ı bâki-i mezbûrun nısfı olan on bir bin dokuz yüz otuz dokuz guruşu vusûl-i emri şerifimde her ne vecihle ve ne tarikle olur ise olsun mevcut ve bakâyândan tedârik ve kabzına me'mura teslimen ihrâc-ı mevâcibten mukaddem Hazine-i 'Âmireme teslime ziyâde sa'y u gayret eylesin.

Şöyle ki ma'âzenallahü Te'âla meblağ-ı mezbûr ihrâc-ı mevâcibe dek tamamen gelip Hazine-i 'Âmireme teslim olunmamak lazım gelir ise irâd edeceğin i'zâr-ı vahiyeye bir dürlü 'amel ve i'tibâr olunmayacağı malumun oldukça hemen vusûl-i emr-i şerifimde meblağ-ı mezbûru tedârik ve kabzına me'mura teslimen irsâl ve tesyire ziyâde gayret ve senden me'mul olan sadakati icrâya mübâderet eylesin.

Ve sen ki mübâşir-i merkumsun me'mur-ı tahsili olduğun Sâlifü'z-zikir on bir bin dokuz yüz otuz dokuz guruşu mütesellim mûmâ ileyhten ahz ve hazine-i bend ve getirup Hazine-i 'Âmireme teslime müsâra'at ve bilâ-mûceb esnâ-yı rahta meks ve ikâmetten hazer ve mücânebet ve hılâf-ı emr-i 'âlişânım vaz' ve hareketten tehâşi ve mücânebet eylesin.

Ve sen ki Kadı-ı mûmâ ileyhsin, sen dahi mûceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket eylemek bâbında (karalı) şerifimle (boş) vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerifi celilü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-imtisâlimin mazmunu münifi üzere ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timât kılasız.

Hurrire fil yevmil hadi şehir-i Rebiü’l-âhir sene tis‘a ve mieteyni ve elf.

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 38

Sayfa 54- 68

Kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-hükkâm ma‘denü’l-fazlı ve’l-kelâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhü ve kıdvetü’l emâcidü ve’l-a‘yân hassa silahşôrlerimden Adana Mütesellimi Mehmed zîde mecdühü. Tevki‘-i refi‘-i hümâyun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Sen ki Mütesellim mûmâ ileyhsin bin iki yüz sekiz senesine mahsuben Eyalet-i Adana'nın cizye-i şer‘iyesi cibâyeti sana ihâle ve tefviz olunduğuna mebni sâdır olan emr-i ‘âlişânım mûcebince hazine-i merkumenin cibâyetine ikdâm ederek on beş bin üç yüz atmış yedi guruş tahsil eyleyup içinden iki bin üç yüz kırk yedi guruşunu masârifâtına noksan tevkif ve on bin beş yüz guruşu Hazine-i ‘âmireme teslim edup iki bin beş yüz yirmi guruşunu dahi bundan sonra irsâl edeceğine sen bundan akdem bir kıt‘a kâimende ve Mevlânâ-yı mûmâ ileyh i‘lâmında beyân birle nâ-tevzi‘ kalan dört yüz yirmi ‘adet a‘lâ ve iki bin elli altı ‘aded evsat cizye evrakını Dersa‘adete i‘âde eylediğine binâen,

Ol vakitte kuyuda mürâca‘at olundukta Adana eyâleti cizyesi cibâyeti sene-i merkume mahsuben sana ihale ve tefviz olunmakla hâsılâtın olan on beş bin üç yüz altmış yedi guruşun on bin beş yüz guruşu def‘âtı ile dahi Hazine-i ‘Âmireme teslim ve dört bin sekiz yüz altmış yedi guruş zimmetin olduğu derkenar olmakla,

Zimmetin görünen meblağ-ı mezbûrun iki bin beş yüz yirmi guruşu edâsına müte‘ahhid ve irsâle ibrâz-ı gayret edeceğine kâğıdında inhâ etmekden nâşi bir sa‘at evvel irsâle dikkat edup ve küsur kalan iki bin üç yüz kırk yedi guruş masârifin tamamca mahsub olunmak kavâid-i mer‘iyye-i Miriyyenin hılâfı olduğundan başka sen mahallinde olmak hasebiyle bu kadar masraf göstermek nâ-münâsib olmakla fima-ba‘d sadâkat ve gayret ibrâz etmek ve iki yüz dokuz senesi cizye-i cibâyeti

senin ‘uhdene muhavvel olmakla bu defa dikkat ve mâl-ı cizyenin tamamen tahsiline mübâderet eylemen şartıyla hizmet ve sadâkatine binâen masârıf-ı mezbûrenin bin guruşu mahsub olunup küsur kalan bin üç yüz kırk yedi guruşu ber-vech-i muharrer bundan sonra irsâle müte‘ahhid olduğun mâru’z-zikir iki bin beş yüz yirmi guruşu zam ve ‘ilâve olunan cem‘ân üç bin sekiz yüz altmış yedi guruşu seri‘an Hazine-i ‘Âmireme irsâl ve teslime müsâra‘at eylemek bâbında sene-i sâbika evail-i zilhiccesinde sâdır olan emr-i ‘âlişânımdan sonra tarafından vürud ve bu defa Hazine-i ‘âmireme teslim olunan bin guruşu dahi zimmet-i Miriyesinden ferunihâde olduktan gayri ez-teslimât küsur zimmetin kalan iki bin sekiz yüz altmış yedi guruş dahi inşâllahü Te‘âla bu defa ihrâcı musammem olan kapum kulları mevâciblerine tahsisen irsâl ve tesyiri fermânım olmağın te’kiden ve isti‘câlen iş bu emr-i celilü’l-kadrim ısdâr ve Defterdâr-ı Şıkkı evvelim Çukadarlarından İsmail zîde kadrühü ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde ber-minvâl-i muharrer sene-i merkume cizyesi cibâyeti hâsılâtından olan meblağ-ı mezbûrun gayr-i ez-teslim ve mahsub küsur kalan üç bin sekiz yüz altmış yedi guruşdan bu defa gönderdiğin bin guruş ba‘de’l-ihrâc bâki zimmet-i sahiha ve deyn-i sarihan olan iki bin sekiz yüz altmış yedi guruşu vusûl-i emr-i şerifimde tedârik ve ihrâcı mevacibden mukaddem seri‘ân ve ‘acilen Hazine-i ‘Âmireme irsâl ve teslime mübâderet ile senden me’mul olan sadâkatı icrâya dikkat eylesin.

Ve sen ki Mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin sen dahi mûceb-i emri şerifimle ‘amel ve hareket (karalı)

Buyurdum ki hükmü şerifimle vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzere şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i celilü’ş-şânımın maznunu ile ‘âmil olup ‘alâmet-i şerife i‘timât kılasız.

Fi 15 Rabiülevvel 1209

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 55- 69

Bin iki yüz sekiz senesine mahsuben Eyalet-i Adana cizyesi cibâyet ve tahsili bâ-emr-i ‘âli ve ber-vech-i emânet hâlâ Eyalet-i Adana Mütessellimi Silahşor-ı Hazret-i Şehriyârî Hazinedâr Mehmed Ağa kullarının ‘uhde-i sadâkatine ihâle ve tefviz buyrulmaktan nâşi ber-mantuk-ı emr-i ‘âli cizye-i mezkûrun cibâyet ve

tahsiline dâmen-i gayreti dermeyan ve kemâl-i istikâmet ile sa'y-i bî-payan edup sene-i mezbûre mahsuben evrâk-ı cizye-i mezkûru esnâf-ı selase i'tibârıyla re'ayâya tevzi' ve taksim ve emvâl-i nukudun cem' ve tahsil ve mukaddem ve muahhar ceste ceste Der'aliyyeye irsâl ve teslim eylediği mebâlîğ ile bâki kalan evrâk-ı cizyeyi dahi hesâbı üzre Der'aliyyeye i'ade ve irsâl eylediği müfredat defteridir ki ber vech-i ati zikr olunur.

Hurrire fil yevmi's-sâlisi Şehri Cemaziye'l-âhir sene tis'a ve mieteyni ve elf. (1209)

Nefs-i Adana ve nevahisine tevzi' olunan evrak: a'la; 11 guruştan 24 tane 264 guruş	Yine tevzi olunan evrak: evsat cem'ân; 8,5 guruştan 945 tane 8032,5 guruş	Yine tevzi olunan evrak: edna cem'ân yekûn; 5,5 guruştan 505 tane 2777,5	Cem'ân yekûn 11074 guruş On bir bin yetmiş dört guruştur
Tarsus Sancağına tevzi' olunan evrâk beyân olunur.			
'A'la evrak 11 guruştan 3 tane 33 guruş	Evsat evrak 5,5 guruştan 467 tane 2568,5 guruş	Edna evrak 2,75 guruştan 149 tane 409,5 guruş	Kız oluğuna verilen evsat evrak 20 tane 400 guruş
			Karaisalu kazasına verilen evsat tane 10 01 11 57,75 guruş
			Ber-mu'tâd ahz olunan
İçil Sancağına verilen evrâk cizye-i beyân olunur.			
Evsat olmak üzere tevzi' olunan evrak 5,5 guruştan 45 tane 247,5	Ednâ olmak üzere tevzi' olunan evrak 2,75 guruştan 31 tane 85,25 guruş	Misis kazasına verilen evsat evrâk 8,5 guruştan 30 tane 255 guruş	Edna evrâk 5,5 guruştan 18 tane 99 guruş
Cem'ân yekûn 688 guruş			
Nefs-i Adana ve nevahisinden me'huz cem'ân 11074 guruş	Tarsus Sancağından me'huz cem'ân 3468,75 guruş	Kaza-i müteferrikadan fazla olmak üzere 135,5 guruş	İçil sancağından me'huz cem'ân 688,75 guruş
Cem'ân yekûn 15367 guruş			
Bilcümle Eyalet-i Adana: on beş bin üç yüz atmış yedi guruştur			
el-ihracât			
Esna-yı cibayette nefis-i Adana ve nevahisiçün katib ve kolcu neferatı mahiyesi ve ta'amiye-i matbah masârıfı cem'ân: 870 guruş	Tarsus masârıfı 273 guruş	İçil masârıfı 7 guruş	Cizye-i boğçası getiren Çukadar-ı Hazreti Defterdarı Hasan Ağa kullarına verilen hizmet 700 guruş

Cem'ân yekûn 2020	Yine isti'câl emri getiren diğer Çukadar Hazreti Defterdarı diğer Hasan Ağa kullarına verilen hizmet 170 guruş	
Masârîf-ı mezkûrda yalnız iki bin yirmi guruş		
13347 guruş yalnız on üç bin üç yüz kırk yedi guruştur.		
İş bu meblağ mukaddema cizye boğçası getiren merhum Hasan ağa yediyle Der'aliyyeye irsal olunan peşin ma'-harc vezne akçesi tamıyla teslim 1827 guruş	Mütesellim-i mûmâ ileyhın adamı Genç 'Osman kullarıyla yediyle Kapukethudası Çepraslı? damadı ma'rifetiyle teslim 4000 guruş	Defa isti'câl emri getiren merhum diğer Hasan Ağa kulları yediyle mukaddemâ Der'aliyyeye irsâl ve teslim olunan 3000 guruş
Ocak tâtârı Hacı 'Ömer Ağa kulları yediyle Kapukethüdası mûmâ ileyh ma'rifetiyle irsâl ve teslim olunan 2000 guruş	Bundan akdemce kapukethudası mûmâ ileyhın adamı Hacı Eyüb kulları yediyle 'Osman Paşa hazretlerine havâle nâmıyla irsâl 500 guruş	Cem'ân yekûn 11327 guruş Min haysül mecmu': on bir bin üç yüz yirmi yedi guruş irsal olunmuştur.
İş bu bâlâ-yı defterde bast ve beyan tasrih 'ayân olduğu vecih üzere bilcümle Eyalet-i Adana'dan hâsıl olan		

Sayfa 56

On beş bin üç yüz atmış yedi guruştan ber minvâl-i muharrer esnâ-yı cibâyette olan masârîf ve hizmet-i mübâşiriyeleri olan iki bin yirmi guruşu ceste ceste Der'aliyyeye irsâl olunan mârru'z-zikir on bir bin üç yüz yirmi yedi guruşun üzerine zam ile on üç bin üç yüz kırk yedi guruşa baliğ olup ferunihâde olundukta mütesellim mûmâ ileyh kullarının sahhal-baki iki bin yirmi guruş deyni kalmış iken bu esnada Çukadar Hazreti Defterdarî İsmail Ağa kullarıyla vürud eden emr-i celili's-şânın mefhumu münifi üzere iki bin yirmi guruşu masârîf ve hizmet mübâşiriyelerin fakat bin guruşu kabule karin buyrulup mâ'adası mutâlebe buyrulamakla mütesellim mûmâ ileyh kulları imtisâlen li emri'l-'âli deyn bâkisi olan iki bin yirmi guruşun üzerine gayr-i makbul bin yirmi guruşu zam ile cem'ân üç bin kırk guruşu bu defa Der'aliyyeye irsâl ve teslim üzre olup ve nâ-tevzi' kalan evrâk-ı bâkâya dahi hesabı üzre mukaddemâ Dersa'âdete irsâl edildiği iş bu mahalle şerh verilip imzâ ve temhir olunmuştur.

... .. Aleyh

el-Hac 'Osman el-Mevla hilâfe bi-Medine-i Adana el-mahrûse

Nemekahü el-fakir İzze şânühü

gufıra lehü

Sayfa 57- 70

Mefâhirü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm, me'âdinü'l-fezâili ve'l-keîâm Adana Kâdisıyla ve Adana Eyâletinde vâki' sâir kazaların kuzât ve nüvvâbı zîde fazlühüm ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân bu defe Adana Eyaletine mütesellim nasb olunan Ahmed zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümâyün vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Sâbık Adana Valisi ve Hotin muhâfızı düstür-ı mükerrem, müşir-i müfehhem, nizâmü'l-âlem Vezirim Ferhat Paşa Edâmellahü Te'âla iclâlehü tarafından bundan akdem Adana Eyaletine hâssa silahşôrlerinden kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Karcızâde Mehmed zîde mecdühü emr-i şerifimle mütesellim nasb olunmuştu.

el-hâlet-ü hazihi eyalet-i mezkûre Vüzerâ-yı 'ızâmımdan birine tevcih olununcaya kadar zabt ve rabt-ı memleket ve himâyet ve sıyâneti fukarâ-yı ra'ıyyet, def-i mazârr-ı erbab-ı fesâd ve şekâvete liyâkatı pezir-aver ve re'âyaya-perver ve mücerrebü'l-etvâr birinin mütesellim nasb ve ta'yin olunmasından labüd ve muktezi ve Dergâh-ı mu'allâm Kapucubaşılarından hâlâ Bozok Sancağı mutasarrıfı iftihâru'l-emâcidi ve'l-ekârim Cebbarzâde Mir Süleyman dâme mecdühünün mu'temed adamlarından mûmâ ileyh Ahmed zîde mecdühü evsâf-ı mezkûra muttasıf ve zabt ve rabt-ı memlekete muktedir idiği zâhir vecihle olmaktan nâşi mûmâ ileyhi şimdilik eyalet-i mezkûreye Mütesellim nasb olunması hususuna irâde-i padişahaneme te'alluk etmekle hâssaten iş bu emri şerifim isdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi siz ki mevlânâ-yı mûmâ ileyhim siz mûmâ ileyh eyalet-i mezkûreye mütesellim nasb olunduğu malumunuz oldukta ber-vech-i meşruh mütesellimlik-i mezkûru müşârun ileyh Ferhat Paşa'nın infisâli tarihi olan iş bu bin iki yüz dokuz senesi mah-ı Rebiü'l-âhîrinin yirminci gününden i'tibâr ile mûmâ ileyhe zabt ve eyalet-i mezkûreden Adana valilerine tahsis kılınan hâs ve hazariye ve 'âidât ve tayyârât-ı ^{kadimden} ola geldiği vecihle ahz ve kabz ettirilip mütesellimliği umuruna mağzül-ü mezkûru ve ahardan ferd-i vâhidi bir dürlü dahl ve te'aruz ettirmeye.

Ve sen ki mûmâ ileyhsin mütesellimlik-i mezkûru bâlâda tahrir olunduğu vecihle zabt ve valilere mahsus olan hazariye ve hâs mahsulü, 'âidat ve tayyârât-ı sâireyi kadimden olageldiği vecihle ahz ve kabz ve mevkufen mumzi defteriyle hıfz edip ba'dehü ne vecihle emr-i şerifim sâdır olur ise mûcebi muktezâsıyla 'amel ve

hareket ve sekene-i memleket ve fukarâ-yı ra'yyetin himâyet ve sıyânetlerinde hilâf-ı rızâ-yı hümayunum hareketi tecviz ile mazhar-ı muaheze ve 'ıkâb olmaktan begâyet tehâşi ve mücânebet eylemek (karalı) şerifimle vusûl buldukta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lazimü'l-imtisâlimin mazmunu itâ'at-makrunuyla 'âmil olup hilâfından hazer ve mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timât kılasız.

Fi evasıt-ı şehri-i Cemaziyelula sene tis'a ve mieteyni ve elf.(1209)

Vasale ileyna fi 21 C 1209

Be- Makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 39

Sayfa 58- 71

Kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhü ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Sadrâ'zam Nezaretinde olan evkâftan Adana'da vâki' Ramazan oğlu Piri Mehmed Paşa ve oğlu Halil Bey veled-i Ramazan vakfının Kâimmakâm-ı mütevellisi kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân es-Seyyid Halil Mâhir zîde mecdühü Divan-ı hümayunuma 'arzuhal edip yed-i vâhiden zabt olunmak şartıyla vakf-ı mezbûra berât-ı âlişânımla Kâimmakâm mütevellisi nasb ve ta'yin olunmakla bin iki yüz dokuz senesi muharremi guresinden zabt eylemek üzre tarafından Hacı Hüseyin nâm kimesneyi Kâimmakâm mütevellisi vekili nasb ve ta'yin etmekle vakf-ı mezbûr-ı mezkûru Hacı Hüseyin tarih-i merkumdan zabt ve rabt edip umuruna ve umur-ı vakfa ahardan kimesneye dahl ve ta'arruz ettirilmeyip umur-ı vakf ancak kendine ru'yet ve idâre ettirilmek için emri şerifim verilmek bâbanda istid'â-yı 'inayet eylediği ecilden,

Hazine-i 'Âmiremde mahfuz Anadolu muhasebisi defterlerine nazar olundukta vakf-ı mezbûrun ber-vech-i meşrut mütevellileri olan evlâd-ı vâkıftan es-Seyyid Mehmed Sâdık Bey ibn-i Süleyman es-Seyyid Feyzullah Bey ibn-i Süleyman ve es-Seyyid Davud Bey ibn-i Süleyman ve Hasan Bey ibn-i 'Ali zîde mecdühüm mutasarrıflar olup umur ve vakıf yed-i vâhiden zabt ve idâre olunmak her vecihle vakf-ı mezbûra enfa' olmağla mütevelliyûn-ı mezbûrûn taraflarından Sadrâ'zam

mektubî hulefâsından mûmâ ileyh es-Seyyid Halil Mâhir ibn-i İbrahim zîde mecdühü müceddeden iki yüz dokuz senesi Rebi'ü'l-evvelinde mütevellî kâimmakâmı nasb ve ta'yin olunduğu darkenâr olmağın, imdi derkenârı mücebince 'amel olunmak (kararı)

Buyurdum ki hükm-i şerifim vardıkta bu bâbta sâdır olan emrim üzere 'amel edip dahi ber vech-i muharrer vakf-ı mezbûrun tevliyeti evlâd-ı vâkıftan mûmâ ileyhimin üzerlerinde olup tarih-i mezbûrda muma ileyh mütevellî-Kâimmakâmı nasb ve ta'yin olunduğu hazine defterlerinde mukayyet olmağla,

Siz ki kadı ve mütesellim mûmâ ileyhimasız vakf-ı mezbûru sene-i mezbûre Muharremi guresinden zabt eylemek üzere mûmâ ileyh tarafından Kâimmakâm-ı mütevellî vekili nasb ve ta'yin eylediği merkum Hacı Hüseyin zîde kadruhüye zabt ve rabt ettirip mugayir-i emr-i 'âlişânım umuruna ve umur-ı vakfa taraf-ı ahardan kimesneyi mudâhale ve ta'arruz ettirmeyesiz. Şöyle bilesiz 'alâmeti şerife i'timât kılasız.

Tahriran fittasi'ı 'aşara Cemaziye'l-evvel sene tis'a ve mieteyni ve elf.
(1209)

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Münce-i Sadrâ'zam mektubu vardır.

Vasala ileyna fi 13 Receb1309

Ferman No: 40

Sayfa 59- 72

Suret-i Berât-ı 'âlişândır ki

Mahallinden 'aynıyla nakil olunmuştur.

Adana'da vâki' Ramazan oğlu Piri Mehmed Paşa ve evkâf-ı Halil Bey veled-i Ramazan vakfının ber-vech-i meşrut mütevellîleri olan evlâd-ı vâkıftan es-Seyyid Mehmed Sadık Bey ibn-i Süleyman ve Seyyid Feyzullah Bey ibn-i Süleyman ve es-Seyyid Davud Bey ibn-i Süleyman ve Hasan Bey ibn-i Ali Mutasarrıf olup umur-ı vakıf yed-i vâhidden zabt ve idâre olunması her vecihle vakf-ı mezbûra enfâ' olmağla mezkûrân Seyyid Mehmed Sâdık Bey ve Hasan Bey mutasarrıf olduğu hisselerine diğer müşterekleri merkum Feyzullah Bey huzûr-ı şeri'de taraflarından Kâimmakâm-ı mütevellî nasb ve ta'yin ve tevliyet-i mezbûrun rub'-ı âhirine mutasarrıf olan mezbûr Davud Bey müşterekleri merkumün ile müttefik

olmadığından mâ'ada umur-ı vakfı idâre ve ru'yetine 'adem-i liyâkatini mürtezika ve evlad-ı vâkıftan mevsuku'l-kelâm

kimesnelerin ihbarlarıyla bundan akdem vakf-ı mezbûrun yed-i vâhiden zabtıçün bâ-emr-i 'âli mezbûr Feyzullah Bey Kâimmakâm-ı müteveli nasb ta'yin olunmuş olup lakin mezbûr Feyzullah Bey dahi bu esnâda umur-ı vakfı idare ve ru'yetten 'aciz olduğundan Kâimmakâmlıktan eyledim bir vecihle zabt ve idaresine muktedir değilim diye meclis-i şer' de Kâimmakâmlıktan keff-i yed etmekle vakf-ı mezbûrun idâre ve ru'yeti için müstakim ve mücerrebü'l-etvar bir müteveyyin kimesnenin Kâimmakâm nasb olunması

Tıbika aslehu'l-hatır es-Seyyid Mehmed Abdullah takiyyüddin Mevla hilâfe bi- mahkemet-i Mahmud Paşa-bi-Dâri'l-hilâfeti'l- 'aliyye Nemekahü; el-fakir ileyhi izzetü şanühü

lazım ve mühim olmakla mektubî ve Sadr-ı 'âli Hulefâsından erbâb-ı istihkâktan iş bu rafi'ü tevki'-i refi'i's-şân Hâkânî es-Seyyid Halil Mâhir ibni İbrahim zîde mecdühünün Kâimmakâm nasb ve ta'yin olunmasını hâlâ vakf-ı mezbûrun bil-meşruta mütevellileri mezbûrûn es-Seyyid Mehmed Sadık Bey ve Feyzi Bey ve Hasan Beyden her biri mûmâ ileyhın Kâimmakâm nasb olunmasını matlub eyleyip ancak tevliyet-i mezbûrun rub'una mutasarrıf olan mezbûr Davud Bey hâzır bi'l-meclis olmamağla mezbûrun hâl-i keyfiyeti sual olundukda evlad-ı vâkıftan Mehmed Necib Bey ve Mehmed Emin Bey ve Vasfiye Hânım ve Hayriye Hânım ve 'Âişe Hânım ve 'Afife Hânım ve mürtezika-i vakıftan Katib-i muhâsebe el-Hac Abdullah ve sâir mevsuku'l-kelâm kimesneler cevaplarında gaib-i mezbûr Davud Bey vakf-ı mezbûrun idâre ve ru'yetine gayr-i muktedir olduğundan mâ'ada kendüden dahi emniyetimiz olmayıp eğer umur-ı vakfın ru'yeti merkuma ihâle olunur ise vakf-ı mezbûrun harâb ve külliye perişânına bâ'is olacağı zâhir olmakla mûmâ ileyh es-Seyyid Halil Mâhir Kâimmakâm-ı Müteveli nasb olunması matlubumuzdur diye bilcümle evlad-ı vâkıf ve mürtezika vech-i meşruh üzre ihbâr etmeleriyle mûmâ ileyh Kâimmakâm nasb olunmasını istid'â-yı 'inâyet eylediklerin Evkâf müfettişi Hilmi Adem zîde 'ilmühü 'arz etmekle tevliyet-i mezbûrenin rub' hissesi evlad-ı vâkıftan es-Seyyid Mehmed Sâdık Bey ibn-i Süleymanın ve rub' hissesi dahi kezâlik evlad-ı vâkıftan es-Seyyid Feyzullah Bey ibn-i Süleymanın ve rub' hissesi ekber-i evlâd-ı vakıftan es-Seyyid Davud Bey ibn-i Süleymanın ve rub' hissesi ekber-i evlad-ı vâkıfta Hasan Bey ibn-i 'Alinin ber-vech-i meşrut üzerlerinde olup Kâimmakâmlık kaydı bulunmadığı derkenar olunmağın mücebince Kâimmakâm nasb ve tevcih

olunmak fermânım olmağın hakkında mezid-i 'inâyet-i padişâhânem zuhura getirip bin iki yüz dokuz senesi Rebi'ü'l-evvelinin yedinci günü tarihiyle müverrah verilen ru'us-ı hümâyun mücebince bu berât-ı hümâyunu verdim.

Buyurdum ki mûmâ ileyh es-Seyyid Halil Mâhir ibn-i İbrahim zîde mecdühü vardıkta vech-i meşruh üzere vakf-ı mezbûrun Kâimmakâm-ı mütevellisi olup hizmeti lazımesin bî-kusur mer'î ve müeddî kıldıktan sonra iş bu berât-ı şerif-i 'âlişânıma mugâyir zabt ve rabt-ı Kâimmakâmlığı icraya taraf-ı ahardan vechenmine'l-vücut ve sebeben mine'l-esbâb mani' ve müzâhim olunmayıp dahl ve ta'arruz eylemeyeler şöyle bileler 'alâmeti şerife i'timâd kılalar.

Tahriran fil yevmi'l-hamisi şehri Rebi'ü'l-âhir sene tis'a ve mieteyni ve elf.
(1209)

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 60- 73

Kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Bu sene-i mübarekede 'âzim-i beytullahi'l-harâm olan Huccâc-ı müsliminin ve Surre-i hümâyunumun meshuben bil emn imrâr ve mahal-i maksudelerine ihtimâm ve sa'y-i bişümâr olunmak matlub-ı hümâyunum olduğuna binâen bu hilâlde 'ala vechil mu'tâd Surre-yi hümâyunum Haremeyn hazinesinden ihrâc ve Surre Emîni nasb olunan Dergâh-ı mu'allâm Kapucubaşılardan iftihârü'l-emâcidi ve'l-ekârim İsmail dâme mecdühüye teslim ve Üsküdarâ nakil ve bi-'avnihi Te'âla ahar-ı receb-i şerifte Üsküdardan hareket eylemek üzere olup selamete Surre-yi hümâyunumun Şâm-ı şerife isâl ve Huccâc-ı müsliminin âminîn ve sâlimîn mürurları Husus-ı Saltanat-ı Seniyyemin akdem umur ve 'azam matlubundan idiği beyândan müstağni olmağla resmi ihtiyâta ri'ayet ile şimdiden re's-i hudud Adana'dan nihâyet-i hududun olan Halebe varınca yolların gereği gibi tathirine ve hatene-i eşkıyâ olan mahallerin muhafazasıyla kuttâ'i't-tarik ve sâir erbâb-ı şekâvetin def ve tedmirlerine mezid-i sa'y ve dikkat eylemek üzere mukaddemce her kazânın hukkâm ve zâbitânına tenbih ve te'kide ikdâm ve fevc fevc varan huccâc-ı zü'l-ibtihâcî ve Surre-i hümâyunumu müstevfa ve mükemmel adamlarınla istikbâl ve menzil-be-menzil teşyi'leriyle nihâyet-i hududa dek sâlimen irsâl ve isâlleri hâlâtına kemâl-i ihtimâm

ve sa'yî mâlâ kelâm eylemek için mahsus iş bu emr-i şerifim ısdâr ve Sadrâ'zam Tâtârlarından kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân 'Alî zîde kadruhû ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde ol dem istikbâli şimdiden 'acâleten tenbih ve ihzâr ile huccac-ı zü'l-ibtihâcın mashûben bil-emn mürurları hâlâtına sarf-ı mukadderet eylemek matlub-ı şâhânem olmağla, fevc fevc varan huccâc-ı müsimini sâlîmen hududundan imrâr ve Surre-i hümâyunumu mükemmel ve müstevfî adamlarınla ol beklediği vecihle istikbâl ve tesyî' ettirerek Haleb hududuna ve 'aziz toprağına isâl-i tesyire nihâyet ve sa'y ve kudretini sarf eyleyip,

Şöyle ki sana bu mertebe tenbih ve te'kid olunmuşken me'âzallahu Te'âla i'mâz ve rehâvet gûna hareket vuku'uyla nâ-mülâyim bir hâlât zuhuru sem'-i hümâyunuma vasıl olmak lazım gelir ise 'özür ve 'illetin kat'â kabule karin olmayıp mazhar-ı eşedd-i 'ikâb olacağını cezman ve yakinen bilup ona göre 'amel ve hareket ve rızâ-yı hümâyunuma mugayir kat'â kusur vuku'undan ve merâsim-i 'azim ve ihtiyâta münâfî ser-mû vaz' ve hâlâttan begâyet tehâşi ve mücânabat eylemek bâbında (karalı-boş) vusûl buldukta bu bâbta vech-i meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur olan fermân-ı vecibü'l-ittibâ' ve lazimü'l-imtisâlimin mazmunu itâ'at-makrunu ile 'âmil olup hilâfından be-gâyet tehâşi ve mübâ'adet eyleyesin. Şöyle bilesin; 'alâmeti şerife i'timât kılasın.

Tahriren fi evsat-ı şehri Cemâziye'l-ahar sene tis'a ve mieteyni ve elf (1209)

Be-makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 41

Sayfa 61- 74

Huccac Emri

Mefâhirü'l-kuzâtı ve'l-Hükkâm ma'denü'l-fezâili ve'l-kelâm Adana'dan Hama'ya varınca yol üzerinde vâki' kuzzât ve nüvvab zîde fazlühüm Kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütessellimi (boş) zîde mecdühü ve mefâhirü'l-emâsili ve'l-akrân Yeniçeri Serdarı ve Kethüda erleri ve a'yân ve nüvvab ve işçileri zîde kadruhüm. Tevki'-i refi'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Haremeyn-i şerifeyn ahalisine be her sene mu'tâd ve irsâl olunan Surre-i hümâyun mekremet-makrûnem bu sene i mübarekede dahi nakden hazine-i 'amiremden ihrâc ve bu defa Surre emini nasb olunan Dergâh-ı mu'allam

Kapucubaşlarından iftihâru'l-emâcidi ve'l-ekârim İsmail dâme mecdühüye teslim ve ol savb-i sa'âdet Adana tesyîr olunmakla Surre-i hümâyun ile mûmâ ileyh ve refâkatinde olan huccac-ı müslimin yollarda ve menâzilde muhâfaza ve muhâreselerine takayyüd ve ihtimâm olunmak ehem-i mehâmden olmağın,

Surre-i hümâyunum Konya'ya vusûlünde Konya Mütessellimi Konya'dan alıp yollarda ve menâzilde muhâfaza ve mühârese ederek Adana'ya getirup sen ki Adana Mütessellimi mûmâ ileyhsin sana teslim ve yedinden temessük cânib-i şer'iyeden huccet-i şer'iyeye alıp der devletmedârıma irsâl eylemek üzere emr-i şerifimle me'mur olmağla vech-i meşruh üzere Surre-i Şerifem Adana'ya lede'l-vusûl sana teslim oldukda ... adamlarınla olageldiği vecihle Surre-i Şerifemi alup Hamâ'ya varınca yol üzerinde vak'î kazalarda mevcut bulunan sipâh ve siladâr ve dergâh-ı mu'allam bekçileri neferâtı darb-ı harbe kadir tüfenk endaz il erleri kaza bekaza ihrâc Surre-i hümâyun ve emin-i mûmâ ileyhın ve refâkatinde olan Huccac-ı Müsliminin Adana'dan Hamâ'ya varınca menâzilde ve merâhilde ve nuzul eyledikleri mahallerde ve gecelerde emniyet hâsıl olacak vecihle muhâfaza ve mühâreselerine ihtimâm-ı tam ederek eminen ve salimen Hamâ'ya götürüp Hamâ mütessellimi dahi Şâm-ı şerife götürmek üzere mütessellim mûmâ ileyhe teslim ve yedinden teslimi müşar temessük cânib-i şer'idan huccet-i şer'iyeye alıp geri avdete ihtimâm ve dikkat ve bu takrib ile re'âya ve berâyâ ve sükkan-ı vilayete bir dürlü zulüm ve te'addi olunmaktan hazer ve mücânebet ve hucceti şer'iyeye-i mezkûreyi Der'aliyyeme tesyire müsara'at eylesesin. Bu sene-i mübâreke sinin-i sâireden ziyâde Surre-yi hümâyun ve huccac-ı müsliminin muhafazasına ihtimâm olunmak Emr-i hümâyunum olmağın,

Şöyle ki 'iyazenbillahi Te'ala yollarda ve menâzilde ednâ mertebe zarar ve gerîd isabet eylemek ihtimali olur ise bir dürlü 'özü'n ve 'illetin karin-i isga olmâyıp 'itâb-ı mazhar olacağınız muhakkaktır. Ona göre 'amel ve hareket,

Ve siz ki mevlânâ ve mütessellim mûmâ ileyhimsiz bâlâda beyân olunduğu vecihle mu'tad ve kadim üzere menâzil ve yollarda Surre-i hümâyunu gereği gibi muhâfaza birle sâlimen Hama Mütessellimine teslim olunması hâlâtına bezl ve sa'y u kudret edip zinhâr zinhâr miktar-ı zerre bahâne ve taksirden gayetü'l-gaye hazer ve mücânebet (karalı) Sadrâ'zamım Birun Ağalarından kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân Konakçı ta'yin olunan el-Hac Hüseyin zîde kadruhü, hükmü şerifimle vusûl buyurdukta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ ve lazimü'l-imtisâlimin mazmunu itâ'at-makrunuyla 'amel ve hareket ve hilâfından hazer ve mücânebet eylesesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife itimat kılasız.

Tahriran fi evâhiri şehri Cemâziye'l-âhir sene tis'a ve mieteyni ve elf (1209)

Be-makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 42

Sayfa 62- 75

Bâ Hatem Kebir Yusuf Paşa

Hâlâ Medine-i Adana'da mesned-nişin şeri'at-i garra faziletli Efendi zîde fazluhü ve 'ulemâ-i kirâm ve kadir-nişin zevi'l-ihtirâm Efendiler zîdet 'ilmühüm ve kâimmakâm, nakibü'l-eşrâf Efendi zîde şerefühü ve kıdvetü'l-emâcidi ve'l-a'yân Silahşôran-ı Hâssa Mütesellimimiz 'izzetli Mehmed Ağa zîde mecdühü ve fahru'l-akrân Serdar Ağa ve Miralây ve ağavât-ı sâire ve iş erleri zîde kadruhüm inhâ olunur ki:

Öteden beri Eyâlet-i Adana'da senede iki taksit ile bâ-emr-i 'âli tarafımıza ta'yin ve tahsis kılınan imdâd-ı hazariye malı vakit ve zamanıyla edâ olunmak şurut-ı meri'yeden olmakla iş bu bin iki yüz dokuz senesine mahsuben Muharremü'l-harâm i'tibârıyla taksit-i sâni malının vakit ve zamanı hulûl etmekle kanûn-ı kadîm ve ola geldiği vecihle nefis-i Adana ve nevahisinin ber-mu'tâd-ı kadîm sehmi olan üç bin üç yüz yetmiş beş guruşu bir an akdem ve bir sa'at mukaddim ahâlilerinize tevzi' ve taksim ve yerlü yerinden cem' ve tahsil ve kabzına me'mura edâ ve teslim edup ve Adana menzili dahi umur-ı mühimme-i müsta'cileden olmağla bu eyyâmda senesi karin-i hitâm olmağla sene-i cedidini bir kaviyyü'l-iktidâr kimesneye iltizâm ile ru'yet ve temşiiyeti lâbüd ve lazimü'l-ihtimâmdan olduğuna binâen cümleliz ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'-i 'aliyye madde-i mezkûreteyn bir kadem akdem tanzim ve tertibine bil-ittifâk sa'y ve dikkat eylemeleriniz bâbında Divan-ı Adana'dan iş bu buyruldu tahrir ve ısdâr ve fahrü'l-akrân Kaftânî Hasan Ağa ile irsâl olunmuştur.

Bimennihi Te'âla vusûlünde sizler ki şâyeste-i hitâb-ı müstâbsız. Salifü'z-zikir imdad-ı hazariye malını ve umur-ı menzili 'aceleten ve sâri'an ber vech-i meşruh ru'yet ve nizâma bend hususuna mezid-i ihtimâm ve gayret ve ber-mûceb-i buyruldu 'amel ve hareket ve hilâfından hazer ve mücânebet olunmak deyu.

Fi 11 L (Şevval) 1209

Sayfa 63- 76

Kıdvetü'l-kuzatı ve'l-hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-kelam Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Hassam silahşôrlerinden Adanalı Karcızâde Mehmed zîde mecdühü ve zikri âti akçenin tahsiline bu defa mübâşir ta'yin olunan Defterdar-ı Şıkk-ı evvelim Çukadarlarından el-Hac Ahmed. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Hasan Paşazâde Mustafa Bey ve Ahmed Bey ve Mehmed Beyin Mâlikâne 'uhdelerinde olan Cema'athâ-yı Yörükân Adana ve Tarsus ve Sis mukâta'asının iki yüz bir senesinden sekiz senesine gelince gayr-i ez-teslim zimmetlerinde bâki kalan emvâl-i Miriye'nin tahsil-i irâde olundukta Mâl-ı Miri re'âyâ zimmetlerindedir deyu cevap vermelerine mebni,

Ol vakitte Dergâh-ı mu'allam Kapucubaşılardan Cabbarzâde Mir Süleymân dâme mecdühu ma'rifetiyle re'âyâdan on dört bin yedi yüz elli gurus tahsil ve Hazine-i 'âmireme irsâl ve teslim birle mâ'ada bâkâya kalan kırk dokuz bin sekiz yüz doksan dokuz gurusun müteahhiren tahsili bâbında sâdır olan emr-i şerifim Mir mûmâ ileyh tarafına lede'l-vürud,

Yörükân taifesi bu sene-i mübarekede 'âdet-i kadimleri üzere yâylâklarına gidemeyüb havf ve haşyetlerinden vesveseye tabi' olmalarıyla Mir-mûmâ ileyh tarafından ve derviş nâm kimesnei mütesellim nasb ve ta'yin ve bâkâya-yı mezkûrun Yörükândan tahsili hususuna kendüye tenbih eylediğine mebni Der'aliyyeme tevârüd eden kâimesi mefhumu emr-i mezkûrun kaydı bâlâsına şerh verilup iş bu dokuz senesi malı olan dokuz bin sekiz yüz bu kadar gurusu dahi 'ilâve ile tahsili lazım gelen cem'ân elli dokuz bin yedi yüz altmış sekiz gurusun te'kidi hâvi iş bu sene-i mübareke Cemâziye'l-ılası evâsıtında emr-i şerifim verilmişti.

el-hâlet-ü hazihi bir akçe zuhûr etmemekle sen ki Silahşôr-ı mûmâ ileyhsin senden meşhud olan fart-ı gayret ve tahsil-i emvâl-i Miriyede zuhûra gelen hamiyetine nazaran bakâyâ-yı mezkûrun tahsil ve irsâliyesinden matlub-ı şâhânem olmağla bu kadar külliyyetlü emvâl-i Miriye'nin 'ukde-i te'hiri duçâr ile karin-i telef olmasına bir vecihle rızâ-yı mülûkânem olmamağla mebâlîğ-ı mezbûru icâb ve iktizâ edenlerden ma'rifetinle 'ala eyy-i hâlin tahsil olunmak fermanım olmağın hassaten iş bu emr-i celilü'l-kadrim ısdâr ve mübâşir-i merkum ile irsâl olmuştu.

İmdi vusûlünde masarifat-ı Miriye'nin kesretine binâen akçenin eşedd-i lüzumu olduğu ma'lumun oldukta bâlâda tahrir ve beyân olduğu üzere Mir-i mûmâ ileyhimin ber-vech-i iştirâken 'uhdelerinde olan mukâta'a-i mezkûrun iki yüz

bir senesinden dokuz senesine gelince zimmetleri iktizâ eden elli dokuz bin yedi yüz altmış sekiz guriş ma‘rifetin ve ma‘rifet-i şer‘ ile vel-hâsıl her ne vecihle ve ne tarikle olur ise olsun icâb ve iktizâ edenlerden ‘ala eyy-i hâlin tahsil ve Hazine-i ‘Âmireme irsâl ve tesyire mezid-i sa‘y ve gayret ve hilâf-ı emr-i ‘âlişânım vaz‘ ve hareketten tehâşi ve mücânebet eylesin.

Ve sen ki mübâşir-i merkumsun tahsiline hassaten me‘mur kılındığın mebalîğ-i mezbûru silahşörü mûmâ ileyhin

Sayfa 64

Ma‘rifeti ve ma‘rifeti şer‘ ile ve mübâşeretinle yerlû yerinden ve icâb ve iktizâ edenlerden tamamen ve kâmilin tahsil ve yanına istishâb getirup Hazine-i ‘Âmireme teslim eylemeye ziyâde sa‘y ve gayret ve beyhude meks ve ikâmetten hazer ve mücânebet eylesin.

Ve sen ki Kadı mûmâ ileyhsin sen dahi mûceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket eylemek bâbında Fermân-ı ‘Âlişânım sâdır olmuştur. Buyurdum ki hükmü şerifimle vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerifi celilü’ş-şân-ı vâcibü’l-ımtisâl ve lazimü’l-ittibâ‘ımın mazmunu itâ‘at-makrunu ile ‘âmil olup hilâfindan mübâ‘adet eylesiniz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timât kılasız.

Tahriran fi’l-yevmi’l-hamisi Ramazan sene tis‘a ve mieteyni ve elf (1209)

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 43

Sayfa 65- 77

Kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-Hükkâm, ma‘denü’l-fazlı ve’l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû ve kıdvetü’l-emâcidü ve’l-A‘yân Adana Mütessellimi zîde mecdühü. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Sadrâ‘zam mektubî hulefâsından kıdvetü’l-emâcidi ve’l-a‘yân Seyyid Halil Mâhir zîde mecdühünün Der‘aliyyeme takdim eylediği ‘arzuhalinde Sadrâ‘zam nezaretinde alude evkâftan mûmâ ileyhin bâ-berât-ı ‘âli Kâimmakâm-ı mütevellisi olduğu Ramazanzâde vakfının icâre-i vâhide ile icâr olunagelen musakkafâtından iki yüz dört senesine mahsuben Adana’da vâki‘ han-ı cedid icâresi olmak üzere kaza-i mezbûrede sâkin Yeğenzâde Seyyid Mehmed Sa‘id ve Hacı Beyzâde Mustafa Bey

demekle arif kimesneler zimmetlerinde sekiz yüz ve iki yüz beş ve altı ve yedi ve sekiz senelerine mahsuben dahi yine han-ı mezkûr icâresi bakâyâsından yine merkumân zimmetlerinde sekiz yüz cem‘ân bin altı yüz guruş ve yine kaza-i merkumede kain Eğilmez Hânı iki yüz sekiz senesi icâresinden ‘Abdullah Paşazâde Ahmed Beyin ve Mehmed Bey nâm kimesneler zimmetlerinde yüz altı guruş ve Çarşuhânı icâresinden Çukadarzâde ‘Abdûlgani Bey nâm kimesne zimmetinde iki yüz dört ve beş senelerinden bin sekiz yüz elli beş ve Silahşôran-ı Hassadan Adana Mütessellimi sâbıkan Hazinedâr Mehmed zîde mecdühü zimmetinde altı ve yedi ve sekiz senelerine mahsuben Çarşuhânı icâresinden üç bin yedi yüz elli ve Ahmed bey ve Mehmed Bey nâm kimesneler ile Elif nâm Hâtun zimmetlerinde Habbâz fırını ve ma‘lumu’l-‘aded kahve ve dükkânları icârâtından yedi ve sekiz senelerine mahsuben üç yüz elli ve Külâhçı Hacı Mustafa zevcesi demekle ‘arife Zelihâ nâm Hâtun zimmetinde kahve dükkânı icâresinden dört ve beş ve altı ve yedi ve sekiz senelerinden doksan ve Vali sarâyı kirâsı olmak üzere altı ve yedi ve sekiz senelerine mahsuben ahâliyeden ma‘lumü’l-esâmi kesân zimmetlerinde üç senelik, bin elli ve Kara Hasan oğulları demekle meşhur kimesneler zimmetlerinde ma‘lumu’l-‘aded dekâkin icârâtından üç yüz, cem‘ân dokuz bin yüz kırk beş guruş emvâl-i vakıf tecemmu‘ ve terâküm eylediği ve lede’l-mütâlebe edâdan imtinâ‘ eyledikleri ve eshâb-ı vezâyifin idâresi ve cevami‘-i vakfın masârıfı bu makule hâsılâtın mahallerinden tahsiline menut idiği beyânıyla,

Sadrâ‘zam Çukadarlarından kıdvetü’l-emâsili ve’l-akrân ‘Abdullah zîde kadruhü mübâşeretiyle salifü’z-zikir dokuz yüz kırk beş guruş merkumlardan tamamen tahsil ve tarafından kabzına me’mura teslim ettirilmek bâbında emr-i şerifim sudurunu istid‘â eylediğine binâen.

Siz ki mevlânâ ve mütesellim mûmâ ileyhimâsız vech-i meşruh üzere Çukadâr mûmâ ileyh mübâşeretiyle mahalinde şer‘iyle ru’yet ve icâb edenlerden tahsil ve kabzına me’mura teslim ettirilmek fermânım olmağın,

İmdi siz ki mevlânâ ve mütesellim mûmâ ileyhimâsız marifetiniz ve mübâşir mûmâ ileyh ma‘rifetiyle merkumûnu mahallinde huzûr-ı şer‘a ihzâr ve ber vech-i muharrer şer‘iyle ru’yet ve lede’s-sübut salifü’z-zikir icârât-ı vakfı tamamen ve kâmilten tahsil ve mûmâ ileyhin tarafından kabzına me’mura edâ ve teslime mübâderet ve hilâfından mücânebet eylemeniz bâbında Ferman-ı ‘Âlişânım sâdır olmuştur buyurdum ki;

Vusûl buldukta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lazimü'l-îmtisâlimin mazmunu itâ'at-makrunuyla 'âmel ve hareket ve hilâfindan hazer ve mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timât kılasız. Tahrir fi evasıt-ı şehri-i Cemâziye'l-âhir sene tis'a ve mieteyni ve elf (1209)

Be-makam-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Sayfa 66- 78

Kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-Hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû ve kıdvetü'l-emâcidü ve'l-a'yân Adana Mütesellimi (boş) zîde mecdühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Sadrâ'zam mektubî hulefâsından Ahmed Necib zîde mecdühûnun Adana sükkânından Hacı Bey demekle ma'ruf kimesne zimmetinde bedel-i iltizâmdan olmak üzere bin yüz doksan dokuz senesinden beru ve gayr-i ez-teslimât bâ-temessük üç bin iki yüz yetmiş üç ve diğer bir kıt'a temessük mücebince dört yüz cem'ân üç bin altı yüz yetmiş üç gurusu alacağın kable'l-ahz merhum Hacı Bey fevt oldukta terekesini ahz ve kabz eden kazâ-i mezbûrda sâkin ma'lumu'l-esâmi vereselerinden mal-ı müteveffâdan mutalebe olundukta,

Kendi kavilleri üzere iki üç kat ziyâde bahâsıyla fakat sekiz yüz yirmi dokuz gurusluk eşya irsâl edup bâkisini ekl ve bel' sevdasıyla bu gün yarın edâ ederim deyu 'avk ve te'hir ve ibtâl-i hak ve ğadr dâ'iyyesinde oldukların mûmâ ileyh mukaddema bâ-'arzuhal lede'l-inhâ vel-istid'â ahz hususuna me'mur Halil Mâhir zîde mecdühü mübâşeretiyle mahallinde şer'ile görölüp ba'de's-sübut icâb ve iktizâ edenlerden tahsil olunmak bâbında bin iki yüz dört senesi evâhir-i Şevvalinde emr-i şerifim sâdır olmuştu.

el-haletü hazihi mûmâ ileyhin Der'aliyyeme takdim eylediği 'arzuhalinde ber-vech-i muharrer sudur eden emr-i şerifin infâz ve icrâsı mümkün olmayıp ve mübâşir mûmâ ileyh tehi-dest avdet ettirilmiş olduğundan meblağ-ı mezbûr pesmânde olduğu ve bu vecihle mağdur ve rehnedâr olduğu beyânıyla mukaddemâ sâdır olan emr-i şerifim mücebince Sadrâ'zam Çukadarlarından ahar hususa me'mur mübâşir ma'rifetiyle meblağ-ı merhum ber-müceb-i temessük tamamen tahsil ve tarafından kabzına me'mura edâ ve teslim ve eğer edâda te'allül ederler ise ihzârlarıçün emr-i şerifim sudurunu istid'â ve Divan-ı hümayunumda mahfuz kuyud-

ı ahkâma mürâca‘at olundukta vech-i meşruh üzere tarih-i merkumda emr-i şerifim verildiği mestur ve mukayyed olmağın,

Siz ki mevlânâ ve mütesellim mûmâ ileyhimasız ber-vech-i muharrer mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan evâmir-i ‘aliyyem mantuku üzere Çukadarlarından kıdvetü’l-emâsil-i ve’l-akrân ‘Abdullah zîde kadruhü mübâşeretiyle mahallinde şer‘ile ru’yet ve ihkâk-ı hakka dikkat ve eğer bundan sonra dahi edâda te‘allül eder ise ihzârları i‘lâm olunmak fermânım olmağın,

İmdi siz ki mevlânâ ve mütesellim mûmâ ileyhimasız ber-vech-i muharrer mukaddemâ ve hâlâ sâdır olan evâmir-i ‘aliyyem mantuku üzere müteveffâ-yı merkumun vereseleri ma‘rifetiniz ve ahar hususa me’mur mübâşir mûmâ ileyh ma‘rifetiyle huzûr-ı şer‘a ihzâr ve inhâ olduğu üzere olduğu surette meblağ-ı merkumu ba‘de’s-sübutu’l-şera‘ müteveffa-yı merkumun terekesine vazı‘u’l-yed olan veresesinden mal-ı müteveffâdan tamamen tahsil ve alıverip icrâ-yı şer‘ ve ihkâk-ı hakka dikkat,

Şöyle ki bu defa dahi edâda te‘allül ve muhâlefet ederler ise Der‘aliyyeme ihzârlarını i‘lâm ve inhâya müsâra‘at ve hılâfı şer‘ hâlat vuku‘unu tecvizden mübâ‘adet eylemeniz (karalı)

Buyurdum ki hükmü şerifimle vusûl buldukta bu bâbta vech-i meşruh şerefyâfte-i sudur olan fermân-ı vâcibül-ittibâ‘ ve lazimü’l-intisâlimin mazmunu itâ‘at-makrunuyla ‘amel ve hareket hilâfindan be-gayet hazer ve mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timât kılasız.

Tahrirân fi evâil-ı şehr-i Cemâziye’l-ıla sene tis‘a ve mieteyni ve elf (1209)

Be-makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahruse

Ferman No: 44

Sayfa 67- 79

Kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-Hükkâm, ma‘denü’l-fazlı ve’l-keâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Adana Kazâsının bu defa iki kıt‘a sâlyâne defteri Der‘aliyyeme vürud etmekle Anadolu kazalarından mütevârid tevzi‘ât defâtiri tenkihine me’mur ricâl-i Devlet-i ‘aliyyemden iftihâru’l-emâcidü ve’l-ekârim Mustafa Râsih dâme mecdühü defter-i mezkûre emrâr-ı nazar-ı dikkat eyledikte istiksâr olunan masarıftan iktizâ

eden tenzilâtı ve mübhem ve mahlut yazılar maddelerinin iktizâları şerhle işâret olundukta defteri tebyiz olunup istirdâdı mümkün olan akçelerin istirdâdı ve iktizâları üzere ‘amel ve hareket olunmak hususuna fîmâ-ba’d hâkim ve a’yân ihtimâm ve dikkat eylemek ve mukaddemâ sâdır olan Ferman-ı ‘Âli mücebince altı ayda bir kere sâlyâne defteri Dersa‘adetime irsâl ve ba‘de’t-tenkih tevzi‘âta ruhsat verilen kaç gurus olur ise ol miktârdan ziyâde bir akçe tevzi‘ ve tahsil olunmamak ve fukarâ masarîfının taklîli ve himâyet ve sıyânetlerine dikkat olunmak tenbihâtını havi emr-i şerîfîm sudurunu mûmâ ileyh bâ-takrir ifade etmekle vech-i meşruh üzere ‘amel olunmak fermânım olmağın iş bu emr-i şerîfîm ısdâr ve tenkih olunan sureti defter ma‘ân irsâl olunmuştur.

İmdi fukarâ masarîfının taklîl i matlub ve fîmâ ba’d-masarîf-ı fukarâ gönderilen defter-i mezkûre tevfiân ru’yet olunmak mültezem olduğu ve iktizâ eden vâsâyâ ve tenbihât-ı mukaddema sâdır olan emr-i şerîfîmde derc ve tasdir olunmuş olmakla müceb ve muktezâsıyla ‘amel olunup hılâfı vaz‘ ve hâlât-ı vuku‘una rızâ-yı hümâyunum olmadığı ve hılâf-ı emir ve rızâ hareket edenler haklarında vehâmet derkâr idiği.

Sen ki mevlânâ-yı mûmâ ileyhsin ma‘lumun oldukta ber-minvâl-i muharrer gayr-i ez-tenzîl meblağ-ı bâki henüz tevzi‘ ve tahsil olunmamış ise ziyâde ve mükerrer tahsilinden hazer olunarak iktizâ edenlerden tahsiline mübâderet ve ba‘de ez-in kaza-i merkumun vâki‘ olan masârîfı defter-i mezkûra tatbikân ve mukaddemâ sâdır olan evâmîr-i ‘aliyyeme tevfiân ru’yet-i defteri irsâl olunmasına ihtimâm ve dikkat ve fukarâ-yı teksir-i masârîftan vikâyet ve hılâf-ı emir ve rızâ vaz‘ ve hareket etmekten ve ettirmekten hazer ve mücânebet olunmak.(karalı)

Buyurdum ki Sadrâ‘zam Çukadarlarından kıdvetü’l-emâsili ve’l-akrân ‘Abdullah zîde kadruhü mübâşeretîyle hükmü şerîfîm vusûl buldukta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan ferman-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-intisâlimin mazmunu itâ‘at-makrunuyla ‘amel ve hareket hılâfindan hazar ve mücânebet eyleyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerîfe i’timât kılasız.

Tahrir fi evasıt-ı şehir-i Cemaziye’l-ûlâ sene tis‘a ve mieteyni ve elf (1209)

Be-Makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahruse

Ferman No: 45

Sayfa 68**Boş****Sayfa 69****Boş****Sayfa 70- 80**

İftihâru'l-emâcidi ve'l-akârim câmi'ü'l-mehâmidi ve'l-mekârim, el-muhtassı bi-mezid-i 'inâyeti'l-meliki'd-dâim, Dergâh-ı mu'allâm Kapucubaşılarından Mirahor-ı evvelim payesiyle Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cabbarzâde Süleyman Bey dâme mecdühü ve mefâhiru'l-kuzât ve'l-Hükkâm me'âdinü'l fazâil-i ve'l-keîlâm zikr-i âti kazaların kâdıları ve nâibleri zîde fazluhum. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Adana eyaletinde vâki' Kaza-i Adana ve Kara Aliyalı ve Sarıçam ve Tarsus ve Sis ve Elvanlı ve Gökçeli ve Ayas ma'a Berendi ve Ulâş ve Yüreğir ve Kozan ve sair kazaların Yapağı resimlerine bedel ve be-her re's-i ağnam ve keçiden birer pare resm-i Mirinin tahsili iş bu iki yüz dokuz senesine mahsuben.

Sen ki Mir-i mûma ileysin ber-vech-i emânet-i 'uhdene ihâle olunmakla ma'rifetinle kaza-i merkumun havî olduğu cem'i kuralarında bulunan ağnam ve keçiden ikdâm olarak birer pare resmi yapağı ve kıl ahz ve kabz eyleyüb ve hâsılâtını İrad-ı Cedid-i hümayunum hazinesine irsâl eylemek üzere ber-mûceb-i şurût zabt ve tahsili için emr-i şerifim sudurunu İrad-ı Cedid-i hümayunum Defterdârı tarafından iftihâru'l-emâcidi ve'l-ekârim Mustafa Reşid dâme mecdühü memhur takriiriyle inhâ etmekle memâlik-i mahrûsemde vâki' iskele ve berrî ve bahrî ve sâir Anadolu ve Rumeli sâhillerinde ve Haleb ve Trablus Şam iskelelerinde ve İzmir ve Selanik (boş) taraflarından ahar mahalle furuht ve bey' ve şerâ olunan yapağıdan kadim olunan gümrük ve sâir vergilerine hâlel gelmemek şartıyla be-her vakiyesinden cânib-i (karalı) Miri için birer pare resmi Mirileri bayi'leri tarafından ahz ve tahsil olunmak üzere bundan akdem Hatt-ı hümayun şevket makrunumla tanzim, ancak mahalleri müteferrik olduğundan resm tahsil olunamamış yapağı eshâb-ı tüccâra furuht tüccâr dahi ümenâyâ masârıf edip yedinde edâ tezkeresi olmadığından resm-i mutâlebesiyle tevkif yükleri tevfiğ olunarak tüccar-ı merkum 'usret derkâr olmağla memâlik-i mahrûsemin 'âdet-i ağnâm mukata'âtı rusumâtı tahsil olundukça iki yüz sekiz senesi martından i'tibâr ile 'âdeti ağnam ve keçi tahsil olunduğu esnada kuzu

ve oğlaktan ma‘adâ selâtin ve eşrâf ve a‘yân ve ahâli ve ‘askerî ve gayr-i askerî ve re‘âyâ ve çoban ve munsarini ve celb ve göçebe ve yörükân evlâd ve havâs evkâf-ı ma‘den ahâli ve re‘âyâları ve Türkmen ve Ekrâd ve ‘Aşayir ve kabail ve mu‘âf ve gayr-i mu‘âf ve sâir kesânın yerinde ve yâylâklarında ve kışlâklarında, mevcut ağnâm ve keçi ta‘dâd olunup her kimin olur ise olsun bir ‘adedi geriye kalmayarak ve bu toklu (silik) diyerek ‘özür ve ‘illet olmayarak kuzu ve oğlaktan ma‘adâ ‘ale’s-seviye ağnâm ve keçinin beher tanesinden resm-i yapâğı ve kıl olmak üzere birer pare resmi tamamen tahsil olunup eshâbının isim ve şöhretleri ve ağnâm ve keçinin ve ‘adet ve miktarları beyân olunarak alına taraflarından edâ tezkereleri i‘ta olunmak ve hılâfına hareket ederi olur ise zâhıran lehu iki kat resmi tahsil ettirilmek üzere müceddiden verilen nizam-ı şurutundan idiği mukayyed olmakla mûcebince ‘amel ve hareket olunmak fermânım olmağın iş bu emr-i ‘alişânım ısdâr ve irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde bâlâda basd ve beyân olunduğu üzere sene-i merkurum mahsuben ber-mûceb-i şurut-ı muharrer Adana Eyâletinde vâki‘ marru’z-zikir kaza ve kuralarında ‘adet-i ağnam tahsil olunduğu esnada kuzu ve oğlakdan ma‘adâ selâtin ve eşrâf ve a‘yân ve ahali ve ‘askerî

Sayfa 71

Ve gayr-i ‘askerî re‘âyâ ve çoban ve benderci ve celb ve göçebe ve yörükân ve evlâd-ı fütühân ve ... ve evkâf ve ma‘den ve ahâli ve re‘âyâları ve Türkmen ve Ekrât ve ‘Aşayir ve kabail ve mu‘âf ve gayr-i mu‘âf ve sâir kesânın yedlerinde ve yâylâklarında ve kışlâklarında mevcut ağnam ve keçi ta‘dâd olunup her kimin olur ise olsun bir ‘adedi geriye kalmayarak ve bu toklu ve çebicidir diyerek ‘özür ve ‘illet olunmayarak martta ve dahi sonra zam kuzudan ve oğlaktan ma‘adâ ‘ale’s-seviye yapağı ve kıl resimleri almak üzere ağnam ve keçinin beher re’sinden bir pare resm-i mirisi cânib-i Miriyesiçün tarafından ahz ve kabz ve tahsil ile senesi âhırinde memhur ve mumzi defteriyle hâsılatını irâde-i Cedid-i hümayunum hazinesine teslime ihtimâm ve dikkat ve bir bahâne ile kimesneden ziyâde mutalebesiyle rencide ve te‘addi etmemeğe ihtimâm ve dikkat eyleyesin.

Ve siz ki kuzzât ve nüvvab muma ileyhimsiz sizler dahi mûceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket eylemeniz bâbında (karalı-boş) vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzere şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân vâcibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-imtisâlimin mazmunu münifi birle ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timât kılasız.

Tahriran fi el-hâdi aşer şehri Cemaziye'l-âhir sene tis'a ve mieteyni ve elf.
(1209)

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 46

Sayfa 72- 81

Emiru'l-ümerâi'l-kirâm, kebir-ı küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm sahibü'l-'izzi ve'l-ihtişâm el-muhtassu bi mezid-i 'inayetü'l-melikü'l-a'lâ Adana Beylerbeyisi Yusuf Paşa dâmet me'alihi ve mefâhirü'l-kuzâtı vel Hükâm me'adinü'l-fezâili ve'l-keâm Adana ve Tarsus ve 'Alâiye kadıları zîde fazluhum. Ve mefâhiru'l-emâcidi ve'l-a'yân ol havâlide vâki' gümrük ve mukâta'ât-ı Miriyye Voyvodaları zîde mecdühüm Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Bazı mukâta'ât ve gümrüklerden vazâyif tevcihi mücerred erbâb-ı ihtiyaçtan olan 'ibâd-i müsliminin zıyk-ı ma'âştan istihlâfları irâdesine binâen olup bunlarla vazâyif mahlul oldukta yine erbâb-ı ihtiyâca tevcihle saye-i Devlet-i 'aliyyemde mustahikkinin tevsi'-i dâire-i ma'aşlarına ikdâm olagelmiş iken bir müddetten beri ve mahlulu olan vazâyif ve bazıları ketm ve ihfâ ve bazıları dahi hilâf-ı kânun cihâd ve evkâf misilli kasru'l-yed ve ferâğ etmeleriyle el-hâlet-ü hazihi muhtâc ve gayr-i muhtâc bu misilli mahlul vazâyifi, eyâd-i nâsda suret-i teksir gibi eshâb-ı kudretten olanlar akçe ile vazâif-i mebi eyledikleri mütehakkak olunup bu husus min-küllü'l-vücuha kânun-ı kâdim hilâfı olmakdan nâşi eshâb-ı esâmi ber müceb-i kayd bulunup ismi ve cismi muvâfık vazifesinin tarih-i senesine mutâbık olmayan yevmiyelerin kânun-ı kadim üzere hazine malında olmaması için bi'l-cümle mukatta'ât ve gümrüklerde mukayyed olan vazâyifin yoklanması lazım gelup ancak bu surette dahi bazı fukarâ ve erbâb-ı ihtiyac kayd olmak mülâhazasıyla rahmen-lil-'ibâd ve şefkan-'ala-halkıllah şimdilik bu îrâda tevkif ile vazâife-i mutasarrıf olan zükur ve nisvan her kim olur ise olsun vazifesi kendi ismine muvâfık olmayub infakı muvâfık bulunanı var ise dahi zatında kendi üzerine tevcih olunmuş olmayup mahlul olarak ihtilas veyahud hilâf-ı kanun ferâğından olmuş ise dahi bu misillüler yedlerinde her ne miktar vazife var ise kendi ismiyle şöhreti ve sâkin oluğu mahalli esâmiyene tahrir etmek üzere ol makule vazifelerin sülüsü hazine malında ve sülüsânı kendi ismine tatbik ile tevcih olunmak üzere 'arzuhal edip tevcih ettirmek vechi ve şimdilik bu surete tahvile müsâ'ade-i 'aliyyem erzânı kılınmakla.

İmdi İslambol Bursa ve Edirne ve sâir bu makule kurb ve civarda olanlar altı ay ve Şam ve Haleb ve Diyarbekir ve Musul ve Tokat ve Bosna gibi diyar-ı ba'ide bir sene ve Hameyn ahâlisine iki sene mehil verilmekle iş bu mehil verilen müddetlerde vazâyif eshâb-ı yedlerinde olan vazifelerini kendi isimlerine tatbik için 'arzuâller takdim ve sülûsü hazine malında ve sülûsanı tevcih olunup esamisine isim ve şöhrat ve vilayet ve mahalleleri tahrir ve evvelce kayd ettirup tecrid-i sene etmek ve bu makuleler hıyn-i tevcihte sülûs harc olunmak ve evkât-ı mutedde-i mezkûr mürur ettikten sonra ve (karalı) geri kalmış ne miktar esâmi var ise mahlûl hükmünde olmakla o makuleler ile yoklanmak üzere Anadolu ve başmuhasabe ve sâir aklâm ve râveş-i hümayuna kayd ile iktizâ eden mahallerde ham ve haberi ve evâmîr-i şerîfîm tahriri ve fermânım olmağın hassaten işbu emr-i 'âlîşânım ısdâr ve Sadrâ'zam tatarlarındam 'Ali zîde kadruhü ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde siz ki Mirimîrân ve Gümrük ümenâsı ve mukataa-i voyvoda ve mültezimleri mûmâ ileyhimsiz. Keyfiyet-i mantuk-ı emr-i şerîfîmden ma'lumunuz oldukta mefhum-ı emr-i şerîfîmi iktizâ eden vazâyif eshâbına ve mukatta'ât mutasarrıflarıyla ifade ve i'lân ile muktazâ-yı emr-i şerîfîm üzere 'amel ve harekete bezl ves' ve kudret eylemeniz ve siz ki kuzât muma ilelhimsiz siz dahi mûceb-i emr-i şerîfîmle 'amel ve hareket.(karalı-boş)

Vardıkta bu bâbta vechî meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerîf-i celilü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lazimü'l-imtisâlimin mazmunu münifî birle 'âmil olasız Şöyle bilesiz; 'alâmeti şerife i'timât kılasız.

Tahriran fi yevmi's-sabi'-i aşer min şehr-i Şevval sene tis'a ve mieteyni ve elf (1209)

Kostantiniyye

Ferman No: 47

Sayfa 73- 82

Şeri'at-şî'âr Adana Nâibi ve me'zun bi'l-ifta faziletli Efendiler zîde 'ilmühü ve sâir 'ulema ve sulehâ ve nakibü'l-eşrâf zîde fazluhü ve mefâhirü'l-emâcidi ve'l-a'yân Adana Mütessellimi Mir Ahmed ve Adana Serdarı 'izzetli ağa ve bi'l-cümle vücuh-i belde ve iş erleri zîde kadruhüm.

İnhâ olunur ki bu esnâda sâbıkân Adana Mütessellimi olan bâ-emir-nâme-i 'aliyye, Karcı Mehmedin katl olunması iktizâsıyla katl olunup cümle ma'rifetiyle maktul-ı mezbûrun 'uhdesine ihâle ve idâre eylediği Adana menzili hususu için

menzil-i mezkûre idaresiçün nasb ve ta'yin eylediği menzilci meks ve ikâmet etmeyip havfinden nâşi ahar mahalle firâr ve menzil-i mezbûr ta'til ve üzerinde bir kimesne olmadığından bahisle umur-ı mühime-i mezkûre muhtel ve müşevviş olmağla husus-ı mezbûr Devleti 'aliyyenin en akdem umurundan olup bir vecihle ta'til olunmasına rızâ olmadığından başka murur ve 'ubur eden Devleti 'aliyyenin ulâkları zahmet-keşide numâyan olmağın menzil-i mezkûre müceddeden bir menzilci nasb ve ta'yin olunmak lâbüd ve lazım olduğuna binâen ma'rifeti şer' ve cümle ma'rifetiyle sadâkat ve istikâmet ile me'lûf idâresine kâdir bir menzilci bulunup nasb ve ta'yin ve bir an meks ve tevkif eylememeniz bâbında Divan-ı Adana'dan iş bu buyruldu tahrir ve ısdâr (boş) ve ile irsâl olunmuştur.

Bi-mennihi Te'âla vusûlünde gerektir ki vechi meşruh üzere hususu mezkûre ehem-i umur-ı mütâ'cileden olduğu cümlelerin ma'lumu iken bu vakte kadar meks ve te'hir olunması hilâf-ı rızâ olmağla,

İmdi menzil-i mezkûrenin nizâm ve temşitine sa'y-ü gayret ve bezl-i mukadderet olunup ve bilâ-meks ve tevekkuf ihtimâm-ı dikkat olunup müceb-i buyruldu ile 'âmil ve hareket ve hilâfından hazer ve mücânebet olunmak deyu.

Fi 25 Ra sene 1209

Sayfa 73- 83

Hâlâ Adana'da vâki' Yüreğir ve cânibi şehir-i Subaşı olan Mamlı? İnhâ olunur ki cümle ma'rifetiyle şimdiye kadar nahiyeteyn-i mezbûreteyn Subaşılığı hizmetiyle istihdâm ve hizmet-i mezkûrda kıyâm ve vâki' olan umur ve hususları nahiye-i mezbûrelerde dâir ru'yet ve nizâm temşit verip husus-ı mezkûrlarda hâlel pezir bulunmadığı tarafımıza inhâ ve ihbâr olunmakla Subaşılık hususuna kemâ fi's-sâbık sadakat ve istikâmet ile mukim olup iktizâ eden umur-ı ru'yet ve kurbet hususlarına gayret eylemeniz için müceddeden seni Subaşı nâsb ve ta'yin olduğuna binâen Divan-ı Adana'dan iş bu buyruldu tahrir yedine 'itâ olunmuştur

Bi-mennihi Te'âla gerektir ki vech-i meşruh üzere umur-ı mezkûrede futur getirmeyip kemâl-i istikâmet ile hizmet olunmasına sa'y ve dikat edip müceb-i buyruldu ile 'amel ve hareket ve hilâfından be-gayet ihtirâz ve mücânebet eyleyesin

Fi 5 R sene 1209

Sayfa 74- 84

Kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-Hükkâm, ma'denü'l-fazlı ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû. Tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

İftihârü'l-emâcidi ve'l-ekârim Dergâhı mu'allâm Kapucubaşlarından es-Seyyid 'Osman dâme mecdühü nün Dersa'âdetime takdim eylediği takrir-i mefhumunda bin iki yüz sekiz senesi haziranı evvelinde üç sene ber-tahvil ile zabt eylemek üzere Asitane ve tevâbi'i ve duhân gümrükleri mukâta'ası mülhakâtından 'Arabistân duhan gümrükleri mukâta'ası Şâm-ı Şerif Eyaletinin duhân gümrüğü mukâta'ası tevabi'inden Adana Eyaletinin resm-i dönüm ve gümrük ve duhan mukâta'ası bâ-Hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrun ber vech-i emânet 'uhdesinde olmağla sâlifü'z-zikir duhân gümrükleri mukâta'atı vâridât-ı Miriyeden olduğuna binâen gümrük-i mezbûr emini tarafından serbesiyet üzere zabt ve rabt ve emvâl-i Miri kesr ve terettübden sıyânet ve duhân tüccarı dahi vücuhla muhâfaza ve himâyet ve şurut-ı serbestiyet gümrük her halde re'ayet olunmak lazımeden iken bu esnâda bazı kesân taraflarından perâkende ve perişânlıklarına (kesik) ve vâridâtı gümrüğün kesr ve tedennisine müeddi bir keyfiyet oldukların bildirip şurut-ı serbesiyet üzere emr-i şerifim verilmek ricâ eylediği ecilden.

Hazine-i 'âmiremde mahfuz olan ma'den mukâta'ası defterlerine nazar olundukta bin iki yüz sekiz senesi haziranı evvelinden üç sene ber-tahvil ile zabt eylemek üzere Asitane ve tevabi'i duhan gümrükleri mukâta'atı mülhakâtından olup 'Arabistân duhan gümrükleri mukâta'âtından Şâm-ı Şerif Eyaletinin duhan gümrüğü mukâta'ası tevabi'inden Adana Eyaletinin resm-i dönüm ve gümrük duhan ve haleb mukâta'ası bâ-Hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrunum Dergâh-ı mu'allam Kapucubaşlarından mûmâ ileyh es-Seyyid 'Osman dâme mecdühûnun ber-vech-i emânet 'uhdesinde olduğu ve salifü'z-zikir duhan gümrükleri mukâta'atı min-küllül vücuh serbesiyet olup umur-ı gümrüğe ve tüccâra valât-ı 'izâm ve mirimiran-ı kirâm ve voyvoda ve mütesellim ve sâir ehl-i 'örf tâifesi taraflarından vechen mine'l-vücuh dahl ve ta'arruz olunmamak ve duhan tüccarı vücuh-ı mezâlim ve te'addiyattan daimen muhâfaza ve himâyet ve da'vâ-yı şer'iyeleri zuhurunda ma'rifet-i şer' ve duhan gümrüğü emini ma'rifetiyle vech-i şer'i üzere ru'yet olunmak ve muhil-i nizâm olanlar haklarında emanetin şükür ve şikâyetleri mesmu'a ve tahrirâtları mu'teber olunmak ve serbesiyet kadimelerine mugâyir bir mahalde vali ve mirimirân ve voyvoda ve mütesellim ve sâir ehl-i 'örf tâifesi duhân tüccarını ahz ve hapis ve tecrim ve tağrim eylememek ve rusumât-ı mu'ayenesinin cem' ve tahsiline selâtin-i

‘izâm ve vüzera-i kirâm ve sâir evkâf mütevellileri ve kurâ zâbitleri ve havâs-ı hümâyun ve vüzera ve ümerâ ve mirimirân ve mirlivâ ve voyvodaları ve mütesellimleri ve subâşıları ve zu‘amâ ve erbâb-ı tımâr ve müteferrika ve çâvuş ve sipâh ve yeniçeri ve cebeci ve topçu ve mehterân-ı hayme ve sâir ‘askerî ve ehl-i ‘örf tâifesi bir tarikle kat‘ân muhâlefet ve mu‘araza eylememek üzere şurutunda mukayyed olduğu derkenâr olunmakla,

İmdi şurutu mücebince ‘amel olunmak fermânım olmuştur. Buyurdum ki, hükm-i şerifim vardıkta bu bâbta sâdır olan emrim üzere ‘amel edip dahi bin iki yüz sekiz senesi haziranı evvelinden üç sene ber-tahvil ile zabt eylemek üzere zikr olunan duhân gümrükleri mukâta‘aları bâ-Hatt-ı hümâyun şevket-makrun mûmâ ileyhın ber-vech-i emânet ‘uhdesinde olup ve serbesiyet şurut-ı vech-i meşruh üzere Hazine-i ‘Âmireme defterlerinde mukayyed olmağla,

Sen ki Kadı-ı mûmâ ileyhsin salifü’z-zikir duhân gümrükleri mukâta‘âtı min-küllü’l-vücuha serbesiyet olup umur-ı gümrüğe ve tüccara valât-ı ‘izam ve mirimirân-ı kirâm ve voyvoda ve mütesellim vesair ehl-i ‘örf tâifesi taraflarından vechen mine’l-vücuha dahl ve ta‘aruz olunmayıp ve Duhân tüccarı vücuha mezâlim ve te‘addiyâtta daima muhâfaza ve himâyet ve da‘vâ-yı şer‘iyeleri zuhurunda ma‘rifet-i şer‘ ve duhân gümrüğü ma‘rifetiyle vech-i şer‘i üzere ru‘yet olunup ve muhil-i nizâm

Sayfa 75

Olanlar haklarında ümenânın şükür ve şikâyetleri mesmu‘a ve tahrirâtları mu‘teber olup ve serbesiyet-i kadimlerine mugâyir bir mahalde vali ve Mirimirân ve voyvoda ve mütesellim ve sâir ehl-i ‘örf tâifesi duhân tüccarını ahz ve hapis ve tecrim ve tağrim eylemeyüb ve rusumât-ı mu‘ayenesinin cem‘ ve tahsiline selâtin-i ‘izam ve vüzera-i kirâm ve sâir evkâf mütevellileri ve kurâ zâbitleri ve havâs-ı hümâyun ve vüzera ve ümerâ ve mirimirân ve mirlivâ ve voyvodaları ve mütesellimleri ve subâşıları ve zu‘amâ ve erbâb-ı tımâr ve müteferrika ve çâvuş ve sipâh ve yeniçeri ve cebeci ve topçu ve mehterân-ı hayme ve sâir ‘askerî ve ehl-i ‘örf tâifesi bir tarikle kat‘ân mu‘araza ve muhâlefet ettirmeyip hilâf-ı şurut-ı serbesiyet ve mugâyir-i emr-i ‘âlişân aharın vâki‘ olan mu‘araza ve muhâlefetlerini men‘ ve def‘ eylesin. Şöyle bilesin; ‘alâmeti şerife i‘timât kılâsın.

Tahriran fi’l-yevmi’s-sabı‘ı aşara min Zilkade sene 1209

Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 75- 85

(karalı) 64. sahifedeki buyruldu ile iliştilirile

Şeri‘at-şi‘âr Adana Nâibi faziletli Efendi ve me‘zün bi‘l-iftâ semâhatli Efendi zîde ‘ilmühü ve bi‘l-cümle Efendiler zîde fazlühüm ve kaim makam nakibü‘l-eşrâf zîde şerefühü ve a‘yân-ı belde ve Serdârân ve sâir iş erleri inhâ olunur ki :

Bundan akdem umur-ı mühime-i belde olan Adana menzili idâresi maktül Karcı tarafından nasb ve ta‘yin eylediği âdemi ... ma‘rifetiyle ru‘yet olup gelir iken zâde ‘bâ irâde-i aleyh mezbûr Karcı katl olup ve der müş‘ar dahi havfinden nâşi firâr ve menzil-i mezkûr ta‘til olunduğuna binâen cümle ma‘rifetiyle nasb ve menzilci ta‘yin olunan Hasan Beşe ve vekil-i fukarâ Mısdık Beşe menzil-i mezkûrun gerçe idâresine te‘ahhüd etmişler olmağla lakin merkumân hizmet-i merkumenin sevk ve idâresine ‘adem-i liyakatları olup ‘uhdesinden gelemeyecekleri nassan muharrer ve memrûddur ve Devlet-i ‘Aliyyenin ulaklarının refâhiye ile imrarlarına futur geleceği ma‘lumumuz olmağla bu surette menzilci mezkûrları hizmet-i merkumeden azl ve iş bu bin iki yüz dokuz senesi ruz-i Hızırdan senesi hitâmına kadar mukaddem menzilci olan menzil-i mezkûru ihâle ve tefviz ve kemâ fi‘s-sâbık Devlet-i ‘Aliyyenin rakub. kat‘a futur getirmeksizin idâresine te‘ahhüd ve nizâm vermekle tarafımızdan iş bu buyruldu tahrir ve yed Mesuda i‘tâ ve Divan-ı Adana‘dan ırsâl olunmuştur.

İnşâllahu Te‘âla vusûlünde gerektir ki vech-i meşruh üzere husus-ı mezkûre sizler dahi ve umur-ı hususu menzil-i vilayetten olacak mebâlîğ için dikkat vaktiyle menzilci Mesuda teslim ve idâresine ihtimâm ve gayret ve sa‘y ve dikkat olup müceb-i buyruldu ile ‘amel ve hareket ve hilâfından tevakki ve mücânebet olunmak deyu.

Fi 15 (Zilkade) 1209

Sayfa 75- 86

(karalı)

Şeri‘at-şi‘âr Adana Nâibi faziletli Efendi ve me‘zün bil-iftâ semâhatli Efendi zîde ‘ilmühü ve Kâimmakâm Nakibü‘l-eşrâf sa‘adetli Efendi zîde şerefühü ve mefâhirü‘l-emâsili ve‘l-akrân a‘yânı ve mütesellimi Ahmed Bey zîde kadruhü ve sâir Adana sükkânı ocaklu ihtiyarları ve ahâlileri :

İnhâ olunurki; Adana Serdarı olan ‘Abdülğani Ağanın bu defa hasebü‘l-iktizâ Serdarlık hizmetinden azl olunmasını müceb-i hâlât olduğuna mebni Serdar-ı

merkum ‘Abdülğani Ağayı Serdarlıktan azl ve Adana'ya bir münasib Serdar nasb ve ta'yin olunmak labüd ve lazım olduğuna binâen Adana sakinlerinden Musa Paşazâde gayretlü ‘Ömer Ağayı, tarafımdan Serdar nasb ve ta'yin olunmakla Ocaklu tâîfelerinin umur-ı hususlarının ru'yet ve temşit ve tanzimi için her halde gayret ve ihtimâm ve dikkat olunması bâbında Divan-ı Adana'dan bu buyruldu tahrir ve ısdâr ve Ağa-yı merkum yedine i'tâ olunmuştur. İnşâllahu Te'âla vusûlünde gerektir ki umûmen ocaklu ihtiyarları dahi ağa-yı merkumu üzerlerine serdar bilip re'yinden hariç vaz' ve harekette olmayub müceb-i buyruldu ile 'amel ve hilâfından tevakki ve müba'adet olunmak deyu.

Fi 21 (Zilkade) 1209

Sayfa 76- 87

Emirü'l-ümerâi'l-kirâm kebiru'l-küberai'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm sahibü'l-‘izzi ve'l-ihtişam el-muhtassu bi-mezid-i ‘inayetü'l-meliki'l- a'lâ eyalet-i Adana Mutasarrıfı Yusuf Paşa dâme ikbâlühü ve kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-Hükkâm, ma‘denü'l-fazlı ve'l-keîlâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazlühü. Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Sen ki paşa-yı mûmâ ileyhsin Adana Eyâleti memâlik-i mahrûsenin eyâleti ma'mure ve meşhuresinden iken bir müddetden berü vali ve mütesellimlerinin zabt ve rabt-ı memlekette eşkiyadan vâki' rehavetleri cihetiyle dahil-i eyalet-i mezkûrede vâki' 'asakir ve ekrâd ve eşkiyası refte refte firsât olarak enva'-ı şekâvet ve hıyanete ibtidâr ve sekene-i memlekete ve fukarâ-yı ra'ıyyet haklarında hilâf-ı şeri'at-ı garra ve mugayir-i rızâ mezâlim-i nihâbana ictisâr eyledikleri takrîble eyalet-i mezkûrenin şerre nizâmı bi'l-küllîye karin-i ihtilâl olmakdan nâşi eyalet-i mezkûrede vâki' mukâta'ât-ı miriyenin senevî verile gelen mal-ı mirileri itmihlâk ve eshâb-ı mukâta'ât bir vecihle olamadıkları zâhir ve âşikâr olmağla eyalet-i merkumede vâki' mukâta'ât-ı miriyede senevî on dört bin yüz doksan altı buçuk gurus mal ile mukayyed iken Adana mukâta'âtı dört bin sekiz yüz yirmi dokuz buçuk gurus mal ile mukayyed resm-i ispençe Eyâlet-i Adana mukâta'asının iş bu bin iki yüz dokuz senesine mahsuben mal-ı mirilerinin tahsili,

Sen ki 'uhde-i ihtimamina ihâle ve tefviz kılınmağla mebâlîğ-ı mezkûreyi ma'rifetinle icâb ve iktizâ edenlerden tahsil ve Hazine-i 'Âmireme teslim olunmak için Dersa'adetime irsâle mezid-i ihtimâm ve dikkat olunmak fermânım olmağın

hâceste iş bu emr-i ‘âlişânım ısdâr ve defterdâr-ı Şıkk-ı ûlâm çukadârlarından Ahmed zîde kadruhû mübâşeretiyle irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde bâlâda serd ve beyân kılındığı üzere eyâlet-i merkumenin server-i sekene-i fukarâ-yı raiyyeti perâkende ve perişân olmak ma‘rifetiyle derununda ve havâlisinde vâki‘ mukâta‘ât-ı miriyenin malları karin-i telef ve ashâbı dahi dahi bir vecihle dest-res olamadıklarından Hazine-i ‘Âmiremin vârdi ise küsr ve noksan müretteb etmekten nâşi senevi on dört bin yüz doksan altı buçuk gurus mal ile mukayyed eyalet-i Adana mukataatı ve dört bin sekiz yüz yirmi dokuz buçuk gurus mal ile mukayyed Eyâlet-i Adana mukâta‘âtı ve dört bin sekiz yüz yirmi dokuz buçuk gurus mal ile mukayyed resm-i ispençe Eyâlet-i Adana mukâta‘asının emvâl-i miriyelerinin bin iki yüz dokuz senesine mahsuben (karalı) tahsili senin ‘uhden-i ihtimâmına ihale ve tefviz kılındığı ma‘lumun oldukça mebâlîğ-ı mezkûreyi ma‘rifet-i şer‘ ve ma‘rifetin ile icâb ve iktizâ edenlerden tahsil ve Hazine-i ‘Âmireme teslim olunmak için Dersa‘adetime irsâle mezid-i sa‘y ve gayret eylesin.

Ve sen ki kadı mûmâ ileyhsin sen dahi mûceb-i emr-i şerif ile ‘amel ve hareket eylemek (karalı) bu bâbta vech-i meşruh üzere şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerifi celilü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-intisâlimin mazmunu münifi üzere ‘âmil olasız. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timât kılasız.

Tahriran fi’l-yevmi’s-sabi‘i aşara şehri-i şevval sene tis‘a ve mieteyni ve elf.
(1209)

Be-makâm-ı

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 48

Sayfa 77- 88

Emirü’l-ümerâi’l-kirâm, kebirü’l-küberâi’l-kirâm zü’l-kadri ve’l-ihirâm sahibü’l-‘izzî ve’l-ihtişâm el-muhtassu bi-mezid-i ‘inâyetül meliki’l-a‘la Adana Beğlerbeyisi Yusuf Paşa dâme ikbâlühü ve kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-Hükkâm, ma‘denü’l-fazlı ve’l-keîlâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde faszlühü ve bu hususa mübâşir ta‘yin olunan Sadrâ‘zam Çukadarlarından kıdvetü’l-emâsili ve’l-akrân İbrahim zîde kadruhû. Tevki‘-i refi‘-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Sâbık Adana Mütessellimi olup bu defa cezası tertib olunan Karcızade Mehmedin düyun-ı Miriye ve sâiresi mukâbili kaffe-i muhallefâtının cânib-i miriden

zabtı lazımeden olduğundan başka maktul-ı merkumun külliyyetlü emvâli ve mahalinde yirmi beş bin guruşluktan mütecaviz mahzen-i tuz ve vafir penbesi mevcut olduğundan gayri gerek penbe ve gerek sâir külliyyetlü mahsulü ve mevzii olduğu tahkik olunmak nâşi maktül-ü merkumun bi'l-cümle emvâl ve eşya ve nukud ve ve çiftlikân ve hayvanât ve der mahzen-i tuz ve penbe ve sâir emr-i mezru'ât ve mahsulatının mübâşir ma'rifetiyle düyunu mukabili cânib-i miriçün zabt tahririne irâde-i 'aliyyem te'alluk etmekle.

Sen ki Paşa-yı mûmâ ileyhsin iş bu emr-i şerifimle ta'yin olunan mübâşir mûmâ ileyh ol tarafâ vasıl oldukta maktül-ü merkumun salifü'z-zikir emvâl ve eşyasını bir senesi geri kalmamak şartıyla ma'rifetin ve ma'rifet-i şer' ve mübâşir mûmâ ileyh ma'rifetiyle erbâb-ı vukuftan taharri ve sebt olunarak bi-eyy-i hal zâhire ihrâc ve cânib-i miriçün zabt ve tahrir ve müfredâtı üzere gerek defter-i mezkûr ve gerek müteveffâ-yı merkumun iki yüz dokuz senelerine mahsuben cibâyeti uhde olan Adana cizyesinin mukayyed olan malından gayri- ez-teslimât kusur kalan malından yirmi sekiz bin yedi yüz kırk beş buçuk guruş divân-ı meşîdü'l-erkân-ı husrevânemden ihrâc ve kapumkullarına tevzi' olunacak muharrem ve cimâr mevâciblerine tertib ve tahsis olunmuş olmağla evvel-be-evvel meblağ-ı mezbûr ile bazı kesânın mukâta'ât miriye ve sâire iltizâmât akçesinden dahi matlubları var ise Dersa'adetimde miriye kâtibi huzûrunda isbât eylemeleri şartıyla ol dahi ma'rifetin ve ma'rifet-i şer' ile ve mübâşir-i mûmâ ileyh ma'rifetiyle bâ-yi vech-i kân zâhire ihrâk ve müfredât defteri üzere memhur ve mûmzâ defter ettirip defter-i mezkûreyle ma'ân Dera'adetime irsâl ve mübâşir mûmâ ileyha ol tarafta tevkif edup ba'dehu ne gûna fermân-ı âlişânım sâdır olur ise ol vecihle 'amel ve hareket eylemek fermânım olmağın hassaten iş bu emr-i celilü'l-kadrim ısdâr ve mübâşir-i mûmâ ileyh ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde bâlâda tafsil ve beyân olunduğu vecihle müteveffâ-yı merkumun salifü'z-zikir mahalinde mevcut olan yirmi beş bin guruşluktan mütecâviz der mahzen tuzunu ve penbesini ve madâ gerek penbe ve gerek sâir külliyyetlü ve bi'l-cümle emvâl ve eşya ve zimmât ve emlâk ve akâr ve hayvânât ve hububâtтан bir senesi geriye kalmak şartıyla Melik-i cânib-i miriyeden zabt ve tahririsinden matlub olmağla fermânım olduğu üzere muhallefât-ı müteveffa-yı ma'rifetin ve ma'rifeti şer' ve mübâşir mûmâ ileyh ma'rifetiyle erbâb-ı vukufundan gereğini tahriri ve tecyiş ederek bi-eyy-i-hal zâhire ihrâc ve cânib-i miriden zabt ve tahrir ve memhur ve mumzi defteriyle sinin-i mezkûreteyn mahsuben

‘uhdesinde olan cizye-i mezkûre malından gayr-i ez-teslimât küsur zimmeti olan meblağ-ı mezkûr yirmi sekiz bin yedi yüz kırk beş buçuk gurus mevâcib-i mezkûrlara tertib ve tahsis olunmaktan nâşi evvel be evvel meblağ-ı mezbûru ve salifü’z-zikir bazı kesânın mukâta‘ât-ı miriye ve sâir iltizamât akçesinden dahi matlubları var ise Der‘aliyyemde isbât etmeleri şartıyla onu dahi ma‘rifetin ve ma‘rifeti şer‘ile ve mübâşir mûmâ ileyh ma‘rifetiyle ‘ala eyyi halin zâhire ihrâc ve kezâlik memhur ve mumzi defter ettirip defter-i mezkûr ile ma‘ân Dersa‘adetime irsâl ve mübâşir-i mûmâ ileyh ol tarafta tevkif edip ba‘dehü ne güna Fermân-ı ‘Âlişânım sâdır olur ise ol vecihle ‘amel ve hareket eyleyesin.

Ve sen ki mübâşir mûmâ ileyh sin muktezâ-yı me’muriyetin üzere iş bu emr-i şerifimle Adana’ya varıp müteveffa-yı merkumun salifü’l-beyân tuz ve penbe ve emvâl ve eşya ve mezru‘at ve mahsulât ve zimmât ve emlâk ve akâr ve hububât ve hayvanatından bir senesi hâriç ve mektum kalmayarak paşa-yı mûmâ ileyha ma‘rifeti ve ma‘rifet-i şer‘ile ve mübâşeretiyile erbâb-ı vukufundan gereği gibi tahrir ve tahabbüş ederek bi-eyyi halin zâhire ihrâc ve düyunu mukâbili cânib-i miriden zabt ve tahrir ve memhur ve mumzi defteriyle salifü’l-beyân mukâta‘atı miriye ve sâir iltizamât akçesinden dahi matlubâat zuhur eder ise Dersa‘adetimde isbât eylemeleri şartıyla onu dahi zâhire ihrâc ve kezâlik memhur ve mumza defter ettirip defter-i mezkûr ile ma‘ân Dersa‘adetime irsâl ve sebk anda tevkîf idüb ba‘dehü ne güna Ferman-ı ‘Âlişânım sâdır olur ise ol vecihle ‘amel ve hareket ve hilâf-ı ferman-ı şerifim hale-i tam‘ ve tebeiyyet ile hilaf-ı rızâ hareketten gayetü’l-gaye hazer ve mücânebet eyleyesin.

Ve sen ki kadı mûmâ ileyh sin sen dahi müceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket eylemek (karalı) vardıkda bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân vâcibü’l-ittibâ ‘ve لازمü’l-’imtisâlimin mazmunu münifi ve ita‘at makrunu ile ‘âmil olup hilafından hazer ve mücânebet eyleyesiz. Şöyle (bilesiz); ‘alâmeti şerife i’timât kılasız.

Tahriran el hâmis aşer min şehr-i zi’l-kade sene 1209

Fi Kostantiniyye
el-Mahrûse

Sayfa 78- 89

Emirü’l-ümerâi’l-kirâm kebirü’l-küberâi’l-fihâm zü’l-kadri ve’l-ihtirâm sahibü’l-‘izzi ve’l-ihtişâm el-muhtassu bi-mezid-i ‘inâyetü’l-meliki’l-a‘la eyalet-i

Adana Beğlerbeyisi Yusuf Paşa dâme me‘aliyhi ve kıdvetü’l-kuzâtı ve’l-hükkâm ma‘denü’l-fezâili ve’l-keîâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazlühü kıdvetü’l-emâsili ve’l-akrân zikri âti akçenin tahsiline me‘muriyeti el-yevm dolcu-yu bende olan defterdâr-ı şikkı evvelim Çukadarlarından el-Hac Ahmed zîde kadruhü. Tevki’-i refi’-i hümayun vâsıl olıcak ma‘lum ola ki;

Sen ki paşa mûmâ ileyhsin Adana Valisi M:üteveffa ‘Ataullah Paşanın cânib-i miriden tahsili fermânım olan zimemâtından sâbikan Adana Müftüsü İmâmzâde Mehmed ve Adana Nakibi Şatırzâde Hasan ve Çopuroğlu el-Hac Mehmed kefâletleriyle Melemenci ‘aşireti zimmetleri olan on bin gurus ile Hasan Paşazâde Mustafa Bey ve Ahmed Bey ve Mehmed Beylerin iştiraken mâlikâne ‘uhdelerinde olan cemâ‘athâ-Yörükân-ı Adana ve Tarsus ve Sis mukâta‘alarının iki yüz bir senesinden dokuz senesine gelince müctemi‘ olan emvâlinden gayri ez-teslimât bâki kalan elli dokuz bin yedi yüz altmış sekiz gurusun cem‘ân altmış dokuz bin yedi yüz altmış sekiz gurus Adana Mütesellimi Karcioğlu Mehmed ma‘rifetiyle icâb ve iktizâ edenlerden tahsili ve mübâşir merkum ile Dersa‘adetime irsâl ve Hazine-i ‘Âmireme teslim olunmak bâbında iş bu sene-i mübâreke fenâsında başka başka iki kıt‘a emr-i ‘aliyyem ısdâr ve mübâşir-i merkuma ile tıyyar olunmuş ise dahi el-halet-i hazihi mütesellim-i merkum katilen fevt, uhdeget olan eyâlet-i mezkûreye sen duhul eylemekten nâşi mebâlig-ı merkumun ma‘rifetinle tahsil hususuna irâde-i ‘aliyyem te‘alluk etmekle vusûl-i emr-i şerifimde gerek müteveffâ-yı müşârun ileyhada merkumun kefâletleriyle ‘aşiret-i mezkûr ve ahâlileri olan on bin gurusun ve gerek mûmâ ileyhimada mukâta‘ât-ı mezkûrenin sinin-i merkum emvâlinden zimmetleri olan elli dokuz bin yedi yüz altmış sekiz gurus bundan böyle bir akçesi te‘hir ve terahi olmayarak ma‘rifetiniz ve ma‘rifet-i şer‘ ve mübâşir merkum ma‘rifeti ve cümle ittifâkıyla ‘ala eyy-i halin yerlü yerinden icâb ve iktizâ edenlerden bi’t-tamam tahsil ve mübâşir-i merkume ile seri‘ân ve ‘âcilen Dersa‘adetime irsâl ve Hazine-i ‘Âmireme teslimle mezîd-i sa’y ve ihtirâm eylemek fermânım olmağla hâliya? iş bu emr-i celîlü’l-makrûnum ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

Vusûlünde mebâlig-ı mezbûru cânib-i miriye ‘ait ve raci‘ ve varidât-ı mukarrire-i miriyyeden olmaktan nâşi bundan sonra biran ve bir dakika te‘hir ve tevfkifine rızâ-yı ‘aliyyem olmayub bi eyy-i halin tahsili senden matlub mülukânem idiği ma‘lumun oldukta fermânım olduğu vecihle gerek müteveffa-yı müşârun ileyhada merkumun kefâletleri ‘aşiret-i mezkûrun ahâlisinden olan on bin gurusun ve gerek mir mûmâ ileyhimada ‘uhdelerinde mukâta‘ât-ı mezkûrun sinin-i merkum

emvâlinde zimmetlerinde olan dokuz bin yedi yüz altmış sekiz gurusun bundan böyle bir akçesinin te'hiri ve terahisine ruhsat ve cevâz göstermeniz ma'rifetin ve ma'rifet-i şer' ve mübâşir merkur ma'rifetiyle ve cümle ittifâkı yerli yerinden ve icâb ve iktizâ edenlerden bi't-tamam tahsil ve mübâşir merkur ile seri'ân ve 'aceleten Dersa'adetime irsâl ve Hazine-i 'Âmireme teslim hususuna bezl ves' ve mukadderet eylesin

Ve sen ki Kadı mûmâ ileyh ve mübâşir-i merkur sizler dahi muktezâ –i emr-i şerifim imtisâl ve mûtaba'at (karalı)

Buyurdum ki emr-i şerifimle (boş) vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i celilü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lazımlü'l-imtisâlimin mazmun-ı itâ'at makrunuyla 'âmil olasız. Şöyle bilesiz; alâmet-i şerife i'timât kılasız.

Tahriran gurre-i zi'l-hicce sene tis'a ve mieteyni ve elf. (1209)

Kostantıniyye

el-Mahrûse

Fermen No: 49

Sayfa 79- 90

Menzil İmdadiyesi İçün Emr-i 'Âli

Emirü'l-ümerâi'l-kirâm, kebirü'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm sahibü'l-izzî ve'l-ihtişâm el-muhtassu bi-mezidi 'inâyetü'l-meliki'l-a'la Eyâlet-i Adana Beğlerbeyisi Yusuf Paşa dâme ikbâlühü ve kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazlı ve'l-keîlâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazlühü. Tevki'-i refi'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Adana kazası fi'l-asıl on iki bin evden 'ibâret ve mûmerr-i Huccâc-ı müsliminken beş seneden beri vuku' bulan ihtilâl ve cerâd istilâsı ve bazı 'ilel ve esbâba mebnî ekseri diyâr-ı ahara müteferrik ve'l-hâlet-ü hazihi üç yüz eve munhasır ve tarik-i cadde olmak mülâbesesiyle menzillerinin idaresi külli meblağa muhtâc olup ahâlisinin bir vecihle liyâkatlarını olmadığını beyân ederek menzil-i mezkûra imdâd olmak üzere Adana'da vâki' penbe bid'atı malından senevi on bin gurus ta'yîne müsâ'ade olunmak niyâzında olduklarını.

Sen ki mirimirân mûmâ ileyhsin sen kâimende ve Adana Kadısı i'lâm ve ahâlisi muhzır (karalı) ve dersa'adetime gelen cend nefer ahâli 'arzuâhallerinde tahrir ve inhâ etmeleriyle kuyuda mürâca'at olundukta,

Adana menziline on bir re's bârgiri ve gayri ez ücret senevi yedi yüz doksan yedi buçuk guruş bârgir bahâsı olup Adana kazasının tenzil olunan hâne-i 'avârizları mukâbili Adana kazası ahâlisi taraflarından i'mâl ve idâre olunmak üzere olduğu ve bi'l-cümle menâzilin hüsn-i nizâm üzere i'mâl ve idaresi hükkâm ve zâbitân-ı beldenin 'uhde-i ihtimâmlarına muhavvel olmağla bir sene zarfında kazalarına her kaç guruşa menzilci isticâr ve kaç guruş imdâdiye ile mukavele ederler ise mahallinde cümle ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'ile ber-vech-i ta'til tevzi' ve yerlü yerinden cem' ve tahsil ve menzillcilerine edâ ve teslim birle menzillerinin hüsn-i nizâm üzere i'mâl ve idaresine ihtimâm ve dikkat eylemeleri menâzilin şurutu kadimesinden idiği mevkufâtta derkenâr olunmağla üzere surette penbe rusumu irade-i cedid hazinesi varidatından olup inhâ olunduğu üzere rusum-ı mezkûreden imdâdiye ta'yin olunması câiz olmayıp ancak fi nefsi'l-emr Adana mümerr-i huccâc olup menzil-i mezkûrun hüsn-i nizâm üzere idâresi lazımeden olmağla şimdilik beş bin guruş imdâdiye ta'yin olunup meblağ-ı mezbûrun iki bin beş yüz guruşu Adana ciyesinin iki yüz on senesi malından ve iki bin beş yüz guruşu dahi Eyâlet-i Adana mukâta'âtından kezalik iki yüz on senesi malından ta'yin ve tahsil kılınmak fermânım olmağın iş bu emr-i 'âlişânım ısdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde bervech-i muharrer penbe rusumu İrâd-ı cedid hazinesi vâridatından olup inhâ olunduğu üzere rusum-ı mezkûreden imdâdiye ta'yini câiz olmadığı ma'lumun oldukça fi nefsi'l-emr Adana mümerr-i huccac olup menzil-i mezkûrun hüsn-i nizâm üzere idâresi lazımeden olmağla şimdilik beş bin guruş imdâdiye ta'yin olunup meblağ-ı mezbûrun iki bin beş yüz guruşu Adana ciyesinin iki yüz on senesi malından ve iki bin beş yüz guruşu dahi eyâlet-i merkume mukâta'âtının kezalik iki yüz on senesi malından ta'yin ve tahsis kılınmış olmağla mücebince mebâliğ-i mezbûreyi vakit ve zamanıyla mahallerinden tahsil ve menzil-i mezkûrun hüsn-i nizâm üzere idâresiyle temşit-i maslahata ihtimâm ve dikkat eylesin .

Ve sen ki kadı muma ileysin sen dahi müceb-i emr-i şerifimle 'amel ve hareket eylemek (karalı)

Hükm-i şerifimle (boş) vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzere şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü's-şân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lazimü'l-ımtisâlimin mazmunu münifi üzere 'âmil olası. Şöyle bilesiz; 'alâmet-i şerife i'timât kılasız.

Tahrir fi'l-yevmi's-samini ve'l-ışrin min şehri zi'l-hiceti's-şerife sene tis'a ve mieteyni ve elf. (1209)

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 50**Sayfa 80- 91**

Emirü'l-ümerâi'l-kirâm, kebiru'l-küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm el-muhtassu bi-mezidi 'inâyetü'l-meliki'l-a'la Mirimiran-ı Kirâm Mehmed Halen Adana eyaleti Mutasarrıfı Yusuf Paşa dâme ikbâlühü ve kıdvetü'l-kuzâtı ve'l-hükkâm me'âdinü'l-fezâili ve'l-keîâm Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazlühü ve kıdvetü'l-emâsili ve'l-akrân bu hususa mübâşir ta'yin olunup ol yevm ol cibâyet defterdâr-ı şikkı evvelim Çukadar defterdârlarından Uzun İsmail zîde kadruhü Tevki'-i refi'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola ki;

Merfu'u'l-kûzâre Terhaczâde Süleyman Paşanın iki yüz altı senesine mahsuben eyalet-i Adana cizyesi cibâyeti 'uhdesine ihâle ve cizye boğcası tarafına irsâl olundukta Paşa-yı mûmâ ileyh Adana sükkânından cümlelerin muhtarı olan Mir Hüseyinzâde el-Hac Hasana der'uhte ve ma'rifet-i şer'ile cizye-i boğcasını teslim ve kesr ettirip tevzi' olarak mübâşir olunduğu ve eyalet-i merkumun bir müddetten beri ihtilâl ve perişânlığı hasebiyle re'âyayı her kadar mutasarrıf ise dahi sene üzere emvâl-i mukayyedesini kesr üzere gelip bu vecihle fâide ve zarara zâmin oluruz deyu memleketçe ettirildiği ve nizâm verildiği üzere cizye-i mezkûre yerli yerinden cem' ve tahsiline dikkat ve ihtimâm olunmak tenbihâtını şâmil emr-i şerifim idiği ve cizye-i mezbûrenin gayr-i ez ma'aş senevi iktizâ eden yirmi beş bin üç yüz yetmiş sekiz buçuk gurus malından mezbûr el-Hac Hüseyin ceste ceste altı bin sekiz yüz yetmiş gurus cizye-i 'aliyyem teslim ve gayri-ez-teslim el-yevm on sekiz bin beş yüz sekiz buçuk gurus merkum el-Hac Hüseyinin zimmetinde bâki (karalı) kaldığı cizye muhasebesinden derkâr olunmağla gayri ez-teslim küsur kalan mârru'z-zikir on sekiz sekiz bin beş yüz sekiz buçuk gurus merkum el-Hac Hüseyinden ma'rifeti şer'ile tahsil ve eğer edâda te'allül ve muhâlefet eder ise sizden Adana kal'asına bend olunması için mukaddemâ emr-i 'âlişânım ısdâr ve irsâl olunmuştu sâbıkân Adana Mütesellimi Mehmed zîde kadruhûnun vürud eden tahriratı mefhumunda emr-i celilü's-şânım mazmunu üzere meblağ-ı mezbûr merkum el-Hac Hüseyinden tahsil olunmak üzere kal'abend ve mecbur olduğunu tahrir ve inhâ etmekle merkum mahbus olduğu halde zimmet-i mâliyesini edaya mübâderet eder ise febihâ ve edâda muhâlefet sevdasında olur ise mal ve eşyası

furuht olunarak ma‘rifet-i şer‘ ve tayin olan mübâşir-i merkum ma‘rifetiyle ‘ala eyy-i halin tahsil olunmak fermânım olmağın hassaten iş bu emr-i celilü’l-kadrim ısdâr ve Defterdâr-ı şikkı evvelim Çukadarlarından Ahmed zîde kadruhû ile irsâl olunmuştur.

İmdi vusûlünde sen ki Paşa-yı mûmâ ileyhsin ber- minvâl-i muharrer mezbûr el-Hac Hüseyin’in zimmetinde olan mârru’z-zikir on sekiz bin beş yüz sekiz buçuk guruş mal-ı cizye-i mahbus olduğu halde edâya mübâderet eder ise febihâ ve illa muhâlefet eder sevdasında olur ise mal ve eşyası furuht olunarak ma‘rifet-i şer‘ ve mübâşir-i merkum ma‘rifetiyle ‘ala eyy-i halin tahsil ve cizye-i ‘ilâm te‘minine mübâderet eylesin.

Ve siz ki kadı ve mübâşir mûmâ ileyhimasız siz dahi mucceb-i emr-i şerifimle ‘amel ve hareket eylemeniz (karalı) vardıkta vardıkta bu bâbta vech-i meşruh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerif-i celilü’ş-şân-ı vâcibü’l-ittibâ‘ ve lazimü’l-ımtisâlimin mazmunu münifi üzere ‘âmil olup hilâfına bir dürlü rızâ ve cevâz göstermeyesiz. Şöyle bilesiz; ‘alâmeti şerife i‘timât kılasız.

Tahrir fi’l-yevmi’t-tasî‘i aşara sene şevval sene tis’un ve mieteyni ve elf.
(1209)

Kostantiniyye

el-Mahrûse

Ferman No: 51

Sayfa 80- 92

Ba‘is Tahvil Budur ki

İş bu bin iki yüz dokuz senesine mahsuben Adana’da vaki‘ mir mukâta‘âsından mezar-ı harir mukâta‘âsının sene-i mezbûra mahsuben ... ve ta‘şir eden ber vech-i emânet Aşkarzâde ‘Osman Efendi ile hesabı rü’yet defteri mûcebince hâsılâtı yalnız yüz altmış bir buçuk guruşa bâliğ olup efendi-i mûmâ ileyh tamamen ve kâmilten tarafımıza edâ ve teslim etmekle ahz ve kabz olduğunu müş‘ar iş bu ... tezkeresi yedine i‘tâ olundu.

fi 7 Muharrem sene 1210

el- fakîr Mehmed kethüda

Vilayet-i Adana

Sayfa 81

Boş

Sayfa 82

Boş

Sayfa 83

Boş

Sayfa 84

Boş

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. TRANSKRİPSİYONDA UYGULANAN YÖNTEM

66 Numaralı Adana kadı sicili, Hicri 1209–1210, M.1794-1795⁵⁵ yılları arasını kapsamaktadır. Sicil 84 sayfa ve 92 belgeden oluşmaktadır.⁵⁶ 16.5.1991 tarihinde mikrofilmleri çekilmiş olan sicil 16x41,5 cm. ebatlarındadır. Sırtı siyah meşin, satırları ebru bez kaplı mukavva ile ciltlenmiştir. Sicilde 51 adet ferman kaydı bulunmakta olup fermanların fazlalığı dikkati çekmektedir. Genelde kayıtların muntazaman tarihleri düşülmüştür. Ancak bazı belgelerde ayların yazılmadığı ve bazı belgelerde ise hiç tarihin konmadığı görülmüştür. Bu durumun sicilde istisna olarak bulunduğu görülmektedir. Sicil defterinde bulunan kayıtlarda genel olarak bozulma ve çürüme görülmemektedir. Ancak sicilde kâtibin kendi hattının yanında talik hattının kullanıldığı görülmektedir. Muhtelif belgelerde okunamayan yerler, sicilin genel mahiyeti dikkate alınarak çıkarılmaya çalışılmıştır. Sicilde 50, 68, 69, 81, 82, 83 ve 84. sayfalar boş bırakılmıştır. Kadı sicilinin mikrofilmlerinin çekimi sırasında iki sayfanın birleşim yerlerinde çıkmayan kısımlar “kesik” ifadesiyle belirtilmiştir. Normal olarak “*Adana*” kelimesi Osmanlıca yazım ve imla kurallarına göre ط “tı” harfi ile yazılırken sicilde د “dal” harfi ile yazılmıştır.

Değerlendirme aşamasında belgelerin kendi açısından ve sicilde bulunan diğer belgelerle ilişkisine değinilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında sicilde bulunan ve müşkil olarak görülen bazı hususlar devri ilgilendiren kitaplardan istifade edilmek suretiyle analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada özellikle sicilin ait olduğu devirleri de anlatan ve Menemencizade Ahmet Bey tarafından kaleme alınmış olan

⁵⁵ Araştırma kapsamına aldığımız kadı sicilinin kapağında 3 Safer 1209- 7 Muharrem 1210 tarihleri yazılmasına rağmen sicil içinde 1207 ile 1208 yılına ait belgeler de bulunmaktadır.

⁵⁶ Sicil kapağında 94 belgeden ibaret olduğu ifade edilmektedir. Ancak 92 belgeden oluştuğu tespit edilmiştir.

“*Menemencizâde*”⁵⁷ isimli eser önemli bilgiler içermekte olup çalışmamızda dikkate alınmıştır.

Sicilinin analizi yapılırken sicillere dayalı olarak muhtelif çalışmalar dikkate alınmıştır.⁵⁸ Ayrıca, bazı Osmanlıca ve Farsça sözlüklerden yararlanılmıştır.⁵⁹

Defterin transkripsiyonunda, ayın harfi (‘), hemze (’), uzun sesliler (‘), okunamayan kısımlar ise (...) ile gösterilmiş olup okunuşundan emin olunamayan kelimelerin sonuna (?) işareti konulmuştur. Sicilin orijinalinde yazılı olmayan cümle içinde boş bırakılan yerler parantez içinde (boş) şeklinde ifade edilmiştir. Sicilde yazılıp daha sonra silinmiş olan bölümler “karalı” şekilde ifade edilmiştir.

⁵⁷ Yılmaz Kurt. (1997). *Menemencioğulları Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara.

⁵⁸ Zeynel Özlü. (2008). *18 ve 19. Yüzyıllarda Karadeniz’de Bir Kıyı Kenti Akçakoca*. Yeditepe yay. İstanbul, /.(2004). *18. Yüzyılın İkinci yarısında Gaziantep*. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Eğitim Kültür Serisi, Gaziantep,/.(2007). *18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Adli Mekanizmanın Analizi*. Berikan Yayınevi, Ankara,/.(2009). *Batı Karadeniz’de Antik Bir Osmanlı Kenti PRUSIAS AD HYPIUM ÜSKÜBÜ (Konuralp)*. Konuralp Belediyesi Kültür Serisi.

⁵⁹ Şemseddin Sami. (1998). *Kamus-ı Türkî*. Alfa Yayınları, İstanbul, Ferit Devellioğlu. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, İbrahim Olgun ve Cemşit Dirahşan. (2005). *Farsça-Türkçe Sözlük*. Murat Yayınları, Ankara, M. Zeki Pakalın. (1983). *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. MEB Yayınevi, c.1,2,3, İstanbul.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. İDARİ DURUM

Sicilde Adana, “*Eyalet-i Adana*” ve “*Medine-i Adana*” şeklinde ifade edilmiştir. Çopurzâde’nin katl edilmesi neticesinde terekesinden Adana’da bulunan malların tahsiline es-Seyyid el-Hac Yahya’nın vekil tayin edilmesi ile ilgili belgede⁶⁰ Adana Beylerbeyi Çopurzâde demekle meşhur el-Hac Mehmed Ağa ibnü’l-Hac Mehmed bin Mustafa’dan bahsedilmektedir. Bu vesileyle bölgenin eyalet statüsüne sahip olduğu görülmektedir. 18. yüzyılın sonlarında bölgede bulunan diğer görevliler şu şekilde sıralanabilir:

4.1.1. Beylerbeyi

Osmanlılar memleketi şimdiki vilayet usulüne yakın bir surette eyaletlere ayırmışlar ve eyaletlerin başına beylerbeyi ünvanını taşıyan askeri ve mülki selahiyetleri haiz birer büyük memur ikame etmişlerdir. Bu hale nazaran beylerbeyi demek vali demektir.⁶¹ XVIII. yüzyıl belgelerinde “*vülât*” olarak geçen beylerbeyiler XVI. yüzyıldaki etkinliklerini yitirmişlerdir. III. Selim 3 Ekim 1793’te çıkardığı hatt-ı hümayûnda, vezirlerin ve valilerin durumuna değinmektedir. Buna göre, devletin hükümlerinin yürütülmesi önemli ve nüfuzlu vezirlere bağlıdır. Bu kanunname ile valiler bir görev yerinden diğerine atandıklarında uzak yerlere değil, yakın yerlere gönderilmelerine dikkat edilecektir. Sefer ya da mülki zorunluluklar olmadıkça, Anadolu’daki mutasarrıflar Rumeli, Rumeli’dekiler Anadolu’ya gönderilmeyecektir.

⁶⁰ A.K.S. nr.66, s.49/62.

⁶¹ Pakalın. a.g.e., c.1 s. 216.

Bununla beraber, beylerbeyi ve sancakbeyleri için yapılan düzenlemeler eksiklikleri gidermeye yetmemiştir.⁶²

Beylerbeyi için aşağıdaki ünvan kullanılmıştır:

*“Düstûrûn-ı mükerremûn müşîrûn-ı müfehhemûn, nizâmü'l-âlem müdirû'l-umûru'l-cumhur bi'l-fikri's-sâkıb-ı mütemmimü'l-imhâl bi'r-re'yi's-sâib-i, mütemehhidû bünyanu'd-devlet-i ve'l-ikbâl müşiru'l-erkân's-sa'âdet-i ve'l-iclâlinnütûf ve'l-'avâtıfı'l-melikü'l-a'lâ”*⁶³ ve *“Emiru'l-ümerâi'l-kirâm, kebir-ı küberâi'l-fihâm zü'l-kadri ve'l-ihtirâm sahibü'l-'izzi ve'l-ihtişâm el-muhtassu bi mezid-i 'inayetü'l-melikü'l-a'lâ”*⁶⁴

İlgili dönemde bölgede beylerbeyi olarak görev yapan iki isme rastlanmıştır. Bunlardan biri Çopurzâde adı ile meşhur el-Hac Mehmed Ağa ibni'l-Hac Mehmed bin Mustafa diğeri ise H.1209 (M.1794) senesi Şevvâl ayına ait fermanda Adana Beylerbeyi olarak geçen Yusuf Paşa'dır.⁶⁵ Çopurzâde el-Hac Mehmed Ağa ibni'l-Hac Mehmed bin Mustafa sicilden anlaşıldığı kadarıyla katl edilerek öldürülmüştür. Çopurzâde'nin öldürülme nedeni ve nasıl öldürüldüğü hakkında sicilde bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Çopuroğlu ile Karşlı Halil Ağa'nın kavgası sırasında Çopuroğlu'nun mağlup olduğu, Hızırlı köyüne çekilmek zorunda kaldığı ve daha sonra da yakalanıp öldürülmüştür.⁶⁶

4.1.2. Mütesellim

Tanzimattan önce vali ve mutasarrıfların uhdelerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilenler hakkında kullanılan bir ifadedir. Bunlara “voyvoda” denilirdi. İkinci Mahmut zamanında merkeziyet usulü tesis edilinceye kadar vezirlerle mir-i miran gibi mansıp sahiplerinin ekserisi sefere gittikleri zaman mansıplarını mütesellimler ile idare ederlerdi. Mütesellimlik, Tanzimat'a kadar devam etmiştir.⁶⁷ XVII. yüzyılda çok az görülen mütesellimlik görevi XVIII. yüzyılda yaygın bir şekil almaya başlamıştır. Mütesellim tayini vali buyrulduzu ile kadılara, kethüda yerlerine, yeniçeri serdarlarına, ayan-ı vilayete ve iş erlerine duyurulurdu. Mütesellimlerin, eşkıyanın ortadan kaldırılması, mutasarrıfa ait olan

⁶² Yücel Özkaya. (1985). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, s.s.180-196.

⁶³ A.K.S. nr. 16/16.

⁶⁴ A.K.S. nr. 76/87.

⁶⁵ A.K.S. nr. 72/81.

⁶⁶ Kurt. a.g.e. s. XVI.

⁶⁷ Pakalın. a.g.e., c.2, s. 639.

“mahsul-i şehriye”yi toplayabilmesi, ahaliyi zulümden koruyabilmesi için kuvvetli ve halkın istediği kişiler olmasına özen gösterilirdi.⁶⁸

Mütesellimler için kullanılan elkap “*Kıdvetü’l-emâcid ve’l-a’yân*”⁶⁹ şeklindedir.

Araştırma konusu kadı sicilinde Adana’da Mehmet ve Ahmet Beyler mütesellim olarak görülmektedir. H. 1208 (M. 1794) senesi Şevvâl ayında mütesellim olarak görülen Karcı Mehmet’in katl edilmesi sonrasında Ahmet Bey mütesellim olarak tayin edilmiştir.⁷⁰ İlgili fermanla 21 Cemâziye’l-evvel 1209 (M.1794) senesi itibariyle Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cebbarzâde’nin itimat ettiği adamlarından Ahmet’e verildiği yazılmıştır. Karcızâde Mehmet’in nasıl ve ne sebeple katl edildiği sicilde değinilmemiştir.⁷¹

4.1.3. Kadı

Kadı, doğrudan merkezle muhatap mahalli otoriteden bağımsız ancak çok geniş mahalli yetki idaresi bulunan kişidir. Osmanlı Devleti’nde temel idari birim kazadır. Bu birimin başında kadı bulunmaktadır. Kadının görev yaptığı her kaza müstakil bir mahkemedir. Sancakta veya vilayette bağlı bulunduğu bir makam yoktur. Kaza kadıları kaza idaresi içinde kaynağını şeri ve örfi hukuktan alarak Padişah adına yargı gücünü kazada uygulayarak her türlü vesikayı karara bağlanan konuları kadı sicili olarak adlandırılan defterlere kaydetmiştir. Bunu da şeri mahkemelere mahsus bir usul ve kaide içinde kaleme almışlardır. Buna sakk-ı şeri denmektedir. Kadı bulunduğu kazada yargı görevinin yanında muhtesip, pazarbaşı, mimarbaşı, çöpçübaşı ve esnaf kethüdasının da amiridir.⁷²

Çalışma konusu kadı sicilinde Adana’da görev yapan kadının ismi bulunmamaktadır. İsim yerine belgelerde elkap lafızları kullanılmıştır. Adana kadısına hitaben yazılan ferman ve buyrultularda “*Mevlânâ Adana Kadısı zîde fazluhû, Şeri’at-şi’âr Medine-i Adana Kadısı Efendi zide fazluhu*” şeklinde ifadelere rastlanmaktadır. Sicilde kadı değişimi görülmemektedir.

⁶⁸ Özkaya. a.g.e., s. 197.

⁶⁹ A.K.S. nr. 66, s. 15/15.

⁷⁰ A.K.S. nr. 66, s. 57/70.

⁷¹ A.K.S. nr. 66, s. 73/82.

⁷² Zeynel Özlü. (2007). *18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Adli Mekanizmanın Analizi*. Berikan Yayınevi. Ankara, s. 7, 8.

4.1.4. Nâib

Kâdı, eğer kendisine bu salâhiyet verilmişse, kendi yerine veya kazâ mahallinin muhtelif köşelerine nâib adıyla bir vekil vazifelendirebilir. Osmanlı Devleti'nde tekâüt maaşı mahiyetinde bazı uzak kazâlara tayin olunan yüksek rütbeli kâdılar, buraya gitmeyerek yerlerine nâib gönderirlerdi. Buna *arpalık nâibi* denirdi. İstanbul, Şam, Bağdad gibi büyük merkezlerde, kâdılar işlerinin çokluğuna mebni, vekâleten tâli derecede ehemmiyetli dâvâları dinlemek üzere nâib vazifelendirirdi. Buna *bâb (kapı) nâibi* denirdi. Bunların maaşlarını kâdı verdiği gibi; hükümlerinden de kâdı mesuldü. Demek ki nâibler bazen kâdının yerine geçer; bazen de işlerin çokluğu veya kazâ mahallinin genişliği sebebiyle kâdılarına yardımcı olurdu.⁷³

Çalışma konusu sicilde “naib” ve “nüvvâb” kelimeleri kullanılmaktadır. Bu görevliler için “*Mefahirü'l-kuzâtı ve'l-Hükkâm ma'denü'l-fezâili ve'l-keâm*”⁷⁴ şeklinde elkabın tercih edildiği görülmektedir.

4.1.5. Mutasarrıf

Sancak adı verilen teşekkülün başında bulunan kişi hakkında unvan olarak kullanılan bir tabirdir. Liva dahi denilen sancak, kaza ile vilayet arasında idari bir teşekküldü. Bunların bir kısmı kazalar gibi vilayete bağlı, bir kısmı da müstakildir.⁷⁵ Çalışma konusu kadı sicilinde mutasarrıf olarak Yusuf Paşa görülmektedir. Sicilin tamamında mutasarrıf değişimine rastlanmamıştır. Sicilde mutasarrıf için “*İftiharü'l-emâcidi ve'l-ekârim, cami'ü'l-mehâmidi ve'l-mekârim, el-muhtassı bi mezid-i inâyeti'l-meliki'd-dâim*”⁷⁶ ünvanının kullanıldığı görülmektedir.

4.1.6. Serdar

Kaza gibi küçük yerlerde Yeniçeri Ağası tarafından tayin olunan şahsa “Serdar” adı verilirdi. “Yeniçeri Serdarı” da denilen serdar bulunduğu kazadaki yeniçeriler ve acemi oğlanların; hatta cebeci ve topçuların zapt ü rabtından mesuldü. Serdar, Yeniçeri Ağası'nın mektubu ile tayin olunurdu. Kasaba ve şehirlerdeki yeniçeriler sefere memur olurlarsa serdarları maiyetiyle gelip yeniçeri kuvvetlerine iltihak ederlerdi.⁷⁷

⁷³ Ekinci. a.g.e., s.s. 266, 267.

⁷⁴ A.K.S. nr. 66, s. 40/51.

⁷⁵ Pakalın. a.g.e., c. 2, s. 586.

⁷⁶ A.K.S. nr. 66, s. 51/64.

⁷⁷ Pakalın. a.g.e., c. 3, s. 179.

Çalışma konusu kadı sicilinde 1 Cemâziye'l-evvel 1208 tarihli yazılan mektupta İsmail Ağanın Adana'ya serdar tayin edildiği görülmektedir.⁷⁸ Diğer bir mektupta ise mevcut serdarın görevden alındığından (ref) bahsedilmekle birlikte yerine Abdülgani Ağa'nın serdar olarak atandığı kaydedilmiştir.⁷⁹ Bu mektubun tarihi ise 1 Şaban 1208 tarihlidir. İki serdar arasında üç aylık zaman bulunmaktadır. Sicilden anlaşıldığı kadarıyla İsmail Ağanın serdarlık vazifesi üç ay gibi kısa bir müddet sürmüş olması gerekmektedir. 1209 senesi tarihli buyrultuda ise Abdülgani Ağa'nın azl olunması sonrasında Musa Paşazâde Gayretlü Ömer Ağa'nın serdar olarak tayin edildiği görülmektedir.⁸⁰ Serdarların tayin edildiklerine dair yazılan belgelerde yapacağı vazifeler de sıralanmıştır. Buna göre örneğin Abdülgani Ağa'nın serdarlık mektubunda neferlerin zabtı, beldelerin tanzimi, ahalinin idaresi, varissiz bir şekilde vefat edenlerin metrukatının pazarda satışı ve hasıl olan gelirin hazineye defterleriyle birlikte gönderilmesi gibi vazifeler yüklendiği görülmektedir.

4.1.7. Subaşı

Şimdi zabıta ve daha ziyade belediye memurlarının gördükleri işleri gören ve kaza itibar olunan kasabaların idaresi başında bulunan memurun ünvanıdır.⁸¹

Çalışma konusu kadı sicilinde Yüreğir ve canibinde subaşı olan Mamlı'nın yeniden subaşılığa tayin edilmesi hakkında gönderilen bir buyrultuda⁸² Mamlı adlı şahsın subaşılik vazifesini iyi yaptığından dolayı tekrar subaşı olarak tayin edildiği bildirilmiştir.

4.1.8. Muhzırbaşı

Davacıları mahkemeye çıkarmak vazifesiyle mükellef olan "Muhzır"ların başına verilen addır.⁸³

Çalışma konusu kadı sicilinde Kulzâde Mehmed Efendinin Adana mahkemesine muhzırbaşı tayin edildiği görülmektedir.⁸⁴ Söz konusu belgede muhzırbaşılik vazifesinin birkaç yıldan beri atıl kaldığından bahsedilmekte ve bu iş için diyaneti yerinde olan bir şahsın gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bu suretle

⁷⁸ A.K.S. nr. 66, s. 11/10.

⁷⁹ A.K.S. nr. 66, s. 19/21.

⁸⁰ A.K.S. nr. 66, s. 75/86.

⁸¹ Pakalın. a.g.e. c. 3, s. 259.

⁸² A.K.S. nr. 66, s. 73/83.

⁸³ Pakalın. a.g.e. c. 2, s. 573.

⁸⁴ A.K.S. nr. 66, s. 12/12.

liyakatli bulunan Kulzâde Mehmet'in tayin edildiği yazılmıştır. Belgenin 12 Rebiü'l-âhir 1208 tarihli olduğu görülmektedir.

Sicilde bulunan 17 Cemaziye'l-evvel 1208 (M. 21 Aralık 1793) tarihli bir belgede ise sermuhzır olarak es-Seyid el-Hac Ali Ağa'nın ismi görülmektedir.⁸⁵

4.2. SOSYAL DURUM

4.2.1. Adana ve Havalisinde İhtida Hareketleri

İhtida, Arapça huda (hedy, hidilyet) kökünden türemiş olup sözlük anlamı gerçeğe ulaşmak, doğru yolu bulmak" demektir. Terim olarak inançsız iken veya başka bir dine mensupken İslam dinini kabul etmeyi ifade etmektedir. İnançsızlığı bırakarak veya dinini değiştirip İslamiyet'e giren kimseye "Mühtedi", müslümanlığı terk edene ise "mürted" denilmektedir. İhtidanın tek şartı, kelime-i şehâdet getirmek yani Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamberliğini kabul etmektir. Bunun herhangi bir törenle veya dîni bir kurumda bir görevlinin huzurunda gerçekleştirilmesi gerekmemeyle birlikte en az iki şahidin yanında şehâdet getirmek gelenek olmuştur. Diğer taraftan ihtidaların hakim (kadı) huzurunda mahkemelerde olması ve bunların kayıt altına alınması, mühtedinin gayrimüslim statüsünden çıkarak müslüman statüsüne geçmesine resmi ve hukuki delil teşkil etmekteydi. Osmanlı Devleti'nin tebaası olan müslümanlarla gayrimüslimler (zimmiler) farklı hukuki statülere sahip oldukları ve farklı yükümlülükleri bulunduklarından ihtida ederek müslüman olanların bu statü değişikliklerinin mahkeme siciline yazılması gerekmekteydi. Sicile kaydı yapılan mühtediler, müslüman statüsüne geçerek gayri müslimlerin ödedikleri cizye vergisinden düşmekte, zengin iseler % 2,5 nispetinde zekat vermekle mükellef olmaktadır.⁸⁶

Çalışma konusu kadı sicilinde bir adet ihtida kaydına rastlanmıştır.⁸⁷ Bu belgede Çolaklı Ermenilerinden Manuk adlı zimmi, Mustafa ismini alarak Müslüman olmuştur. Ayrıca belgedeki ifadeler gayet dikkat çekici olup zimminin eski dinindeki durumu “*hal-i küfr*” olarak vasıflandırılırken batıl dininden dönmekle isminin Mustafa olarak tesmiye edildiği ifade edilmiştir. Bunun yanında belgede Manuk adlı

⁸⁵ A.K.S. nr. 66, s. 49/63.

⁸⁶ Ali Açikel. (2004). Şer'iyye Sicillerine Göre Tokat'ta İhtida Hareketleri. Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 23, Erzurum, s.s. 171-173.

⁸⁷ A.K.S. nr. 66, s. 1/1.

zımminin kendi isteği ile Müslüman olduğunun ifadesi açısından “*din-i hakkı kabul ve talebiyle*” şeklinde ifadeye yer verilmiştir.⁸⁸

Daha öncede ifade edildiği gibi çalışma konusu kadı sicilinde tek bir ihtida hareketi kaydına rastlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında bölgede toplu şekilde ihtida hareketleri görülmemektedir. Bu noktadan hareketle bölgedeki ihtida hareketlerinde bir zorlamanın olmadığını da ifade etmek mümkündür.

4.2.2. Adana ve Havalisinde Nüfus Hareketleri

Bölgenin ticaret ve hac yolları üzerinde bulunması bölgeye ayrı bir hareketlilik kazandırmaktadır. Nitekim ilgili dönemde Adana’da on iki bin hane bulunduğu anlaşılmaktadır. İlgili belgede “*Fi’l-asıl medine-i Adana on iki bin büyüttan ‘ibâret kesret-i nüfusu memlû ve ma’mul memerr-i huccâc-ı müslimin ve ebnâ-i sebil bir belde-i ‘azime*”⁸⁹ şeklindeki ifadelerde de bölgedeki nüfusun fazlalığı ve hac kabilelerinin geçiş güzergâhı olduğu görülmektedir. Fakat bölgede 1209-1210 (M.1794-1795) yılları arasında, ciddi bir nüfus hareketliliği olmuştur. Zira on iki bin hanenin bulunduğu ifade edilen bölgede yedi-sekiz yüz hanenin kaldığı ifade edilmektedir. Bu tür bir nüfus hareketliliğinin yaşanması bölgede ciddi anlamda sorunun yaşanmış olmasını gerektirmektedir. Bu durumun izah edildiği fermana tarih olarak Evâil-i şehri receb sene 1209 kaydı düşülmüştür. Ancak aynı konu hakkındaki diğer bir fermana ise hane sayısının üç yüze kadar düştüğü görülmektedir.⁹⁰ (28 Zilhicce 1209) Birinci belge ile ikinci belge arasında beş aylık zaman bulunmaktadır. Ancak bu zamanda dahi yaklaşık sekiz yüz haneden üç yüz haneye kadar düşüşün gözlenmesi bu bölgede yaşanan huzursuzluğu ifade etmektedir. Doğal olarak böyle bir göç dalgasının nedeni merak çekici bir durum olarak görülmektedir. Bu noktada on iki bin haneden üç yüz haneye kadar düşen ev sayısında ne gibi etkenlerin etkili olduğu sorusunun cevabı ise yine sicil içinde bulunan ferman ve buyrullarda cevabını bulmaktadır. Her ne kadar istenilen şekilde ayrıntılı cevaplara ulaşılamıyor olsa da genel anlamda Adana’da 1209 yılında nelerin yaşandığına az çok cevap bulma şansını yakalamış olmaktadır. Adana kadısı, mütesellimi ve zabitanına yazılan 12 numaralı fermana:

⁸⁸ “Çokaklı Ermenilerinden olup hâl-i küfründe ismi Manuk olan zımmin, bâtil dinden rucu’ ve dîn-i hakkı kabul ve talebiyle ismi Mustafa tesmiye olunduğu. Kayd şûd. Fî 3 Saferü’l-hayr sene 1209” A.K.S. nr. 66, s. 1/1.

⁸⁹ A.K.S. nr. 66, s. 20/23.

⁹⁰ A.K.S. nr. 66, s. 79/90.

“bir belde-i ‘azime iken bir müddedden berü ahâliye-i vilâyet beyninde nifâk ve şikâk gûna-gün tekevvün eylemekten nâşi müte‘ayyinân ve hânedânın bir birlerine su-i kasd ile beher emvâl-i müslimin yağma ve garât ve vâfir, ehl-i ‘ırz ve bî-cürüm kimselerin i‘dâm ve ihlâklerinden nâşi sükkân-ı memleketin külliyyen emn ü rahatları mesluk ve etrafa müteferrika ve perişân olduklarından el-hâletü hâzihî belde-i merkumda ancak yedi, sekiz yüz büyut ve hâne kalub bu vecihle harab olduğu”

şeklindeki ifade ile bölgede meydana gelen göç dalgası, bölgede bulunan hanedanların birbirleriyle mücadeleleri ve malların yağmalanmasına bağlanmıştır. Bu konu ile ilgili 50 numaralı ferman meselenin izahı açısından ilk fermana göre daha ayrıntılı bilgiler vermektedir. Adana menzillerinin idaresi için lazım olan meblağın penbe rüsumundan karşılanması hususunda yazılan bu fermanda bölgenin esasen on iki bin haneden meydana geldiği ve bir müddetten beri meydana gelen ihtilal ve yağma hareketleri neticesinde Adana’da hane sayısının üç yüze kadar düştüğü ifade edilmiştir.⁹¹ Bu durumda menzillerin korunması için gereken paranın, normalden fazla miktarda olması gerektiği ifade edilerek bu paranın penbe rüsumundan karşılanması talep edilmiştir. Ayrıca menzillerin korunması konusunda ahaliye teklif edilen vazifelerin bir bahane ile geri çevrildiği de ifade edilmiştir. Menzilci tayin edilen şahısların korku sebebiyle bölgede oturmayıp ayrıldıklarını belgelerde görmek mümkündür.⁹² Bu belgelerden anlaşıldığı kadarıyla H.1209, (M. 1794) senesinden itibaren bölgede meydana gelen hanedanlar arasındaki çekişmeler ve bu çekişmelerin fırsat sunduğu eşkıya ve yağma hareketleri neticesinde bölgede can ve mal emniyetinin kalmaması ciddi bir göç hareketine ve şehrin terk edilmesine neden olmuştur. Sicilin geneline bakıldığında bu göç hareketinin sebepleri olarak ifade edilen yağma ve suikast faaliyetlerinin diğer belgelerde de yer ettiği görülmektedir. Yaralama, katl ve eşkıyalık durumları ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

⁹¹ “Adana kazası fi’l-asıl on iki bin evden ‘ibâret ve memerr-i Huccâc-ı müsliminken beş seneden beri vuku’ bulan ihtilâl ve cerâd istilâsı ve bazı ‘ilel ve esbâba mebnî ekseri diyâr-ı ahara müteferrik ve’l-hâlet-ü hâzihî üç yüz eve munhasır” A.K.S. nr. 66 s. 79/90.

⁹² “İnhâ olunur ki bu esnâda sâbıkân Adana Mütesellimi olan bâ-emirnâme-i ‘aliyye, Karcı Mehmedin katl olunması iktizâsıyla katl olunup cümle ma‘rifetiyle maktul-u mezburun ‘uhdesine ihâle ve idâre eylediği Adana menzili hususu için menzil-i mezkure idaresiçün nasb ve ta‘yin eylediği menzilci meks ve ikâmet etmeyip havfinden nâşi ahar mahalle firâr ve menzil-i mezbur ta‘til ve üzerinde bir kimesne olmadığından bahisle umur-u mühime-i mezkure muhtel ve müşevviş olmağla” A.K.S. nr. 66 s. 73/82.

Bölgedeki hanedanlar arasında yaşanan hakimiyet mücadelelerine Yılmaz Kurt'un yapmış olduğu çalışmasında⁹³ bölgede özellikle Hasanpaşazâdeler ile Menemenci aşireti arasında Adana'ya hakim olma mücadelesinin 19. yüzyıl ilk yarısında yaşandığı ifade edilmiş olsa da ilgili fermanlardaki bilgiler bu tür mücadelelerin varlığını 18. yüzyıl sonlarından itibaren hissettirdiğini göstermektedir.

4.2.3. Aşiretler

Aşiret Arapça bir kelime olup "kabile" karşılığı kullanıldığı gibi kabilenin altında daha küçük bir topluluğu da ifade etmektedir. Türkçe'de ise yaygın olarak göçebe unsurlar için kullanılmış, özellikle Osmanlılar döneminde "boy"un altında, cemaatin üstünde bir topluluğa ad olmuştur. Osmanlı kanunnâme ve belgelerinde genel olarak "konar-göçer" veya "yörük" olarak kaydedilen teşekküller, yukarıdan aşağıya bir sıraya göre, boy (kabile, taife), aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba faile) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Göçebe hayatının bir gereği olarak daha çok hayvancılıkla uğraşan aşiretler, bu bakımdan yerleşik ahaliyle iktisadî bakımdan bir bütünlük teşkil etmişlerdir. Yaylak ve kışlakları arasındaki hareketleri, biraz da hayvanlarına otlak bulma düşüncesinden doğmuştur. Bununla beraber göçebe hayatlarının, merkezî otoritenin zayıflamasıyla başı boş telakki edilebilecek bir tarza dönüştüğü ve bunun onların te'dib ve iskânları için bir sebep teşkil ettiği görülmektedir. Aşiretlerin kontrol altında tutulmaları ihtiyacı, devletçe eski aşiret düzenlerinin bozularak kethüdâlıklar şeklinde teşkilâtlandırılmalarına ve ancak belli güzergâhlar içinde hareketlerine izin verilmesine yol açmıştır.⁹⁴

Çalışma konusu kadı sicilinde alınamayan vergiler ve zimmetleri bulunan aşiretler hakkında yazılan fermanlarda, vermeleri gereken vergilerin derhal toplanması önemle üzerinde durulan hususların başında gelmektedir.

4.2.3.1. Menemenci Aşireti

Menemencioğulları, ana yurtları Silifke olan Bozdoğan aşiretinin Menemenci oymağından çıkmıştır. Menemenci adının İzmir'e bağlı Menemen kasabası ile alâkalı olduğu söylenmekte ise de bu sav kesin değildir. Menemenci adı bazı arşiv belgelerinde Melemencioğulları şeklinde geçmektedir. Menemencioğulları boy beylerinden Ahmet Bey'e göre Menemen kasabasından geldikleri için

⁹³ Kurt. a.g.e., s.s. XXXII-XXXIV.

⁹⁴ Yusuf Halaçoğlu. (1991). Aşiret. *İslam Ansiklopedisi*, c.4. İstanbul, s.9.

Menemenci adını almışlardır. Menemencioğlu Ahmet Bey'in verdiği bilgilere göre, ailede ismi bilinen ilk kişi Habib Çelebi olup, İzmir'in Menemen ilçesinden bütün sülâlesi ve hayvanları ile beraber Çukurova bölgesine göç etmişlerdir. Bunlar büyük bir ihtimalle önce İçil yöresine gelmişler, daha sonra Adana'ya gelerek Nefs-i Menemenci denilen Solaklı ve Sarı Mehmet Telli isimli yerleri yurt tutmuşlardır. Kör Boy beyi namıyla ünlü olan I. Ahmet Bey 1756–1757 yıllarında Menemenci aşiret beyliği görevini yerine getirmiştir. Kendisine bağlı yaklaşık 100–200 hane nüfusla Tarsus'a bağlı Kosun kazasının Gökran mevkiinde yaşamıştır. Aşiret, 17. yüzyıl boyunca devam eden Celali İsyanları sırasında Karaisalı taraflarına hâkim olmuşlardır. Tarsus dağları ile Adana arasını yurt tutan Varsak ve Üçok'lu Türkmen gurupları önemlerini kaybedince boşluğu Menemencioğulları doldurmuştur. Aşiretin bünyesinden çıkan beyler, Karaisalı ve Bereketdağı madenlerini kontrolleri altına alarak, XIX. yüzyıl boyunca bölgenin en aktif kişileri olmuşlardır.⁹⁵

Aşiret hakkında Cezmi Yurtsever, Özcan Tatar'ın araştırmasından naklen şunları ifade etmektedir;

“Bozdoğan aşiretinin en kalabalık kolu olan Menemenciler, Karaisalı ve Tarsus arasındaki bölgeyi yurt tutmuşlardır. Daha önceki dönemlerde İçil Sancağı Selenti Kazası'nda Karalar adlı yerde sakin olan bu cemaatin mensupları, zaman içerisinde bu bölgeyi terk ederek Adana ve çevresine gelerek yarı yerleşik bir durumda konar göçer yaşamlarını devam ettirmeye başlamışlardır. 1720-1721 yılında yapılan Yörük tahririnde Menemenci Cemaati 4 gurup halinde tahrir tabi tutulmuştur. Buna göre; Seyyid Habib Çelebi Kethüda'nın idaresinde bulunan ve mensuplarının tamamı Seyyid kökenlilerden oluşan birinci gurubun, 215 nüfus, 49.457 koyun ve 310 develeri mevcut olup, Adana Sancağı'nda Çakıd Hanı ve çevresinde kışlamakta, yazları ise Niğde Sancağı'nda Üç Kapulu adlı yaylada yaylamaktaydılar. İkinci gurup; Adana şehir merkezinde sakin olan 3 kişiden oluşmaktaydı. Üçüncü grup; Habib Kethüda'nın idaresinde bulunan esas gurubun içinde sakin olan ve Seyyid kökenli olmayan kişilerden oluşmakta olup, 9 bennak nüfus, 2453 koyun ve 19 deveye sahipti. Dördüncü gurup ise; bu cemaatin perakendesi olup, Tarsus Sancağı, Kuşun Kazası'nda Kozak adlı karyede sakindi. Bu gurup 3 bennak nüfus, 117 koyun ve 1 deveye sahipti.

⁹⁵ Akif Bilge Çelik. (2008). *Fırka-i Islahiye*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniv. Kahramanmaraş, s. 45.

İncelediğimiz dönemde genel olarak devlete tabi olan ve bu bölgedeki huzursuzluk olaylarının tenkilinde görevlendirilen Menemenci Cemaati mensupları, gittikçe güçlenmeleri ve çevrede önem arzeden bir cemaat olarak öne çıkmaları nedeniyle bazı eşkıyalık olaylarına karışmışlardır. Zaman içerisinde Çukurova bölgesinde gittikçe güçlenen Menemenci Cemaati, inceleme dönemimizden daha sonraki dönemlerde bu bölgenin en önde gelen cemaatleri arasına girmiştir. 1768 yılına ait bir deve tevziatı listesine göre, Adana Eyaleti'nden istenen 80 katar devenin 5 katarı Menemenci Cemaati'nin hissesine düşmüştür. Aynı şekilde 1787 yılına ait bir diğer deve tevziatı listesine göre, Adana Sancağı'ndan toplanan 116 devenin 15 adedi Menemenci Cemaati tarafından karşılanmıştır. Bir diğer örnek olması açısından 1812 yılında Adana Sancağı'ndan sefer için talep edilen 111 nefer askerin 12'si Menemenci Cemaati'ne mensup olan kişilerden oluşmaktaydı."⁹⁶

Osmanlı Devleti'nin II. Mahmut zamanında en ehemmiyetli sorunu haline gelen Mısır meselesinde Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa ordusu ile Adana ve çevresine geldiği sıralarda Menemencioğlu kendisine iltihak etmiştir. İbrahim Paşa, Menemencioğlu'na büyük bir kıymet vermiş ve kendisinin Mısır'ın büyük perverdelerinden biri olduğunu ileri sürerek, Menemencioğlunun bendelik yapma zamanının geldiğini ifade etmiştir.⁹⁷

Araştırma konusu sicilde bölgedeki maden ocaklarının işletilmesi konusunda Menemenci aşiretinden istifade edildiği görülmektedir. Menemenci aşiretinin ücreti karşılığı Bereketlü madenine yıllık bin yük odun ve cevher çekmeleri hususunda verdikleri taahhüt ve taahhütleri dışında hareket ettikleri takdirde darphaneye otuz bin kuruş vermeleri gerektiği hususunda yazılan fermanda⁹⁸ Bozkır ve yeni açılan Bereketlü madeninde yapılan çalışmalarda nakliye işlerinin bu aşiret eliyle yapıldığı görülmektedir. Madencilik alanındaki bu türlü faaliyetlerin diğer ahali gurupları tarafından muhalefetle karşılandığı da ifade edilmesi gereken bir diğer husustur. Fermanda külliyetli miktarda altın ve gümüş cevherinin olduğundan bahsedilen Bereketlü madenin Niğde ahalileri tarafından haksız yere yapılan şikâyetler nedeniyle kapatılması üzerine Maden Ustabaşı el-Hac Ali'nin birkaç

⁹⁶ <http://cezmyurtsever-ukurovatrkmenlerive.blogspot.com/2011/03/menemenci-asireti.html>, (16.06.2011).

⁹⁷ Şinasi Altundağ. (1988). *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi*. TTK, Ankara, s.66.

⁹⁸ A.K.S. nr. 66, s.5/6.

maden işçisi ile durumu Bozkır kadısına ilettiği ifade edilmiştir. Şikayetlerin mahiyeti konusunda fermada herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak Bozkır madeninin Menemenci aşiretinin verdiği taahhütler üzerine ücret mukabili malzeme taşınma işlemi zikrolunan aşirete ihale edildiği gibi yeni açılan Bereketlü madeninin de aynı şartlar çerçevesinde Menemenci aşiretine ihale edildiği ifade edilmiştir. Fermada aşiretin yapması gereken ve taahhüt ettikleri vazifelerin bin yük cevher ve beş yüz yük odun çekmekten ibaret olduğu görülmektedir. Aksi halde darphaneye 30.000 kuruş bedel ödeyeceklerini taahhüt etmişlerdir.

Aşiretler konusunda bir diğer önemli husus ise bazı aşiret mensuplarının zorla ve usule aykırı olmasına rağmen aldıkları vergilerdir. Bu konuda mağdur olan ve esasen mukataaya malik olan şahıslar merkeze yazdıkları arzuahallerle yardım ricalarında bulunmuşlardır.⁹⁹ Bu suretle merkezden yardım istenmiş ve bu arzuhallere karşılık merkezden fermanlar yazılmıştır. Diğer yandan aşiretlerin zimmetlerinde bulunan ve vermeleri gereken vergilerin tahsili konusunda yazılan fermanlara da rastlanmaktadır.¹⁰⁰

Sonuç olarak bölgede maden işletmelerinde aşiretlerin kullanılmakta olduğu ve bu hizmetlerin aşiret ve bölge ahalisi arasında rekabete yol açtığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, altın ve gümüş madenlerinin bölgedeki varlığı, yeni madenlerin açılması bölgede madencilik sektörünün gelişme kaydettiğini göstermektedir.

4.2.3.2. Hasan Paşazâdeler

Kars-ı Zülkadriye sancağından Adana'ya gelmişlerdir. Zamanla güçlenerek 1770 yılında Hasan Paşa adında birini Adana valisi olarak çıkarmışlardır. Bundan sonra büyük bir hanedan halini almışlardır.¹⁰¹

Çalışma konusu sicilde Hasan Paşazade Mustafa Bey, Ahmed Bey ve Mehmed Bey'in uhdesinde olan mukataalara ait vergilerinin ödenmesine dair yazılan fermada en kısa zamanda vergilerin tahsili istenmiştir.¹⁰² İstenen vergilerin tahsili

⁹⁹ A.K.S. nr. 66, s. 21/24.

¹⁰⁰ A.K.S. nr. 66, s. 78/89.

¹⁰¹ Hidayet Eskişürmeli. (2007). *XIX. Yüzyıl Ortalarında Adana Vilayetine Demografik Yapısı ve İskan Siyaseti*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, s.44.

¹⁰² “Hasan Paşazâde Mustafa Bey ve Ahmed Bey ve Mehmed Beyin Mâlikâne ‘uhdelerinde olan Cema’athâ-yı Yörükân Adana ve Tarsus ve Sis mukâta’asının iki yüz bir senesinden sekiz senesine gelince gayr-i ez-teslim zimmetlerinde bâki kalan emvâl-i Miriye’nin tahsil-i irâde olundukta Mâl-ı Miri re’âyâ zimmetlerindedir deyu cevap vermelerine ...” A.K.S. nr. 66, s. 63/76.

geciktği için aynı konuda 1209 senesi Zilkade ayında bir ferman daha yazıldığı görülmektedir.¹⁰³

4.2.4. Vakıflar

Vakıflar, sosyal, eğitim, beledî ve dîni görevleri yerine getirmeleri için maddi durumu iyi olan kişiler tarafından kurulmuşlardır. Dîni vazifelerin yerine getirilmesi için gereken cami, mescit gibi tesislerin veya türbe gibi dîni olarak önemi büyük olan yerlerin imarı, bakımı ve onarımı için kurulan vakıfların yanında bu gibi tesislerde görev alacak imam, müezzin gibi kişilerin geçimini sağlamak için de vakıflar kurulmuştur. Sosyal, beledî ve eğitim hizmetlerinin sağlanması için kurulan vakıflar ise su kemerleri, çeşmeler, hanlar, hamamlar, kütüphaneler medreseler vb. tesislerdir. Bu tesislerin inşa edilmesi, bakımı, onarım ve ihtiyaçlarının karşılanması yanında buralarda görev yapacak kişiler içinde vakıflar kurulmuştur.¹⁰⁴

Çalışma konusu kadı sicilinde vakıflar hakkında muhtelif yerlerde dolaylı veya doğrudan dört belge bulunmaktadır. Bu belgelerde Adana hududunda bulunan köprü ve kaldırımlardan harap durumda olanların vakıf veya kazalar tarafından mı inşa ve tamir edildiği hakkında bilgi istenmesi hakkında ferman¹⁰⁵, Ramazân oğlu Piri Mehmed Paşa ve oğlu Halil Bey veled-i Ramazân vakfına müteveli tayin edilmesi hakkında ferman¹⁰⁶, aynı vakfa müteveli tayini hakkında berat¹⁰⁷ ve Ramazânzâde vakfının icarından alınacak meblağın tahsili hususunda yazılan ferman¹⁰⁸ hakkında kayıtlar bulunmaktadır.

4.2.4.1. Mehmet Paşa Vakfı

Hac yolları üzerinde bulunan han, köprü ve kaldırımların harap olduğu hakkında hacıların yapmış oldukları şikayetler üzerine yazılan bir fermanda bu binaların tamirinin, geçmişten bu yana kimler tarafından yapılageldiği sorulmuştur. Femandaki açıklamada Adana-Konya hududunda Hızırhan ile Akköprü arasında bulunan köprü ve kaldırımların Mısırî Mehmet tarafından tamir ettirildiği yazılmıştır. Bilecik yakınlarında bulunan Mehmet Paşa Vakfına ait köprüden bahsedilmektedir.

¹⁰³ A.K.S. nr. 66, s. 78/89.

¹⁰⁴ Bahaeddin Yediyıldız. (1982). Vakıf Müesseselerinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü. *Vakıflar Dergisi*, S. 14, Ankara, s. 2.

¹⁰⁵ A.K.S. nr. 66, s. 24/27.

¹⁰⁶ A.K.S. nr. 66, s. 58/71.

¹⁰⁷ A.K.S. nr. 66, s. 59/72.

¹⁰⁸ A.K.S. nr. 66, s. 65/77.

Adana kazasında bulunan Sis köprüsünün ise Mehmet Paşa Vakfı tarafından tamir edildiği ve bunların dışında bulunan binaların ise vakıf mı yoksa devlet tarafından mı tamir edileceği konusunda bilgi bulunmaması nedeniyle meselenin tahkiki istenmiştir.

Bu suretle hac kabilelerinin geçiş yollarının tamirine ehemmiyet verildiği görülmektedir. Bu konuya çalışmamızın Surre alayları kısmında da değinilmiştir. Yolların tamiri, kaldırımların ve hanların bakımının yanında ulaşım için önemi tartışılmaz olan köprülerin sağlam olması konusunda vakıfların da sorumluluk üstlendikleri görülmektedir.

4.2.4.2. Ramazanzâde Vakfı

Çukurova'nın Türk hâkimiyetine geçişinden sonra bölgedeki ilk ve en büyük vakfı Ramazanoğulları kurmuştur. Osmanlıların bölgede yaptıkları ilk tahrirde, bölgedeki iki vakıftan en eskisinin Ramazanoğlu Halil Bey Vakfı olduğu görülmektedir.¹⁰⁹ Ramazanzâde Vakfının icar gelirleri hakkında yazılan fermana¹¹⁰ söz konusu vakfın gayrimenkullerinin kiralalarının verilmediği görülmektedir. Bu suretle icar alınmadığı için arzuhal ile merkezden yardım talebinde bulunulmuştur. Seyyid Halil Mahir'in yazdığı arzuhalde vakfın, Han-ı cedid, Eğilmez Hânı, Çarşuhânı, Habbâz fırını, kahve ve dükkânları ve Vali sarâyı icar gelirlerinden alınması gereken toplam dokuz bin yüz kırk beş kuruş alacağı bulunduğu ifade edilmiştir. Meselenin tayin edilen mübaşir ile mahkemede görülmesi neticesinde lüzumlu görülen icar gelirlerinin toplanması istenmiştir.

Vakfın dört hissedarının olduğu görülmekle beraber, vakfın bir şahıs tarafından idare edilmesinin daha faydalı olacağı ifade edilmiştir.¹¹¹ Vakfa, Feyzullah Bey mütevellî tayin edilmesine rağmen bu iş için liyakatten yoksun olduğunu ifade etmesiyle ve vakıftan hissedar olanlardan muvafakat alınması ile Seyyid Halil Mahir'in mütevellî tayin edilmesi istenmiştir.¹¹²

¹⁰⁹ Mustafa Alkan. (2008). Kınık Vakıfları –Sayısal Bir Tasnif Ve Tasvir Denemesi. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/4, s.8.

¹¹⁰ A.K.S. nr. 66, s. 65/77.

¹¹¹ “*umur-ı vakıf yed-i vâhiden zabt ve idâre olunması her vecihle vakf-ı mezbûra enfa ‘olmağla*” A.K.S. nr. 66, s. 59/72.

¹¹² A.K.S. nr. 66, s. 58/71.

4.2.5. ESNAF TEŞKİLATI

4.2.5.1.Habbâz Esnafı

Osmanlı Devleti'nde ekmeğin imalinden ve halka ulaştırılmasından sorumlu ekmekçi esnafı toplumsal hayatta önemli bir yere sahip olmuştur. Ekmek, temel tüketim maddeleri arasında yer aldığından halka makul fiyatlarla ekmek temini hükümet için hayati bir meseleydi. Bu nedenle devlet, ekmek imalini kontrol altında tutmuş ve belirlediği standartların uygulanmasını sağlayıp olası aksamaların önüne geçebilmek için kanunnameler aracılığı ile uyulması gerekli olan kuralları yinelemiştir.¹¹³

Araştırma konusu sicilde ekmekçi esnafına şeyh tayini hakkında yazılan bir berat kaydı bulunmaktadır.¹¹⁴ İlgili berat kaydında Hazinesdar Ali, Habbaz sınıfının şeyhi olarak vazifesini layıkıyla yapmakta iken Seyyid Mahmut adlı kişinin usulsüz bir şekilde şeyhliği kendi üzerine almasından bahsedilmektedir. Esnaflara çıkarmış olduğu sıkıntılardan bahisle tekrar el-Hac Ali'nin şeyhlik vazifesini alması konusunda irade beyan edilmiştir. Bu berat kaydından hareketle kişilerin usule aykırı olarak kendi menfaatleri için berat kayıtları çıkarabildikleri görülmektedir. Ancak mahallinde şer ile görülen bu gibi durumlarda kişilerin taleplerinin merkez nezdinde dikkate alınması merkezi idarenin taşrada bu ve benzeri durumlara kayıtsız kalmadığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

4.2.5.2. Kasap Esnafı

Araştırma konusu sicilde kasap esnafı hakkında bir belgede bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu belgede gayri Müslim bir esnaf olan Kasap Epözili'nin davası anlatılmıştır. Değerlendirme bölümünün hırsızlık davaları bölümünde de ifade edildiği gibi bir Müslüman vatandaşın şikayeti üzerine Kasap Epözili'den istediği hayvan veya bedelinin ödenmesi konusunda tenbihte bulunulmuştur.¹¹⁵

4.3. ADLİ VAKALAR

4.3.1.Darp ve Katl Hareketleri

Çalışma konusu kadı sicilinde en dikkat çekici katl ve yağma hareketleri devlet erkânına, varislere ve menzilcilere yönelik olanlarıdır. Bu hareketlere maruz

¹¹³Serdar Genç. (2007). XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Balıkesir'de Ekmekçi Esnafı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.12, Bursa, s. 60.

¹¹⁴A.K.S. nr. 66, s. 19/20.

¹¹⁵A.K.S. nr. 66, s. 1/3.

kalan şahıslar bu durumu arzuhalde payitahta bildirme gereği duymuşlardır. Bu arzuhalde üzerine yazılan fermanlarda durum ayrıntılı olarak ifade edilmiş ve gereğinin yapılması istenmiştir. Bölgede meydana gelen hadiseler ve asayişin bozuk olması mütegalibe denen eşkıyaların türemesine neden olmuştur. Bu tür şahıslar çevrede bulunan varlıklı kişilerin hane ve çiftliklerine musallat olmuşlar ve yüklü miktarda para ve diğer eşyaları yağmalamışlardır.

35 numaralı fermanda Karslızâde Hasan Paşa'nın kızı Hatice Hatun ve bölge hanedanlarından Çopurzâde namıyla tanınan Hacı Mehmet kızı Fatma Hatunların arzuhallerinde Mustafa Ağa ve Boşnakoğlu namıyla tanınan mütegalibelerin adamlarıyla çiftliklerini bastığı ve elli bin kuruştan fazla paralarını aldıkları ve çiftlikte bulunan bazı kişileri de öldürdüklerinden bahsedilmiştir.¹¹⁶ Bu çerçevede mağdureler, zararlarının tazmin edilmesini istemişlerdir. Gönderilen ferman ile durumun mahallinde mahkeme ile görülmesi ve gereğinin yapılması istenmiştir. Öldürülen şahısların fazlalığının yanında çiftlikten alınan para, hayvan, elbise ve mülkler düşünüldüğünde yağma ve katl hareketine maruz kalan kişilerin bölgenin varlıklı aileleri olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer bir belgede ise Adana Beylerbeyi Çopurzâde'nin katl edilmesi sonrasında terekesinden Adana'da bulunan malların tahsil edilmesi için vekil tayin edildiği ifade edilmektedir. Bu belgede Çopurzâde'nin öldürülmesinin nedeni belirtilmemiş, sadece malların tahsili noktasında es-Seyyid el-Hac Yahya'nın vekil tayin edildiği belirtilmiştir.¹¹⁷ Çopurzâde'nin varislerinden eşi ve kızının Galata'da ikamet ettikleri de kaydedilmiştir.

Bir diğer belgede menzilcilerden Karcı Mehmed'in katl edilmesi üzerine menzilcilik vazifesinin boş kaldığı ifade edilmiştir. Bu vazife devletin en ehemmiyetli ve öncelikli vazifesi olarak adı geçen buyrultuda *"husus-u mezbûr Devleti 'aliyyenin en akdem umurundan olup bir vecihle ta'til olunmasına rızâ olmadığından başka murur ve 'ubur eden Devleti 'aliyyenin ulâkları zahmet-keşide numâyan olmağın"* şeklinde ifade edilmiştir. Bu sebeple yeni bir menzilcinin tayin edilmesi istenmişse de şahısların bu vazifeyi üstlenme konusunda korktukları ve firar ettikleri ifade edilmektedir.

¹¹⁶ A.K.S. nr. 66, s.48/61.

¹¹⁷ A.K.S. nr. 66, s. 49/62.

Adana Mutasarrıfı Yusuf Paşa'ya yazılan bir diğer fermana ise¹¹⁸ bölgede yaşanan asayiş sorunları devlet görevlilerinin rehavetlerine bağlanmıştır. Bu rehavetten doğan fırsat neticesinde bölgede bir çok eşkiyalık faaliyetinin zuhur ettiği ve bu durumun vergi toplanmasına zarar verdiği belirtilmiştir. Netice itibarıyla yukarıda sıralanan yağma, eşkıya ve katl durumlarını sicil içinde değişik belgelerde doğrudan veya dolaylı olarak görmek mümkündür. H. 1209–1210 (M. 1794-1795) yılları arasında bölgede görülen yağma ve katl hareketlerinin sadece avam halka yönelik bir durum olmayıp bölgenin hanedan mensupları, idareci ve kamu hizmetini yürüten şahısları da hedef aldığı görülmektedir. Bu durum bölgede ciddi anlamda tedirginliğe neden olmanın yanında kamu hizmetlerinin yapılmasını da engellemiştir. Bu ve bunun gibi sebeplerden dolayı hane sayısında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Kendini güvende görmeyen halk Adana'dan başka yerlere göç etmiştir.

4.3.2. Hırsızlık Faaliyetleri

Sicilde hayvan hırsızlığı ile ilgili bir belgeye rastlanmıştır. İlgili belgeye göre Kasap Epozili, Sisli Molla Mustafa'nın altı davar ve iki koyunun zorla gasp etmiştir. Ardından “*zebh*” yani boğazladığından bahisle bedellerini istemiştir. Netice olarak mahkeme zararın ödenmesi konusunda Kasap Epozili'ye tenbihte bulunmuştur.¹¹⁹

4.4.SURRE ALAYLARI

4.4.1. Surre Alayları

Arapça bir kelime olan “surre”, mana itibarıyla “para çıkını”, “akça kesesi” ve “torba” anlamına gelmektedir. Aynı zamanda “hediye” manasında da kullanılmaktadır.¹²⁰ Eskiden padişahların hac mevsiminden önce, Receb ayında İstanbul'dan Mekke ve Medine'ye, oranın en ileri gelenlerinden en yoksullarına varıncaya kadar dağıtılmak üzere özel bir törenle ve alayla gönderdikleri para, altın ve armağanlardır.¹²¹

¹¹⁸ “*eşkiyadan vâki' rehavetleri cihetiyle dahil-i eyalet-i mezkurede vâki' 'asakir ve ekrâd ve eşkiyası refte refte fırsât olarak enva'-ı şekâvet ve hıyanete ibtidâr ve sekene-i memlekete ve fukarâ-yı ra'îyyet haklarında hilâf-ı şeri'at-ı garra ve mugayir-i rızâ mezâlim-i nihâbana ictisâr eyledikleri takrîble eyalet-i mezkurenin şerre nizâmı bi'l-küllîye karin-i ihtilâl olmakdan nâşi eyalet-i mezkurede vâki' mukâta'ât-ı miriyenin senevî verile gelen mal-ı mirileri itmihlâk*” A.K.S. nr. 66, s. 76-87.

¹¹⁹ A.K.S. nr. 66, s. 1/3.

¹²⁰ Semih Yürük. (2007). Osmanlı Devletinde Surre. *Anadolu Numizmatik Bülteni*, S. 3, İstanbul, s.3.

¹²¹ Münir Atalar. (1991). *Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, Ankara, s.2.

Surre alayları Haremeyne olan derin hürmetin ve sevginin tezahürünün yanında kutsal mekanların sahiplenilmesinin de göstergesidir. Çalışma konusu sicilde surre alaylarının geçiş güzergahlarında alınması gereken önlemler hususunda dört adet ferman bulunmaktadır.¹²² Bu fermanlarda surre alayının hazineden ihraç edildiğinin ifadesinden sonra, surre alayının geçeceği bölgede alınması gereken tedbirler sıralanmaktadır. Tedbirler kapsamında bölgedeki yolların emniyetinin sağlanması en fazla dikkat edilen konuların başında gelmektedir. Kazalarda bulunan askerlerin tüfekleriyle hazır bulundurulmaları da istenmiştir.¹²³ Ayrıca yolların temizliği dikkat edilmesi istenen bir diğer husus olarak görülmektedir. Eşkiya mahallerinin muhafazasına dikkat edilmesi istenmektedir. Adana mütesellimine yazılan fermanla Adana yetkisi içinde bulunan hudut Adana'da başlayıp Halep'te sona ermektedir. Bu hududun başlangıcından sonuna kadar surre alaylarının emniyetle seyahatleri fermanla en ehemmiyetli husus olarak belirtilmiş ve bu durumun saltanatın en ehemmiyetli meselesi olduğu ifade edilmiştir. Surre alaylarının seyri konusunda yazılan fermanlarda şer'îye sicilinde bulunan diğer fermanlardan ayrı bir özellik te'kid kısmında dikkati çekmektedir. Bu durum diğer fermanlarda sadece bir kaçında görülen ve tehdide varan bir ifade tarzıdır.¹²⁴ Allah'ın koruması temennisiyle başlayan te'kidde surre alayına menzillerde en küçük bir zararın dahi gelmesi durumunda özrün kabul edilmeyeceği ve şiddetli bir şekilde cezalandırılacağı ifade edilmiştir.¹²⁵ Ayrıca hac yolları ve surre alaylarının geçiş bölgelerinde bulunan sebiller ve köprülerin tamiri konusunda yazılan fermanla¹²⁶ Konya-Adana arasında bulunan köprü ve sebillerin harap olduğundan bahisle en kısa zamanda tamir edilmesi istenmiştir. Bu suretle;

“Surre-i Hümayunum ve huccâc-ı müsliminin suhuletle güzâr edecek mertebe şimdilik ta'mirlerine ikdâm ve müsâra'at ve meşekkatten vâreste olarak

¹²² A.K.S. nr. 66, s.18/18, 26/30, 60/73, 61/74.

¹²³ “Surre-i şerifemi alub Hamâ'ya varınca yol üzerinde vâki' kazâlarda mevcut bulunan sipâh ve silahdâr ve Dergâh-ı mu'allam yeniçerileri neferâtı ve darb ve harbe kâdir tüfenk-endâz ile erlerini kazâ-be kazâ ihrâc ve Surre-i Hümayun ve Emini mûmâ ileyhın ve refâkatinde olan huccac-ı müsliminin Adana'dan Hamâ'ya varınca menâzil ve merâhilde ve nüzül eyledikleri mahallerde geceleri emniyet hâsıl olacak vechile muhâfaza ve muhâreselerine ihtimâm-ı tam iderek eminen ve sâlimen Hamâ'ya getirip” A.K.S. nr. 66, s. 26/30.

¹²⁴ “Şöyle ki; ‘iyazen billâh Te'âla yollarda ve menâzilde ednâ mertebe zarar ve isâbet eylemek ihtimâli olur ise bir dürlü ‘özür ve ‘illetin karin-i isgâ olmayub ‘itâb-ı şedide mazhar olacağınız muhakkaktır. Ona göre ‘amel ve hareket.” A.K.S. nr. 66, s. 26/30.

¹²⁵ “Şöyle ki sana bu mertebe tenbih ve te'kid olunmuşken me'âzallahu Te'âla i'mâz ve rehâvet güna hareket vuku'uyla nâ-mülâyim bir hâlât zuhuru sem'-i Hümayunuma vasıl olmak lazım gelir ise ‘özür ve ‘illetin kat'â kabule karin olmayıp mazhar-ı eşedd-i 'ikâb olacağım” A.K.S. nr. 66, s. 60/73.

¹²⁶ A.K.S. nr. 66, s. 26/29.

imrârları hususuna bezl ve hâsıl ve sa'y ve kudret eylemek matlub-u mülükânem olduğu ve bu bâbda iğmâz ve rehâvet câiz olmadığı”

ifade edilerek meseleye merkezin gösterdiği alaka ifade edilmiştir. Bu ve benzeri ifadeler merkezi otoritenin Haremeyn bölgesine verdiği ehemmiyetin ve surre alaylarına gösterilen itinaı göstermesi açısından dikkate değer bir olgudur.

4.5. MENZİLHANELER

4.5.1. Menzilhaneler

Osmanlı Devleti’nde askeri, idari ve mali bir terim olarak kabul edilen menzil kelimesi, Arapça “nüzûl” kelimesinden mekan ismi olarak türemiş bir kelime olup, seyahat esnasında gece konaklanan yer, konak, iki konak arası, bir konak yol, merhale, posta tatar beygirlerinin bulunduğu mahal, tatar konağı ve posta manalarına gelmektedir.¹²⁷ Menzil, konak, konak yeri, bir günlük yol veya kervanların ve posta tatarlarının indikleri ve geceyi geçirmek üzere konakladıkları yere verilen isimdir. Menzilde devlet tarafından bir yıllığına tayin edilen menzil emini (menzilci), menzil kethüdası, ahur kethüdası, seyis odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler grubu bulunmaktadır. Bunlardan menzil eminleri 1 yıl için, menzilin bulunduğu kaza ayanı, kadısı veya naibin teklifi ve devletin bunu tasdiki ile atanırdı.¹²⁸

Araştırma konusu kadı sicilinde menzilcilik ile ilgili iki ferman¹²⁹ ve menzilci tayinleri hakkında iki buyrultuya¹³⁰ rastlanmıştır. Menzilhanelerde bulunan beygirlerin bulunmaması nedeniyle Anadolu’nun orta kolunda bulunan vezirlere, mirimiran, kadı ve menzilcilere hitaben yazılan fermanla ulakların gecikmeleri konusunda merkezin ne derece hassasiyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu fermanın başında menzilciliğin devletin en ehemmiyetli işlerinden olduğu ifade edilmiştir. Menzillerde ulakların seri bir şekilde gitmeleri gereken yerlere varmaları gerekirken menzilcilerin rehabetlerinden kaynaklanan nedenlerle menzillerde bulunması gereken beygirlerin bulunmadığı ifade edilmiştir. Bu duruma dikkat edilmesinin gerekliliğinin ifadesi yanında bu konudaki keyfiliğin devam etmesi durumunda sadece menzilcilerin cezalandırılmakla yetinilmeyeceği, hükâm ve zabitanın dahi cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Menzillerde bulunması gereken beygirlerin her an

¹²⁷ Yusuf Halaçoğlu. (1995). *XIV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. TTK, Ankara, s.166.

¹²⁸ Zeynel Özlü. (2006). Göynük’e (Bolu) Ait Bazı Gelir ve Giderlerin Tahlili: Avârız Vergisi. *OTAM*, Sayı 19, Ankara, s.382.

¹²⁹ A.K.S. nr. 66, s. 45/58, 79/90.

¹³⁰ A.K.S. nr. 66, s. 73/82, 75/85.

hazır bulundurulmaları hakkında tehdide varan ifadeler merkezin bu konuda ne denli hassas olduğunu göstermektedir.

Menzilciliğin, sicilin ait olduğu 1209-1210 (M. 1794-1795) yılları arasında bölgede kolay bir iş olmadığı görülmektedir. Zira menzillerin idaresi noktasında bölge ahalisinden taliplerin olmayışı; olanların ise kısa zamanda bu vazifeyi bir bahane ile terk etmesi¹³¹ menzilciliğin bu yıllarda revaçta olmayan bir meslek türü olduğunu göstermektedir. Adana menzilcisi olan Karcızâde Mehmet'in katl olunması, bölgede asayişin bozuk olması gibi hususların menzilciliği de etkilediği görülmektedir.

Bugünkü posta teşkilatının esasını teşkil eden menzilhaneler XVIII. yüzyılda çok kötü bir tarzda işlemeye başlamış, menzilciler çoğu kez menzilhanelerde at bulamaz olmuşlardır.¹³² Bu durumun hayati önemi haiz olan ulaşım ve haberleşme faaliyetlerini olumsuz bir şekilde etkilediği açıktır.

4.5.2. Menzilci Tayinleri

Menzilci tayininde halkın re'yi önemli görülmüştür. Bu tayinde herkesin anlaşılmış olması şarttır. Menzilci görev süresi bitmeden ölürse, yerine akrabası geçip, eksik süreyi tamamlayabilirdi. Menzircilik görevi Ruz-ı Hızırdan¹³³ yeni senenin ruz-ı Hızırına kadardı.¹³⁴

Araştırma konusu olarak seçilen kadı sicilinde menzilci olarak Karcı Mehmet'in adı geçmektedir. Karcı Mehmet daha öncede ifade edildiği üzere mütesellimlik vazifesini de yerine getirdiği ifade edilmiştir. Bu konuda Karcı Mehmet'in mütesellimlik vazifesinin yanında menzircilik vazifesini de idare ettiği görülmektedir.¹³⁵ Aynı belgede Karcı Mehmet'in katl olunması nedeniyle menzircilik faaliyetlerinin atıl kalmasından bahisle en kısa zamanda uygun birinin menzilci

¹³¹ “bu esnâda sâbıkân Adana Mütesellimi olan bâ-emirnâme-i ‘aliyye, Karcı Mehmedin katl olunması iktizâsıyla katl olunup cümle ma‘rifetiyle maktul-u mezburun ‘uhdesine ihâle ve idâre eylediği Adana menzili hususu için menzil-i mezkure idaresiçün nasb ve ta‘yin eylediği menzilci meks ve ikâmet etmeyip havfinden nâşi ahar mahalle firâr ve menzil-i mezbur ta‘til ve üzerinde bir kimesne olmadığından bahisle umur-u mühime-i mezkure muhtel ve müşevviş olmağla” A.K.S. nr. 66, s. 73/82.

¹³² Özkaya. a.g.e., s.358.

¹³³ Rûz-ı Hızır: (Hızır günler) yaz mevsiminin başlangıcı sayılıp 6 Mayıs’tan 8 Kasım’a kadar süren 186 günlük dönemi içine alır. Zeynel Özlü. (2009). *Batı Karadeniz’de Antik Bir Osmanlı Kenti Konuralp*, İstanbul, s. 314.

¹³⁴ Özkaya. a.g.e., s.s.291-293.

¹³⁵ “bu esnâda sâbıkân Adana Mütesellimi olan bâ-emirnâme-i ‘aliyye, Karcı Mehmedin katl olunması iktizâsıyla katl olunup cümle ma‘rifetiyle maktul-u mezburun ‘uhdesine ihâle ve idâre eylediği Adana menzili” A.K.S. nr. 66, s. 73/82.

olarak tayin edilmesi buyrulmuştur. Karcı Mehmet'in yerine ise Mesut adlı bir şahsın tayin edildiği görülmektedir.¹³⁶

4.5.3. Menzilhane Maliyetlerinin Karşılanması

Osmanlı Devleti, bazı kamu faaliyetlerinin yürütülmesinde üçüncü şahısların eliyle yapılan hizmetleri belli vergilerden düşmek suretiyle yerine getirmektedir. Menzil teşkilatında da bazı vergilerden feragat suretiyle işlerin yürütüldüğü görülmektedir.

Menziller, Osmanlı haberleşme ve ulaşım teşkilatının son derece önemli bir unsuru olarak yollarda coğrafi şartlara göre değişen mesafelerde kurulan bu konaklama noktalarında haber getirip götüren ulakların hizmetine belirli sayıda beygir tahsis edilmiştir. Menzilin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için gerekli olan finansman ise “*menzilkeş*” adı verilen ve menzilin bulunduğu yerleşim yerinin veya yakın çevre halkının avarız ve bedel-i nüzülleri mukabili gördükleri hizmetle ve ulakların, kullandıkları beygire karşılık, kendilerine daha önceden devlet tarafından tahsis olunan beygir ücretlerini menzilciye ödemek suretiyle sağlanmaktaydı. Menzil masrafları ayrıca, bir yerin mukataa mallarının ocaklık şeklinde menzile bağlanmasıyla veya gümrük malından da karşılanabilmekteydi. Eğer menzil masrafları menzilocilerin çekemeyecekleri derecelere ulaşırsa, o zaman “*imdâdiye*” adıyla başka bir kazadan yardım tayin edilmekteydi.¹³⁷

İncelemesi yapılan Adana kadı sicilinde asayişin yerinde olmaması nedeniyle Adana menzillerinde masrafların fazlalığından bahs edilmektedir. Konu ile ilgili yazılan arzuhalde penbe mukatasından on bin kuruş verilmesi istenmiştir. Ancak penbe mukatasının İrâd-ı Cedid hazinesine bağlanmış olması nedeniyle meblağın verilemeyeceğinden bahs edilmiştir. İmdadiye olarak beş bin kuruşun menzilhanelerde kullanılmasına izin verilmiştir. Bu iznin verilme nedeni ise bölgenin hac kafilelerinin geçiş yolları üzerinde bulunmasından dolayı vazifenin ehemmiyetine binaen olduğu ifade edilmiştir.¹³⁸

¹³⁶ A.K.S. nr. 66, s. 75/85.

¹³⁷ Halaçoğlu. a.g.e., s.166.

¹³⁸ “*penbe rusumu İrâd-ı cedid hazinesi vâridatından olup inhâ olunduğu üzere rusum-u mezkureden imdâdiye ta'yini câiz olmadığı ma'lum olduğunda fi nefsi'l-emr Adana mümerr-i huccac olup menzil-i mezkurun hüsn-ü nizâm üzere idâresi lazımeden olmağla şimdilik beş bin guruş imdâdiye ta'yin olunup meblağ-ı mezkurun iki bin beş yüz guruşu Adana ciyesinin iki yüz on senesi malından ve iki bin beş yüz guruşu dahi eyâlet-i merkume mukâta'âtının kezaik iki yüz on senesi malından ta'yin ve tahsis kılınmış olmağla mücebince mebâlig-i mezbureyi vakit ve zamaniyla mahallerinden tahsil ve*

4.6. ASKER SAYIMLARINDA YAPILAN USULSÜZLÜKLER

Müstahkem mevkilerde bulunan askerlerin mevacib denilen maaşları vergilerden karşılanmakta olup bu şekil finanse faaliyetlerini, incelenen sicilde çoklukla görmek mümkündür. Adana bölgesinden Limni ve Erzurum kalelerinde bulunan muhafızların mevacipleri için vergi toplanması hususunda fermanlar da bulunmaktadır. Vergilerin toplanarak adı geçen kalelerde görevli muhafızlarının 1194 senesine mahsuben alacakları mevaciplerin tahsili için yazılan fermanla 1200-1207 arasında alınması gereken adet-i ağnamın tahsili istenmiştir. Bu vergilerde meydana gelen gecikme dikkat çekicidir.¹³⁹ Ancak kalelerde bulunan askerlerin sayıları konusunda usulsüzlüklerin yapıldığı da sicilde dikkat çeken diğer bir konudur. Adana kalesinde bulunan askerlerin sayısının ne olduğu hususunda yazılan fermanla¹⁴⁰ asker sayısının ne olduğunun tam tespiti istenmiştir. Bunun yanında daha önce bu durumun öğrenilmesi için gönderilen memurların mevcut olmayanları dahi mevcutmuş gibi gösterdikleri ve buna göre vergi tahsisatının yapıldığı ifade edilmiştir. Bu suretle haksız bir kazancın varlığının öğrenildiği söylenmiştir. Bu vazife ile görevlendirilen mübaşire hitaben daha önce bu işi yapan kişiler gibi davranmayıp, dikkatli davranması istenmiştir. Bu çerçevede neferlerin teker teker yoklanıp isim ve şöhretlerinin yazıldığı defterin sunulması istenmiş, mübaşire verilen defterin hilafı çıkarsa bu işe cesaret edenlerin yalnız devlet görevinden uzaklaştırılmakla yetinilmeyeceği ve başka kişilere ibret olacak şekilde cezalandırılacağı ifade edilmiştir.¹⁴¹ Aynı fermanla kadınlara hitaben ise önceki zamanlarda yapıldığı gibi görevlilere sadece tembih yapılmakla yetinilmemesi

menzil-i mezkurun hüsn-ü nizâm üzere idâresiyle temşit-i maslahata ihtimâm ve dikkat eyleyesin.” A.K.S. nr. 66, s. 79/90.

¹³⁹ “*Ser-devlet-i İslamiye’den Limni ve Midillü ve Sâkız kal’aları muhafızlarına me’mur, Dergâh-ı mu’allâm yeniçerilerinin bin yüz doksan dört senesinde müstahak oldukları mevâcib ve zâhire bahâları için bin iki yüz senesinden yedi senesine değin ‘âdet-i ağnâm ve Dünderlu ve Eyâlet-i Adana ve Mîrîmirân-ı Haleb mukâta’aları mallarından sebab-i tahrir-i ahkâmı müceblerince havâle olunan yirmi beş bin iki yüz seksen beş buçuk gurusun bir gün evvel tahsil ve kılâ’-i merkumeye tevsili umûr-ı mehâmm-ı lâzîmü’l-ihimâmından olmaktan nâşi serîan tahsili ocağ-ı ‘âmirem tarafından istid’â olunmağın ber-müceb-i ahkâm sebab-i tahrir mebâlîğ-i mezbûr bir gün evvel ve bir saat mukaddem yerli yerinden ‘alâ-eyy-i hâl tahsil ve kabzına me’mur salyanecisine teslim ettirilmek fermânım olmağın te’kiden ve isti’câlen iş bu emr-i ‘âlîşânım isdâr ve (boş) ile irsâl olunmuştur.”* A.K.S. nr. 66, s. 3/4.

¹⁴⁰ A.K.S. nr. 66, s. 13/13.

¹⁴¹ “*ma’zâllahu Te’ala götüreceğın defterin hilâfı çıkar ise senin ve senin ile beraber hilâfına cesâret idenlerin her kim olur ise olsun yalnız isminiz hademe defterinden ihrâc ile iktifâ olunmayub emsâl ve ahlâfa ‘ibret olacak mu’âmeleye düçâr olacağımızı”* A.K.S. nr. 66, s. 13/13.

istenmiş, Adana kalesindeki askerlerin sayılması hakkında yazılan ferman gibi Gülek kalesinde bulunan askerlerin de sayılması istenmiştir.¹⁴²

Görüldüğü gibi devlet kademesinde özellikle yeniçeri ocağı zümresinde duraklama ve sonrası görülen ulufe defterlerinde yapılan usulsüzlüklere benzer bir durum kale muhafızlarının mevacib defterlerinde de görülmektedir. İlgili belgede “ ‘âdet üzre bir yoklama idüb kayd başına bir miktar akçe ahziyle çend neferi mefkud ve mâ’adası mevcud deyu lafzı murâd bir kıt’a yoklama defteri takdim” ifadesi geçmektedir.

4.7. İKTİSADİ DURUM

4.7.1. Mukataalar

Mukataa, birbirine yakın veya birkaç vergi kaynağının birleşimini temsil ve ifade edilen yıllık peşin gelir tutarı demektir.¹⁴³ Diğer bir ifadeyle devlet gelirlerinden, hükümetin kendisince, doğrudan doğruya yapılacak harcamalar için ayrılan vergi yada öteki türden kaynaklara mukataa denmektedir.¹⁴⁴ Osmanlı Devletinde ilk kez Fatih devrinde uygulanmaya başlayan mukataat, “mukataat-ı miriye” ve “malikane” olarak iki kısımdı. Birincisi, seneden seneye iltizama; ikincisi, kayd-ı hayat şartıyla ilgililere verilirdi. Miri mukataalar pirinç, balık, tuz, pamuk enfiye vs. çeşitleri vardı. Miri mukataalar açık artırmaya çıkarılır ve açık artırma sonunda buna mutasarrıf olanların durumu incelenir, eğer şeriata uygun değilse, mukataa Anadolu’ya aitse Anadolu kazaskeri, Rumeli’ye aitse Rumeli kazaskeri beratı verdimeyebilirdi. Mukataa sahipleri vergilerini toplarken zaman zaman güçlüklerle karşılaştıkları oluyordu. Bu gibi hallerde durum İstanbul’a bildirilir ve İstanbul’dan gelen hükümlerle vergileri tahsile çalışırlardı. Devletin üretim ve iktisadi durumuyla yakından ilgili olan bu usul, tanzimattan sonra kaldırılmıştır.¹⁴⁵ Mukataalar günümüz yaklaşımıyla (genellikle özel teşebbüs tarafından işletilen) Kamu iktisadi teşebbüsleri olarak görmek mümkündür. Devlet uygun gördüğü her türlü zirai, ticari ve sınai işletmeyi mukataa haline getirebilir ve bunlardan payına düşeni çoğunlukla özel teşebbüs eliyle toplayabilirdi.¹⁴⁶ Bir mültezimin birkaç mukataayı bir arada iltizama alması ve dolayısıyla birinin ziyanını diğerinin kârı ile

¹⁴² A.K.S. nr. 66, s. 15/15.

¹⁴³ Nuri Köstüklü. (1993). *1820-1836 Yıllarında Hamid sancağı ve Türkiye (182 Numaralı Şer’iyye Siciline göre)*. Selçuk Üniversitesi Yay. Konya, s.51.

¹⁴⁴ Mustafa Akdağ. (1999). *Türkiye’nin İktisâdi ve İctimâi Tarihi*. Barış Yayınevi, Ankara, s.231.

¹⁴⁵ Köstüklü. a.g.e., s.51.

¹⁴⁶ Ahmet Tabakoğlu. (2005). *Türk İktisat Tarihi*. Dergah Yay., İstanbul, s. 203.

telafi etmesi de mümkündür. İltizamlar tek bir şahıs tarafından alınabileceği gibi bir ortaklıkça da deruhte edilebilirdi.¹⁴⁷

Çalışma konusu kadı sicilinde Ekrad-ı Lekvanik mukataası, Penbe Mukataası, Cizye-i kibtiyan, Haymana, Adana ve Sis mukataası, Çalca ve Burak Mezrası mukataaları, Sayıca, Bülbül ve Turunçlu mezraları mukataası, Adana Duhan Gümrüğü mukataası, Resm-i İспенç mukataası vb. miri mukataalar zikredilmektedir. Adı geçen mukataalardan bazılarında fuzulen yapılan zabtlardan şikayetler üzerine fermanların yazıldığı görülmektedir. Diğer mukataalar için yazılan fermanlar ise mukataaların kimlere verildiği hakkındadır.

4.7.1.1.Ekrâd-ı Lekvanik Mukataası

Konu ile ilgili fermanla Ekrad-ı Lekvanik mukataası reayasından alınması gereken birikmiş olan verginin toplanması, hazine-i amireye gönderilmesi ve Kayseriyye Sancağı'nda Bürüngöz karyesinde sâkin olan Hacı Mahmud'un seksen dokuz senesinden doksan senesine kadar mukataayı fuzuli zabt edip etmediği konusunun tahkiki istenmiştir. Fuzulen zabt edilen verginin tahsil edilmesi hakkında Adana ve Tarsus kadılarına ve Adana Mütessellimine emirler buyrulmuştur.¹⁴⁸

4.7.1.2. Cizye-i kibtiyan, Haymana, Adana ve Sis mukataası

Bu mukataanın Ahmet bin Selim adlı şahıs tarafından iltizam edildiği görülmektedir. Ahmet bin Selim yazdığı arzuhalde vergilerin toplanması konusunda bazı şahısların kendisine engellemelerde bulunduğunu şikayet ederek merkezden yardım talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine yazılan fermanla esasen Mehmet Arif adlı kişinin uhdesinde bulunan bu mukataanın Mehmet Arif'n mahlulünden dolayı 1204 senesi Rebiü'l-âhîrinin on üçüncü günü yapılan müzayede de 3030 kuruş muaccele bedeli ile Ahmet bin Selim'e verildiği ifade edilmiştir.¹⁴⁹

4.7.1.3. Çalca ve Burak Mezrası Mukataası

Başmuhasebe kalemi kâtiplerinden es-Seyyid Mehmed Ârif Hıfzı Bey'in müştereken uhdesinde bulunan Çalca ve Burak mezraları mukataasının fuzulen zabt edilmesi ve haksız yere alınan vergilerin tahsili hususunda yazılan fermanla Çalca

¹⁴⁷ Mübahat Kütükoğlu. (1999). Osmanlı İktisadi Yapısı. *Osmanlı Devleti Tarihi*, c.2, İstanbul, s.544.

¹⁴⁸ A.K.S. nr. 56, s. 8-9.

¹⁴⁹ A.K.S. nr. 66, s.29/33.

Mukataası'nın Yüreğir Nahiyesi'ne tabi olduğu ve seneliğinin 700 kuruş olduğu görülmektedir.¹⁵⁰

4.7.1.4. Resm-i İспенç Mukataası

İспенç resmi, bülûğ çağına ermiş, şehirli, köylü, göçebe, evli veya bekâr, topraklı veya topraksız her gayrimüslim erkekten alınan örfî bir baş vergisidir.¹⁵¹ Konu ile ilgili fermanda Adana'nın yıllık gelirinin (mal) olarak 14196,5 kuruş olduğu, bu bedelin 4829,5 kuruşunun ise İспенç malı olduğu ifade edilmiştir.¹⁵²

4.7.1.5. Penbe (pamuk) mukataası

Çalışma konusu kadı sicilinde 1208 senesi martından şubatına değin Adana ve bağlı kazaların penbe rüsumunun yirmi bin kuruş mukabilinde Kapucubaşlarından Duhan Gümrüğü Emmini Seyyid Osman'a verildiği görülmektedir.¹⁵³ Penbe mukataası pamuk, pamuk ipliği ve kozalı pamuk şeklinde çeşitlendirilmiş, pamuğun beher kıyyesine (1 kıyye= 1282 gram)¹⁵⁴ birer, rişte-i penbenin beher kıyyesine ikişer, kozalı penbenin beher kıyyesine ise üçer para zam yapıldığı ifade edilmektedir.¹⁵⁵ İlgili belgede penbe mukatasının İrâd-ı Cedid hazinesi varidatından olduğu ve menzilhanelerin ihtiyaçları için kullanımının yasak olduğu görülmektedir.

4.7.1.6. Duhan (tütün) Gümrüğü Mukataası

Konu ile ilgili belgede Duhan Gümrük Mukataası'nın Dergâh-ı Mualla kapıcıbaşlarından Seyyid Osman'ın iltizamında olduğu, Adana ve Haleb duhan gümrük mukataalarının 1208 senesi haziranından itibaren üç seneliğe Seyyid Osmana verildiği, ayrıca Adana Duhan Gümrüğünün idari anlamda Arabistan mukataasına bağlı Şam mukataası tevabisinden olduğu görülmektedir.¹⁵⁶ Seyyid Osman'a Adana duhan gümrüğünün yanında Haleb Mukataasının da verildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu mukataaların kaç kuruş bedel mukabili olduğu fermanda

¹⁵⁰ A.K.S. nr. 66, s. 42/53.

¹⁵¹ Mehmet Ali Ünal. (1997). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta, s. 151.

¹⁵² A.K.S. nr. 66, s.76/87.

¹⁵³ A.K.S. nr. 66, s. 22/25.

¹⁵⁴ Devellioğlu. a.g.e., s. 796.

¹⁵⁵ “furuht olunan penbenin beher ve kıyyesinden ma'a zam birer pâre ve rişte-i penbenden ikişer pare ve kozalı penbenin birer akçe müceddeden resm alınmak üzre” A.K.S. nr. 66, s. 22/25.

¹⁵⁶ “Arabistân duhan gümrükleri mukâta'ası Şâm-ı Şerif Eyaletinin duhân gümrüğü mukâta'ası tevabi'inden Adana” A.K.S. nr. 66, s. 74/84.

yazılmamıştır. Zira fermanın yazılmasının nedeni Seyyid Osman'ın vergilerin toplanması konusunda serbestiyet üzere olduğunun ifade edilmesidir. Penbe ve Duhan gümrük mukataalarının gelirlerinin yüksekliği dikkate alınırsa Kapıcıbaşı Seyyid Osman'ın mali açıdan güçlü bir şahsiyet olduğu akla gelmektedir. Perakende ahalinin vergilerin toplanması konusunda mukataa sahiplerine yaşattığı güçlükler fermana dikkati çeken diğer bir konu olarak göze çarpmaktadır.

4.7.2. Mukataa ve Malikanelerin Zabtı

Fermanlar merkez-taşra ilişkileri açısından büyük bir önem arz etmektedir. Fermanlar direkt olarak merkezden yazılan emirleri ihtiva etmelerinin yanı sıra, kişilerin sorunlarını ifade eden arzuhaller üzerine yazılan fermanları da görmek mümkündür. Bu tür fermanlar genel olarak alacaklar konusunda kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi hususunda yazılmıştır.¹⁵⁷ Bu fermanlarda meselenin mahkemede görülmesi neticesinde kimsenin hakkının kalmaması için yapılan ihtarlar dikkati çekmektedir. Adana sancağı dahilinde bulunan Sayıca, Bülbül ve Turunçlu mezralarının mukataalarını zabt eden İshak'ın haksız yere zabt ettiği hasılatın tahsili için gönderilen arzuhal üzerine yazılan fermana¹⁵⁸ Başmuhasabe defterine bakılarak malikane ve mukataaların esasında kimlerin uhdesinde oldukları tesbit edilerek konu ile ilgili ne yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

4.7.3. Cizye

Cizye, kitap ehli gayri Müslimlerden alınan bir baş vergisidir.¹⁵⁹ Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan gayri Müslim tebaadan can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla kişi başına yıllık olarak alınırdı.¹⁶⁰ Akıl ve beden itibarıyla sağlam, ödeme kudreti bulunan gayri Müslim yetişkin erkekler (17-75 yaş arası) cizye ile mükellef tutulmuştur. Kadın ve çocuklar ile ihtiyar erkekler savaşa gitmekle mükellef olmadıkları için cizyeden muaf idiler. Körler ve sakatlardan yalnızca zengin olanları cizye öderlerdi. Rahiplerin fakir olanlarından cizye alınmazken, zengin manastırlarda görevli rahipler cizye verirlerdi. Osmanlılarda cizye evvelce adna, evsat ve ala itibarıyla Müslüman olmayan tebaanın her birinden on, yirmi ve otuz

¹⁵⁷ A.K.S. nr. 66, s. 39/50.

¹⁵⁸ A.K.S. nr. 66, s. 51/64.

¹⁵⁹ Kütükoğlu. a.g.md., s.533.

¹⁶⁰ Köstüklü. a.g.e., s. 60.

akçe olarak alınırdı.¹⁶¹ Cizye mükellefi olmak için bazı şartların mevcut olması gerekiyordu. Erkek olmak, baliğ olmak, sıhhatli ve çalışabilir olmak. Kadınlar ve çocuklar, hasta ve sakatlarla çalışacak gücü olmayan yaşlı erkekler, sadece hibelerle geçinen rahipler (büyük manastırlarda yaşayanlar bu istisnaya tabi değillerdir.) köle ve dilenciler cizye mükellefi değillerdir. Ancak çalışmadığı halde vergiyi ödeyebilecek kadar servet sahibi olanlardan cizye alınırdı.¹⁶² Yabancı elçilerin tercümanı olan zımmîler de cizyeden muaf tutulmuştur.¹⁶³ Edna, evsat ve ala tabirleri; fakir, orta halli ve zengin anlamına gelmektedir. Daha sonraki devirlerde zamanın şartlarına göre zamlar yapılarak cizye miktarında değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklere Osmanlının son zamanlarında daha fazla rastlanmaktadır.¹⁶⁴ Ala, evsat ve edna olarak üç bölüme ayrılan cizye vergisi yılda bir sefer cizyedar eliyle, cizye evrakı dağıtılarak tahsil edilirdi. Yapılan denetimlerde elinde cizye evrakı bulunmayan gayri müslimler vergi ödememiş kabul edilirdi.¹⁶⁵ Bu üç kategoriden en büyük orana sahip olan evsat olup % 60-80 arasında değişirdi. Âlâ ve ednâ oranları ise % 10-20 civarındadır.¹⁶⁶

Çalışması konusu olarak seçilen kadı sicilinde 1208 senesine mahsuben Adana ve tevabiinden alınacak cizye müfredat defterinde bölge ve havalisinden alınan cizyenin çeşitlerine göre miktarları görülmektedir.¹⁶⁷ Buna göre Adana ve nevahisinden alınacak cizye Adana mütesellimi Hazine Dar Mehmet Ağa uhdesine verilmiştir. Cizye miktarının 11074 kuruş olduğu görülmekte olup a'la evrak 11 kuruştan, evsat evrakın 8,5 kuruştan ve edna evrağın ise 5,5 kuruştan takdir edildiği görülmektedir. Ala evrak meblağı 24 adetten 264, evsat evrağın 945 adet 8032,5 kuruş, edna evrak ise 505 adetle 2777,5 kuruş olarak belirtilmiştir. Bu suretle bölgedeki zımmî taifenin genel anlamda evsat yani orta halli ekonomik yapıya sahip olduğu görülmektedir. Aynı tevziat defterinde Tarsus sancağında ise 3468,75 kuruşluk cizye vergisi ve tasnifi görülmektedir. Nitekim, Tarsus Sancağı'nda 11 kuruştan 3 ala evrak 33 kuruş, evsat evrak 5,5 kuruştan 467 adet 2568,5 kuruş, edna evrak ise 2,75 kuruştan 149 adet 409, 5 kuruş olarak kaydedilmiştir.

¹⁶¹ Pakalın. a.g.e., s. 300.

¹⁶² Kütükoğlu. a.g.md., s.s. 533, 534.

¹⁶³ Ali Efdal Özkul. (2005). *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi*, İstanbul, s.277.

¹⁶⁴ Köstüklü. a.g.e., s.61.

¹⁶⁵ Mehmet Esat Sarıcaoğlu. (2001). *Milli Tarih Açısından Osmanlı Devletinde Merkez Taşra İlişkileri (II. Mahmut Döneminde Edirne Örneği)*. T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, s. 116.

¹⁶⁶ Kütükoğlu. a.g.md., s.534.

¹⁶⁷ A.K.S. nr. 66, s. 55/69.

İçil sancağında ise 688 kuruşluk cizye vergisinden 247, 5 kuruş evsat ve 85,25 kuruş edna evrak bedeli kaydedilmiştir. A'la evrak bulunmamaktadır. Bu durum bölge zımmi ahalisinin ekonomik durumunun Tarsus ve Adana ahalisine göre daha kötü olduğunu göstermektedir. Toplam cizye miktarının sancaklara dağılımına bakıldığında 15367 kuruşluk vergi toplamının 11074 kuruşu Adana'dan, 3468,75 kuruşu Tarsus Sancağı'ndan, 688,75 kuruşu İçil Sancağı'ndan ve 135,5 kuruşu ise diğer kazalardan tahsil edileceği belirtilmiştir.¹⁶⁸ Vergi miktarları dikkate alındığında bölgelerde yaşayan zımmi ahalinin toplanma bölgelerini de görmek mümkündür. Buna göre Adana'da zımmi taifenin İçil, Misis ve Tarsus sancaklarına göre daha yoğun bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tevzi defterinde el-ihracat kısmında ise vergi toplanması sırasında yapılan masraf 2020 kuruş olarak gösterilmektedir. Kâtipler ve kolcu neferlerinin yemek masraflarına 870 kuruş, Tarsus için 273 ve İçil sancağı masrafı içinse 7 kuruşluk masraf yapıldığı kaydı düşülmüştür. Cizye Boğcacısı kulları için yapılan masraf ise 700 kuruş olarak gösterilmiştir. Ayrıca Çukadarın adamlarına yapılan diğer masraf 170 kuruş olarak kayd edilmiştir. Masraflardan kalan miktar ise 13347 kuruş olup Hasan Ağa eliyle İstanbul'a gönderildiği hususunda şerh düşülmüştür. Ancak tevzi defterinin sonunda yapılan masrafların fazla görüldüğü ifade edilmektedir. Yapılan 2020 kuruş masrafın fazla olduğu gerekçesi ile bin kuruşluk masrafın kabul edilebileceği ifade edilerek geriye kalan 1020 kuruş tekrar istenmiştir.¹⁶⁹

Sicilin geneline bakıldığında, vergilerin cibayeti (toplanması) konusunda gösterilen masrafların fazlalığından şikâyet edildiği görülmektedir. Bu durum hazineye gönderilecek vergiden olabildiğince kar elde etme gayreti olarak değerlendirilebilir. Çalışma konusu kadı sicilinde 1210 senesi Muharremi başlangıcından itibaren Adana eyaleti cizyesinin Çukadar Ahmet Ağa'ya verildiğine dair kayıta¹⁷⁰ 4735 kuruşluk cizye evrak yekününün 443 kuruşu ala evrak, 3588 kuruşu evsat evrak ve 704 kuruşu ise edna evrak olarak zikr edilmektedir. Evrak yekünlerinden de anlaşılabileceği üzere önemli bir oranın orta halli zımmilerden alınan vergi bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Bu durumdan bölgede yaşayan zımmiler arasında zengin ve dar gelirli sınıfın %10 ve %18 lik bir kısmı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Orta halli sınıf ise % 82 civarında seyr etmektedir.

¹⁶⁸ A.K.S. nr. 66, s. 55/69.

¹⁶⁹ A.K.S. nr. 66, s. 55/69.

¹⁷⁰ A.K.S. nr. 66, s. 1/2.

Süvari alaylarına verilecek mevacic için 1209 senesine mahsuben Adana cizyesinin toplanması hakkında fermanla ise¹⁷¹ 1209 senesinde alınması gereken cizyenin 23878,5 kuruş olduğu görülmektedir. Bu meblağın ilk taksitinin en kısa zamanda toplanması ve cizye bohçacısı tarafından merkeze sevk olunması emredilmiştir.

Tablo 1: Çeşitlerine Göre Cizye Miktarları (Kuruş)

Yer	A'lâ	Evsât	Ednâ		Toplam
Adana	264	8032,5	2777,5		11074
Tarsus	33	2568,5	409, 5		3011
İçil ¹⁷²	-	247, 5	85,25		332,75
Kızoluğuna		400			400
Karaisalu		57,75			57,75
Misis		255	99		354
Kaza-i Mütferrika				135,5	135,5
Genel Topam	297	11561,25	3371,25	135,5	15365

Tablo 2: Cizye Toplanması Sırasında Yapılan Masraflar (Kuruş)

Yemek masrafı	Tarsus'ta Yapılan masraf	İçil'de Yapılan Masraf	Defterdâr Çukadarı Adamlarının masrafı	Toplam krş.
870	273	7	700+ 170	2020

4.7.4. İmdad-ı Hazariyye

Valilerin çeşitli masraflarını usulsüz olarak toplamalarını engellemek ve böylece devlet ile halkın karşı karşıya gelmesini önlemek amacıyla 1130'da (1718) imdad-ı seferiyye adıyla yeni bir vergi konmuştur. Bu vergi barış zamanlarında da

¹⁷¹ A.K.S. nr. 66, s. 53/67.

¹⁷² İçil sancağı cizye hesaplamasında hata yapılmış olup 1,25 kuruş fazla hesap edilmiştir. Genel toplam yapılırken, İçil sancağının toplamı 0,75 fazla yazılmış olup toplamda ise 2 kuruşluk hata yapılmıştır.

toplanmış ve imdad-ı hazariyye adını almıştır. Bu vergi her yıl 6 ayda bir (Muharrem ve Recep aylarında) 2 taksitte alınmıştır. Taksitler bazen 3'e uzamıştır. İmdadiyeler valilerin en önemli gelir kaynaklarıdır.¹⁷³ Adana menziline alınacak olan imdad-ı hazariyenin mahallelere göre taksimini gösterir tevzi defterinde¹⁷⁴ ikinci taksit olarak istenen miktar 7080 kuruş olarak gösterilmektedir. Bu meblağın mahallelere göre taksiminde kırk dokuz mahalle kaydı görülmektedir. Bu mahallelerden en fazla vergi veren mahalle 650 kuruşla Neccaran mahallesidir. En az vergi veren mahalle ise 15 kuruşla Hocakadir mahallesi olarak görülmektedir. Genel olarak mahallelerin üçte birinde 100 kuruş altı vergi miktarları görülürken, 100-200 kuruş arası vergi ise 9 mahallede görülmektedir. Diğerleri ise 200-400 kuruş arası vergi miktarı ile mükellef görülmüştür. Yine, sicil içinde 1209 senesine mahsuben muharrem ayı başlangıç olmak üzere ikinci taksitin zamanının geldiği ve verginin toplanması gerektiği hakkında yazılan buyrultuda¹⁷⁵ Adana eyaletinin imdad-ı hazariyesi 3375 kuruş olarak gösterilmiştir. Bu meblağın ikinci taksit olduğu düşünüldüğünde yıllık imdad-ı hazariye vergisinin 6750 kuruş olduğu görülmektedir.

Tablo 3: İmdad-ı Hazariye Vergisinin Mahallelere Göre Taksimi (Kuruş)

Neccârân	Kasab Bekir	Şeyhzâde	Ağa Mehmed	Kapalıbağ	Harap bahçe
650	420	400	300	190	200
Debbağân	Emirler	Sofubahçe	Cami-i cedid	Turmuşfakî	Akca mescid
90	90	300	120	230	190
Hacı fakih	Eskiçarşı	Sarrâcân	Çukur mescid	Kantarân	Hacı Hamid
120	30	18	110	20	85
Sacı hamid	Hızırilyas	Fermeyantekye	Babıarsus	Sisli	Bucak
190	90	110	160	50	40
Çırak	Hamal	Hangurbi	Kuruköprü	Hurmalı	Handan
30	50	220	320	40	20

¹⁷³ Zeynel Özlü, a.g.e., s.385.

¹⁷⁴ A.K.S. nr. 66, s. 14/14.

¹⁷⁵ “Öteden beri Eyâlet-i Adana'da senede iki taksit ile bâ-emr-i 'âli tarafımıza ta'yin ve tahsis kılınan imdâd-ı hazariye” A.K.S. nr. 66, s. 62/75.

Çınarlı	Mermerli	Hamamkurbu	Tekyekurbu	Bakırmendi	Hoca kadir
90	150	110	20	20	15
Karasofu	Taşhâkan	Sucuzâde	Yurtan	Mestanzâde	Sugediği
310	130	25	65	35	35
Paşanebi	Sarıyakub	Baytimur		Alidede	Şeyh Mustafa
125	190	25	35	320	35
Eskihamam	Ceman yekün				
300	7080				

4.7.5. Resm-i Yapağı

İlkbaharda kırılan koyun tüyü, yapağı anlamına gelmektedir. 1208 senesine mahsuben Adana Eyaletinden alınacak yapağı ve kıl resmi Bozok Sancağı beyi, Cebbarzâde'ye ihale olunduğu belirtilmiş ve koyun ve keçilerden birer para vergi alınması istenmiştir. Türkmen, Ekrad ve yörükân taifesinde bulunan koyun ve keçilerin yanında başka mahallerde bulunan hayvanların da vergilerinin tahsiline dikkat edilmesi istenen konuların başında gelmektedir.¹⁷⁶ Bu verginin İrâd-ı Cedid hazinesine aktarıldığı görülmektedir. Vergi bahanesi ile kişilerin de fazla vergi vermesi istenerek rencide edilmemesi özellikle belirtilen bir husus olarak görülmektedir.¹⁷⁷

4.7.6. Serdarlık Caizelerinin Tahsili

Serdar, Yeniçeri Ağası tarafından kaza gibi küçük yerlere tayin olunanlar hakkında kullanılan tabirdir.¹⁷⁸ Vazifesinin ehemmiyeti tartışılmaz olan Serdarlık vazifesinin tayinlerinde tayin edilen şahısların vermesi gereken vergiye serdarlık caizesi denilmektedir. Caizelerinin gönderilmesi hakkında Çalışma konusu kadı sicilinde iki ferman bulunmaktadır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ A.K.S. nr. 66, s. 28/32.

¹⁷⁷ “İrâd-ı Cedid-i Hümâyûn hazinesine ve teslim sa'y-ü gayret ve bu bahâne ile ziyâde nesne mutâlebesiyle kimesneye rencide ve te'addiden hazer ve mübâ'aderet eylesiniz. A.K.S. nr. 66, s. 28/32.

¹⁷⁸ Pakalın. a.g.e., s. 181.

¹⁷⁹ A.K.S. nr. 66, s. 11/11, 16/16.

Konu ile ilgili fermanada Adana şehri Serdarlığının her üç ayda bir mektup yenilemesi ile hazineye göndermesi gereken verginin üç yıldan beri gönderilmediği görülmektedir. Bunun yanında liyakatli olmayan kişilerin rüşvet yolunu seçerek serdarlık yaptıkları ifade edilmektedir.¹⁸⁰ Bu durumun keşfi ve gereken cezaları verilmesi hususunda zikri geçen fermanada Numan Çorbacı'dan olayın keşfi sonrasında verilmesi gereken verginin derhal tahsili, inat edenler ve zorluk çıkaranlar hakkında gereken cezaların verilmesi istenmiştir. Bu cezalar, aynı fermanada kalabend¹⁸¹ ve hapsolunmak şeklinde ifade edilmiştir.

4.7.7. Vakıf Alacakları

Vakıfların alamadıkları gelirler hakkında yazılan arzuahaller üzerine yazılan ferman örneklerini de görmek mümkündür. Ramanzâde vakfının icarından alacağı meblağın tahsili hususunda yazılan fermanada¹⁸² vakfın gelirlerinden kira gelirlerinin bir kısmını alınamadığı görülmektedir. Yazılan fermanada Yenihan, Çarşuhani, kahve dükkânı, Vali sarayı kira bedellerinden toplam dokuz bin yüz kırk beş kuruşun alınamadığı belirtilmiştir. Vali Sarayı isminden de anlaşılacağı gibi bölge valisinin ikamet ettiği hane olarak görülmektedir. Razamanzâde vakfının sahip olduğu emlak içinde Vali Sarayı'nın da gösterilmesi vakfın zenginliğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu konuda yazılan diğer bir fermanada¹⁸³ ise Çalca ve Burak mezrası mukataalarını fuzulen zabt edenlerden hâsılâtın tahsili istenmiştir. Bu örneklerde dikkat çeken bir diğer husus ise adı geçen mukataalarda zorla ve yetkisiz bir şekilde vergi toplayan şahıslara verilecek cezaların belirtilmemesidir. Bu meseleyi fermanların başında belirtilen olayın şer' ile görülmesi konusunda verilen emir çerçevesinde değerlendirmek gerekir.¹⁸⁴

4.7.8. Tecdîd-i Berat

Berat, Arapça asıllı bir kelime olup “yazılı kağıt” demektir. Bir adı da “nişan” olan ve ilk devirlerde “biti” ve “misal” de denilen berat Osmanlı diplomatiğinde Padişah tarafından bir memuriyete tayin, bir gelirden tahsis, bir şeyin kullanılma hakkı, bir imtiyaz veya muafiyetin verildiğini gösteren ve veren padişahın

¹⁸⁰ A.K.S. nr. 66, s. 16/16.

¹⁸¹ Kalabend, bir kale içinde yaşamağa mahkûm olmuş olan, kaleye bağlanmış

¹⁸² A.K.S. nr. 66, s. 65/77.

¹⁸³ A.K.S. nr. 66, s. 42/53.

¹⁸⁴ “icrâ-yı şer' ve ihkâk-ı hak olunmak bâbında emr-i şerîfîm sudurunu” A.K.S. nr. 66, s. 39/50.

tuğrasını taşıyan belgelerdir.¹⁸⁵ Her Padişah değişikliğinde beratların yenilenmesi bir mecburiyet olarak görülmüştür.¹⁸⁶ Bu suretle hazineye önemli bir gelir kaynağı sağlanmış oluyordu.

Çalışma konusu kadı sicilinde beratların yenilenmesi hakkında bir ferman kaydı bulunmaktadır.¹⁸⁷ Bu fermanla 1203 (M.1789) senesi Sultan III. Selim'in tahta çıkması nedeniyle beratların yenilenmesinin gerektiği ifade edilmiştir. Ancak fermanın yazıldığı tarihin 1209 senesi olduğu dikkate alınırsa cülus tarihinden itibaren altı sene geçmesine rağmen bazı berat sahiplerinin beratlarını yenilemekten kaçındıkları görülmektedir. Yine fermanla bu durumda olan berat sahiplerinin beş altı ay içinde beratlarını yenilemeleri istenmiştir. Ayrıca beratların yenilenmesine karşı çıkanlar olursa yeni taliplerin isim ve şöhretlerinin yazılarak bu taliplere mukataa ve malikânelerin satışının yapılması istenmiştir.

Beratların yenilenmesinin diğer sebepleri ise beratların zayi olması ve zorla şeyhlik ve vakıf mütevelliliği vb. diğer hizmetlerin ele geçirilmesi şeklinde görülmektedir. Bu şekilde berat tecditlerini de sicil içinde görmek mümkündür.

4.7.9. Öşür tezkeresi

Kişilerin verdikleri vergilerin, verildiğine dair sicillerde tahvil adı verilen kayıtları görmek mümkündür. Mesela, 1209 senesine mahsuben Aşkarzâde Osman Efendinin hesabı incelenmiş olup yüz altmış bir buçuk kuruş olarak gerçekleşen öşür vergisi tahsil edilmiş, bu durum sicile kaydedilmiş, ayrıca kişiye de vergisini ödediğine dair “öşür tezkeresi” verilmiştir.¹⁸⁸

4.8. ADANA'DA İKÂMET EDEN BAZI KİŞİLERİN AİLE VE KİŞİ ADLARI

Tablo 4:

Abdi Paşa	Abdulkâdir Hilmi	Abdullah Paşazâde Ahmed Bey
Abdullah Paşazade Mir Ahmet	Abdurrahim	Abdülgani Ağa
Abdülvahid Bey	Adana Beylerbeyisi Yusuf Paşa	Adana Müftisi İmâmzâde Mehmed

¹⁸⁵ Mübahat Kütükoğlu. (1998). *Osmanlı Belgelerinin Dili*, İstanbul, s.124.

¹⁸⁶ Kütükoğlu. a.g.e., s. 136.

¹⁸⁷ A.K.S. nr. 66, s. 34/43.

¹⁸⁸ A.K.S. nr. 66, s. 80/92.

Adana Mütessellimi Hassa Silahşörlülerinden Mehmed	Adana Mütessellimi Mehmed	Adana Mütessellimi Mehmet Ağa
Adana Nakibi Şatırzâde Hasan	Adana Nâkibi Şatırzâde Hasan	Adana Valisi Muteveffa Atallah Paşa
Ahmed Bey	Ahmed Necib	Ali Bey
Anâbi	Arabzâde Seyyid Süleymân	Aşkarzâde Osman Efendi
Avni Efendi	Boşnak el-Hac Hasan Ağa	Cabbârzâde Mir Süleyman
Cerrah es-Seyyid el-Hac Yahya ibn-i Ömer	Çınarzâde Mir Süleymân	Çokaklı Ermeni Manuk (Mustafa)
Çopurzâde el-Hac Mehmed	Çöplü Müslü Hasan	Çukadar Abdullah
Çukadar Ahmed	Uzun İsmail	Çukadar Hasan Efendi
Çukadar İbrahim	Çukadar İsmail	Çukadâr Süleyman
Çukadarzâde Abdülgani Bey	Dürrizade es-Seyyid Mehmed Ârif	el-Hac Abbas Ağa
el-Hac Abdullah	el-Hâc Ali Paşa	el-Hac Hüseyin
el-Hac Osman	Elif Hâtun	Erzurum Salyanecisi Mehmed Çavuş Ağa
es-Seyyid el-Hac Ali	es-Seyyid el-Hac Mustafa	es-Seyyid el-Hac Yahya
es-Seyyid Halil Mâhir	es-Seyyid İshâk Efendi	es-Seyyid Mehmed Ârif Hıfzı
es-Seyyid Osman	es-Seyyid Ömer	Ferhat Paşa
Genç Osman	Gök Süleymân	Gümrük Emmini Seyyid Osmân
Gümrükçü Sarı Ali	Hacı Alibeyzade Mir Mustafa	Hacı Bey
Hacı Beyzâde Mustafa Bey	Hacı Eyyüb	Hacı Hüseyin
Hâfız Ahmed	Hafız Ali	Halil Mâhir
Hamzalıoğlu	Hasan	Hasan Beşe
Hasan Paşazâde Mustafa Bey	Hassa Silahdarlardan Adana Mütessellimi Mehmed	Haşmet Efendi
Hazinedâr Ali	Hazinedâr Mehmed Ağa	Hilmi Adem

İmâmzâde Mehmed	İsmail	Kaftânî Hasan Ağa
Kalyoncu Ahmed Beşe bin Mustafa	Kalyoncu Halil Beşe ibn-i Ahmed	Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa
Kapu kethüdası Musa Efendi	Kapu Kethüdası Şaban Ağa	Kapucubaşı İsmail
Kara Osmanzâde	Kara Osmanzâde el-Hac Mehmed	Karcızâde Mehmed
Karsındıoğlu İshak	Katib es-Seyyid Ali Efendi	Katip Durmuş Ali Efendi
Kayserili Hacı Mahmud	Kenan Efendi	Kılıçoğlu Mustafa
Kilercibaşı Musa	Kulzâde Mehmed Efendi	Mehmed Ağa
Mehmed Ali Bey	Mehmed Ârif Bey	Mehmed Bey
Mehmed Çavuş	Mehmed Efendi	Mehmed Emin Bey
Mehmed Necib Bey	Mehmed Raşid	Mehmed Tâhir
Mesci Şeyh Ali	Mesud	Mısdık Beşe
Mısrî Mehmed	Mir Abdurrahman	Mir Ahmed
Mir Mehmet	Mirimiran-ı Kirâm Mehmed	Misis Mütevellisi Hâfız Ahmed
Mustafa Ağa	Mustafa Bey	Mustafa Reşid
Mustafa Numan bin Çorbacı	Nakib Çavuş Ali Ağa	Nalebend Mahmud Beşe
Ocak tatarı Hacı Ömer Ağa	Ocak tatarı Mustafa Ağa	Osman Paşa
Rikâb-ı Hümâyûn Defterdârı Osman	Sabık Adana Valisi Müteveffa Vezir Ataullah Paşa	Said
Salih	Salurzâde Mustafa	Selim Ağa
Serdar Ağa	Sermuhzır: es-Seyid el-Hac Ali Ağa	Seyyid Ebubekir
Seyyid Hacı Halil	Seyyid Hâlil	Seyyid Halil Mahir
Seyyid Mahmud	Seyyid Mehmed	Seyyid Yusuf
Sisli Molla Mustafa Kasab Epözili	Sultan Mehmed	Süleyman Çavuş Ağa
Şerif Ali Çavuş	Şerif Ali Çavuş Ağa	Tarsus Mütesellimi Mustafa

Tâtâr Ali	Tatar Mustafa	Tatar Seyyid İbrahim
Tellâl Durmuş	Vasfiye Hânım	Yeğenzade Efendi Seyyid Mehmed Efendi
Yeğenzâde Seyyid Mehmed Said	Yeniçeri Ağası Mustafa	Yusuf Ağa
Yusuf Paşa	Afife Hânım	Âişe Hânım
Fâtıma	Fatma Hatun	Gök Havva
Hatice	Hayriye Hânım	Meryemce
Zelihâ	Zeyneb	

Tespit edilen isimler çerçevesinde bayan isimlerinin fazla olmadığı görülmüştür. Sicil, genel olarak merkezden gönderilen belgelerden oluşması bu durumun nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Ayrıca, isimlerinin başlarında kişinin meslekleri veya lakaplarının kullanıldığı görülmektedir.

18.yy. sonlarına ait tespit edilen isimlerin çoğunun halen kullanılıyor olması bölgede geleneksel kültüre olan bağlılığın devamlılığını göstermesi açısından önemlidir.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Bir başka örnek için bkz: Zeynel Özlü. (2009). 19.Yüzyılda Düzce ve Akçakoca Kazalarında Kullanılan Aile ve Kişi Adları. *Erdem*, S.53, Ankara, s.155.

**4.9. 66 NUMARALI ADANA ŞER'İYE SİCİLİNDEKİ BELGELERİN
TASNİFİ**

BELGE NO	BELGE ÖZETİ	CİNSİ	BELGENİN TARİHİ	
			Hicri	Miladi
1	Çokaklı Ermenilerinden Manuk adlı şahsın ihtida etmesi ve ismini Mustafa olarak değiştirmesi hakkında kayıt	Huccet	30 Ağustos 1794	3 Saferü'l-Hayr 1209
2	1210 senesi Muharremi başlangıcından itibaren Adana eyaleti cizyesinin Çuhadar Ahmet Ağaya verildiğine dair kayıt	Huccet	29 Temmuz 1794	1 Muharrem 1209
3	Kasap Epozilinin Sisli Molla Mustafa'nın altı kara davar ve iki koyununu gasp etmesi hakkında i'lâm	İ'lâm	19 Mayıs 1795	29 Şevvâl 1209
4	Limni, Midilli ve Sakız kaleleri muhafızlarının 1294 senesi hakları olan maaş ve zahire ihtiyaçları için yirmi beş bin iki yüz seksen beş buçuk kuruşun tahsil edilmesi ve en kısa zamanda havalesi için yazılan ferman	Ferman	1793	19 ... 1208
5	Adana sancağı Gerdanlı mezrası reayasının senede yüz kuruş avarız vergisinin kanuna uygun olmayan bir şekilde alındığına dair yazdıkları arzu hal üzerine gönderilen ferman	Ferman	18 Aralık 1793	14 Cemaziye'l - Evvel 1208
6	Melemenci aşiretinin ücreti karşılığı Bereketlü madeninine yıllık bin yük odun ve cevher çekmeleri hususunda verdikleri taahhüt ve taahhütleri dışında hareket ettikleri takdirde darbhaneye otuz bin kuruş vermeleri gerektiği hususunda yazılan ferman	Ferman		Tarih Yazılmamış
7	Seyyid Ebu Bekir'in ikiyüz seksen kuruş ödemesi hakkında yazılan ferman	Ferman	19 Ağustos 1793	11 Muharrem Sene 1208
8	Ali Dede mahallesi sakinlerinden Fatıma hatununun Tarsus kasabası ahalisinden Yeğenzâde el-Hacı Mustafa Ağaya ev satışı hakkında huccet	Huccet		Tarih Yazılmamış

9	Ekrad-ı Lekvanik mukataası reayasından alınması gereken birikmiş olan verginin toplanması, hazine-i amireye gönderilmesi ve Kayseriyye Sancağında Bürüngöz karyede sâkin olan Hacı Mahmud'un seksen dokuz senesinden doksan senesine kadar mukataayı fuzuli zabt edip etmediği konusunun tahkiki ve fuzulen zabt edilen verginin tahsil edilmesi hakkında ferman	Ferman	12 Haziran 1793	3 Zilkade 1207
10	İsmail Ağanın Adana kazasına serdarlığına tayin edilmesi hakkında	Mektub	5 Aralık 1793	1 Cemâziye'l-evvel 1208
11	Adana serdarlığı yapan görevlilerin vermeleri gereken caizelerin hazineye gönderilmesi hakkında yazılan ferman	Ferman	4 Aralık 1793	Evâhir Rebiü'l-ahir 1208
12	Kulzâde Mehmed Efendinin Adana mahkemesine muhızırbaşı tayin edilmesi hakkında mürâsele	Mürâsele	15 Ocak 1794	12 Cemâziye'l-âhir 1208
13	Adana kalesinde bulunan neferlerin sayılması hususunda yazılan ferman	Ferman	18 Kasım 1793	13 Rebiü'l-ahir 1208
14	Adana menzilinden alınacak olan imdad-ı hazariyenin mahallelere göre taksimi	Tevzi Defteri	1793	Rûz-ı Hızır 1208 ¹⁹⁰
15	Gülek kalesinde bulunan neferlerin sayılması hususunda yazılan ferman	Ferman	Kasım/Aralık 1793	Rebiü'l-âhir 1208
16	Serdarlık olan kazaların serdarlarının vermesi gereken caizelerinden verilmeyenlerin tahsili ve usulsüz bir şekilde serdarlık vazifesini ele geçirenlerin cezalandırılması hususunda ferman	Ferman	9 Haziran 1793	Evâhir-i Şevvâl 1207
17	Melemenci aşiretinin zimmetinde kalmış olan verginin tahsili hakkında ferman	Ferman	12 Ocak 1794	9 Cemâziye'l-âhir 1208

¹⁹⁰ Rûz-ı Hızır: (Hızır günler) yaz mevsiminin başlangıcı sayılıp 6 Mayıs'tan 8 Kasım'a kadar süren 186 günlük dönemi içine alır. Zeynel Özlü. (2009). *Batı Karadeniz'de Antik Bir Osmanlı Kenti PRUSIAS AD HYPIUM ÜSKÜBÜ (Konuralp)*. Konuralp Belediyesi Kültür Serisi, İstanbul, s. 314.

18	Surre-i hümayunun sorunsuz bir şekilde Şama'a gidebilmesi için önlem alınması hakkında ferman	Ferman	2 Şubat 1794	1 Receb 1208
19	Adana serdarlık caizesinin bin kuruşunun ahz olunduğuna dair kayıt	Tahvil	28 Şubat 1794	27 Receb 1208
20	Hazinedâr Ali'nin Şeyhlik Beratı	Berat	26 Şubat 1793	15 Receb 1207
21	Abdülğani Ağanın serdarlığı hakkında buyruldu	Buyruldu	4 Mart 1794	1 Şaban 1208
22	Hafız Ali'nin Seyit Hacı Halil zimmetinde bulunan iltizam bedeli yediyüz kuruş alacağının tahsili hakkında ferman	Ferman	16 Şubat 1794	15 Receb 1208
23	Adana'da meydana gelen nifak ve yağma hareketleri neticesinde ahalinin memleketti terk etmesi sebebiyle ahalinin huzurunu bozanların cezalandırılması ve emniyetin sağlanması hakkında ferman	Ferman	2 Şubat 1794	1 Receb 1208
24	Mustafa ve Sisli Kozanoğlu Yusuf adlı kişilerin Tarsus, Sisi ve Çukurabad çevresinde bulunan aşiretlerden kanunsuz bir şekilde vergi almak istediklerine dair şikayet üzerine yazılan ferman	Ferman	Ocak/Şubat 1794	Cemâziye'l-âhir 1208
25	1208 senesi martından şubatına değin Adana vilayeti penbe mukataasının Seyyid Osman'a iltizam olunduğuna dair ferman	Ferman	1793	9 (yazılmamış) 1208
26	1208 senesi martı sonunda itibaren Penbe vergisinin Adana İhtisap mukataasından ayrıldığı ve Seyyid Osman tarafından iltizam edilediğine dair ferman	Ferman	12 Şubat 1794	11 Receb 1208
27	Adana hududunda bulunan köprü ve kaldırımlardan harab durumda olanların vakıf veya kazalar tarafından mı inşa ve tamir edildiği hakkında bilgi istenmesi hakkında ferman	Ferman	19 Şubat 1794	18 Receb 1208
28	Adana'da meydana gelen ihtilal ve ihtilaflar nedeniyle ahalinin perişan olmaları ve terk-i vatan etmeleri üzerine Adana mütesellimi Karcızade Mehmed'e yazılan ferman	Ferman	16 Şubat 1794	15 Receb 1208

29	Konya-Adana güzergahında bulunan köprü ve kaldırımların tamir edilmesi için yazılan ferman	Ferman	16 Şubat 1794	15 Receb 1208
30	Surre-i hümayunun emniyetli bir şekilde sevk edilmesi konusunda yazılan ferman	Ferman	1794	Evâil-i Receb 1208
31	Sis Kasabasında derbendciyan karye ve kazalarındaki ahalinin defter-i hakani kaydına göre iskanları hakkında ferman	Ferman	Şubat/Mart 1794	Receb 1208
32	Adana eyaletinden alınacak yapağı ve kıl vergisinin Bozok Sancağı mutasarrıfı Cabbarzâde Mir Süleymana ihale edildiğine dair ferman	Ferman	21 Şubat 1794	20 Receb 1208
33	Ahmed bin Selim uhdesinde olan Haymana, Adana ve Sis mukataasında bazı şahısların vergilerini vermekten çekindikleri hakkında arzuhal üzerine yazılan	Ferman	1 Mart 1794	1 Şaban 1208
34	Kars ve Erzurum kaleleri muhafızlarının 1195 senesi mevaciplerinin 1207 senesine mahsuben toplanması hakkında ferman	Ferman	15 Eylül 1793	8 Safer 1208
35	İstenen zahire ve tohumların hazırlanması ve teslim edilmesi hakkında buyrultu	Buyruldu	Kasım/Aralık 1793	Rebiü'l-âhir 1208
36	1207 senesine mahsuben Erzurum ve Kars kale muhafızlarını mevacipleri için toplanacak olan verginin Adana ve Tarsus'ta meydana gelen olumsuz koşullar nedeniyle mahsulatın telef olması nedeniyle toplanamadığı hakkında i'lâm	İ'lâm	10 Haziran 1794	11 Zilkade 1208
37	Anabi lakabıyla tanınan kişinin terekesi	Tereke	2 Haziran 1794	3 Zilkade 1208
38	Adana Mütesellimi Mehmet Ağa tarafından toplanan vergi hakkında			
39	1208 senesi Şevvâlinde alman 5472 kuruşun tahsili hakkında tahvil	Tahvil	1793/1794	1208
40	Adana kereste akçelerinin teslimi hakkında tahvil	Tahvil	6 Ağustos 1794	9 Muharrem 1209

41	Seyyid Yusuf'un Adana sakinlerinden derbendci taifesinden olması nedeniyle asıl vatanlarına dönmeleri hususunda ferman	Ferman	2 Haziran 1794	3 Zilkade 1208
42	Adana cizyesinin toplanması konusunda yapılan masrafların fazla gösterilmemesi ve usulünce 1209 senesi cizyesinin toplanması hususunda yazılan ferman	Ferman	4 Temmuz 1794	5 Zilhicce 1208
43	Beratların yenilenmesi hakkında ferman	Ferman	16 Mayıs 1794	15 Şevvâl 1208
44	Yeğenzade Efendinin seksen sekiz buçuk kuruş bir rub'un tahsili hakkında tahvil	Tahvil	22 Mart 1795	1 Ramazân 1209
45	Boşnak Hasan ağının tahsil eylediği bin kuruş hakkında tahvil	Tahvil	9 Haziran 1795	21 Zilkade 1209
46	Mustafa Efendi'nin Vilayet işleri için 270 kuruş ödünç alındığı hakkında tahvil	Tahvil		Yazılmamış
47	Adana sancağında vaki otuz altı adet zeamet ve tımarın Seyyid Halil Mahir'e ihalesi hakkında ferman	Ferman	1793	6 (yazılmamış) 1208
48	1207 ve 1208 senelerine mahsuben adana eyaleti ve mukataalarından alınması gereken kalemiye akçesinin tedariki hakkında ferman	Ferman	11 Ağustos 1794	14 Muharrem 1209
49	Hacdan memleketlerine dönen hacıların selametleri konusunda yazılan ferman	Ferman	1794	Evâhir-i Muharrem 1209
50	Mehmet Çavuşun Mustafa ağadan alacağı tahsili için yazılan ferman	Ferman	29 Temmuz 1794	1 Muharrem 1209
51	1209 senesine mahsuben Adana, Tarsus, İçil ve Alaiye sancaklarında bulunan zeametlerden ve tımar ehillerinden alınacak vergi hakkında ferman	Ferman		Tarih Yok
52	Seyyid Ömer adlı müfsidin halktan aldığı 3495 kuruşun noksansız bir şekilde tahsil olunması hakkında ferman	Ferman	28 Ağustos 1794	1 Safer 1209

53	Çalca ve Burak mezrası mukataalarını fuzulen zabt edenlerden hasılatının tahsili hususunda yazılan ferman	Ferman	7 Eylül 1794	11 Safer 1209
54	Abdülğani Ağanın Adana'ya serdar tayin edilmesi hakkında mektub	Mektub	31 Mayıs 1794	1 Zilkade 1208
55	Abdülğani Ağanın Adana'ya serdar tayin edilmesi hakkında mektub	Mektub	28 Ağustos 1794	1 Safer 1209
56	Borç temessükü	Temessük		Tarih Yok
57	Mustafa ağanın borcunu ödemesine dair şahitlerin ifadeler	İ'lâm	26 Eylül 1794	1 Rebiü'l-evvel 1209
58	Menzilhanelerde bulunan bargirlerin bulunmaması nedeniyle ulakların gecikmeleri hakkında yazılan ferman	Ferman	10 Ekim 1794	15 Rebiü'l-evvel 1209
59	Hacı Alibeyzade Mir Mustafa ve Abdullah Paşazade Mir Ahmet ve Mir Mehmet'in alacağı olan 1700 kuruşun tahsil edilmesi hakkında ferman	Ferman	14 Haziran 1794	15 Zilkade 1208
60	Hacı Alibeyzade Mir Mustafa ve Abdullah Paşazade Mir Ahmet ve Mir Mehmet'in alacağı olan 1200 kuruşun tahsil edilmesi hakkında ferman	Ferman	14 Haziran 1794	15 Zilkade 1208
61	Karslızâde Hasan Paşanın kızı Hatice hatun ve Hacı Mehmet kızı Fatma hatunların arzuahallerinde Mustafa Ağa ve Boşnakoğlu namıyla tanınan mütegalibelerin adamlarıyla çiftliklerini basmaları ve elli bin kuruştan fazla paralarını almalarından bahsetmişlerdir. Ayrıca bu şahısların beş on neferi öldürdüklerinden bahisle tahsil edilmesini istemişlerdir. Bu hususun mahkeme ile görülüp hakların tespit edilmesi hakkında yazılan ferman	Ferman	10 Ekim 1794	15 Rebiül Evvel 1209
62	Adana Beylerbeyi Çopurzade'nin katl edilmesi neticesinde terekesinden Adana'da buluna malların tahsiline es-Seyyid el-Hac Yahya'nın vekil tayin edilmesi	Huccet	29 Ekim 1794	4 Rebiü'l-âhir 1209

63	Adana Sugediği mahallesinde bulunan evin enkazının 150 kuruşa satılması hakkında huccet	Huccet	21 Aralık 1793	17 Cemâziye'l-evvel 1208
64	Adana sancağı dahilinde bulunan Sayıca, Bülbul ve Turunçlu mezralarının mukataalarını zabt eden İshak'ın fuzulen zabt ettiği hasılatın tahsili için gönderilen arzual üzerine yazılan ferman	Ferman	17 Ağustos 1794	20 Muharrem 1209
65	Abdulkadir Hilmi ile Ali Ağanın Adana Sancağında vâki iştiraken uhdelerinde olan mâlikâneleri fuzulen zabt eden İshak'ın zimmetinde biriken iltizam akçelerinin tahsili için yazılan buyruldu	Buyruldu	7 Kasım 1794	13 Rebiü'l-âhir 1209
66	Turman kızı Zeyneb'in Kara Hacı oğlu Molla Hüseyin'den on yedi kuruş alacağını tahsil etmesi hakkında huccet	Huccet		Tarih Yok
67	Süvari alaylarına verilecek mevacic için 1209 senesine mahsuben Adana cizyesinin toplanması hakkında ferman	Ferman	26 Ekim 1794	1 Rebiü'l-âhir 1209
68	1208 senesine mahsuben Adana cizyesinin toplanması ve Adana müteselliminin zimmetinde kalan meblağın teslim edilmesinin yanında gösterilen masrafin fazlalığı konusunda yazılan ferman	Ferman	10 Ekim 1794	15 Rebiü'l-evvel 1209
69	1208 senesine mahsuben toplanan cizye müfredat defteri	Tevzi Defteri	26 Aralık 1794	3 Cemâziye'l-âhir 1209
70	Ahmed ağanın Adana mütesellimi olarak tayin edilmesi hakkında ferman	Ferman	8 Aralık 1794	15 Cemâziye'l-ûlâ 1209
71	Ramazân oğlu Piri Mehmed Paşa ve oğlu Halil Bey veled-i Ramazân vakfına müteveli tayin edilmesi hakkında ferman	Ferman	12 Aralık 1794	19 Cemâziye'l-ûlâ 1209
72	Ramazân oğlu Piri Mehmed Paşa ve evkaf-ı Halil Bey veled-i Ramazân vakfına Es-Seyyid Halil Mâhir ibn-i İbrahim'in müteveli tayin edilmesi hakkında berat	Berat	30 Ekim 1794	5 Rebiü'l-âhir 1209

73	Surre-i Hümayunun emin bir şekilde Adana'dan Haleb'e ulaşması için gereken tedbirlerin alınması hakkında ferman	Ferman	7 Ocak 1795	15 Cemâziye'l-âhir 1209
74	Surre-i Hümayunun Adana-Hama arasında emniyetle seyr etmesi için gereken tedbirlerin alınması konusunda ferman	Ferman	1794	Evâhir-i Cemâziye'l-âhir 1209
75	1209 senesine mahsuben Adana'dan alınacak İmdad-ı Hazariye vergisinin toplanması hususunda buyruldu	Buyruldu	1 Mayıs 1795	11 Şevvâl 1209
76	Adana, Tarsus ve Sis mukataalarından alınması gereken verginin toplanması hakkında ferman	Ferman	26 Mart 1795	5 Ramazân 1209
77	Ramazânzade vakfının icarından alacağı meblağın tahsili hususunda yazılan ferman	Ferman	7 Ocak 1795	15 Cemâziye'l-âhir 1209
78	Ahmet Necib'in alacağının tahsil edilmesi hususunda ferman	Ferman	24 Kasım 1794	1 Cemâziye'l-ûlâ 1209
79	Adana'dan alınacak salyane ve fukara ahalinin vergisinden yapılacak indirim hakkında ferman	Ferman	8 Aalık 1794	15 Cemâziye'l-ûlâ 1209
80	1209 senesine mahsuben alınacak resm-i miri hakkında ferman	Ferman	3 Ocak 1795	11 Cemâziye'l-âhir 1209
81	Bazı mukataa ve gümrüklerde bulunan vazifelerin gizli tutulması ve kanunsuz bir şekilde verilmesi hakkında ferman	Ferman	7 Mayıs 1795	17 Şevvâl 1209
82	Karcı Mehmed'in katl edilmesi nedeniyle yeni bir menzilcinin tayin edilmesi hakkında buyruldu	Buyruldu	20 Ekim 1794	25 Rebiül Evvel 1209
83	Yüreğir ve Canibinde Subaşı olan Mamlı'nın yeniden Subaşılığa tayin edilmesi hakkında buyruldu	Buyruldu	30 Ekim 1794	5 Rebiü'l-âhir 1209
84	Adana duhan gümrüğü mukataasının Es-Seyyid Osman'ın toplanması konusunda izin verilmesi hakkında ferman	Ferman	5 Haziran 1795	17 Zilkade 1209

85	Yüreğir ve canibine Mesut'un menzilci tayin edilmesi hakkında buyruldu	Buyruldu	3 Haziran 1795	15 Zilkade 1209
86	Ömer Ağanın Adana'ya serdar tayin edilmesi hakkında buyruldu	Buyruldu	9 Haziran 1795	21 Zilkade 1209
87	1209 senesine mahsuben Adana eyaletinden alınması gereken vergilerin toplanması hakkında ferman	Ferman	7 Mayıs 1795	17 Şevvâl 1209
88	Sabık Adana mütesellimi Karcızade Mehmed'in mallarının borçlarına karşılık zabt edilmesine dair ferman	Ferman	3 Haziran 1795	15 Zilkade 1209
89	Melemenci aşireti zimmetlerinin tahsil edilmesi hakkında ferman	Ferman	19 Haziran 1795	1 Zilhicce 1209
90	Adana menzillerinin idaresi için lazım olan meblağın penbe rüsumundan karşılanması hususunda yazılan ferman	Ferman	16 Temmuz 1795	28 Zilhicce 1209
91	el-Hac Hüseyin zimmetinde kalan cizyenin tahsil edilmesi hakkında ferman	Ferman	9 Mayıs 1795	19 Şevvâl 1209
92	Aşkarzade Osman Efendinin öşrünü verdiğine dair tezkere	Tahvil	24 Temmuz 1795	7 Muharrem 1210

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin 18. Yüzyıl sonlarını içeren sicilde bölge ve havalisi sosyal, ekonomik ve kültürel noktada değerlendirilmeye çalışılmıştır. Analizi yapılan 66 Numaralı Adana Kadı Sicili genel anlamda olarak ve az miktarda buyruclulardan meydana gelen bir sicildir.

Merkez-Taşra ilişkilerinde dikkati çeken hususların başında vergilerin toplanması ve surre alaylarının emniyetle seyahatlerinin temini gelmektedir. Kapı halkının, kale muhafızlarının ve süvari alaylarının mevacib denilen maaşlarının tahsili konusunda yazılan fermanlarda diğer fermanlara nazaran dikkat çekici tembihlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu konuda yapılacak en küçük hataların dahi affedilmeyeceği özellikle ifade edilmiştir.

İlgili dönemde vergilerin toplanması noktasında sıkıntılı durumların yaşandığı görülmektedir. Öyle ki yazılan fermanlardan anlaşıldığı kadarıyla uzun yıllar toplanamayan vergilerden bahsedilmektedir. Ayrıca mukataaların zabtı hususunda mütegalibe adı verilen kişilerin gadr ile başkalarının mukataalarının miri vergisini tahsil etmeleri hususu merkeze yazılan arzuhallerin varlığı dikkat çekici ayrı bir husustur. Bu tür durumlarla ilgili yazılan fermanlarda olayın çözümü noktasında merkezin bigane kalmadığı gözlenmektedir. Bölgeden toplanan vergilerin bir kısmı ile Limni, Erzurum ve Kars kale muhafızlarının giderlerinin karşılandığı görülmektedir. Ancak Kars ve Erzurum kalelerinde bulunan muhafızların mevaciblerinin karşılanması ile ilgili yazılan fermanlarda söz konusu kalelerde bulunan askerlerin maaşlarının yedi yıl gibi uzun bir zaman verilmediğinin gözlemlenmesi dikkat çekici bir diğer konudur. Bunların yanında vergilerin toplanması sırasında mütesellimlerin topladıkları vergilerden masraf adı altında normalden fazla miktarda harcamalarda bulundukları görülmektedir.

Anadolu insanının kutsal mekanlara olan sevgisinin bir tezahürü olan surre alaylarının gidiş ve dönüşleri ile Hac kabilelerinin sevklerinde eşkıyaların bu kabilelere zarar vermemesi için tedbirlerin alınması konusunda ikazların fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu konuda sicil içinde fazlaca göze çarpan ferman ve

buyrulduklar merkezi ve yerel yönetimlerin bu konudaki titizliğinin bir göstergesidir. Bu suretle bölgenin ticari canlılığının yanında dini hac yolları üzerinde bulunması bölgenin merkez nezdinde ehemmiyetli görünmesine de neden olmaktadır.

Bölgedeki ihtida hareketlerinin sayıca az olması dikkat çekici diğer bir husustur. Bu durum, İslam toplumunun zımmi tabir edilen topluluklar üzerinde zorla İslamlaştırma hareketlerinin olmadığına da ayrı bir delil olarak görülmelidir. Bu noktadan hareketle bölgede gayri müslim ahali üzerine baskının olmadığı görülmüştür.

Şeriye sicillerinin sadece adli belgeleri ihtiva etmediği bilinmektedir. Esas unsur olan adli mekanizmanın işleminin yanında bölgede yaşanan sosyal, siyasi, iktisadi ve askeri hareketlerin de etkilerini görmek mümkündür. Nitekim, madencilik alanında Adana bölgesinde gümüş ve altın madenlerin bulunduğu sicilde dikkati çeken bir husustur. Bozkır madenine bağlı olarak Bereketlü madeninin (altın, gümüş) açılması ve halkın şikayeti üzerine tekrar kapatılması ile ilgili olan ferman da zikredilen duruma örnek olarak gösterilebilir. Bölgede bulunan ahaliiden bazılarının şikayetçi olmasının yanında madenlere yapılacak odun ve cevher nakli konusunda para karşılığı aşiretlerin uhdelerine bu vazifelerin tevzi edildiği görülmektedir.

Sosyal ve demografik hareketler noktasında sicil içinde bulunan Adana'da bulunana 12000 hanenin 500-600 haneye kadar düştüğüne dair fermanla dikkat çekici bir diğer husustur. Zira bu derecede şaşırtıcı nüfus hareketi akla gayet etkili bir olayın varlığını getirmektedir. Bu şekilde hızlı ve geniş çaplı göç hareketlerini, bu büyüklükte bir sebebe bağlamak gerekmektedir. Nitekim, sicilin ait olduğu yıllarda bu şekilde nüfus hareketi ihtilaller, hanedanların hakimiyet mücadelesi ve ahalinin huzurunu bozan faaliyetlere bağlanmaktadır.

Sahte berat ile mukataaların zabt edilmesi gibi hususlar bölgede yaşanan diğer olumsuz durumlardır. Bu bilgiler neticesinde sicilin ihtiva ettiği 1794-1795 yılları arasında bölgedeki hakimiyet mücadelelerinin kamu faaliyetlerinden vergi tahsiline kadar bir çok noktada normal işleyişi bozduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Açıkel, Ali. (2004). Şer'iyeye Sicillerine Göre Tokat'ta İhtida Hareketleri. Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 23, Erzurum.

<http://www.adanakultur.gov.tr/belge/1-26686/eski2yeni.html>, (26.12.2011).

Akdağ, Mustafa . (1999). *Türkiye'nin İktisâdi ve İçtimâi Tarihi*. Barış Yayınevi, Ankara.

Akgündüz, Ahmet - Heyet. (1988). *Şer'iyeye Sicilleri*. c.1, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul.

_____. (2009). İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 14, Konya.

Alkan, Mustafa. (2008). Kınık Vakıfları –Sayısal Bir Tasnif Ve Tasvir Denemesi. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/4 Summer 2008.

Altundağ, Şinasi. (1988). *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi*. TTK, Ankara.

Atalar, Münir. (1991). *Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayûn ve Surre Alayları*, Ankara.

Aydın, M. Akif. (2005). *Türk Hukuk Tarihi*. Ufuk Yayınları, İstanbul.

_____. (2003). Mahkeme. *DİA*, c.27, Ankara.

Bayındır, Abdülaziz . (1999). Osmanlı'da Yargının İşleyişi. *Osmanlı*, c.6. Ankara.

Cin, Halil – Akgündüz, Ahmet. (1995). *Türk Hukuk Tarihi*. c.I, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Çelik, Akif Bilge. (2008). *Fırka-i Islahiye*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Devellioğlu, Ferit. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Darkot, Besim. (1972). Adana. *İ.A.*, c. 1, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

- Demir, Abdullah. (2010). *Osmanlı Mahkemesi*. Yitik Hazine Yay. İstanbul.
- Ekinci, Ekrem Buğra. (2010). *Osmanlı Hukuku*. Arı Sanat Yayınevi, İstanbul.
- Erdem, Sargon. (1988). Adana. *DİA*, c.1, İstanbul.
- Eskisürmeli, Hidayet. (2007). *XIX. Yüzyıl Ortalarında Adana Vilayetinin Demografik Yapısı ve İskan Siyaseti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Genç, Serdar . (2007). XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Balıkesir’de Ekmekçi Esnafı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.12, Bursa.
- Halaçoğlu, Yusuf. (1988). Adana. *DİA*, c.1, İstanbul.
- _____. (1991). Aşiret. *İslam Ansiklopedisi*, c.4. İstanbul.
- _____. (1995). *XIV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. TTK, Ankara.
- İnalcık, Halil. (1942). Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak. *DTCF*, c.1, S. 2, Ankara.
- _____. (2009). *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, c.1. İstanbul.
- Köstüklü, Nuri. (1993). *1820-1836 Yıllarında Hamid sancağı ve Türkiye (182 Numaralı Şer’iyye Siciline göre)*. Selçuk Üniversitesi Yay. Konya.
- Kurt, Yılmaz. (1997). *Menemencioğulları Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kütükoğlu, Mübahat S. (1998). *Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik*. Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- _____. (1999). Osmanlı İktisadi Yapısı. *Osmanlı Devleti Tarihi*, c.2, İstanbul.
- Olgun, İbrahim - Dırahşan, Cemşit. (2005). *Farsça-Türkçe Sözlük*. Murat Yayınları, Ankara.
- Özkaya, Yücel. (1985). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara.
- Özkul, Ali Efdal. (2005). *Kıbrıs’ın Sosyo-Ekonomik Tarihi*, İstanbul.
- Özlü, Zeynel. (2007). *18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Adli Mekanizmanın Analizi*. Berikan Yayınevi, Ankara.
- _____. (2009). *Batı Karadeniz’de Antik Bir Osmanlı Kenti PRUSIAS AD HYPIUM ÜSKÜBÜ (Konuralp)*. Konuralp Belediyesi Kültür Serisi, İstanbul.

_____. (2009). 19. Yüzyılda Düzce ve Akçakoca Kazalarında Kullanılan Aile ve Kişi Adları. *Erdem*, S.53, Ankara.

_____. (2004). 18. Yüzyılın İkinci yarısında Gaziantep. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Eğitim Kültür Serisi, Gaziantep.

_____. (2006). Göynük'e (Bolu) Ait Bazı Gelir ve Giderlerin Tahlili: Avârız Vergisi. *OTAM*, Sayı 19, Ankara.

_____. (2008). 18 ve 19. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti Akçakoca. Yeditepe yay., İstanbul.

Öztuna, Yılmaz. (1994). *Büyük Osmanlı Tarihi*. c.8, Ötüken Yay., İstanbul.

Pakalın, M.Zeki. (1983). *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. c. 1,2,3, MEB Yayınevi, İstanbul.

Sami, Şemseddin. (1306). *Kamusül Alam*. c.1, Mihran Matbaası, İstanbul.

_____. (1998). *Kamus-ı Türkî*. Alfa Yayınları, İstanbul.

Sarıcaoglu, Mehmet Esat. (2001). *Milli Tarih Açısından Osmanlı Devletinde Merkez Taşra İlişkileri (II.Mahmut Döneminde Edirne Örneği)*. T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.

Şahin, Hatice. (2002). Bursa Şer'iyye Sicillerinin Dili Üzerine Bir İnceleme Denemesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.12. S. 1. Elazığ.

Tabakoğlu, Ahmet. (2005). *Türk İktisat Tarihi*. Dergah Yay., İstanbul.

Taş, Hülya. (2008). Osmanlı Kadı Mahkemesindeki “Şühûdü'l-Hâl” Nasıl Değerlendirilebilir?. *Bilig*, S. 44, Ankara.

Uluçerler, Sıtkı. (1999). 71 Numaralı Amasya Şer'iyye Sicilli (H. 1234/1236-M. 1818/1821). Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1988). *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*. TTK, Ankara.

_____. (1997). Ferman. *İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, M.E.B. Yayınları, Eskişehir.

Ünal, Mehmet Ali. (1997). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta.

Yediyıldız, Bahaeddin. (1982). Vakıf Müesseselerinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü. *Vakıflar Dergisi*, S. 14, Ankara.

Yılmazçelik, İbrahim. (1999). 1736–1739 (H.1149–1151) Tarihli Amasya Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi. *OTAM*, S.9, Ankara.

Yurt Ansiklopedisi. (1981). Adana Maddesi. c.1, Anadolu Yay., İstanbul.

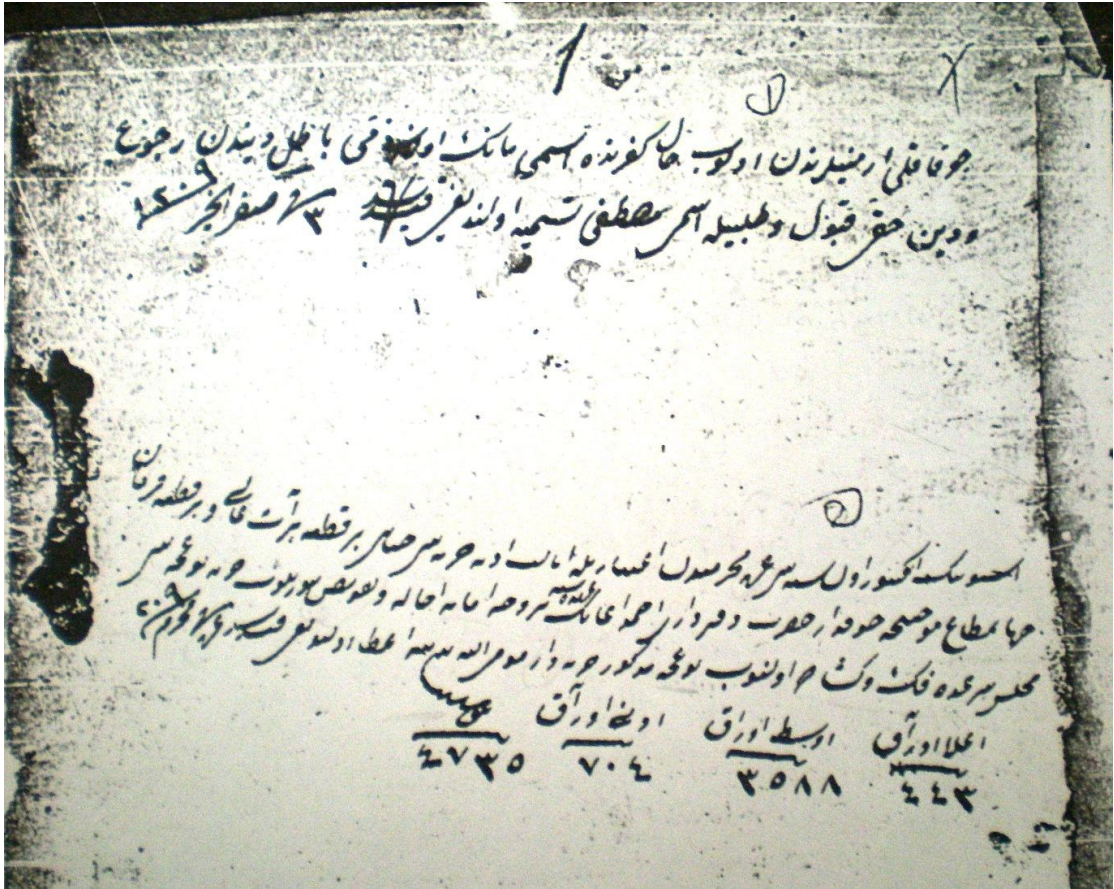
<http://cezmyurtsever-ukurovatrkmnerive.blogspot.com/2011/03/menemenci-asireti.html>, (16.06.2011).

Yürük, Semih. (2007). Osmanlı Devletinde Surre. *Anadolu Numizmatik Bülteni*, S. 3, İstanbul.

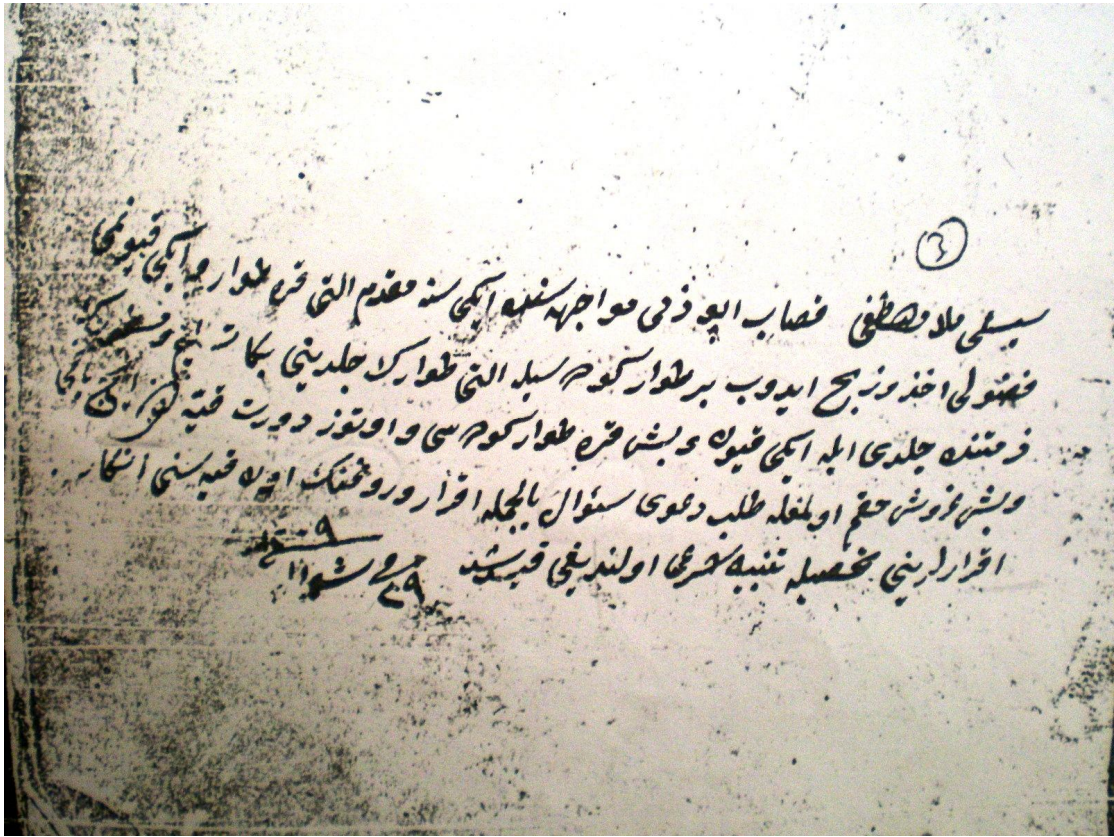
EKLER

Ek.A. 66 NUMARALI ADANA KADI SİCİLİNDEN ÖRNEK BELGELER

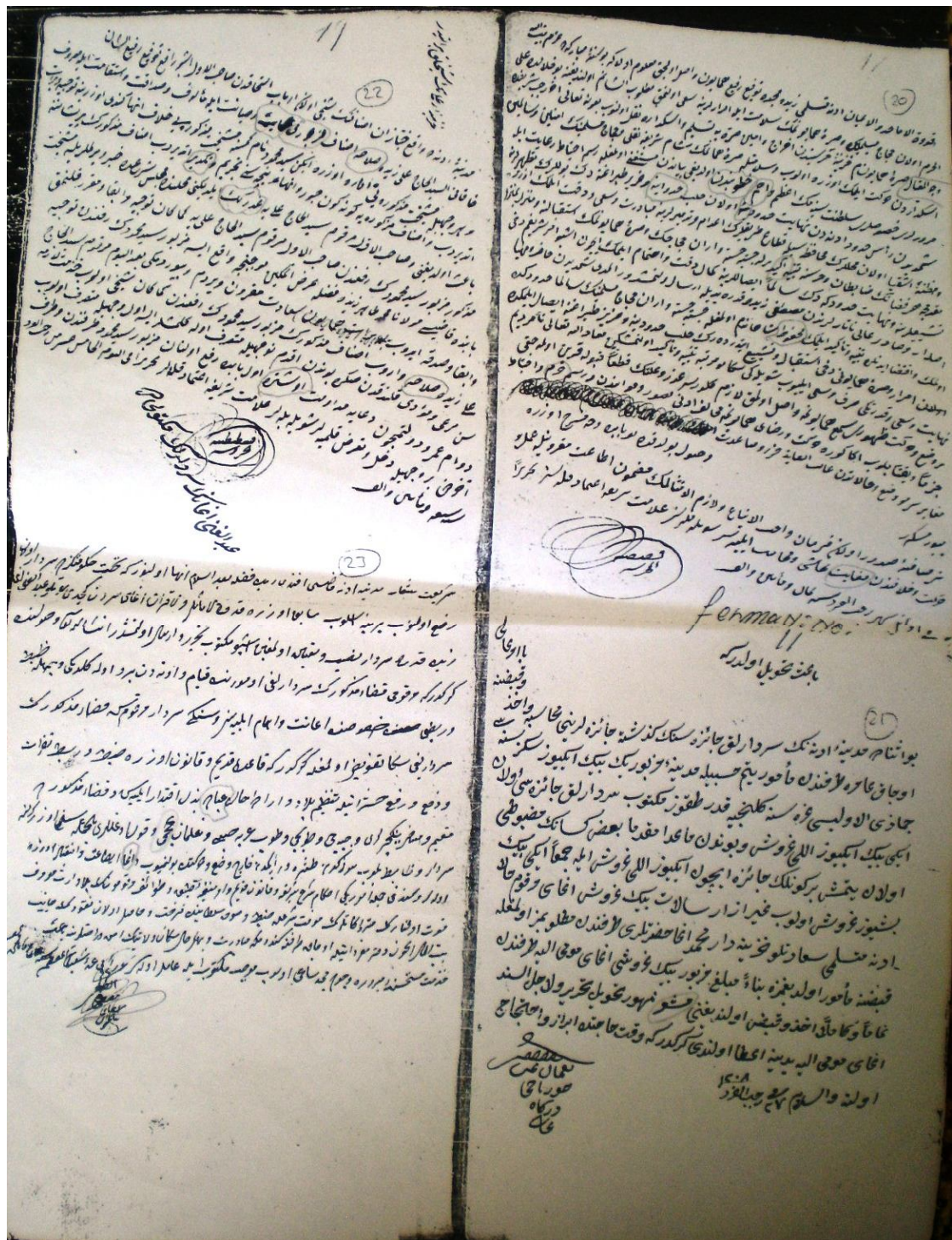
Ek. A.1.

Ek. A.2.

Belge 3: Kasap Epözili'nin Sisli Molla Mustafa'nın altı kara davar ve iki koyununu gasp etmesi hakkında i'lâm

Çeşitli ferman ve Buyruldu örnekleri

İNDEKS

A

Abbasiler	4, 7
Abdullah Paşazade	175
Abdülğani Ağa.....	43, 82, 83, 121, 138, 172, 175
Adana 1, 3, 4, 5, 14, 16, 17, 18, 20, 22,	23, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 195
Adana Müftisi	38
Adaniya	3
Âdet-i kadîme	10
Ahmed Cevdet	5
Ahur kethüdası.....	152
Aile hukuku	6
Akcamescid	33, 163
Akköprü.....	146
Alaiye	174
Alidede	24, 34, 164
Anabi.....	173
Anadolu ...1, 3, 4, 5, 35, 36, 47, 53, 57,	85, 101, 112, 114, 117, 134, 150, 152, 156, 179, 184
Antakya	3
Arpalık nâibi.....	9, 137
Âsitane	22

Aşiret ...	39, 40, 47, 126, 142, 144, 145
Aşkarzâde	166
Aşkarzade Osman Efendi	178
Ataniya.....	3
Ataullah Paşa	38, 126
Avni Efendi.....	25
Aydın	7, 26, 47, 53, 133, 181
Azana	4

B

Bağdad	9, 137
Bağdâdî es-Seyyid ‘Ömer Efendi.....	32
Bakırmendi.....	33, 164
Balcızâde hanı.....	65
Batana	4
Bayındır	9, 11, 181
Baytimur	34, 164
Beledî.....	6, 11, 146
Belediye	8, 138
Berat 13, 146, 148, 165, 166, 172, 176,	180
Bereketlü.....	20, 144, 170, 180
Bereketlü madeni	144, 145
Beylerbeyi.....	13, 134, 135, 149, 175
Bilecik.....	53, 146
Biti.....	13, 165
Bosna	117
Boşnak Hasan ağa	174
Boşnakoğlu	149, 175
Bozdoğan	5, 46, 47, 142, 143
Bozkır madeni.....	145
Bozok Sancağı.....	60, 61, 92, 100, 114, 136, 173
Bozoklu.....	4
Bucak	33, 163
Burak mezrası	165, 175
Bursa.....	6, 117, 148, 182, 183
Buyruldu 14, 37, 64, 94, 107, 118, 121,	122, 172, 173, 176, 177, 178
Bülbül	92, 157, 159, 176
Bürüngöz.....	26, 157, 171

C

Cabbarzâde Mir Süleyman	60
Cami-i cedid	33, 163
Cebbarzâde	136, 164
Cebeci.....	43, 82, 83, 120, 137
Cebelibereket.....	5
Cevdet Paşa	5
Cizye . 16, 70, 96, 97, 98, 99, 125, 129,	130, 139, 159, 160, 161, 176
Cizye Boğcacısı	161
Cizye-i kibtıyan	157

Ç

Çalca	81, 157, 165, 175
Çamardı	20
Çarşuhânı.....	110, 147
Çavuşlar.....	7
Çınarlı.....	33, 164
Çınarzâde Mir Süleymân.....	26
Çırak.....	33, 163
Çokaklı.....	16, 140, 167, 170, 186
Çopuroğlu.....	126, 135
Çopurzâde.....	38, 89, 90, 91, 134, 135,
	149, 167
Çopurzâde Mehmed.....	39
Çukurmescid.....	33, 163
Çukurova.....	3, 143, 144, 147

D

Debbağân.....	33, 163
Defterdar.....	13, 81
Der‘aliyye... 27, 31, 35, 48, 56, 72, 76,	79, 81, 95, 106, 108, 109, 111, 112
Derebey	37
Dersa‘âdet... 19, 26, 27, 48, 53, 54, 70,	76, 119
Develi.....	26, 60
Devlet-i Aliyye	182
Divan-ı Hümayun	13
Diyarbakir.....	36, 117
Dölek.....	26
Dr. Şerafettin Mağmuni	5
Duhan Gümrüğü	157, 158
Dündarlu.....	17, 155

E

Edene.....	4
Edirne.....	117, 160, 183
Eğilmez Hânı.....	110, 147
Ekrâd.....	25, 55, 61, 115, 157

Ekrad-ı Lekvanik.....	157, 171
el-Gazzi.....	5
el-Hâc ‘Ali	20, 54
Emevi.....	4, 7
Emirler	33, 163
Emr-i şerif... 13, 18, 19, 21, 27, 32, 36,	40, 48, 50, 53, 54, 61, 62, 64, 68,
	71, 72, 75, 76, 93, 115, 117, 123,
	125, 128, 130
Enderun.....	23, 47
Epozoli.....	16
Erdene.....	4
Ermeni Krallığı	4
Ertuğrul Gazi.....	4
Erzurum 17, 63, 65, 84, 139, 155, 173,	179, 181
Eskiçarşı.....	33, 163
Eskihamâm.....	34, 164
es-Seyid el-Hac Ali Ağa.....	139
es-Seyyid İsmail Ağa.....	27
es-Seyyid Mehmed.....	157
Evliya Çelebi.....	5
Eyalet-i Adana.. 17, 65, 67, 97, 98, 134	
Ezene	4

F

Ferhat Paşa.....	100, 167
Ferman.. 13, 18, 19, 22, 24, 27, 29, 32,	36, 38, 40, 41, 46, 48, 50, 52, 54,
	56, 57, 59, 62, 63, 64, 69, 71, 72,
	76, 78, 79, 80, 82, 86, 87, 88, 90,
	93, 94, 96, 101, 102, 105, 107, 109,
	110, 112, 113, 116, 117, 123, 125,
	130, 170, 171, 172, 173, 174, 175,
	176, 177, 178, 183
Fermeyantekye.....	33, 163
Feyzullah Bey	147
Fırka-i Islâhiyye	5

G

Galata.....	90, 149
Gayretlü Ömer Ağa	138
Gayri Müslim.....	7
Gerdanlu	18, 170
Gilmancı	43
Gülek Boğazı	3
Gülek kalesi	156, 171

H

Habbâz fırını	110, 147
Habib Kethüda	143

Hacı Alibeyzade.....	175
Hacı fakih	33, 163
Hacı Hamid.....	33, 163
Haçlılar	4
Hâkim.....	8, 113
Hâkimü’ş-şer’	8
Haleb ...	17, 22, 24, 40, 41, 53, 62, 105, 114, 117, 155, 158, 177
Halep	5, 151
Hal-i küfr	139
Halil Bey veled-i Ramazan vakfı..	146, 176
Hamâ	57, 58, 106, 151
Hamal	33, 163
Hamamkurbu	33, 164
Handan	33, 163
Hanefî mezhebi	7
Hangurbi	33, 163
Han-ı cedit	147
Harameyn	57, 61, 117
Harap bahçe	33, 163
Haremeyn	53, 59, 61, 68, 104, 105, 152
Harun Reşit	4
Hasanpaşazâdeler	142
Haşmet Efendi	25
Haymana	62, 157, 173
Hazinedâr Ali	42, 172
Hazinedâr Mehmed Ağa	42, 67, 97, 167
Hızırhan	146
Hızırilyas	33, 163
Hızırlı köyü	135
Hicaz	5
Himâyet	20, 26, 42, 45, 46, 55, 100, 101, 113, 119, 120
Hitit	3
Hocakadir	33, 163, 164
Hocakadir Mahallesi	163
Huccet	10, 12, 14, 170, 175, 176
Hurmalı	33, 163

İ

İ'lâm	10, 12, 14, 170, 173, 175
İbn-i Batuta	5
İçil .4, 5, 46, 47, 79, 98, 143, 161, 162,	174
İhtida	139, 181
İmdad-ı hazariye	163, 171
İmdâdiye	128, 154

İrâd-ı Cedit	61, 114, 154, 164
İslam	7
İslambol	117
İstanbul 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14,	133, 137, 142, 150, 153, 156, 157, 160, 161, 166, 171, 181, 182, 183, 184
İzdivaç	7
İznik	53

K

Kadı	9, 10, 12, 30, 48, 81, 96, 109, 120, 127, 136, 183
Kadı defterleri	6
Kadıasker	13
Kadirli	3
Kaftânî Hasan Ağa	107, 168
Kalyoncu Ahmed Beşe bin Mustafa	91, 168
Kamu hukuku	6
Kantarân	33, 163
Kapalıbağ	33, 163
Kapdan paşa	13
Kara ‘Osmanzâde el-Hac Mehmed ..	26
Karaisalu	18, 19, 98, 162
Karasofu	33, 164
Karatepe	3, 15
Karcı Mehmed	149, 177
Karcıoğlu Mehmed	126, 153
Karcızâde Ahmet	136
Kars	63, 65, 173, 179
Karslı Halil Ağa	135
Karşızâde	89, 149, 175
Karşızâde Hasan	149, 175
Kasab Bekir	33, 163
Kasam	7
Kasap Epzoli	148
Kassam	10
Kâtib-i adl	8
Kâtip	7
Katip Çelebi	5
Kavalalı Mehmet Ali	5, 144, 181
Kayseriyye	26, 157, 171
Kefâlet	8
Kıl vergisi	173
Kılâ‘-ı hâkaniye	30, 34
Kılıçoğlu Mustafa	94, 168
Kımık	147, 181
Kırımî Rahmi Efendi	5
Kırıntılı	26

Kilikya.....	3, 4
Konar göçer	142, 143
Konya 12, 52, 54, 56, 58, 77, 106, 146, 151, 156, 173, 181, 182	
Kostantiniyye....	18, 19, 22, 24, 27, 29, 32, 36, 38, 40, 41, 43, 44, 46, 48, 50, 52, 54, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 69, 71, 72, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 87, 88, 90, 93, 96, 97, 101, 102, 104, 105, 107, 109, 111, 112, 113, 116, 117
Kozalı penbe	49, 50, 52
Kozan	5, 114
Kozanoğulları	5
Kulzâde Mehmed Efendi.....	138, 171
Kuruköprü	33, 163
Kuşak	65
Kutbeddîn-ül Mekki.....	5
Kuzât .9, 17, 18, 20, 21, 25, 28, 30, 34, 36, 38, 44, 46, 48, 50, 52, 57, 59, 60, 63, 68, 75, 87, 88, 100, 114, 117, 127	
Küçük İkizce.....	19
Küçükaloğulları	5
Kütahyakarî	65
L	
Leğen.....	65
Lekvanik.....	25, 157
Lenger	65
Limni	17, 155, 170, 179, 188
M	
Mağnisa alacası.....	65
Mahkeme defterleri.....	6
Malikane.....	156, 159
Manuk	16, 139, 140, 170
Ma'ruz.....	12, 13
Meclis-i şer'	8
Medine ..19, 24, 28, 29, 30, 32, 39, 41, 42, 43, 53, 64, 65, 68, 69, 73, 84, 85, 89, 90, 91, 99, 107, 134, 136, 150	
Medine-i Adana 19, 24, 28, 29, 30, 32, 41, 42, 43, 64, 65, 68, 69, 73, 84, 85, 90, 99, 134, 136	
Mehmed Raşid.....	22, 168
Mehmet Edib Bin Derviş	5
Mehterbaşı.....	25
Mekke.....	150

Mektub.. 14, 28, 29, 37, 38, 41, 43, 44, 82, 83, 171, 175	
Melemenci yürüğü.....	21
Memlûk.....	7
Menemenci.....	142, 143, 144
Menemencioğlu Ahmet Bey	5, 132, 143
Menemencioğulları....	5, 133, 142, 182
Menteşe.....	47
Menzil bârgiri.....	86
Menzil emini	152
Menzil kethüdası	152
Menzilci	141, 153
Menzilkeş.....	154
Mermerli	33, 164
Mesci Şeyh 'Ali	94
Mestanzâde	33, 164
Meşhur ... 13, 73, 89, 90, 110, 134, 135	
Mevlânâ Mehmed Tâhir	42
Mısırî Mehmet.....	146
Midilli	47, 170, 188
Mir Ahmet	175
Mir Mehmet	175
Mir Mustafa	87, 88, 175
Mirimirân.....	24, 85, 86, 117, 120
Misal.....	13, 165
Misis	68, 98, 161
Muhzır	7, 11, 138
Muhzır Hacı 'Ali Ağa.....	94
Muhzırbaşılık	30, 138
Mukataa	117, 154, 156, 166, 177
Mukataat-ı miriye	156
Mukayyid.....	7
Musa Paşazâde	122, 138
Mustafa Ağa 24, 25, 29, 38, 66, 78, 89, 149, 175	
Musul.....	117
Mübâşir... 7, 22, 25, 27, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 75, 76, 78, 81, 82, 89, 92, 93, 94, 95, 108, 109, 110, 111, 112, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130	
Mürâsele	171
Müşavir	7
Mütegalibe	37, 149, 179
Mütesellim .. 18, 21, 22, 26, 27, 32, 39, 45, 46, 54, 56, 57, 58, 61, 63, 70, 72, 75, 76, 82, 89, 95, 99, 100, 102, 106, 108, 110, 112, 119, 120, 126, 136	

N

Na'ibend Mahmud Beşe.....	91
Na'ib	7
Nakib Çavuş 'Ali Ağa.....	94
Neccârân.....	33, 163
Nifak	172
Nikâh.....	8
Nişan	13, 165
Numan Çorbacı.....	165
Nüvvâb	21, 50, 52, 57, 61

O

Osmanlı Devleti 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 133, 136, 137, 139, 144, 148, 150, 152, 154, 157, 159, 179, 181, 182
--

P

Paşa Kapısı	13
Paşanebi.....	34, 164
Penbe.....	157, 158, 159, 172

R

Ramazân oğlu Piri Mehmed Paşa . 146, 176	
Ramazanoğulları.....	4, 5, 147
Ramazânzade vakfı.....	177
Resm-i İспенç	157, 158
Rişte-i penbe.....	48, 50, 52
Rûz-ı Hızır	153, 171

S

Sacılıhamid	33, 163
Sadrazam	13
Sakız.....	170, 188
Sakk.....	136
Salyanecisi Mehmed Çavuş.....	84
Samri.....	3
Sancak	137
Sarı 'Ali.....	25, 32, 39
Sarıçam.....	92, 114
Sariyakub.....	34, 164
Sarrâcân.....	33, 163
Saruhan.....	26
Savan.....	66
Sayica	157, 159, 176
Selçuklu.....	7
Selçuklular.....	4
Selevkid.....	3
Serdâr	37, 43, 82, 83
Serdarlık	28, 66, 121, 164, 171

Serdârlik Mektubu.....	43
Sûk-i sultani	28, 43, 65
Seyis odacı.....	152
Seyyid el-Hac ‘Ali.....	42
Seyyid Habib Çelebi.....	143
Seyyid Halil Mahir	174
Seyyid Ömer	30, 174
Sırkıntoğlu	5
Sıyânet . 26, 42, 45, 46, 47, 55, 86, 119	
Silahşôrân-ı Hassadan Hâfız Ahmed	53
Sis 46, 47, 62, 108, 114, 126, 145, 147, 157, 173, 177	

Sisli.....	16, 33, 46, 163, 170, 172, 187
Sofubahçe	33, 163
Sucuzâde.....	33, 164
Sugediği	33, 91, 164, 176
Sultan Mehmed Hân evkâfı	53
Surre-i hümayun.....	40, 57, 58, 106

Ş

Şâm9, 40, 58, 104, 106, 114, 117, 119, 137, 158	
Şatırzâde Hasan.....	39, 126, 167
Şer'î şerif	43, 44, 87, 88
Şer'î	7
Şer'î Hukuk.....	7
Şer'iyye mahkemeleri	7
Şeyhlik Berâtı.....	42
Şeyhmustafa	34, 164
Şühûdü'l-hâl	7, 9, 10

T

Tahvil 14, 41, 42, 67, 73, 91, 119, 120, 130, 166, 172, 173, 174, 178	
Tarsus ... 20, 21, 24, 25, 26, 27, 39, 46, 47, 49, 51, 59, 65, 75, 79, 98, 108, 114, 116, 126, 143, 145, 157, 160, 161, 162, 170, 172, 173, 177	
Taşhâkan	33, 164
Tatâr	86
Tekyekurbu	33, 164
Temessük 14, 44, 49, 58, 74, 78, 81, 84, 92, 93, 106, 111	
Tencere	65
Tereke	6, 14
Tevki	13, 42, 60, 103
Tevzi Defteri	14, 171, 176
Tımar	174
Tokat	117, 139, 181
Top arabacı	43

Topcu	43
Toros	3
Turman kızı Zeyneb.....	176
Turmuşfakî	33, 163
Turunçlu	92, 157, 159, 176
Turzade es-Seyyid Mustafa.....	21
Türk.....	7
Türkmen	61, 115, 143, 164

U

Ulâk	53, 86
Ustabaşı El Hac Ali.....	144

Ü

Üsküdar	40, 104
Üsküdarlı Mustafa Dede	5

V

Vakfiye.....	6
Vakıf	14, 146, 165, 183
Vekâlet	8, 11, 90
Vezir.....	13, 56, 57
Voyvoda ..	76, 116, 117, 119, 120, 135

Y

Yapağı.....	61, 114, 115, 164, 173
Yarlıg	13
Yeniçeri Serdarı	105, 137
Yetim	7
Yörük.....	142
Yörükân	46, 47, 61, 63, 65, 75, 108, 126, 145
Yurtan.....	33, 164
Yusuf Paşa	107, 116, 122, 123, 126, 127, 129, 135, 137
Yüreğir....	4, 33, 81, 92, 114, 118, 138, 158, 177, 178

Z

Zâbit.....	43, 82, 83
Zâbitân..	31, 35, 44, 48, 50, 52, 60, 64, 79
Zabt-ı vekâyî.....	6
Zeamet	174
Zekat.....	139

ÖZGEÇMİŞ

26.08.1977 tarihinde Hollanda'nın Den Haag şehrinde doğdu. İlkokulu Adana'da Gazeteci Adem Yavuz İlkokulunda, ortaokul ve liseyi Adana Kız Lisesinde tamamladı. 1994'te Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü kazandı. 2000 yılında bölüm birincisi olarak mezun oldu. 2002 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığınca Gaziantep'e öğretmen olarak atandı. Şu an Gaziantep İli, Oğuzeli İlçesi Çok Programlı Lisesinde Tarih Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. 2009 yılında Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Halen yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir.

CURRICULUM VITAE (CV)

She was born in Den Haag City of Holland on 26th August 1977. She completed her primary school at Journalist Adem Yavuz Primary School in Adana, her secondary school and high school at Adana High School For Girls in Adana. She was accepted to the History Department at Harran University Faculty of Science-Letters in 1994. She graduated from university in 2000 as the first of her department. In 2002 she was appointed to Gaziantep by Ministry of Education as a teacher. Now she is performing as a history teacher at Oğuzeli Plentiful Scheduled High School in Gaziantep. In 2009 she has started her master at Gaziantep University Social Sciences Institute of History Main Discipline. She has been still continuing as a master student.